

MONUMENTA LITERARIA NEERLANDICA IX, 1

Jacob Cats
Sinne- en minnebeelden

Deel 1 / Teksten

Jacob Cats
Sinne- en minnebeelden

Dit is een uitgave van het Constantijn Huygens Instituut voor tekstedities en intellectuele geschiedenis (CHI) van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen (KNAW)

Adres: Prins Willem-Alexanderhof 5, 2595 BE Den Haag

Postadres: Postbus 90754, 2509 LT Den Haag

Telefoon: 070-33 15 800

Telefax: 070-38 20 546

Copyright van deze uitgave © 1996 Constantijn Huygens Instituut van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen

Vormgeving: Frederik Bos, Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen, Amsterdam

Druk: Catherine Press, Brugge

ISBN 90-802696-2-X

KONINKLIJKE NEDERLANDSE AKADEMIE VAN WETENSCHAPPEN

Jacob Cats

Sinne- en minnebeelden

Studie-uitgave met inleiding en commentaar,
verzorgd door Hans Luijten

Deel 1 / Teksten

Constantijn Huygens Instituut, Den Haag 1996

Projectcommissie: E.K. Grootes, Amsterdam; A. Kets-Vree, Den Haag;
K. Porteman, Leuven; M.A. Schenkeveld-van der Dussen, Utrecht;
H.T.M. van Vliet, Den Haag

PROTEUS OFTE MINNE-BEELDEN VERANDERT
IN SINNE-BEELDEN DOOR J. CATZ.

RIJKS
MUSEUM

AEN DEN VERSTANDIGHEN LESER OP DE TITEL-PRENT.

Siet hier het woeste Bosch, en alle tamme dieren,
Siet hier de gansche lucht een naeckten Ionghen vieren,
Siet hier de Walle-visch en al het gladde vee
Te midden inden brant te midden inde zee.
5 Siet hier de menschen selfs uyt alle verre landen,
Uyt Noorden, daer het vriest, en uyt de dorre stranden,
Siet hier den swarten Moor, den geylen Indiaen,
Een yeder bid om strijt een blinden lecker aen.
Siet alderhande volck, siet vrouwen, knechten, heeren,
10 Siet boer en edelman haer malle tochten eeren:
En of al dees of geen wat plomper gaet te werck,
Sy hebben allegaer het eyghen ooggh-gemerck;
Sy dienen al gelijck sy dienen haere lusten,
Het sy in onsen ringh, of in de verre kusten,
15 Het vier het dertel vier is over al gemeen,
De dieren met den mensch die woelen onder een.
Ach! soo ons dom verstant niet hoogher wort gedreven
Wy leyden al te mael een onvernuftich leven,
Wy gaen een blindenwegh naer ons het vlees gebiet,
20 En van de waere lust, en weet de Ziele niet.
Op op ghy *Menschen-kint*, klimt tot de wijse *Reden*
Op op ghy *Christen-mensch* klimt tot de reyne *Seden*:
Want die niet op en stijght uyt krachte vanden Geest,
Leeft niet als voor het vlees gelijck een ander beest.

INHOUT VANDE PRIVILEGIE.

De Staten Generael der vereenichde Nederlanden hebben geconsenteert
ende geoctroyeert, consenteren ende octroyeren midts-desen Ian Pietersz
vander Venne Letter ende Konst-drucker woonende tot Middel-burch,
ende Adriaen Pietersz vander Venne Schilder ende Teyckenaer woonende
5 inden Haghe Ghebroeders, dat syluyden voor den tijdt van vijftien Iaeren
naest comende alleene inde vereenichde Provincien sullen doen drucken
ende uyt geven de Emblemata ende by-wercken vande Heer Jacob Cats.

Verbiedende allen ende een yghelicken Inghesetenen van dese landen het
voorsz werc binnen den voorsz tijt van vijftien Iaren directelic ofte indirec-
10 telic, int geheel ofte deel, int groot ofte cleyne, in eenigerley tael te doen
nae drucken vercoopen en uyt geven ofte elders nae gedrukt inde vereen-
nigde Provincien te brengen, vercoopen ofte uyt te geven; sonder consent
vande voorsz Ian ende Adriaen Pietersz vande Venne; by verbeurte vande
selve naegemaecte exemplaren, ende daer en boven vande somme van ses
15 hondert gulden soo menichmael als bevonden sal worden desen contrarie
gedaen te sijn, *so wel by den vercooper als by den Drucker te verbeuren*: t'applique-
ren den derdendeel daer van tot behouff vanden Officier die de calagne
doen sal, het tweede derdendeel tot behouff vande armen, ende het reste-
rende derdendeel tot behouff vande voorsz Ian en Adriaen Pietersz vande
20 Venne. Gedaen ter vergaderinge vande hoochgemelte Heeren Staten Gene-
rael in s'Graven-Haghe den xxij. Marty 1625. was gearapheert,

ANTHONIS DE RODA *vt.*

Noch laeger stont.

Ter ordonnantie vande selve

J. VAN GOCH.

25

Wy ondergeschreven hebben over gedraghen ende getransporteert dra-
gen over en transporteren by desen aen S^r. Pieter van Waes-berge het
Octroy vande Hog. Mog. Heeren Staten Generael in date den xxij. Marty.
1625 voor soo veel aengaet den Druck vande Emblemata vande Heer Cats,
30 mette bywercken vandien. Actum den 26 Iuly 1626.

Was onderteeckent

ADR : V : VENNE.

Catarina van Gein Wed. ende Boelhouster
van Ian Pietersz vander Venne.

AENDE Eerentfeste Achtbare wijze Voorsienige seer discrete Heeren, Mijne Heeren Schoutet Burgermeesteren Schepenen Raden ende Regeerders der wijt vermaerde Coop-Stadt tot ROTTERDAM.

Al hoewel dat de loffelijcke ende Heerlijcke Conste der Poësie, heden ten daghe van vele Rijmers seer schandelijcken misbruyct wort door het maken ende uitgeven van ydele, wereltsche, vleeschelijcke ende oncuysche gedichten, waer door dat de menschen tot de sonde gekittelt, ende in alle vuile ontuchtige gedachten gevoet ende gestyft worden, waer door dat ooc den toorn Godts tegen desen Landen ende de Ingesetene van dien ontsteken wort, naer het getuychenisse des Apostels Pauli Ephes. 5. cap. *En laet u lieden van niemant verleyden met ydele woorden, want om dese dingen wille koompt den toorn Godts over de ongeboorsame kinderen:* Soo is het nochtans datter ooc andere gevonden worden, die als Christelijcke Poëten, dagelijcx in het licht geven sodanige Poëmata ende Gedichten die daer dienen tot nootsakelijcke stichtinge, en die selfs voor een God salige ziele aengenaem sijn om te hooren. Onder de welcke dat geensins de minste en is *de Achtbare, Hoochgeleerde ende Godvruchtige Heere Jacob Cats*, dit niet alleen is een sin-rijc, suyver ende volmaect Poët in onse Nederduytsche tale, maer daer beneven ooc stichtelic, als *die niet anders en bedenct nochte en spreect dan tgene dat warachtich is, dat eerlijc is, dat gerechtich is, dat reyn is, dat lieffelijc is, ende dat wel luyt.* Phili. 4. cap. Gelijc dat claerlijc blijcken can uit dit syn boec gheintituleert *Proteus ofte Minne-beelden verandert in Sinne-beelden*; tot welckers loff ende prys wy niet en willen seggen, *Nam vino vendibili non opus est suspensa hedera*, dat is, goede waer die prijst haer selven, alleen soo eygene ic het selvige uwe Achtb. Voor. gants onderdanichlijcken toe, op dat het onder de vleugelen van uwe Acht. Voor. patrocinie te veyliger soude mogen rusten, biddende dat het uwe Ach. Voor. (ooc om des Autheurs wille) met een gunstige ooge gelieven te ontfangen.

De Almachtige God Acht. Vo. Heeren wille uwe Acht. Vo. regeringe ende persoonen met tijdelijcke ende gheestelijcke segeningen overgieten Amen. Desen 2. Marty, 1627.

Uwe Achtb. Voor. onderdanige dienaer,
JAN SWELINCK.

AENSPRAECKE Tot den leser, Op de ghelegentheyd vande veranderinge in desen nieuwen druck.

De Sinne-beelden, gunstighe leser, die wy voor desen onse lants-lieden hadden toe-geeygent, comen van nieus wederom aen den dagh; Maer, so wel ten aensiene vande gedichten als vande gestalte selfs, vry al wat verandert. Wat de gedichten aengaet, nademael de selve zijn geweest onse eerstelingen inde Nederlantsche tale, ende mitsdien vry wat rau uyt de penne gevallen, ghelijckmen gemeenlijck siet dat meest in alle dingen het eerste een roer-om wil wesen, soo hebben my de selve al over lange gantsch tegen de borst geweest, dewyle ick die bevont in het lesen niet ongelijck te zijn de raders vande karren, die over een deel on-effene straet-steenen worden voort-geruct, moedende mitsdien somwylen veerdig toeschieten, somwylen, na een harden schock, onbewegelick blyven staen. Derhalven hebbe ick goet gevonden by ghelegentheydt van desen nieuwen druck den leser die moeyelickheit quijt te maken, ende de Nederlantsche gedichten soo te versmeden, dat die sonder horten op eenen eenparigen voet gelesen mochten worden. Wat de gedaente van 'twerc belangt, wy meynen verstaen te hebben dat by sommige lesers eenige van dese boucken gevonden worden, die, even soo verre als het eerste deel sich verstreect, opte snede al vry wat afgesleten ende ontverwet zijn, maer inde vordere deelen noch versch ende nieu; het welcke wel mochte een teycken wesen dat het eerste deel rakende de jonckheyt ende hare saken, met neerstigheyt mochte doorlesen zijn, maer dat middeler tijt de vordere stucken onghemoeyt ende in haer wesen zijn gebleven; het welck wy willen opnemen mogelijck daerom geschiet te wesen, vermits het den haestigen leser te moeyelijc is geweest de gedichten op yeder beelt slaende inde volgende deelen na te gaen soecken, ofte om dat misschien de selve hem soo smakelijc niet en mogen zijn geweest als het eerste; ofte om andere redenen den leser bekent; hoe het zy, wy hebben geraden gevonden onsen *Proteus* ooc die veranderinge aen te doen, dat wy in desen druc de drierhande uytlegginghe te samen by een beelt achter den anderen hebben gevougt, op dat by dien middel de drievoudige veranderinge den haestigen leser dadelijc ter handt mochte wesen, sonder met nasoucken synen tijt te verslijten; gelijc wy ons dan geerne in alle bochten verstellen om eenen yegelijcken (so veel doenlijc is na ons gering vermoegen) te gemoete te gaen ende vernoegen te geven, tot syner beter onderrichtinge; Ende desen evenwel onvermindert hebben wy goet gevonden de oude voor-reden in hare weerde te laten, ende hier benevens te doen vougen, op dat yemant over ons eerste oog-merck een naerder onderrichtinge begeerende, de selve aldaer soude moghen vinden; ofte, soo misschien eenig drucker het voorschreven werc eens weder tot sijn eerste gedaente soude willen brengen dat hy sulcx dan tot sijn wel-gevallen soude connen doen. Tot besluyt so is ons gediensstig versouc aen den goet-gunstigen leser, dien misschien t'eeniger tijt dit bouck in handen soude mogen vallen, ten eynde hy gelieve de moeyte te nemen, ende sich niet te laten verveelen onse drierley veranderinge op haer ordre na te lesen, soo vermits sulcx

45 hem dienstig can wesen om eygentlijk ons wit in dit werck te mogen begrij-
pen, als om alle schielicke na-gedachten (die misschien uyt het lesen van het
eerste deel in hem souden mogen ontstaen zijn) te versetten ende af te
weren. Over maeltijdt plach wel yemant na het eten van eenige groene
fruyten een dronc goeden ouden wijns te nemen om de mage tegens soda-
nige rauwicheden te verstercken, ende meerder cracht, om die wel te ver-
50 douwen, aen te brengen. Doet hier het selve, goedertieren leser, ende
gebruyct de leste deelen van onse verdraeyinge even soo gelijk de paerden
hare leste deelen, dat is, hare steerten doen, te weten, om de muggen,
vlieggen, ende andere stekende gedierten die hun hier en daer op het lijf sit-
ten en prickelen, vande huyl te jaghen, ende alsoo in ruste te mogen bly-
55 ven. Meer en wilden wy u voor desen tijt niet segghen, leser, latende de
reste tot u eyghen bedenckinge, ende ons vorder ghedraghende tot de eer-
ste ende oude voor-reden, die hier naer is volghende.

Voor-reden ende verklaringhe over het ooghmerck des schrijvers, in dit werck.

Indien ghy in jock, niet al spel en soeckt, leser, maer gesint zijt hier wat te
vinden, datter niet en schijnt te wesen; so staet stille: want eer ghy voort-
gaet, wouden wy u geerne over het opschrift van dit boecxken, ende ons
wit dat wy daer in voor hebben, een weynich berichts doen. 't Is billick dat
5 een yeder zy tolck ende vertaelder sijnder woorden. De Griecken als mede
de Latynen, de Griecken hier in volghende, hebben dese maniere van
schryven *Emblemata* genaemt: den oorspronck van welck woort ick niet
voor en hebbe hier na te spooren. Maer so my yemant vraeght wat *Emble-*
mata inder daet zijn? dien sal ick antwoorden, dattet zijn stomme beelden,
10 ende nochtans sprekende: geringe saecken, ende niet te min van gewichte:
belachelijcke dingen, ende nochtans niet sonder wijsheyt: In dewelcke men
de goede zeden als met vinghers wysen, ende met handen tasten kan, in
dewelcke (segg' ick) men gemeenlijck altijt meer leest, alsser staet: ende
noch meer denckt, als men siet: geen onbequaem middel (naer ons gevoe-
15 len) om alle leersame verstanden, met een sekere vermakelijckheyt, in te
leyden, ende als uyt te locken tot veelderley goede bedenckingen, yder na
sijn gelegenthey; hebbende in sich een verholen kracht van behendighe
bestraffinge der innerlijcker ghebreken van yeder mensche, dwinghende
dickwils (al-hoe-wel sonder schamperheyt, ende alleenlijck in't gemeen
20 daer henen geset) by gelegenthey van de voorgestelde beelden ende de
korte uytlegginge daer by gevoecht, den genen, die sich by gevolge van
dien op sijn zeer voelt geraeckt te zijn, al stil-swygende, en in sijn ee-
nicheydt, schaemroot te werden; siende sijn innerlijcke feylen, uytterlijcken
voorgesteld, ende hem selven, of ten deele ofte in't geheel levendich afge-
25 maelt. Om welcke redenen wille wy niet ongevoegelijck en hebben geacht,
naer te volgen het gevoelen der gener, die *Emblemata*, in onse tale *Sinnebeel-*
den meynen genoemt te moeten werden: ofte, om datmen door het uytter-
lijcke beelt eenen innerlijcken sin te kennen is gevende, ende dat mitsdien,

niet so seer het beeldt, als den sin, uyt het beelt ontstaende, bedenckelijck
30 is; ofte, om dat dese maniere van schryven, boven andere, sonderlinge de
sinnen der menschen is afbeeldende, ende voor oogen stellende; werdende
daerom, als by uytinementheydt, *Sinne-beelden*, ofte der sinnen afbeeldinge
genaemt.

Dan yemant sal misschien sick verwonderen, ja onbetamelijck oordeelen
35 (ende dat niet sonder redenen) dat wy de mallicheden der jonckheydt
gevoegt hebben, niet alleenlijck met de leere der zeden, maer oock selfs met
hooger ende stichtelijcker bedenckingen. En sonderlinge dat wy de sothe-
den der jeugt de eerste plaetse in dit werck hebben vergunt. Dese tegen-
worpinge sal oorsaecke geven het wit ende ooghmerck, dat wy ons in dese
40 oeffeninge hebben voorgestelt, den gunstigen lesers cortelijck te ontdekken.
Derhalven willen wy wel rondelijck bekennen dat 'teerste deel van dit
boecxken meest is geweest het uytworspel van onse blinde jonckheydt,
dewelcke, door de gewoonelijcke genegentheden van die jaren, mitsgaders
door eenige lust tot de dicht-konste gedreven zijnde, hadde nu ende dan
45 soo eenige minnelijcke *Sinne-beelden*, dat is, geckelijcke invallen, daer henen
gestelt; welcke ten dien tyde by ons (als in andere saecken als doen besich
zijnde) aen d'een zijde geleydt, ende nu wederom, in't doorsien van eenighe
oude papieren, ons in de handt ghevallen wesende, hebben, door oversien
van de selve, als in een spiegel ontdeekt, hoedanich den vorigen stant
50 onser onbesuyselder jonckheydt is geweest, ende, by gelegentheydt van die
bedenckinge, gemerckt de groote vriendelijckheydt des goeden Gods
t'onswaerts, onse herten in dier voegen geopent hebbende, dat wy de ydel-
heydt der dommer jeught nu niet alleenlick als met handen tasten, maer
oock metten gemoede verfoeyen kunnen.

Desen onvermindert (midts wy nu vande becominge onses vorighen
55 staets, door Gods sonderlinge goedertierenheydt ontlast waren) hebben ten
selven tyde in ons gevoelt, ick en weet niet wat vernieuwinge vande ver-
maeckelijckheydt die wy wel eertijds tot de dicht conste in ons hadden
gespeurt; waer door wy allencxkens verloct, ende als soetelijck verleydt
60 wesende, zijn verwect geworden, om naer gelijkmaticheydt onser jegen-
woordige gelegentheydts, de ydele *Minne-beelden* onser jonckheydt tot *Sinne-
beelden* van stichtelicker bedenckingen, t'onser oeffeninge te gebruycken;
om alsoo door dese maniere van schryven, als een beworp ende afbeel-
dinghe vanden wonderbaren ende veranderlijcken loop des menschelicken
65 levens in dit werck te vertoonē, ende alsoo mijn selven ende andere aen
te wysen hoemen uyt een domme jeucht, tot een gesette manheydt, ende van
daer tot een stichtelicke ouderdom, behoort te klimmen; om alsoo, by mid-
del van een pryselicke veranderinge, sijn vorige genegentheden t'elcken in
beter als te versetten; mitsgaders (gelijcmen te voren dapper ende vierich
70 is geweest tot de hittige begeerlickheden ende harts-tochten der wulpscher
jonckheydt) de scherpheydt ende hevicheydt der selver te verkeeren t'el-
cken tot een beter eynde, niet rustende tot datmen ghevoelt, by verghelij-
ckinghe van sijn voorgaender maniere van leven, datmen op gelijcke

75 hoochte van stichtelijcke gesetheyt is geklommen, gelijkmen te voren inde
ydelheyt der jonckheyt is geweest: wettende alsoo onse sweerden (om soo
te spreken) int landt der Philistinen (*1. Samuel 13. 20.*) halende sterckte selfs
by onse vyanden, ende opweckende de kracht der volgende deuchden,
door vergelijkinge vande hevicheyt onser voorgaende ghebreken: en
80 door dien middel eyntelijck, gelijk wy eertijts als dienstknechten der licht-
veerdicheyt genegen zijn geweest tot ydelheyt, onse leden te begeven tot
dienstknechten der sedicheyt, tot oprechticheyt, ende alsoo niet meer *naer*
menschelijcke begeerlijckheden, maer naer Gods wille den tijt die noch over is te leven
(*1. Pet. 4. 2.*) Dan alsoo de jeugt onser eeuwen wel meest (God betert) so
85 verre is vervallen, dat alleen een stichtelijck opschrift van eenich boeck
ghenoechaem is om 'tselve hun uyt de hant te slaen, ende als een tegenheyt
ende afkeer daer van te doen hebben, sonder dat de selve schijnt de moeyte
te willen nemen om het vorder inhouden van't selve t'ondersoecken, als in
hun teere ooren niet anders konnende verdragen als soo eenich soet-gal-
mende geluyt van (ick en weet wat) lief-koosende klinck-dichten: Soo heb-
90 ben wy, de meepsheyt van dese te gemoete gaende, het opschrift ende stant
van dit boecxken na der selver gelegentheyt soo wat gevoecht, ende ten
dien eynde op't eerste blat van 'tselve gedaen stellen een afbeeldinge van
een naect kint, de werelt dragende, met een pijl en boog inde hant, ende
voorts in alles so afgericht, dat uyt des selfs gestaltenisse eertijts de blinde
95 oudtheyt, ende ten huydigen daghe de malle jonckheydt het selve voor der
minnen Godt soude begroeten; daer by voegende de rechte hovelingen tot
sodanigen hof dienende, te weten alderley slach van jonge lieden, al by
paren daer ontrent swevende, als manschap ende trouwe haren overheer
aenbiedende: latende mede de selve gedaente in eenige van de eerste sinne-
100 beelden haer vertoonen, om alsoo den inganck ende stant deses boecx so
voor te stellen, als of achter den selven niet anders als een prieel der minnen
en ware schuytende. Even-wel nochtans, om tot ons voornemen te gerae-
cken, so haest onse lesers d'eerste plaetse van dit boecxken zijn voor-by
geleden, hebben wy, al 'tghene dat te voren meest al niet anders en scheen
105 te zijn als soo wat schielijcke invallen van belachelijcke minne-beelden, by
nieuwe beduydinge (behoudende even-wel, om redenen voren verhaelt, de
selve beelden) verandert tot tweederley sinne-beelden; treckende yedere
der selver in het tweede deel tot een borgerlijcke berichtinge, ende stracx
daer na in het derde deel tot een stichtelijcke bedenckinge, om also (het
110 eene een aenleydinge zijnde tot het andere; aenden desen, terwylen hy
meent dat alles is van een ende de selve stoffe, aenden genen, terwylen hy
begeerich is te sien hoe dit ofte dat op eenen nieuwen ende beteren sin wert
geduydet) de gemoederen van sodanige meepsche lesers, die geen vaste
spijse en konnen verdragen, met een gheoorloft, ja vriendelijck, bedroch
115 eyntelijck wech te leyden, ende te vervoeren daer de selve ten eersten
ingange, noyt en hadden gemeynt te komen. Niet anders dan gelijkmen de
kinders, tot haer eyghen voordeel, somtijts bedriecht, wannemen de selve
het bitter, doch gesondt, worm-kruyt met suycker, ofte andere soetheydt

bedeckt, onghewoelick ende ongemerckt in't lijf krijgt. Want nadien 'tmeere
120 reendeel van dese teere lesers immers soo alwaerdig is, als de walgende sie-
cken, dewelcke men de geneesdrancken niet anders als onder 'tdecksel van
yet wes dat sy geerne eten of drincken en kan ingeven: soo diende (naer
ons gevoelen) dese etter buyl niet dan met een vliem (om so te spreken)
gesneden te zijn, op dat de selve niet eer den steeck van de genees-meester,
125 als het bedorven bloedt daer uyt vloeyende, midtsgaders haer eygen vuy-
licheyt mochten gewaer werden.

Ey lieve, 'tgaeter huydens daegs soo, de werelt wil bedrogen zijn: Godt
gave dat de saecken altijt soo mochten uytvallen dat de genen die bedrogen
wert, meer voordeels uyt het bedroch, als de bedrieger selfs, quame te trec-
130 ken; gelijk wy hier verhoppen ende vastelijck (door Gods genade) vertrou-
wen te sullen gheschieden.

Middeler tijt so geven wy dese onse meyninge, ende hoedanig de stoffe van
dit werck zy, in het opschrift van het eerste deel, ende den aert van elck
stuc, in het opschrift van yder int bysonder, den verstandigen leser
135 genoeghsaem te kennen, niet alleenlijc door 'tveranderen vande sinne-beel-
den ende vande gestaltenisse des ghenes die in yder opschrift de werelt
draegt, (die int eerste deel is *de kinderlijcke minne-God*, in't tweede de *rechtma-
ticheyt*, ende in het derde de *Godsdiensticheyt*) maer sonderlinghe door twee
sinne-beelden in de onderste hoecken van yder opschrift gedaen stellen,
140 alles op dat wy met het selve, daer mede wy de jeugt meynen te trecken tot
het lesen van dit boecxken, alle andere van rijper bedenckinghe niet en sou-
den schijnen voorby te willen wijsen, ende daer van te vervreemden. Wy
hebben dan tot dien eynde int beginsel van het eerste deel doen afbeelden
een toegebonden apotekers pot, dewelcke, alhoewel van buyten niet anders
145 en schijnt te vertoonen als so wat beuselingen van bloemkens, sottekens
ende diergelycke visevasen, tot vermaec alleen vanden voor-by-gaenden
man (soo 'tschijnt) daer henen gestelt: evenwel nochtans geopent ende
naerder ingesien wesende, wert bevonden van binnen vervult te zijn met
goede ende heylsamen genees-kruyden, aen de overzyde hebben wy doen
150 afbeelden een vijsel, ende so wat pepers, die daer in wert gestooten, wel-
cken peper alhoewel van buyten geheel swart, mismaect, ende vol rimpels
wesende, niet seer onghelijck en is onse wicken, ende mitsdien het slechste
van alle graen-vruchten, evenwel nochtans gestooten zijnde, vervult de
omstanders met een aenghename reucke. Willende met sulcx, als voorseydt
155 is te kennen gheven, dat al-hoe-wel 'tjegenwoordich boecxke ten eersten
aenvange sodanich sich laet aensien, als ofte 'tselvede niet anders en ware
behelsende als enckele drift, ydelen schuym, ende, ick en weet niet wat,
gront-sop door de hitte der derteler jonckheyt uytghewasemt, dat evenwel
'tselvede (d'uytwendige schorsse wat afgedaen ende alles in naerder acht by
160 den billicken leser ghenomen wesende) zijnen schijn gantsch ongelijck,
ende met eene van goede bedenckinghe niet geheel ontbloot, bevonden en
sal worden. Waer toe oock dient het Latijnsche opschrift op 't eerste blat
deses boecx gestelt, te weten, *SILENUS ALCIBIADIS*, ghelijck de gene die

dese maniere van spreken verstaen, redene daer van connen gheven. In de
165 twee onderste hoecken van het opschrift des tweeden deels, sal de leser vin-
den eerst eens ambacht-mans water-pas; ende ten tweeden, een sonne, ghe-
lijckelijck ende de rijpende wijn-druyven soeticheyt, ende den bedorven
wijn (beyde door de sonderlinghe werckinge haerder stralen) suericheydt
aenbrengende: Door het water-pas ende des selfs beweginghe, haer voe-
170 gende naer den grondt daer het selve opghestelt is, den gemeenen loop des
burgerlijcken levens, onder een goede ende rechtmatighe overheydt, sich
wel ende burgerlijck hebbende: met eerlijcke luyden ommegeende, eerlijck
wandelende, ende in teghendeel van beyde recht anders sich aenstellende:
ende door de tweederley crachten der stralen der sonnen, de eygen aert der
175 rechtmatichheydt (beloonende de goede, ende straffende de quade) willende
af-beelden, wesende de eygen stoffe in dat deel te verhandelen. Int beginsel
van het derde ende laetste deel hebben wy, tot inleidinge ende openinghe
van 'tselfe, doen stellen eerst den Elephant aen de opgaende sonne met
ghebogen knien eere bewijsende, ende in dat groote licht des selfs groote-
180 ren schepper, als met verslaghentheydt ende ootmoet, aanbiddende, (het
welck dat beest uytter aert na 't seggen van geloof-weerdighe schrijvers,
gewoon is te doen) hebbende ghemeynt daer mede aen te wijsen de verne-
deringhe die den mensche, hoe groot hy oock zy, schuldich is aen de uytne-
mende voortreffelijckheyt van de onbegrijpelijcke Godheyt. Ten tweeden
185 hebben wy ter selver plaetse aen de over-zijden doen af-malen des kuypers
vier-yser, belettende dat het vier daer in vervatet niet daer henen lancx der
aerden soude legghen muffen, maer met een clare ende helle vlamme
opwaerts soude stijghen, tot dienste van zijnen werck-meester; daer mede
voor hebbende aen te wijsen onsen Christelijcken plicht in dit leven, ende
190 met eene te verthoonen dat de Godsdienstichheydt de eenige middel zy om
het Goddelijck vier onser Zielen uyt den leegen stof deser aertscher din-
ghen ten hemelwaerts op te drijven, ten dienste van dien grooten werck-
meester die dit alderwonderlijckste vat (waer van hemel, aerde, ende zee als
duyghen zijn) soo meesterlijcken tsamen heeft ghevoecht, ende in een ver-
195 knocht (hem zy lof van eeuwichheydt tot eeuwichheydt) begrijpende, inde voor-
seyde drie onderscheyde stucken een afbeeldinge (als gheseydt is) van den
loop des menschelijcken levens, ende met eene de ghestaltenisse des men-
schen selfs.

Des menschen leven mijnen wij bequamelijck af-gedeilt te connen wer-
200 den in drie deelen, inde *Ionckheyt*, die wy toe vougen het eerste Bouck: Inde
Manheyt, die wy aenwijsen in het tweede stuck; In den *Ouderdom*, dien wy
toepassen het derde deel. Den mensche selfs aenmercken wy driesins; Eer-
stelijck, voor soo veel de selven is een redelijck dier, in sich hebbende een
aengheboren gheneghentheydt, tot verbreydinge ende uytsettinge synes
205 aerts, ghestadelijck hellende tot de ghewenschte vereeninghe mette ghene
sonder dewelcke de heymenisse der voorteeelinghe niet en wert uytgevoert:
welcke gheneghentheydt de oude onder den heydenen (gewoon zijnde de
menschelijcke hartstochten te vergoden) Cupido hebben geheeten, ende tot

210 een God verheven: wiens beelt wy (om redenen hier voren verhaelt) als de werelt dragende, hier voren hebben doen stellen; ende met desen mensche zijn wy besigh in't eerste stuck. Ten tweeden, sien wy den mensche aen voor soo veel hy een ghesellich dier is, ende in't burgherlijck leven onderlinghe met andere menschen in heusheydt ende vriendelijckheyt omme gaet, na 'trecht aller volcken. Ende desen mensche roeren wy aen int
215 tweede boeck. Ten derden, beschouwen wy den mensche voor so veel hy door een sonderlinge genade Gods afgesondert van den gemeenen hoop ende loop des werelts, in Iesu Christo door de werckinghe des heyligen Geests, by middel des geloofs voor een kint Gods is aenghenomen: van den welcken wy spreken int derde deel. Ende also een yder van ons dese
220 drievoudighe genegentheden in sich bespeurt, so poogen wy dit jeghenwoordich boecxken daer toe te doen strecken dat wy in den natuerlijcken mensche *matelijck*, in den burgherlijcken mensche *rechtveerdelijck*, in den Christelijcken mensche *Godsalichlijck* metten Apostel mochten leven. Welcke drie veranderende genegentheden wy den leser willen by dit boeck voorstellen, hebben daerom 'tselve mede den naem van *PROTEUS* ghegheven, den waerom weten alle de ghene die so wat inde ghedichte der oude ghelesen hebben.

Ondertusschen en can ick niet voor goet aennemen, dat sommige dese oefeninge, als nieuwe vonden, ende als geen exempel hebbende in de heylige
230 schrift, poogen te verwerpen: want de sulcke antwoorde ick cortelijck, dat dese maniere van schryven, beyde out ende schriftmatich is. Wil yemant tot bevestinge van sulcx, in Godes woort, sien een uytnemende ende in alle sijn leden gantsch volmaeckt sinne-beelt, aerdichlijck, na alle de reghels van de cunste afgericht, ende dat niet ergens bezydens weeghs in eenige
235 geringe sake daer heen gestelt, maer regel recht van God selfs, in der alderweerdichste stoffe des nieuwen testaments, afgedaelt, ende als van den hemel neder ghelaten? die slae zijn ooggen met aendacht op het linnen laken in sich behelsende alle viervoetige, wilde, kruypende dieren, ende gevogelte des hemels, Petro by een sonderlinge openbaringe uyt den hemel ver-
240 toont, met 'tbyvoegsel van de stemme, *Slachtet ende etet*, af-beeldende de groote heymenisse van de roepinghe der Heydenen: ende neme met eene de moeyte hier in te ondersoecken de vijf eyghenschappen, die *Paulus Iovius* ende andere in een volmaeckt sinne-beelt zijn vereyschende, hy sal alle de selve soo volcomelijck daer in ontdecken als in eenich sinne-beeldt dat by
245 yemant vande alder-ervarenste in dese oeffeninge, oyt is voorgesteld geweest: Ende in gevalle yemandt meer plaetsen in de H. Schrift begeerich is te sien, sinne-beelden behelsende ofte de sinne-beelden seer na by comende, die mercke aen *1. Pet. 2. 22. Ies. 1. 3. Ierem. 8. 7.* ende verscheyden andere, al van *bonden, seughen, ezels, ossen, oyevaers, kranen, swaluwen, tortelduyven*, ende diergelijcke onredelijcke dieren leerstukken werden ontleent, ende
250 den menschen toeghepast, wesende 'tselve een rechte eygenschap van sinne-beelden, gelijk yder een, die maniere van oefeninge eenichsins verstaende, kennelijck is. Ende indien men de saecke wat naerder wil insien

255 wat zijn doch alle de schaduwen des Iootschen Godtsdienst anders geweest
als enckele sinne-beelden, dewyle de selve zijn gheweest voorbeelden
Christi, ofte des selfs rijcx? de gesichten der Propheten, sonderlinge van
Ezechiël ende Daniel, het hooge-liedt Salomonis, de openbaringhe Iohan-
260 nis, en watter inden woorde Godes meer is van sodanige stoffe, heeftet niet
in allen deelen veel eyghenschappen den sinne-beelden seer nae by
comende? Eyntlijck, gunstige leser, bidden wy u, niet te willen misduyden,
dat wy de selve beelden ende ghelijckenisse beyde ende tot menschelijcke
invallen, ende tot Goddelijcke bedenckingen 'tgeheele werck door onver-
265 scheydelijck hebben gebruyct, en dat oock somwylen met strydige verande-
ringen, 'twelck misschien yemant mochte oordeelen heet ende cout uyt
eenen mont gheblasen te zijn: want boven 'tgene wy hier voren, als int
voorby gaen, hier toe geseyt hebben, is aen te mercken, dat wy dese spe-
lende vryheydt in't schrijven, niet bestaen en hebben, sonder klare ende
uytgedructe voorschriften derhalven inde heylige schrift ons naergelaten,
270 in dewelcke niet selden een ende de selve sake, nu ten goeden, ende dan ten
quaden, in gelijckenisse wert getogen, ende dat met niet minder verschey-
denhey, ja strijt, van verdraeyinge als wy ergens in dit werck hebben
gebruyct. Wat isser doch regel-rechter tegens den anderen gekant als Chris-
tus ende de duyvel? de behoeder, en den verderver? ende nochtans werden
275 beyde de selve, onder de ghelijckenisse van een leeu, inden woorde Godts
duydelyck voorgestelt, (*Open. 5. 5. 1. Petr. 5. 69.*) wat isser vyandelijker
teghens den anderen strijdende, als de sonde en de genees-dranck teghens
de selve namentlijck de leere des *Evangeliums*? ende nochtans worden beyde
de selve onder de gedaente des suer-deesems ons voorgedragen, (*Math. 13.*
33. 1. Cor. 5. 7.) Sien wy niet onder de gelijckenisse eens diefs beyde, ende
280 den ontrouwen, ende verkeerdelijck insluypenden harder, ende den recht-
veerdigen rechter Christus selfs, in de schrift afgebeelt? (*Open. 16. 14. Mat.*
24. 44.) Sien wy niet onder de gedaente van de slange inde bybelsche schrif-
ten, den duyvel, en des selfs doodelijck vergif, ende met eene den genen die
de slange den kop vertreden heeft, voorgestelt? (*Genes. 3. 1. Open. 20. 2.*)
285 Yemant segge my nu ofmen oock breeder soude connen gaen weyen, ofte
metten verstande vryelijcker door gelijckenissen connen uytpringen, als
inde voren-verhaelde, en andere plaetsen, die inde H. Schrift te vinden zijn,
is gedaen. Al het welcke nochtans, overmits de verscheyden eygenschappen
alle schepselen ingeboren, niet alleenlijck sonder aenstoot van yemant,
290 maer selfs met vermakelijckheydt des geestes, by alle billicke verstanden
can ende behoort te werden aengenomen. Middeler tijt ist te verwonderen,
door wat verdorventhey, onses aerts, ofte listicheyt des duyvels, het
bykomt, dat de mensche altijd veel meer oore ende harte leent, ende open
heeft tot, ick en weet niet wat, gecx-maren ende kackerlacken, als tot eeni-
295 ge stichtelijcke betrachtinge. Men ondervint, God betert, by dagelijcsche
ervarenthey dat onse gemoederen in't verhandelen vande alderweerdigste
saken geheel slap ende slaperig, ja dom ende onverstandig zijn. Ende, in
tegendeel van dien, op het gewag van aertsche, geringe, ende geensins aen-

sienlijke dingen, dapper ende wacker inde weere zijn: dese, gelijk alle
300 andere onse gebreckelijckheden, de Heere, onse Saligmaker Christus, grondelijc
wel kennende, t'elcken by-naest als hy yet sonderlinck t'onser salicheyt
dienende wil voorstellen, en vangt sijn reden niet aen met eenige
hooge ofte hemelsche maniere van spreken; maer gebruyct veeltijts als tot
305 een inleydinge sijner leeringe, eenige gelijknissen van gemeene ende
slechte dingen ontleent: ende sijn toehoorderen by dien middel tot aen-
dacht verweckt hebbende, klimt daer na van het cleyne mostaert zaet, tot
den grooten Hemel, ende van een belachelijck kinder-spel, niet alleenlijck
tot mannelijcke, maer Goddelijcke beschouwinge, (*Matth. 11. 16. Luc. 7.*
32.) Nu wel aen dan (om niemandt met al te langhen voor-reden te vervee-
310 len) ghy dese ofte die wulpsche jongelinck, die de ydele wasemen uwer
jeugt met den stadigen deckmantel van liefde weet te bekleeden, ende, met
al te vermetelicken maniere van spreken, uwe eygen lusten, u, ende andere
tot Goden opgerecht hebt, soo wanneer ghy in't eerste deel van dit boecx-
ken misschien vinden sult uwe maniere van spreken hier ende daer soo wat
315 ingevolght te zijn. Ey lieve, en misduydet onse meyninghe niet, sulcx dient
alleenlijck tot weder-inroepinghe van uwe verdwaelde sinnen: dewyle wy
niet voor en hebben als eensdeels ons selven te oeffenen inde veranderinge,
daer wy u hier voren af seyden, andersdeels om andere, die 't begheeren
mochten onser ghedachten wat mede te deylen, misschien of daer door aen
320 yemandt, door d'inbeeldinghe der jonckheydt noch wanlustich zijnde, de
smake mochte werden verweckt tot het nutten van beter ende gesonder
spyse, die den selven, te vooren door verkeerde lusten vervoert zijnde, niet
en woude ghenaken; 'twelck wy verhoppen sullen geschieden, soo ghy aen
den buyte-kant van desen onsen toegesloten apotekers pot niet en blijft
325 hanghen, maer den selven openende, de geneeskruyden daer in verborgen
uwe bedeckte gebreken gaet toe-eygenen. Of wy tot beyde de voorseyde
eynden geraken sullen en weten wy niet; dit weten wy, dat door Gods
genade by gelegentheydt van dese oeffeninge in ons ontstaen is een vast
voornemen, om met alle mogelijcke neersticheyt, dagelijcx so lancx so
330 meer, te trachten tot veranderinge ende vernieuwinge onses gemoets ende
levens in Iesu Christo, den goeden God die sulcx weet ende werckt, die
onse ende eens yders harte ende nieren doorsiet ende kent, vordere in ons
het goede werck by hem daer in begonnen: den selven goedertieren God
ende Vader geven wy ons ende al het onse over, aennemende also een stil
335 ende gerust ghemoet, ende den selven voor besluyt, van harten biddende
te willen geven dat dese onse oeffeninge voort en voort mach uytvallen tot
sijns heyligen naems eere, beteringe des schrijvers, ende stichtinghe des
lesers. Leest dan wie ghy zijt *aendachtelijck*, verstaet *ghesondelijck*, oordeelt
heusselijck, en vaert wel.

340

I. CATS.

Misce stultitiam consiliis brevem.

Si in lusu non mere ludicra, & a puero, quem exhibemus, non nimis puerilia exspectas; at quippiam hic reperire, quod vix aliquis ibidem quaesiverit, tibi est animus, mi lector, siste te paulisper in hoc vestibulo: antequam enim ulterius progrediaris, habeo quod de titulo huius libelli, deque instituti nostri ratione paucis te praemoneam. Interpretem unumquemque adhibendum esse ei quod dixit, scripsitve, aequum iudicant, qui aequi. Graeci primo, deinde latini, graecos imitati, genus hoc scriptionis *Emblemata* indigitarunt, cuius ego verbi originem aliis indagandam ut relinquam, nominisque anxiam disquisitionem ut omittam, atque ex re ea describam, pronuntio *Emblemata*, scite exhibita, mutas imagines esse, quae tamen loquantur: levia videri, quae tamen pondus habeant: ridicula apparere, cum non sint insipida: denique plus aliquid plerumque in his legi, quam sit scriptum; plus cogitari, quam sit lectum.

At mirabitur fortassis nonnemo imo, ut praeter decorum, stomachabitur nos lubricae istius aetatis, nescio quas, ineptias, non tantum solidae morali sapientiae, verum etiam sacris meditationibus coniunxisse, resque adeo diversas, &, ut prima fronte videtur, contrarias in unum quasi fasciculum colligasse. Cui obiectioni ut satisfaciam, pauca de consilio hac in re meo, & de scopo opusculi huius venia, bone lector, tecum disserendi mihi sit.

Primo quidem primam emblematum istorum partem e turbido iuventutis nostrae aestu emanasse ingenue fateor: Illa enim cum, agnato isti aetati affectu, ad poeticas sirenes & illecebras illarum subinde abriperetur, emblemata aliquot amatoria, id est, ineptias iuveniles, subinde chartis illeverat: quae, cum aliis eius generis exercitationibus, supervenientes aliae occupationes tum temporis e manibus ut deponerem, adegerunt: eadem illa cum mihi nuper, veteres quasdam chartas evolventi, in manus incidissent (ac id quidem cum iam singulari Dei opt. max. beneficio a prioris vitae molestiis paulum respirare coepissem) videbar, ea relegendo, me ipsum qualis fueram, id est, adolescentulum iuvenilibus affectibus sursum, deorsum misere agitatum satis graphice ibi depictum videre. Sensi nihilominus interea igniculos, nescio quos, amoeniorum istorum studiorum in me, velut resuscitari, atque ut poeta, ... *Agnovi veteris vestigia flammae.*

Quo pristini affectus dulci laenocinio mihi ipsi paulatim ereptus cum forem, caepi in animum inducere ut, exercendi hunc ipsum atque instruendi gratia, iuvenilia illa & amatoria emblemata poetico lusu pro re nata variarum, & in robustioris aetatis meditationes magis viriles tam morales, quam sacras, transfunderem: Videbar enim isto modo ludendo non vanam humanae vitae imaginem me & mihi ipsi, & aliis, exhibiturum esse; si praesertim hominem, triplici libello, triplici modo oculis exponerem; ut naturalem, ut civilem, ut christianum. Operi itaque accingimur, & iuventutem nostram, mi lector, id est hominis istius naturalis genuinam effigiem in propagationem sui propendentem (quod naturae proprium esse quis ignorat?) atque ita coloribus suis depictam, primo libello damus. Cur enim talem me fuisse

diffitear? ille vitia sua fateri metuat, qui etiam nunc in illis versatur: *somnium*, ait ille, *narrare vigilantis est.*

45 Hominis civilis, id est socialis, in mutuo hominum consortio viventis, secundo exhibemus. Hominis christiani, id est, vera fide imbuti, lineas aliquot tertio demum libello ducimus. Et haec quidem retentis utrobique iisdem iconibus; cum ob alia, tum ob hoc, ut homini (tametsi corporis externam formam retineat) interiores animi facultates mutandas esse, mihi aliisque, persuadeam; doceamque quo pacto e turbida & fluctuanti illa iuventa, ad sedatum virilis aetatis robur, & inde in gravem & exemplo reliquis aetatibus futuram senectutem, laudabili volubilitate, nobis sit transeundum, & identidem ad meliora ac altiora sit enitendum; eoque dum solida ac genuina gravitas eundem locum in animis nostris obtinuerit, quem ibidem inanis levitas vanitasque iuveniliū animorum (comparatione prioris & praesentis vitae inter sese instituta) antea obtinuisse conscia mens unicuique dictabit; atque ita tandem vitae uniuscuiusque nostrum ratio, non amplius corruptis humanis affectibus, sed divinae voluntati in toto mancipetur.

60 Cum vero iuventutis nostrae pars non minima eo prolapsa sit, ut vel honestior aliquis & ad gravitatem compositus libri titulus eundem legenti fere soleat e manibus excutere, atque adeo ab ulteriori lectione, tanquam praeiudicio gravatum lectorem, deterrere, nec enim, ut videtur, tenerae plurimorum aures aliud praeterquam molliusculos lascivientium poetarum versiculos ferre possunt) e re visum nobis titulum & externam libelli faciem captui istorum dare: eamque ob rem curavimus frontem ipsam & imagines aliquot effigie poetici Cupidinis aliisque amatoris ineptis obduci, ut ne quis delicatulus, in haec forte incidens, aliud hic praeterquam melimela, merasque Veneris & Adonidis delicias latere suscipietur, atque ista ratione ad ulteriorem operis lectionem, tanquam ad escam palato suo congruentem, nepos quivis invitari possit. Fraudem itaque facio, mi lector, sed, ut spero, omnibus innoxiam: nam & blandis nutricibus alumnos suos tali fere modo, & cum bono ipsorum, fallere satis solenne est, cum nimirum deliciis puerilibus dissimulatos amari medicaminis succos ipsis propinant, & ut ille,

75 *... Prius oras pocula circum
Contingunt dulci mellis flavoque liquore.*

Sicut & chirurgum novaculam spongia tectam mamillae regiae virginis (dum ulcus lenire & purgare se simulat) foeliciter impegisse memoriae proditum est. Quod genus fraudis non licitum modo, sed & amicum esse quis non fateatur?

80 Iterum dum in hoc essem totus ut adolescentulos amica fronte, id est, amoeno & iuvenilibus oculis blandienti titulo allicerem; verebar ne graviores severiorisque supercilii viros, tam ridiculo & futili in ipso limine proposito spectaculo, ab opere hoc arcerem, atque ita, contrarium dum vitarem, in contrarium impingerem: operae pretium visum fuit ei malo tacito, & non omnibus aequo exposito, remedio occurrere. Librum hunc eam ob rem obscura, & non ubique obvia, inscriptione *Silenium Alcibiadis* indigitavi: quid autem ea totumque deinceps velit opusculum, duorum emblematum

ad titulum appositione, lectori non nimis rudi satis indicavi. Quae hic sigil-
latim explicare, quid opus? hoc volo, libellum hunc, tametsi eundem de
90 summa (quod aiunt) cute ridiculum quis, & praeter iuveniles nugas in se
nihil habentem, facile damnet: multo tamen alium esse propius intuenti,
quam summo habitu in oculos incurrat; licet enim prior libellus, quem libe-
rior nostra iuventus effudit, amatoriam tantum tractet, amatorie tamen, id
95 est, stolidae & insulse multa ibi non tractari, sed inspersionem fere ubique
moralis doctrinae salem aequus lector animadvertet: praesertim vero si
doctorum istos flores, quos ornandi & nos explicandi gratia adiecimus,
subinde consulere non gravetur.

Invenies alibi iocos, & fateor, sed ut impossibile absque coloribus pin-
gere, ita iuventutis mores describere, aut hominem naturalem dare, sine
100 istis: nec, aliter agendo, ageremus, id quod agimus. Evocabunt isti torpen-
tes animos e marcore, ut speramus, viamque sternent ad meliora, eoque
ducent mentem iuvenilem idque sensim, quo per sese timuisset ascendere.
Res ipsa loquitur, homines, ut plurimum, cum res tractantur arduae, gra-
105 ves, imo & sacrae, iacere animis ac dormire; ad res vero ludicras, pueriles
ineptias, tricas, apinas, vigilare, torporem excutere, aures animumque arri-
gere.

Vidit hoc, qui nihil non videt, unigenitus Dei filius, Salvator Christus,
non latuit sanctos, non fugit doctos: qui omnes, quoties ad populum dicen-
110 dum, quotiesque auditores ad attentionem excitandi vel revocandi; artem
arte tegentes, a rebus levibus & plebeis fere suas isagogas mutuare in more
habent. Nonne Christum a lusu puerili, a grano sinapis, & similibus ordiri
quidem, at gravi demum & divino epilogo perorare in historia Evangelica
saepe videmus? Similia Paulum & alios viros sanctos factitasse, ethnicorum
115 nempe poetarum versiculos sanctissimis divini verbi mysteriis inseruisse,
auditorum gratia, quis ignorat?

Inter doctorum exempla lepidum illud Demosthenis, cui cum Athenis,
causam capitalem defendenti, auditores parum attenti obstreperent, paulis-
per iam nunc, inquit, mihi aures praebete, rem novam & auditu iucundam
120 in medium prolaturus sum. Ad quae verba cum ilico altum silentium sum-
maque auditorum attentio exstitisset: Iuvenis quispiam inquit, asinum con-
duxerat, rerum quiddam Athenis Megaram deportaturus, in itinere vero
cum vehementi ardore solis infestaretur, nec umbraculi copia uspiam esset,
tandem bestiam radiis solaribus opponens sub asino, ut aestum effugeret,
125 resedit: ibi agaso obtestari, factum controvertere, bestiam depellere, asi-
num ut iter, non ut umbram faceret locatum dicere. Alter ex adverso, ius
aesino utendi fruendi pro arbitrio toto locationis tempore sese habere: quid
multa? de verbis ad verbera, & demum in litem res deducta est. His dictis,
omnibus summa animorum attentione exitum rei exspectantibus, disces-
130 sum, quantum quidem videbatur, parabat; renitentibus contra Atheniensibus,
&, ut reliquam fabulae partem adderet, flagitantibus; ibi ille, itane
inquit, narratio de asini umbra vobis cordi, seria audire operae pretium non
videtur?

135   Iam desinam, si prius idem aut simile in aurem insusurravero iis qui, ubi oculo alacri & exporrecta fronte, primam huius opusculi partem evolverint, in ulterioribus, tanquam apes amisso aculeo, torpere incipient. Tu, si me audias, Lector, & te ames, canonem hunc animo inclusum ut geras sit cura, Non esse separandam caudam a capite c. Maiores de Baptis. Vale.

*AENDE Zeeusche Ionck-vrouwen : GHESCHREVEN Gbeduerende
den voorleden stil-stant van Wapenen.*

Ghy zeeus en soet geslacht; ghy Venus lantsgenooten,
(Want Venus is wel eer oock uyter zee gesprooten)
Ghy die met Venus hebt het eygen vaderlant,
Het eygen geestich oogh, en minnelick verstant,
5 Ionc-vrouwen, aerdich volck, die met verholen crachten
Een onbekenden brant ontsteect in ons gedachten,
Die, met u soet gelaet, en lodderlick gesicht,
Een droeve ziel geneest, een treurich hart verlicht;
Aen u comt dit geschenck, een beelt der ganscher eerden,
10 Dat Venus sone bout, en Venus hout in weerden;
Aen u comt dit geschenck, de gansche werelt-kloot,
Die al haer voetsel raept alleen uit uwen schoot;
Aen u comt dit geschenck; in u leyt doch verborgen
Een ander vaderlant, dat eenmael schier of morgen
15 Sal toonen sijnen glans hier in het aertsche dal
Als ons het duyster graf gevangen houden sal.
Dit kint, dit wonder kint, comt naer u toe gestreken,
Want 'theeft u (soo het schijnt) wat sonderlinx te spreken;
Het comt u seggen aen, in ronde zeeusche tael,
20 Al watter omme gaet in Venus gulden sael.
Het heeft, door slim bedrogh, my desen bouck ontdragen,
Want tis van overlanch vol alderhande lagen
Tis jonck, maer efter fel; het spot met onse smart,
Ach! die nu steelt mijn bouck ontstal wel eer mijn hart.
25 Laest, als de gulde son was inde zee gedoken;
Soo quam het dertel wicht my in een droom bestoken,
My docht wel, aen sijn oogh en aen sijn stueren mont,
Dat hem het grilligh hooft niet al te wel en stont.
Waer (sprack hy) sijt ghy nu waer sijt ghy trage Zeeuwen?
30 Hier voormaels waert ghy klouck en onversaechde leeuwen,
Doen ghy eens voor het lant ginght setten lijf en goet,
En deed' het Zeeusche diep vermeeren door het bloet;
Doen was u Jonckheyt rap, doen haelden uwe gasten
De vlaggen vanden spriet, de wimpels vande masten,
35 Doen woondet ghy in zee, en, meer als sy ghestoort,
Hebt menigh hondert man geslingert over boort.
Maer nevens u maetroos en menigh duysent helden,
Was hier noch ander volck dat vroomheyt conde melden,
Dat nieuwe deuntjes songh, den vyant als te spijt;
40 Tis waer, het gingh wat rauw, maer soo was doen de tijt.
Siet! alsser oorlogh was, doen vontmen hier Poëten,
En, nu hier Vrede woont, soo is de kunst vergeten;

De werelt is verkeert: daer Mars verweect een liet,
 Vermagh de soete min, vermagh daer Venus niet?
 45 Hoe! is het geestigh volck uyt Zeelandt wegh getogen?
 Of sal de bloet-hont Mars yet boven ons vermoghen?
 Neen, ronde Zeeuwen, neen; al heeft de krijgh u lant
 In vryen staet gebracht het is door ons gemant.
 Waer Venus nedervalt can Mars daer staende blijven?
 50 Kan Mars daer immermeer een vrome daet bedrijven?
 Voor my, ick segghe neen. Geen lant en can bestaen,
 Indien men Venus rijck wil onder laten gaen.
 Siet! Mars leyt nu in slaep, maer coomt hy eens t'ontwaken
 Wat sal het korsel hoofd doch inde werelt maecken
 55 So ic mijn boogh ontspan? gewis ten is maer wint,
 So Mars door mijn beleyt geen nieuwe stof en vint.
 De trommel plagh de Jeught tot oorlogh op te wecken,
 Laet nu een soet gedicht de teere sinnen trecken
 Tot Venus soeten krijgh, daer noyt het vinnich loot,
 60 Daer noyt de felle spies een vryer heeft gedoot.
 Het lant is uytgheput door al te lange krijgen,
 Laet nu een soeter lucht op dese custen sijgen,
 Laet nu eens wederom te rechte zijn ghebracht
 Dat Mars eens nedersloegh, door zijn verwoede macht.
 65 Gaet let eens met verstant op onse nae-gebueren,
 En wat een grooten volc is binnen hare mueren,
 Besiet wat Hollant doet, en hoe het queeken can;
 En hoe het neeringh trect, en menigh duysent man:
 Besiet hoe dat het wast door al sijn gantsche leden,
 70 En hoe het over al vergroot sijn rijcke steden,
 Besiet eens boven al wat gronden dat het leyt,
 Waer door het alle daegh wort verder uytgebreyt.
 De vonden altemael die hier toe mogen strecken
 En wil ic voor het volc niet al te verr' ontdekken;
 75 Een moet ic evenwel hier brengen aenden dagh
 Om dat het dese kust te nutte comen magh,
 In Hollant is een volck dat met een aerdich jocken,
 Dat met een soet gedicht een yder weet te locken,
 Tot ick en weet niet wat, tot onbekende min,
 80 Die sluypt dan in het brein, en neemt de geesten in.
 Daer singt *Heyns*, onse vrient, al wat de soete Griecken
 Gedreven door de cracht van mijn geswinde wiecken
 Oyt schreven voor de Jeucht; en dringt de Vryers aen
 Meer als oyt eenigh geest te Romen heeft gedaen,
 85 Daer is een geestigh *Hooft*, dat met sijn harders-klachten
 Doet yder, die het hoort, nae soet geselschap trachten;
 Hier by comt *Bredero*, die joct in boersche tael,
 En trect tot mijnen dienst de Nymphen al te mael.

Noch zijnder over al veel soete toover-pennen
 90 Die tot de sachte min de rauwe jeught gewennen;
     Siet daer een goeden vont, waer door het vader-lant
     Geduerich wort gebout, en op een nieu gemant.
 Maer segt eens, Zeeuwen, segt, wat is hier oyt geschreven
 Dat ymant tot de min een spore mochte geven?
 95 Ic weet doch evenwel dat hier geen kunst ontbreect,
     Maer tis verholen vier dat onder d'assen steect.
 Ic weet dat Zeelant is een winckel van verstanden,
 Maer wat daer ymant dicht dat houtmen inde banden;
     De nacht bedect het werc, en niemant mach het sien;
 100 Maer hiet ic Venus kint ten sal niet meer geschien.
 Ic weet dat onder u zijn veelderhande saecken
 Die ooc een stege maegt wel gaende souden maecken,
     Ey laet dan u gesangh eens comen aenden dach:
     Maer waerom bid ic doch, daer ic gebieden mach?
 105 Langt hier wat dienstich is voor onse jonge dieren;
 Dit sprack hy, en met een soo greep hy mijn papieren,
     Hy bontse mette pees van zijnen boogh te hoop,
     En seyde; Vaert nu wel, en steldet op den loop.
 Wat wasser om te doen? eylaes ic moestet lijden,
 110 Ic dacht in mijn gemoet ic wil den lekker mijden;
     Ic vreesde sijn geweer, dat, schoon al isset cleyn,
     My dicmael heeft geraect tot aen het innigh breyn.
 Daer streec de jongen heen, met al mijn oude stucken,
 En gingh het meerendeel in haesten laten drucken;
 115 Hy vougder platen by, en ooc sijn eygen beelt,
     Waer door hy menichmael de jonge sinnen steelt.
 Doch, naer ic was bedaert, en hy nu wegh gevlogen,
 Doen riep ic over luyt, de lekker is bedrogen;
     Want of hy schoon al greep uit sijn geheele macht
 120 Ten salder vry niet sijn gelijk hij heeft gedacht,
 Want mits hy besigh was om diep enough te tasten,
 Soo nam hy dingen met die hem toch niet en pasten,
     Hy meynde gans het bouck was voetsel aende min,
     Maer neen, vriendinnen, neen; daer schuylt wat anders in.
 125 Men vinter niet alleen de malle jeught beschreven,
 Daer is ooc nutte leer, tot al het vorder leven;
     Want naer het apen-spel van Venus dertel wicht,
     Soo gaet het tweede deel tot aen den zeden-plicht;
 Het derde leit den gront om hooger op te rijsen,
 130 En gaet de reine siel tot haren Schepper wijsen,
     Verfoeit de losse waen, en, door een stil gesucht,
     Klimt uit dit nietich stoff tot boven inde lucht.
 Ghy siet dan hier een werck, dat dryder hande dingen
 Komt toonen aen het volck, en in de werelt bringen,

135   Ghy siet een selsaem boeck dat eerst den vryer speelt
          Maer dat haest rijper wort, en beter vruchten teelt.
Daer is een seecker tijt voor alle jonge lieden
Om aen een lieve maeght haer gunst te mogen bieden;
          Daer is een seecker tijt wanneermen koten magh,
140   Maer 'tis oock eenmael tijt te laten dat bejagh.
Al staet daer Venus soon hier op het boeck gesneden,
Van yder een gestreelt, van yder aengebden,
          Soo ghy het evenwel in alle deelen leest,
          Ghy sulter stoffe sien die Venus brant geneest;
145   Ghy sulter stoffe sien ten goede vande zeden,
Ghy sulter stoffe sien tot voetsel van gebeden?
          Het dertel kint bewoont alleen maer d'eerste sael,
          Ghy dan of leestet niet, of leestet al te mael.

DANIELIS HEINSII IN *Emblemata Clariss.*
Consultissimique VIRI D. IACOBI CATZII IC^{TI}.
EPIGRAMMATION.

Vidit & ingentem mirata est Itala tellus
Alciatum, tanti mente superba viri:
Seu tonat, & leges facundo edisserit ore,
Seu Themidis dignum numine condit opus.
5 Hunc quoque ludentem, sed seria, vidit, & illi
De lusu palmam, sed sapiente, dedit.
Alciati curas & seria vicerat ante
Catzius; ad lusus nunc & amoena venit.
Hic quoque, sed *triplici* palmam *sermone* meretur,
10 Ut ter sit victor, qui semel ante fuit.

*Ad Amplissimum Consultissimumque Virum D.
Iacobum Catzium I.C^{tum}. Cognatum suum,
& Popularem super Emblematis ab ipso editis.*

Quis novus in nostras oras transmissus Apollo
Ambrosium canit ore melos? quae Belgica Suada
Detinet attonitas divino carmine mentes
Vel brutas tractura feras? non suavius olim
5 Orpheus in sylvis, nec in aequore lusit Arion.
Quid mihi, quid Graios Pallas Tritonia Vates
Obiicis, aut Latios extollis Roma Poetas?
Non cedit tibi Belga catus, nec littore Deli
Sit licet; Aegaeo nec natus in aequore, nusquam
10 Catzium antiquo concedit praemia saeclo.
Discite nostrates quantum quoque nostra leporis
Lingua ferat, quos illa favos, quod fundere nectar
Possit, & ut facili flectat modulamina metro.
Blandum Naso canit, blando fluit ore Catulli
15 Musa salax, miscet variis prudentia Flaccus
Verba iocis, vitiumque vafer perstringit amici.
Bucolicis insignis oves, oviumque magistros
Theocritus dum pascit agris lepidissima fundit
Carmina, & omnigenae genium depingit amicae.
20 Omnibus infidi passim cantatur amoris
Ingenium crudele, procax, furiale, bilingue,
Lege, modo, ratione carens, tacitoque meatu
Illiniens Paphio fallax sua toxica fuco.
Vos ego Pierides testor quod Graecia tota,
25 Et Latium, totusque Helicon consederit uno
Pectore, & hac nostra Paphiae ludibria gentis
Incipiat iam voce loqui, dum stringit in arcum
Catzium obscuro tectos Emblemate sensus.
Scaldi Pater, nostras qui praeter laberis oras,
30 Illius, atque meae prima incunabula vitae,
Phoenici gratare tuo, tantoque superbus
Plaude viro, celebremque tui cane ruris alumnum,
Qui quid sit pulchrum, quid turpe, quid utile, quid non,
Castius, & melius docto Nasone recenset.
35 Mattiaci miramur opus, miramur acumen,
Et linguae nostratis opes, Veneresque Pelasgas,
Et latias, & quodcunque utrobique leporum est
Posse suo nostros resonare idiomate Belgas.
Illa Dionaeae mollissima corcula sectae
40 Carmina docta stupent, nequeunt se explere legendo
Insidias quas nectit amor pharetratus amori:
Hic etiam quod discat habet prudentia solers,

Et civis praecepta capit, sic molle Diones
Excipit officium rigidi censura Catonis :
45 Moxque alias iterum in formas mens vivida Catzii
Versa sacros aperit sensus; tabulisque sub iisdem
Casta Venus, divina fides, prudentia prostant.
Scilicet in triplices (haec vitae tempora nostrae)
Aetates partitur opus: Pars prima iuventae
50 Gaudia, & imbelles argute taxat amores:
Altra sapit, monitisque virum civilibus implet
Virgineos desueta iocos: Pars tertia canos,
Grandaevumque senem studiis coelestibus ornat.
Haec canit, haec docto ore sonat, neque lingua Poetae
55 Sufficit una, triplex sua format acumina sermo,
Et Belga, & Gallus loquitur, mediusque superbit
Romani decor eloquii. Bene praemia vati
Sunt data, & emerita circumdata tempora fronde.
Nos quoque virtutum, Catzi, levis umbra tuarum,
60 Ire tuas etiam in laudes, & dicere grates
Cogimur, & facili tibi vota rependere versu.
Donec amor geminos in mundo nectet amantes,
Donec amor morum, vitaeque adolebit honestae,
Donec amor pietatis erit venerabilis orbi,
65 Atque hominum varia referentur imagine casus,
Vives & vivent istis tua carmina saeculis,

Adrianus Hofferus.

*Ad Clarissimum Virum D. IACOBUM CATSIUM
Poetam insignem.*

Ingenii dotes raras mirabitur illi C
Ardua mens tanti, queis nobis docta camaen A
Curabit studio vigilantibus emblemata rara u T
O mnes sic superet, Musarum gratia vel quei S
5 Blanda favet: merito tollunt ad sidera doct I
Undique: perge tuo tot vates vincere vers U
Solus eos inter Phoebus velut ipse sedebi S

Anagramma VISU CATOS CIBAS Epigramm.

Sunt multa multorum virum
Doctorum in orbe Emblemata
Insignia, & clarissima:
Sed unus hic in omnibus
5 Praeclarus eminentis viris
Ut Phoebus inter caeteras
Musas & ingenia cata
Emblemata indicant tui.
Quibus CIBAS VISU CATOS
10 O dulcis ille gustus omnibus
Videntibus, legentibus
VISU CIBAS CATOS, quibus
Tam grata praebes fercula
Macte ergo VISU qui CIBAS
15 CATOS CIBAS VISU, & datur
IACOBUS en his CATSIUS.

Ioannes Arcerius.

*Ad Amplissimum Ornatissimumque
VIRUM IACOBUM CATZIUM I.C.^{sm}
Hominem triplici Emblemate graphice exprimentem.*

Amphitryoniades cluet inclytus, unam animam quod
Exuerit triplici corpore Geryonis:
Te quanto maior, *CATSI* cate, adorea lustrat,
Qui triplici corpus unum animas anima?
5 Scilicet hoc potior Genii vis enthea nervis,
Hac mactus veterum robora summa praeis.
Artubus utque alii & nervis praeconia captant,
Sic graphicis surgant artibus illa tibi.

Ad eundem.

Qui ludens, tetricas ut demat pectore curas;
(Quas consultor ei curia quasque parit)
Erudit, & triplici conformat pectora gnome;
Quae genus omne hominum promonuisse valet.
5 Seria quanta dabit, quanta dabit indole digna,
Si vacuus nervos tenderit ingenii!

L.M.P.

J. Lyraeus.

AU TRES-DIGNE d'Honneurs & Bon-heurs, le Tresdocte
SIGNEUR LAQUES CATS, I.C. Sonnet Encomiastique
Sur ses EMBLEMES tripliques.

Mon Dieu m'ayant osté mon loisyr de jadis
(Quand je rendoiz Angloiz du BARTAS & sa race)
L'avoiz ja dict *adieu* aux dames de *Pernasse*;
Pour mieux m'accommoder a ceux a qui je suis.
5 Mais, non-obstant ce *vœu*, me retenir ne puis
De maintefoiz mirer, & admirer la grace
Des *chantres* grave-gayz, dont la voix haute-basse
Tire de Terre au Ciel les bien-nayz beaux Esprits.
Tel, tel es tu, mon doux-docte-divin de *CATS*,
10 Qui, en fin *medicin*, sucrant, dorant tes *doses*,
Fais avaller aux tiens saines & saintes choses,
Dont, sans cest art, grand part taster ne voudroit pas,
Pourtant, si bien meslant avec le doux l'utile,
Triple Laurier j'appends a ton tri-lingue stile.

Iosuah Sylvester.

*Aen den Hoochgeleerden D. IACOB CATS, Op het Boeck van sijn
Konst-rijcke SINNE-BEELDEN.*

Van de welke sijn gunst mijn een vereert heeft.

Ben ick *O CATS!* de eerst, die ghy dit Boeck vereert?
Soo sal ick zijn de eerst, die daer uyt wert gheleert
Te sien de feylen die ick in mijn groene jaren
Bedreven heb, die zot, doch nimmer geyl en waren
5 En styghen hooger op, verjaghen wulpse Min,
En halen in sijn plaets d'eerwaerde Reden in:
Die sal den nevel, door haer glans, wel doen verdwijnen
Van jonge domme Ieucht. Dan sal ick niet het schijnen
Van vele dingen, (daer het meer deel van de Lien
10 Haer aen vergapen) maer het ware Zijn, eens sien.
Dan sal noch Hoop, noch Vrees, 't gemoet niet meer ontstellen,
Begeert' van Rijckdom, Staet, noch Eersucht, my niet quellen.
Ist niet belachens weert, dat d'arme Mensch soo wroet,
En slobt, en slooft, en sweet, om onnut overvloet?
15 Ist niet beschreyens weert, dat menich wel sou wagen
Goet, bloet, Ia Ziel, om een dienstbare kroon te dragen?
Dits Redens eerste les: en als ick die wel ken;
Soo salse voorts gaen, en mijn leeren wie ick ben.
Meesterse, doet u best! Maeckt (bid ick) my afkeerich
20 Van Ondeucht en tot Deucht, heel neerstich en begeerich,
Maeckt dat ick met mijn selfs, en al de Werelt spot,
En stell' voortaan alleen mijn hart, en hoop op God.

Anna Roemers.

*GHEDICHT Ter eeren van den hoochgeleerden D. IACOB CATS,
op sijne Konstrijcke SINNE-BEELDEN.*

De Minn' end' haer natuer, haer eyghen schap end' krachten;
Des Borghers schult end plicht, end' seden-rijck betrachten;
't Vermaken van de Ziel, de weggen naer om Hoogh:
Stelt ons dit kunst-rijck Boeck, in Dicht end' Prent voor d'oogh:
5 Dies ghy o jeughdich Volck, in't minnen onervaren,
Verraden van u oogh', bedroghen van u jaren,
Wien, door een domme kracht, Natuer ghevoelen doet,
Veranderingh' van sinn, verwisselingh' van bloet;
End' ghy ghesetter Volck, die met verstant end' reden,
10 Naer wijsheyts Even-naer, dijn paden wilt betreden,
Dien tot behout end' heyl, de Borgherlijcke wet,
Als recht-snoer van u doen end' laten is gheset;
Ghy oock o heylich Volck, ghenomen uyt veel volcken,
Die steeds, met hert end' sin, gaet dringhen door de wolcken,
15 Tot in den Hemel toe, die 't werelts Doen veracht.
Om dat u ziel, hier naer, een beter Goet verwacht:
Komt hier, komt alle dry, en brengh't yets tot vereeringh',
Van hem, die Dicht end' Prent, een yder stelt tot leeringh'.
Koomt hant aen hant, end' eer hem al u leven gheeft
20 Die, tot vermaeck end' leer, dit Boeck gheschreven heeft.

Ter eeren van den selven.

Die tot vermaeck end' leer, Dry dinghen heeft beschreven,
De *Minn'*, de *Borgher-plicht*, end' 't *Gheestelijcke Leven*;
Wie wenscht hem niet, met my Dry dinghen tot sijn loon?
De *Min-vrucht*, *Borgher-eer*, end' *Gheestelijcke kroon*.

IAC. LUYT. I.C.

KLINCK-DICHT, *Op de drie-sinnighe SINNE-BEELDEN*
Vanden Hooghgeleerden ende Achtbaren HEERE D. IACOB CATS.

Hoe in des weerelts loop den mensch sick heeft te draghen,
Wijst ons dit aerdich werck met Dicht en Beelden aen,
En hoemen van't begin ten eynde toe moet gaen,
Om God, en oock den mensch in alles te behaghen.
5 Eerst, hoe een jonck ghesel met konste sal bejaghen
Sijn Lief, sijn tweede ziel, sijn vreught, sijns harten lust,
En, om sijn hevich vyer met eer te sien geblust,
Hoe hy't met heus bescheyt een aerdich dier sal vraghen.
Maer (wonder boven al!) een en het selve beelt,
10 Een en de selve stof (merckt hoe de Geest hier speelt)
Leert ons een Borgher-plicht, en oock Godsalich leven.
Wel aen dan! hier is spijs waer med' kan zijn ghevoet
De *Min*, het *Burger-recht*, en 't *Christelijck gbemoet*;
Dies wy, o *groot verstant*; dry-dobbel lof u geven.

S. de Swaef.

*GHEDICHT Ter eeren den hooggeleerden D. IACOB CATS.
Op zijn konstrijcke SINNE-BEELDEN.*

Ghelijck den Medecyn aerdsinnich doet bereyden
Syn bitter-heelsaem kruyt, met een versoeten schyn,
Om, door een vroed bedrogh, den siecken aen te leyden
Tot den bequamen wegh, als die onwillich zijn:
5 Soo gaet den wysen *CATS* ons onghetemde jaren
Aen-voeren tot de tucht, door't lock-aes van de Min,
En brengt de wyse deught, die qualijck was te paren
Met de bloet-rijcke jeught, vermomt en sluypend' in;
En leert, met aerlich dicht, hoe met verloop van tyden
10 De Minn' tot Eeren-sucht, de Eer tot Gods-dienst klimt;
En hoe de Defticheyt en Geylheyte t'samen stryden,
Hoe dat den laetsten stant, den eersten over glimpt,
Ten was gheen dertel vier, 'twelck hem heeft aenghedreven
Te beelden in t'begin vrou Venus, of haer kint,
15 Maer door een hoogher Vier gheprickelt, heeft beschreven
Hoe dat de liefde Gods de wereltsch' overwint,
Als hy in dicht, en prent, seer konst-rijck weet te malen
En drucken onsen aert en onse seden af
Wel driemaal dobbel eer moet hy te recht behalen,
20 Die *Zeelant*, op een dagh, een kleyne Weerelt gaf.

L. Peutemans.

OP DE DRIE BOECKEN *der SINNE-DICHTEN ende BEELDEN*
vanden hooghgeleerden Heere IACOB CATS, I.C.

Wilt ghy een Venus sien, een Venus die van boven
By d'Oude wert gheseyt, te zijn ghekomen af,
Urania ghenamt, een die eerst wetten gaf,
En toomen in de Min, van yder een te loven;
5 Wilt ghy sien Venus Kint, maer 't beste van de twee
Die Venus heeft ghebaert, dat wacker, eerbaer, Maetje,
Dat met een soet ghelaet en met een aerdich praetje
Wel beylt (dat heeft het noch behouden van der zee)
Maer 't beylt in eerbaerheyt: den and'ren is een lecker
10 Die niet en weet dan quaet, en rechte guytery,
Hy tacketeylt te veel, hy jockt en scherst te vry,
Is yemant wat besmeurt, hy maeckt hem driemael gecker.
Dees' is van ander stof. Of wildy gaen wat voort,
En mercken hoe bequaem de Leer van goede zeden
15 U hier wert voorgesteld, met beelden en met reden,
Neemt in de hant dit werck, ghy vintet alsoo 't hoort.
Terwijl den arghen Mensch met al sijn kromme spronghen,
Der Volcken ampt en plicht verdonckert en verblauwt,
En 't rechte zeden-snoer aen hondert stucken knauwt,
20 En heeft van't Burgher-recht al vry wat af ghedronghen;
Soo gaet u desen Boeck seer heerlijk stellen veur,
Hoe wy met eeren by den and'ren sullen leven,
Hoe veel men aen de Eer of Baet-sucht moeten gheven;
Hoe wy in vreught ghestelt zijn sullen en ghetreur.
25 Terwijl en 't dolle Volck 't rijck Lucifers weer bouwen,
En willen weten meer, als die haer 't weten gheeft,
En willen sien, dat God voor ons verborghen heeft,
En nemen in veel meer als 't hart hun kan verdouwen.
Siet hier dit kloeck verstant, dat ruckt met sijn ghedicht
30 Ons harten op en leert al stichtelijcker saken;
En gaet ons in den geest, met troost en heyl vermaken,
En doet ons heffen 't hoofd nae 't alder hooghste licht.
Men heeft tot heden toe ghekneutert en ghekeven,
Off *Zeelant* oock wel sou uytbrenghen een Poët,
35 En tot op desen dagh niet veel men noch en weet,
Die in de Poësy den gheest om hoogh doen sweven,
Maer nu is ons ghebreck ghebetert met ghewin:
Een isser ons als drie, driedobbel is ons eere,
Ghy vint in sijn Ghedicht, Vreught, Deught, en heylsaem leere,
40 Heyl in de ziel, en Deught in't leven, Vreught in Min.

I. Hobius.

Tot den leser.

Wilt ghy op eenen dagh doorsien ons gantsche leven,
Wilt ghy, met een gesicht, des werelts loop verstaen,
Wilt ghy, een langhe tijt, in't korte sien beschreven,
Wilt ghy, met eenen stap, het aertrijck omme-gaen,
5 Wilt ghy met kleyn beslagh, veel dingen ondersoecken,
Wilt ghy, der menschen aert, haest kennen in't gemeen:
Wat hoeft ghy les of school, of veelderhande boecken?
Leest maer dit eenigh werck, hier isset al by een.

I. F.

SINNE ENDE MINNE-BEELDEN VAN *J. CATZ.*

- 1.A.1 *Het deel wil zijn gheheel.*
 Vraecht yemant hoe het komt dat alle jonghe sinnen
 Haer snellen uyster aert, haer stellen om te minnen,
 Die kapp' een ael in tweek, en stae een weynigh stil,
 En sie hoe yder stuck sigh weder voeghen wil.
 5 God heeft eens vanden man een ribbe wegh genomen,
 En daer is voor den man een vrouwe van ghekomen:
 Siet hier uyt rijst de min, en al haer soet bedrijf,
 Het lijf wil naer het deel, het deel wil naer het lijf.
- 1.A.2 *Quod perdidit, optat.*
 Foemineum socio sumpsit de corpore corpus
 Qui mare, qui verbo condidit astra, Deus:
 Inde furor iuveni, teneris calor inde puellis,
 Inde thori socium foemina virque petit.
 5 Quid mirum, Iuvenes? in pristina fata reverti,
 Atque iterum fieri quod fuit, optat amans.
 Anguillam si forte seces, salit illa per herbas,
 Et satagit iungi, quo fuit ante, loco.
- 1.A.3 *La part veut son entier.*
 Veus tu sçavoir, Amy, pourquoy la douce rage
 Nous pousse par amour au port de mariage?
 Escoute la raison, l'amant qui est blessé
 Se veut unir au corps, dont il est desmembré.
- 1.A.4.a Ortus cuncta suos repetunt, matremque requirunt;
- 1.A.4.b *Gruter. in Sentent. Ethico-polit.*
 Amantis anima in corpore haud vivit suo.
 Nam simul esse cupit, quod simul ante fuit.
- 1.A.4.c *Virgil.*
 ... Est mollis flamma medullas
 Interea, & tacitum vivit sub pectore vulnus.
- 1.B.1 *Ontijdigh mal, Is niet met al.*
 Al kapt een staele-bijl den palingh inde leden,
 Al is hem schoon de kop ten vollen afghesneden,
 Noch springht hy om end om, hy wispelt op den block,
 En, schoon de dood ghenaeckt, het schijnt hem enkel jock.

5 Daer zijnder in het landt die, in haer oude daghen,
Noch dertel willen zijn, en malle liefde draghen;
Maer al haer sot ghelaet en is maer enkel waen,
Want naer een korten tyd het mallen heeft ghedaen.

I. B. 2 *Incassum furit.*

Vel caput anguillae strictus licet auferat ensis,
Illa tamen lacero corpore pulsat humum,
Illa tamen cauda non desinit usque moveri,
Illa, licet vita deficiente, salit.
5 Haec tibi viva senis fit luxuriantis imago,
Cui furit in tremulo corpore dirus amor:
Ach! miser est, quicumque senex iuvenilia tractat,
Et moriens, mortis se tamen esse negat.

I. B. 3 *La fin de vie ne veut follie.*

L'anguille faict des sauts, bien que la pauvre beste
Au corps soit mutilée, & n'aye point de teste.
O Sot va t'en mourir, ne faicte plus l'amant;
C'est chose sans raison un vieillart follastrant.

I. B. 4 *Corn. Gallus.*

Turpe seni vultus nitidi; vestesque decorae
Atque etiam est ipsum crimen amare senem:
Crimen amare iocos, crimen convivia, cantus,
O miseri! quorum gaudia crimen habent.

I. B. 5 *INCASSUM FURIT.*

*Sunt certa rerum tempora,
Sunt & animorum motibus
Vicesque crebrae sub polo,
Queis stant caduntque singula.*

5 Non indecorum modo, sed & pernitiosum seni lascivire, praesertim in
amoribus. Indecorum; nihil enim tam ridiculum quam si homo tremulus,
canus, edentulus vel (ut ille) passa rugosior Uva, iuvenum more amatorem
agat. Pernitiosum; usus enim & rationes Physicae clamant hominem
senem, iuvenulam in amoribus habentem, calido & humido privari, adeo
10 ut brevi tota ista militia sine gloria defunctus, hoc Epitaphium mortuus
viatori exhibeat;

... *Occidit amando*
Exceptit tepido quae mea membra sinu.

15 quanto melius Abrahami uxor; Postquam vetula facta sum, inquit, num mihi voluptas? Quin tu potius quisquis es, mi Senex,

Pueris haec sacra relinque,

&, cum Sophocle mihi effare; Bona verba, o Viri, liber iam factus sum, & ab inclementibus istis ac furiosis dominis aetatis beneficio aufugi; vel cum Sapiente Haebraeo,

20 *Quin ipsa fert dies modum*
Amplexibus, & ut nauseet
Quis expetita ad oscula.

1. B. 6 Alle dingen en voeghen niet tot aller tijdt. Tis niet alleen onbetamelijck, maer oock schadelijck voor een bedaeght man, sich over te gheven aen de ontijdighe mallicheden van Vrouwen liefde. Onbetamelick; want niet so geckelick als dat yemant de Kerck-hof bloemen al reede in menichte op het
5 hoofd dragende, noch met dwaesheden der Ionckheyt besigh is. Schadelijck, want beyde reden ende ervarentheyt leeren ons, dat soo yemant met een bevende hant een eerst-ontluykende Roosjen derf af plucken, dat hy de lucht daer van niet en sal kunnen verdragen, maer veel eer den kuch daer van op de borst krijghende, wort int ghetal van Venus Martelaren
10 overgheschreven, ende verdient, so doende, dit oft dierghelijcke Graf schrift,

Die my omvingh in haren schoot
Die heeft uyt liefde my ghedoot.

15 Hoe veel beter seyde Sara; *Sal ick met wellust omgaen nu ick out ben?*
Wel aen dan, goet out Man, wie ghy wesen moeght, set jonghe lieden dien handel over, ende seght met Salomon; *Inden arm nemen heeft zynen tijd, en verre daer van zyn, des ghelijcx.*

Quand on est jeune, on aime en fol :
Quand on est vieil, qui aime est fol.

1. C. I *Lijt, sonder spijt.*

Kapt vry een Ael in tween, hy sal noch efter springhen,
Hy sal met alle macht de leden omme-wringhen,
Hy trotst, oock even dan, hy tert den harden noot,
Hy leeft, ghelijck het schijnt, te spijte vande doot.

5 Ghy, als een hoogher macht wort teghen u ghedreven,
Soo lijtet met ghedult; waer toe het teghen-streven?
Sijght neder in het stof, en toont een buychsaem hert,
Want die onwilligh lijt, die lijt te meerder smert.

1.C.2 *Nil iuvat obniti?*

Anguillam si mucro secet, si dividat ensis,
Illa repercussam corpore plangit humum;
Illa furit moriens, seseque in pulvere versat,
Et tacitae non vult succubuisse neci.
5 Quid iuvat obniti, cum te sors dura fatigat,
Vel rumpit properam de Tribus una colum?
Flecte caput, tacitoque latus permittite dolori;
Non totus miser est, qui miser esse potest.

1.C.3 *Au torment nécessaire,
Rien, que souffrir & taire.*

Ne prens avec regret les maux de ceste vie,
Car regimber ne sert, quand nous le ciel chastie;
Abbaïsse toy plustot, avec un humble cœur,
Qui souffre par despit augmente son malheur.

1.C.4 *Chrysostomus.*

Generosi est animi, cum undique provoceris ac pungaris, aequo animo
acerbitates omnes ferre.
Nobile vincendi genus est patientia, vincit
Qui patitur; si vis vincere, disce pati.

1.C.5 NIL IU VAT OBNITI.

Inter signa hominis vere renovati praecipuo loco numerandus animus
humilis, ac patiens calamitatum & iniuriarum, nec enim pertinax ac refrac-
tarius quispiam Christo sese cogitationes subdidisse pro explorato unquam
habere potest. At quorsum, precor, hic pervicacia? afflictionibus sane
5 Deus vel exercet, vel probat, vel corrigit, vel honore afficit suos, utpote in
hoc similes eos faciens ipsi Filio. Clementissimus enim Parens ex alta pro-
videntiae specula quid unicuique nostrum conveniat plane ac plene cog-
noscit, & quod convenire novit, accommodat. miserabile vero remedium
est, obnitendi studium, & plorandi lassitudo; cum melius Dei timor hisce
10 medeatur: Is enim ad divinam voluntatem & paternam affectionem, tan-
quam ad sacram anchoram, confugiens, non patientiam solum, sed & gau-
dium, imo & gratiarum actionem, ex ipsis afflictionibus producit; non

secus ac medicus ex viperis Theriacam; adeo ut, tanquam triumphans, pleno ore tandem exclamet, Via crucis, via lucis.

- 1.c.6 Tis een vande bysonderste ken-teyckenen eens vernieuwden ghemoets, datmen in sigh ghevoele een nedrighe verdraechsaemhey in alderley besoeckinghe, ons regel recht van God toegeschickt, ofte door middel van de menschen aenghedaen, ghelijck in het tegendeel van dien een morrende ende teghenstrevende onverduldicheydt niet anders en kan verstaen worden uyt te wijsen als een soodanigh herte dat noch sijn ghedachten niet en heeft ghevanghen ghegeven onder de ghehoorsaemhey Christi.
- 5
- Maer, o lieve, waer toe hier een steghe onverdraechsaemhey? nae dien de goede God de sijne plagh uytverkoren te maecken inden Oven der ellende? gewisselijck de vermoeytheyt van jammeren is een gantsch ellendigh behulp-middel voor de ghene die lijden moeten; daer de ware vreese Gods, geeft uytkomste in alderley benautheden; want yemant, door de selve, sijne toevlucht nemende tot Godes vaderlijcke sorghe over de sijne, weet niet alleen recht ghedult, maer oock blyschap en dancksegginghe
- 10
- daer uyt te trecken, seggende ghestadelijck in zijn herte tot sijne vertroostinghe.
- 15

*Hoe swaerder lot,
Hoe naerder Godt.*

- II.A.1 *Grijpjet wel, soo ist maer spel.*
 Het brant-hout en de Min zijn twee verscheyden saecken,
 Maer op gelijcken voet van yeder aen te raecken;
 Want of men naer het Vyer, of nae de Minne spoet,
 Daer is een seker konst hoe datmen grypen moet,
 5 Tast daer het leyt en gloeyt, ghy sult het laeten vallen;
 Tast daer het niet en brant, soo isset om te mallen,
 De liefde, soete Ieught, is, ick en weet niet wat,
 Sy dient, of dient u niet, nae datse wort ghevat.
- II.A.2 *Qua non nocet, arripe.*
 Pars sudis igne calet, pars altera nescia flammae est:
 Haec impune manu tangitur, illa nocet.
 Dextra voluptates Veneris serit, altera curas:
 Hinc iuvat, aligeri fax nocet inde Dei.
 5 Elige, quisquis amas, sed, quae iuvat, elige partem:
 Ipse Cupido facem, qua caret igne, tenet.
 Tristia Democriti salso delude cachinno,
 Lude, iocus Venus est; nil nisi ludus, Amor.
- II.A.3 *En bien prenant, n'auras tourment.*
 Qui bien prend le tison le porte sans damage,
 En bien hantant l'amour, ne sentiras sa rage:
 Pour voir de tes desseins heureusement le bout,
 Manie bien ton cas: le manier est tout.
- II.A.4.a PLAUTUS.
 Amor & melle, & felle est foecundissimus.
- II.A.4.b *Eurip.*
 Amores nimii
 Cum accesserint, non bonam famam,
 Neque virtutem attulere
 Hominibus: si temperata accesserit
 5 Venus, non alia Dea
 Adeo gratiosa.
- II.A.4.c DE BAYF.
 Cupidon pour dieu adoré,
 Tire d'un petit arc doré
 Deux traicts de differente sorte;
 L'un d'eux rend l'amour honoré,
 5 Et l'autre trouble & malheur porte.

11.B.1 *Slaet de handt, daer't niet en brandt.*

Tis twee-sins aen te doen al watje kont bedencken,
Grijpt hier, tis sonder noot; grijpt daer, het sal u krencken:
Wie isset die terstont de vinghers niet en schroeyt
Indien hy vat het hout juyst daer het leynt en gloeyt?
5 In vreught is dickmael pijn, in plaghen, volle zeghen;
Ten is niet in de saeck, maer aen den man gheleghen.
Wel, draeght dan met ghedult al wat den hemel doet,
Sijt willigh, datje zijt, en datje wesen moet.

11.B.2 *Omnia in meliorem partem.*

Hinc rubet igne sudes, nullis crepat inde favillis;
Hinc poterit tangi, sauciat inde manum.
Res humana bifrons: tu, qua iuvat, arripe quidquid
Te super aetherea de regione fluit.
5 Damna suum lucrum, sua gaudia luctus habebit,
Excipis incumbens, si sapienter, onus.
Morosum nec laeta iuvant, &, rideat orbis,
Quod gemat ille tamen, quodque queratur, habet.

11.B.3 *Tout au meilleur bout.*

Comme un bruslant tison, ainsi la vie humaine,
Bien prise & mise avant, est manié sans peine.
De joye, & de bon-heur, n'aura jamais defaut,
Qui bon & mœur advis oppose a tout assaut.

11.B.4.a OVID.

Leve fit, quod bene fertur onus.

11.B.4.b *Senec. de Tranq.*

Assuescendum est conditioni suae, & quidquid habet circa se commodi,
apprehendendum: invenies in quovis vitae genere oblectamenta, & remis-
siones, & voluptates. Nihil tam acerbum est in quo non aequus animus
solatium inveniat.

11.B.4.c *Besold. Axiomat. Philosophico-theol.*

Cur quidam sunt divites, cur alii mendici, ambo probi? quia nihil refert
utrumvis sies, si utroque sciveris uti.

II. B. 5   OMNIA IN MELIOREM PARTEM.

Apposite ad rem, de qua hic agimus, dixisse mihi visus est Epictetus, unamquamque rem habere ansam suam, eaque appraehendendam esse ei, qui foeliciter hac uti velit; scire enim quorsum quaeque res spectet, & quis eius sit usus, non minima pars est civilis Prudentiae. Apis ex Thymo, herba
5 amarissima, suavissimum mel extrahit; Hirudo contra ex sano corpore vitiosum sanguinem. Sapiunt, mea quidem sententia, non qui ex laetis tristitia, sed qui ex tristibus laeta norunt elicere. Echini semper spinis involuti sunt; quid mirum? cum eas ex sese gignant. Magna pars hominum misera est, non alia de causa, quam quia querulus ipsis est animus. Melius Caesar,
10 qui in terram prolapsus etiam casum suum benigne interpretatus est, Teneo, inquit, te Terra mater; quodque morosior aliquis mali praesagii loco habuisset, ille in victoriae bonum omen, non minus lepide, quam animose convertit. Et Zeno omnibus rebus naufragio amissis, Iubet me Fortuna, inquit, expeditius philosophari.

II. B. 6   Alle dingen, seydt Epictetus, hebben hare handt-have, ende diese wel handelen wil, dientse daer by te grijpen. 't Recht ghebruyck der dingen wel te verstaen, is eene van de nutste wetenschappen des Burgherlijcken levens. De Bye trect soeten honich uyt bitteren Thym, de Yle ofte Bloetsuyger bedorven bloedt uyt een gesont lichaem. Wyse luyden suygen soet uyt bitter, dwase bitter uyt soet: den eenen is goets moets, selfs midden in swaricheden, den anderen klaecht en knaecht hem selven, oock dan alst hem wel gaet, soeckende altijt een knoop in de biese, ende (soomen seyde) een manneken in de mane. Een Egel draecht het lijf vol stekels; ist wonder? hy brengtse selver voort. Veel werdender ghequelt, alleenlijck daerom, om datse een quellijcken gheest hebben. 'tIs moeyelijck met yemant om te gaen, die alle swaricheden inkropt en ter herten neemt, alle vermaeckelijcke dinghen daerenteghen onghewoelijcken laet voorby gaen. Wech Egels, wech Ezels. Hoe veel beter dede Caesar, als hy ter Aerden neder ghestort zijnde, selfs sijnen val sich ten goeden naduyde, Ick houde u vast,
15 o Aerde onser aller moeder, seyde hy, treckende tot een voorteycken van toekomende overwinninghe, dat een swaerhoofd ontwijffelijck als een voorbode van ongheluck soude hebben genomen. Ende Zeno door Schipbreucke alle zijn goet verloren hebbende, my wert nu, seyde hy, gelegentheyde ghegheven om sonder beslommeringe en bekommeringhe naer wijsheyte te trachten. Merckt hoe een pack wel ghevat, ende ghewillichlijck ghedraghen lichter werdt.
20

- II.C.1 IEREM. 21. 8.
Siet ick legghe u voor een wegh ten leven, ende een wech ten dooden.
- Het brant-hout daer het gloeyt en machmen niet genaken,
 Maer daer geen voncken zijn daer isset aen te raken;
 Gheen mensch en grijpe toe alleen op lossen waen,
 Want die het qualijck vat die isser qualijck aen.
 5 De zeghen met den vloeck, de dood, en oock het leven
 Die zijn u, weerde ziel, van Gode voorgeschreven,
 Wel neemt dan, lieve, neemt het goede by der hant,
 En vlucht nae Zoar toe ter wijlen Sodom brant.
- II.C.2 *Qua non urit.*
- Pars Sudis igne caret, rapidis calet altera flammis,
 Hinc nocet, illaesam calfacit inde manum.
 Ecce! bonum Deus, Ecce! malum mortalibus offert,
 Quisquis es, en tibi mors, en tibi vita patet.
 5 Optio tota tua est, licet hinc, licet inde capessas;
 Elige, sive iuuet vivere, sive mori:
 Quid tibi cum Sodoma? nihil hic nisi sulphur & ignis,
 Quin potius placidum, Loth duce, Zoar adi.
- II.C.3 ECCLESIASTIQ. 15. 16.
La vie & la mort, le bien & le mal sont en la presence des hommes.
- Ta Vie est un Tison, d'icy le pourras prendre,
 Sans te brusler; de là, seras réduit en cendre;
 Prends le costé, ou Dieu est gracieux & doux,
 Ne touche pas l'endroit, ou brusle son courroux.
- II.C.4.a DEUT. 30. 19.
- Testes invoco hodie coelum & terram quod proposuerim vobis vitam &
 mortem, benedictionem & maledictionem. Elige ergo vitam, ut & tu vivas
 & semen tuum.
- II.C.4.b PROVERB. 14. 16.
- Le Sage craint, & se retire du mal: mais le fol s'escarmouche, & se tient
 seur.
- II.C.5 QUA NON URIT.
- In peccatoris conversione tria requiri satis decisum est, Verbum nimirum,
 Spiritum Dei, & Voluntatem hominis. Nec enim ut passiva tantum volun-

tas humana consideranda est, sed actionis non nihil eidem, in prima animi
mutatione, adscribendum esse credimus. Quoties enim aliquis convertitur,
5 Deus opus illud non in invitum, sed in volentem exercet: Atque eo ipso
quidem momento, quo fit conversio, Dei gratia mediante, conversionem
suam vult, is qui convertitur. Hinc recte August. Serm. 15. de Verb.
Apost. *Qui te creavit sine te, inquit, salvare te non vult, sine te.* Et rursus; *Vo-*
10 *luntatem nostram, ut bonum aliquod opus bene faciamus, requiri certum est, atqui*
etiam ex nobis, nostra potentia, non habemus; voluntatem quippe in nobis operatur
Deus. Ecce enim! eo ipso tempore, quo gratiam Deus largitur, hoc ipsum
quoque nobis confert, posse velle, & actu velle recipere.

11.c.6 In de bekeeringe des sondaers drie dingen van noode te zijn, te weten, het
Woordt, Godes gheest, ende den Wille des menschen, wert by God-salige
mannen in deser voegen, toegestaen: te weten, Dat des menschen wille
niet slechtelijck als lijdende, maer oock als eenighe werckinghe in haer
5 hebbende, in de eerste veranderinghe des ghemoets, haer verthoont. Want
so wanneer de mensche bekeert wert, Godt de Heere en werckt op den sel-
ven niet tegens danck vanden selven, ende als onwillich, maer met sijn
danck, ende als gewillich: in voegen dat, dien selven oogenblick dat de
bekeeringe aengaet, den genen, die bekeert wert, by middel van Godes
10 genade, sijn bekeeringhe selfs oock wil. En hierom seyt Augustinus seer
wel. Ser. 15. de verb. Apost. De ghene die u gheschapen heeft sonder u,
en wil u niet salich maken sonder u: ende wederom, Onse wille van noode
te wesen om een goetd werck te doen, is gants vast en seker. Maer dese
selve wille en hebben wy nochtans door eyghen macht niet, noch uyt ons
15 selven: maer de Heere werckt dit selve willen. Want siet! ter selver stondt
dat God ons sijne ghenade schenckt, so geeft hy ons met eene dat wy con-
nen willen, en dat wy het willen metter daet konnen aennemen.

*Wy zijn te vooren dood en stil,
Godt geeft ons 'troeren en den wil.*

14

NIL, NISI MOTA.
III.

TERENT.

Credis hac dormienti tibi confecturos Deos,
Et illam sine tuâ operâ in cubiculum iri deductum domum?

OVID. DE ART. LIB. I.

Ah nimia est propria juveni fiducia forma,
Expectet si quis, dum prior illa roget.

ERAS.

Non provocare, matrona est.

Nict

- III.A.1 *Niet sonder vraghen.*
 Ghy wenst een echte Wif, ghy wenst te moghen trouwen,
 Ghy wenst (gelijc het schijnt) u huys te mogen bouwen,
 Ghy wenst en anders niet. Maer lieve, segh een reys
 Wie trouwter in den droom of in een dom ghepeys?
 5 Het vryen eyst versoeck. Gheen Echo salder quelen
 Dan als haer yemant verght, en dat met luyder kelen;
 Wel tijdt dan aen het werck: want siet! een rechte Maeght
 En koomt niet onghenoot, en gheeft niet ongevraeght.
- III.A.2 *Nil, nisi mota, dabit.*
 Dulcis amica placet, placet uxor, & oscula castae
 Coniugis, & multa prole beata domus:
 Cura sed ulterior tibi nulla, quid? ane moraris
 Dum ruat in gremium sponte puella tuum?
 5 Nil agis: intenso demum clamore movetur,
 Sueta viatoris quae modo voce loqui.
 Nil dare, sponte sua, didicit resonabilis Echo,
 Nec dare, sponte sua, bella puella solet.
- III.A.3 *Iamais Amie sans fatigue, qui la veut, qu'il la brigue.*
 Tu dis, l'amour me plaist; & ne fais autre chose:
 Robin, en rien faisant jamais on cueille rose,
 Ny dame en ville orras, ny Echo dans les bois;
 Sy tu ne fais ouir ta preallable vois.
- III.A.4.a TERENT.
 Credis haec dormienti tibi confecturos Deos,
 Et illam sine tua opera in cubiculum iri deductum domum?
- III.A.4.b OVID. DE ART. LIB. I.
 Ah nimia est propriae iuveni fiducia formae,
 Exspectet si quis, dum prior illa roget.
- III.A.4.c ERAS.
 Non prevocare, matronae est.

III. B. 1 *Die vraeght leert klappen.*

De Lucht die teghenspreect, de stemme sonder leven
Is niet ghewoon van selfs een woort van haer te gheven,
Maer komter oyt een mensch die maer het minste vraeght
Soo vintmen dat het bosch van haer gheruchte waeght.
5 Wie oyt tot spreecken verght de tonghen der klappeyen,
Die opent haer den mont, om breet te moghen weyen,
Wie met een slim beleyt ghestole dinghen heelt,
Gheeft oorsaeck, dat een dief aen alle kanten steelt.

III. B. 2 *Ubi percunctator, ibi & garrulus.*

Muta sub obscuris habitaret vallibus Echo,
Ni foret alterius garrulitate loquax:
Illa silet, quoties presso silet ore viator;
Discit & a populo praetereunti loqui.
5 Ora loquax premeret, nisi percunctator adesset;
Hoc duce tentat opus livida lingua suum.
Probra creat qui multa rogat, qui commodat aurem:
Turpia, si nescis, furta receptor alit.

III. B. 3 *Du demandant le mesdisant.*

On n'oit jamais au bois d'Echo la resonance,
Si nul ne luy parler premierement commence.
Quant nul chez nous ne fait en demandant le sot,
La bouche du jaseur ne parle pas un mot.

III. B. 4. a CHRYSOST.

Malitia non docetur sermonibus, sed excitatur.

III. B. 4. b SENEC. HIPPOL.

Alium silere cum voles, prius sile.

III. B. 5 UBI PERCUNCTATOR, IBI ET GARRULUS.

Dicendi modus non penes loquentem sed penes audientem est, inquit Sto-
baeus. Rem tetigit; Detractatio enim ut percunctando excitatur; sic auscul-
tando nutritur; nec unquam, loquax illa Dea e latibulis suis prodit, nisi
evocata: ut vero aliquis interrogando auresque faciles praebendo linguaci-
5 bus istis garriendi ansam dedit, protinus in varios molestae garrulitatis
modulos late diffunduntur, adeo ut, si uspiam, certe in istis locum habeat
illud Poetae, *Excitat auditor studium*. Si contra prudentior animosiorve ali-

10 quis sive seria increpatione, sive vultu ad gravitatem composito sese fabulae inserat, statim sermonem abruptum eiusque autorem pisce mutiorem conspicias; non secus ac si *hostilis facies occurrat & omnia turbet*. Maledicis ergo si fraenum iniicere vis, animi aversionem vultu exprime, & rem perfeceris: nunquam autem calumniatores deerunt, dum, cui persuadeatur, existit, ait Ioseph.

III.B.6 Het veel of luttel spreken van yemant, hanght meer aen de toehoorders als aen de spreker selfs; want spreec-kust en wert nergens door meer gaende gemaect, als met veel te vragen, en vlytich toe te luysteren. Selden komter een klappeye ter bane, soo sy by niemant ghevraecht en wert: maer soo
5 haest als dit lang-getongde ghedierte door vraghen tot spreken een open krijght, stracx, als uytgelaten zijnde, verspreyt het sich wijt en breet daer henen gelijk een overloepende reviere door het vlacke velt. Komter daerentegen yemant ten nagang, die met een streng ghesichte dese mondspeelster onder d'ooghen siende een snau toebijt, sy sal terstont swygen als
10 een pissebedde, ende stom staen, als een visch. Isser dan yemandt die een breedtweyende tonghe wil inbinden? dat hy de tegenheydt, die hy van haer slabberen inwendich heeft, uytwendelijcken metten ghebare uytdrucke, en 'tsalder mede ghedaen wesen.

III.C.1 LUC. II. 9.

Bidit en u sal ghegeven worden, soecket en ghy sult vinden, klopt en u sal opghedaen werden.

Wie oyt een wederklanck wil in die lucht verwecken
Die moet een helle stem tot inden hemel strecken,
Want die niet uyt en brenghet als woorden sonder kracht,
En hoort geen tegen-spraec, hoe lang hy antwoordt wacht.
5 Hy dient zijn herten gront met yver uyt te spreken,
Die met een drouve galm wil inden hemel breken,
Alleen die krachtigh bid, en tot den Heere sucht,
Verweckt een wederklanck tot boven in de lucht.

III.C.2 PSALM 33.

Clamaverunt iusti & Dominus exaudivit eos.

Intensis opus est clamoribus, ut sonet Echo;
Dum strepis exiguo murmure, Nympha silet:
Nympha tacet tacitis, sed surgat ad aethera clamor,
Mox responsa tibi, vel geminata, dabit.

5 Vota quid effundis summis innata labellis?
At tepidas coeli non patet aula preces:
Tende latus clamore, Deus responsa remittet;
Hic pia mens? hic vox fervida, pondus habet.

III.C.3 IAQU. 5. 16.

La priere du juste faicte avec vehemence, est de grand efficace.

Qui d'une basse voix Echo la nymphe appelle,
(Qu'attend il dans les bois?) n'aura response d'elle,
Celuy aupres de qui le zele n'a nul lieu,
N'est entendu du ciel, n'est exaucé de Dieu.

III.C.4.a PSAL. 144.

Prope est Dominus omnibus invocantibus eum in veritate.

III.C.4.b BERNARD.

Quando fidelis & humilis, & fervens oratio fuerit, coelum, haud dubio,
penetrabit, unde certum est quod vacua redire non possit.

III.C.5 ORA ET DABITUR.

Vocem (quam alii aliter describunt) ego, ut admirandum divinae potentiae
opus, Deo Opt. Max. imprimis dandam dedicandam, censeo. Tametsi
enim, solo mentis ad Deum ascensu, pios non raro Deum alloqui satis
compertum sit, maiori tamen energia animus fervens, ope vocis, sese exserit,
5 ac in coelum, ut ita loquar, impetum facit; quam si tacita solum cogitatione
Deo preces offerat. Quidni enim orationem & rationem (qua utraque
immensa Dei bonitas caeteris animantibus praestantiores nos reddidit) gra-
tum Deo sacrificium offeramus? praesertim vero cum nostra ipsius vox,
auribus hausta, animum magis moveat, & (si languor forte aut diversio) ad
10 Deum veluti reducat. Tria igitur ad preces rite offerendas, merito requiri-
mus, animum praeparatum, nec aliud agentem; corpus submissum & ad
humilitatem compositum; & fructum labiorum, id est, vocem imo cordis
penetranti emissam. Quae si coniungamus, exaudiet procul dubio nos munificus
ille Parens, si non ad voluntatem, saltem ad salutem.

III.C.6 De stemme (die den eenen aldus, en den anderen also beschrijft) oordeelen
wy, als een bysonder werck Godes, sonderlinghe aenden selven toe-gheey-
gent te moeten werden. Want al ist soo dat veel god-salige alleenlijck door
het opheven des ghemoets, gewoon zijn tot God te bidden: evenwel noch-
5 tans salmen een vyerich gemoet, door hulpe vande stemme met meerder

kracht voelen uytbersten, en met grooter ghewelt teghens den hemel als een uytval doen, dan of yemant alleenlijck door den ghedachte zijn ghebeden Gode opdronge. En waerom doch en souden wy niet met alle de wercktuyghen so des lichaems, als des ghemoets, den Schepper van beyde, 10 ten besten wy kunnen vereeren? waerom en souden wy niet beyde die dinghen, waer door wy van Godt zijn verheven boven andere ghedierten, hem eerbiedelijcken opdraghen, te weten woorden en ghedachten? waerom en sullen wy niet den gheheelen mensche Gode opofferen? sonderlinghe na dien ons eyghen stemme, terwylen wy bidden, van ons ghehoort zijnde, daer toe dienstich is, om ons sinnen meer op te wecken, en t'elcken 15 als die schijnen te willen gaen dwalen, wederom als tot God te brenghen. Wy houden daeromme datter drie dingen noodich zijn, om wel te bidden, te weten eerst, een wel bereyt gemoet, ledich van alle andere bekommeringhe: ten tweeden, een lichaem gantsch en al gestelt tot nedericheyt: 20 ende ten derden de vrucht onser lippen, dat is, een stemme uyt het binnenste onser herten krachtelijck uytghedreven. Welcke drie dinghen indien wy in ons gebet te samen voeghen, soo en isser gheen twijffel aen te slaen, of God wil ons ghewisselijck verhooren, indien niet nae onsen wille; immers t'onsen besten.

20

AMOR, FORMÆ CONDIMENTUM.
IV.

ARISTOT. I. ETHIC.

Vnicuique delectabile est, quod amat.

PLVTARCH. IN LIB. DE AVDITIO.

A Mator albos Deorum filios appellat, nigris virilium nomen tribuens. Amor enim, hedera instar, valet se quavis arreptâ ansâ applicare.

HORAT. **T** Vrpia decipiunt cacum vitia, aut etiam ipsa
Delectant, veluti Balbinum polypus Agna.

Noyt

- IV.A.1 *Noyt leelick lief, noch schoonen coolsack.*
 O soete rasery! hoe kant de Minne voeghen?
 De Sim scheidt inden aep een wonder groot vernoeghen;
 Al waer oyt Venus kint zijn gulde pijlen schiet,
 Daer woont de schoonheyt selfs, hoewel die niemant siet.
 5 Al zijnder in het lief, al zijnder hondert vlekken,
 Men vint terstont een kleet om alle vuyl te decken:
 Den stouten noemtmen vry, die droncken is, verheucht:
 De liefde weet de feyl te trecken tot de deught.
- IV.A.2 *Nunquam deformis amica est.*
 Dulcis amor furor est. Stupet ebria simia prolem,
 Nilque suis catulis pulchrius esse putat.
 Nescit amans vitium (nimis id licet exstet) amicae,
 Quasque alius dotes non videt, ipse notat:
 5 Fucus amor vehemens, omnique potentior herba est;
 Hoc duce facundae garrula nomen habet.
 Quisquis amat, mentes agitante Cupidinis oestro,
 Omne bono vitium proximior tegit.
- IV.A.3 *Jamais laides Amours, ny belle prison.*
 Que tu es doux Amour! par ta plaisante rage
 Estime son petit le plus beau du bocage.
 Le Singe craque-noix: nul vice ne luy chaut,
 Car du manteau d'Amour il couvre le defaut.
- IV.A.4.a ARISTOT. I. ETHIC.
 Unicuique delectabile est, quod amat.
- IV.A.4.b PLUTARCH. IN LIB. DE AUDITIO.
 Amator albos Deorum filios appellat, nigris virilium nomen tribuens. Amor enim, hederæ instar, valet se quavis arrepta ansa applicare.
- IV.A.4.c HORAT.
 Turpia decipiunt caecum vitia, aut etiam ipsa
 Delectant, veluti Balbinum polypus Agnae.

IV.B.1 *Ulen, broen Ulen.*

Een aep die broet een aep, van ulen komen ulen,
Wat brenght een esel voort als onbelompe guylen?
Noyt vontmen soet ghewas ontrent een wilden tronck,
En, naer het oude singht, soo pijpt het kleyne jonck.
5 Ghy, wilje zijn berecht wat u sal wedervaren
Vant meysjen datje vryt? let wie haer ouders waren:
Siet! dit is s'weerelts loop, al slatet somtijts mis,
De dochter wort een wijf als nu de moeder is.

IV.B.2 *Qualis mater, talis filia.*

Ex asinis asinus, bubo bubone creatur;
Et similes catulos simia mater habet:
Non leporem catulus generat, non falco columbam:
Arboris indomitae fructus acerbus erit.
5 Nosse cupis qualis tibi virgo futura sit uxor?
Matris ad ingenium respice, certus eris.
Dissimilem licet arte sui se monstret amanti,
In vitium tandem nata parentis abit.

IV.B.3 *Tel grain, tel pain.*
De mere pitense fille teigneuse.

La mere, & ses défauts, quant je te fais paroistre,
La fille, & ses humeurs de la tu peus cognoistre:
Il n'est pas vray tousiours, mais ordinairement
Les meurs & les humeurs du pere suit l'enfant.

IV.B.4.a VIRG.

Sic canibus catulos similes, sic matribus hoedos.

IV.B.4.b IUVEN. SAT. 4.

Si damnosa senem iuvat alea, ludit & haeres
Bullatus, parvoque eadem movet arma fritillo, &c.
Sic natura iubet.

IV.B.4.c EX EURIP.

Ne unquam affinitatem contrahas, neque intra domum accipias malae mulie-
ris pullum: imitantur enim mulierum opprobria. Hoc ergo considerate mihi,
o proci, bona filiam ex matre ut ducatis.

IV.B.5 QUALIS MATER TALIS FILIA.

Non corpus, non formam, non morbos tantum, sed & vitia pleraque, veluti haereditaria a parentibus nos haurire, & rerum naturalium scriptores, & usus docet.

5 *Redit ad autores genus,
Stirpemque invisam degener sanguis refert.*

10 Inquit Tragicus: & contra, par est meliores esse eos, qui ex melioribus, ait Philosophus. Cum vero nullius adeo intersit in indolem alterius inquirere, atque illius qui individuum vitae societatem cogitare coepit, non vana cura est quibus moribus parentes eius sint, cui animum adiecit, indagare. Formam tantum aut lineamenta corporis, nescio quae, aliquis ut scopum hic respiciat? nugae. Ista privatae voluptati tantum serviunt. At matrimonium non nobis solum, sed agnatis, sed posteritati, sed reipublicae contrahendum est. Si ergo non degenerem mundi incolam, nec inficiendum saeculo nomen, ut ille ait, aliquando vixisse te posteritati testatum velis, nequaquam affinitatem contrahas neque intra domum recipias, ut Eurip. ait, malae mulieris pullum; sed audi Poetas uno ore sibi acclamantes.

IV.B.6 Men erft van zijn ouders niet alleenlijck goet en bloedt, maer menichmael oock der selver uyerlijcke sieckten ende innerlijcke ghebreken. Want gelijc den Poët seyt,

5 *De tacken aerden na de stam,
Van 'tquade noyt yet goedts en quam.*

10 Middelertijt en isser geen mensche so veel gelegen aen yemants aert en imborst recht te kennen, als de gene die van sinne zijn sick ten houwelijck te begeven, dewelcke voor al wel hebben te letten op de ouders van de gene die sylieden meynen by der hant te nemen. Een proper neusjen, een kleen mondetjen, een gau oogje, een besneden tronitjen, en diergelijcke visevasen sick als een wit in desen voor te stellen, is enckele dwaesheyte, na dien alle sodanige dingen u eygen selfs en niemant anders zijn rakende, daer nochtans een rechtschapen houwelijck niet alleenlick en behoort te sien op den genen die dat aengaet, maer sonderlinge mede op't gheslachte, 15 op de nakomelingen, op het gemene beste, de welcke (alst wel soude gaen) yder haer bescheyden deel behooren te hebben.

IV.C.I I. PETR. 4. 8.

Liefde bedeckt veel sonden.

Al siet de Simm' haer maet, of haer wanschapen jongen,
En hoe zijn platte neus in bochten is ghedronghen,
Sy toontse niettemin een vriendelick ghelaet,
En bant uyt haer ghemoet de galle vanden haet.

5 Siet wat de liefde werckt! de liefde deekt ghebreken,
De liefde voet den pays, en haet het leppigh spreken,
De liefd' is die het huys met alle zeghen vult
Al waer de liefde woont daer manghet noyt ghedult.

IV.C.2 *Delicta operit charitas.*

Gaudia pertentant tacitum tibi, Simia, pectus,
Dum gremio catuli membra pudenda foves;
Arcet ab amplexu non te sine crinibus alvus,
Non simae ante oculos crimina naris habes.
5 Displiceat multis, placet hac mihi Simia parte,
Ah! niger est, si quis pandere crimen amat.
Livida lingua sile; vitium tegit ille sodalis,
Imbuit aethereus, si cui pectus, Amor.

IV.C.3 PROVERB. 17. 9.

Qui cele le mesfaict, cerche amitié.

Le Singe son petit, combien que laid, ne laisse,
Mais, sans s'en offenser, l'embrasse & le caresse.
Si de Chrestien le nom ne veux porter en vain,
Couvrir tousiours te faut les fautes du prochain.

IV.C.4.a I. CORINT. 13. 5.

Charitas non praesumit malum.

IV.C.4.b TRIVER. SERM. 2. IN ESAIAM.

Si matres erga foetus tanta caritate afficiuntur, multo magis oportet nos
erga proximum simili caritate affectos esse; nam spiritus nexus calidiores
vehementioresque sunt, quam naturae.

IV.C.4.c PROVERB. 17. 9.

Qui cele le mesfait cerche amitié.

IV.C.5 DELICTA OPERIT CHARITAS.

5 Pene e Christianae charitatis penu ductum mihi videtur dictum istud Sene-
cae; *Secrete amicos admone, lauda palam*. Plerosque tamen homines in contra-
rium affici videmus, & ex animo dolemus. Laudant secrete, damnant
palam; vix enim duos tresve homines simul colloquentes audias, quin sta-
tim recensendis aliorum vitiis operam locasse dixeris, ita strenue, in calum-
niae campum hunc Martium, ut ita dicam, descendunt. Rationem acute

tangit D. Hieronymus, *Malorum*, inquit, *solatium est, bonos carpere; dum peccantium multitudine putant culpam minui peccatorum*. Agedum quisquis es, qui maledicendi hoc studium tibi insitum sentis, interroga conscientiam tuam, quid te moveat, verissimam viri pii sententiam (nec dubito) invenies. Vetus malum est; malus bonum malum esse vult, ut sit sui similis. Nolite iudicare, inquit benevolus Servator, & non iudicamini. Tribus modis pravam hoc iudicium instituitur, cum bonum alicuius factum in malam partem trahimus, cum malum in peius, cum dubium in deterius. Ah fuge! & Sapientem audi, in Prov. 4. 24. Plura vetat cartae angustia.

iv.c.6 So ghy een vrient berispen wilt, doet sulcx heymelijck: soo ghy een vrient prijsen wilt, doet sulcx int openbaer, seyter een heyden, ende sulcx komt de Christelijcke sachtmoedicheyt al seer na by: dan het meerendeel doet schier regelrecht het teghendeel. Prijsen sy yemandt, sy doen het in bysonder: laken sy yemandt, sy doen't ten aenhooren schier van een yeder. Men hoort nauwelijck twee ofte dry menschen te samen spreken, of het schijnt datse haer selven tot het ophalen van eens anders ghebreken als verhuert hebben, met soo vollen mondt spreken sy daer van: De redene van dit heeft den Oudtvader Hieronymus seer wel bemerckt. 'tIs, seyt hy, den boosen een vermaeck den goeden een kladde na te werpen, en (somen seyt) met haer slippen in d'asschen te sitten, meynende dat, om de menichte der ghenere die misdoen, hun misdaet kleynder is. 'tGaeter veeltijts so, de gene die quaet zijn, wenschen dat de goede quaedt mochten werden, om datse haers ghelijck souden veel vinden. De koeeye, alsse vuyl is slaet geerne haren steert rontsom, om de andere te maken, dat sy is. Dese ghenegentheyte spruyt uyt een quade wortel, en dient mitsdien wel uytgheroeyt te werden, ende in plaetse van de selve de liefde des naesten gheplant. Oordeelt niet, op dat ghy niet gheoordeelt en wert, seyt onsen sachtmoedigen Salichmaker. Dit verboden oordeel wert drysins gevelt, als men't goede ten quaden duyt, als men 'tquade tot slimmer treckt, als men twijfelachtighe ten erchsten uytleydt. Hebby een Christelijck ghemoet, wacht van so te oordeelen, en liever laet in alle ghelegentheyte, na den raed Salomons, den lastermondte verre van u zijn. Prov. 4. 24.

26

QUOD NON NORIS, NON AMES.

V

PROVERB. 5. 20. *Quare secederis, fili mi, ab extraneâ.*

HESIOD. Τὴν δὲ πληρὰ γυναικὸς ἔτι· εἰδὼς ἕγγυθι ναίει,
 Πύρρα μὲν ἀπέφθιθ' ἕνα.

*Hanc autem maxime duc in uxorem, quæ prope te habitat:
 Omnia valdè circumspicens.*

PETRA. DE REMED. VTRIUS. FORT. LIB. I.

Multos amantes credulitas sua circumvenit, libenter enim credunt quod optant.

Kenz

V.A.1 *Kent, eer ghy mint.*

Pan sach het eerste vyer juyst doen het was gheschapen,
Hij sprack, wat moyer dingh! en, sonder lang te gapen
Greep hy het inden arm; ey siet! daer is de quant,
Aen hayr en baert versenght, en in het vleys ghebrant.
5 Komt u wat selsaems voor, al schijnent moye saecken,
En gheeft u niet terstont om die te willen raecken;
Te vatten metter handt yet datmen niet en kent,
Heeft menigh man bedot, en menigh wijf gheschent.

V.A.2 *Quod non noris, non ames.*

Vix dederat terris ignem, sua furta, Prometheus,
Pan furit, & flammis oscula ferre parat:
Quantus, ait, nitor hic! (nondum cognoverat ignem)
Et ruit, & laesas vix trahit inde manus.
5 Stulte puer, blando qui lumine captus ocelli
Nil, nisi quanta dabis basia, corde moves,
Dum quid ames videas, properatos differ amores:
Heu! scelerata Venus, cum celerata venit.

V.A.3 *Qui en haste se marie, a loisir se repent.*

Ce, que tu ne cognois, aymer jamais t'avance:
Il a pris mal a Pan d'aymer sans cognoissance.
Qui ose son bouillon humer hastivement,
Sans doubte, il bruslera sa bouche bien souvent.

V.A.4.a PROVERB. 5. 20.

Quare secederis, fili mi, ab extranea.

V.A.4.b HESIOD.

Τὴν δὲ μάλιστα γαμεῖν ἢ τις σέθεν ἐγγύθι ναίει,
Πάντα μάλ' ἀμφὶς ἰδῶν.

Hanc autem maxime duc in uxorem, quae prope te habitat:
Omnia valde circumspiciens.

V.A.4.c PETRA. DE REMED. UTRIOUS. FORT. LIB. I.

Multos amantes credulitas sua circumvenit, libenter enim credunt quod optant.

- V.B.1 *Neeringhe sonder verstandt, verlies voor de handt.*
 Als Pan het eerste vyer sach opter aerden spelen,
 Hy was terstont verlief, en gingh een kusjen stelen.
 Hy riep; wat schoonder dingh! maer doen hy naerder quam,
 Ghevoeld' hy metter daet de nepen vande vlam.
 5 Al ketelt Venus wicht aen uwe domme sinnen,
 En weest noch evenwel niet haestigh om te minnen.
 Maer ofje, hout of trout, soo keurt, en kent den gront,
 Want al wie veerdich suypt ghewis die brant den mont.
- V.B.2 *Ab ignotis abstinendum.*
 Dum ludit tremulis nova flamma per aera gyris,
 Et nunquam viso plebs rudis igne stupet;
 Pan furit, & flammae miser inflammatus amore
 Oscula festinans, non iteranda, dedit.
 5 Pulchra licet tibi res videatur, & utilis, hospes,
 Cura sit ignaras abstinuisse manus.
 Discat inexpertis sapiens diffidere rebus,
 Insidiis novitas semper amica fuit.
- V.B.3 *Fol ne croit, tant qu'il reçoit.*
 Pan en voyant un jour, la flame lors nouvelle,
 Escrie tout ravy, o chose plus que belle!
 Et va baiser le feu, mais bien tost s'en repent.
 Tout, ce que ne cognois, ne touche brusquement.
- V.B.4.a CORN. GALLUS.
 Eventus varios res nova semper habet.
- V.B.4.b HORAT. LIB. I. EPIST. 16.
 Cautus enim metuit foveam lupus, accipiterque
 Suspectos laqueos, & opertum milvius hamum.
- V.B.5 AB IGNOTIS ABSTINENDUM.
 Animacula quaedam, & in his apes, aranae, formicae, conchae, denique
 saxa & lucernae, tempestatem quidem praesentiunt, signisque non obscuris
 eandem indicant; humani vero ingenii tanta est tenuitas, ut non modo
 futura non prospicere, verum ea quae ante pedes sunt videre vix possit.
 5 Cui malo obviam euntes prudentiores mortalium, ad omnia, quae inopina
 nobis obveniunt, non nisi pedetentim ac lento gradu accedendum esse

sedulo monent, cum nova omnia insignem vim nocendi habeant, si illotis
(quod dicitur) manibus attingantur. Utique cum bruta insolitum quiddam
ac praeter ipsorum morem aggrediuntur, mergi videlicet stagna aut maria
10 fugiunt, formicae ova proferunt, lumbrici e terra fugiunt, futurae tempesta-
tis iudicium est. Sic ubi homines novum aliquid ac praeter solitum moliantur,
plerumque aliquid monstri alere comperies. Tibi si laqueos istos animus
est vitandi, attentus suspensusque ambula, & si Senecam audis, nihil, nisi
quod in oculos incurrit, manifestumque erit, crede. Prudentis enim est, ait
15 Tacitus, tuta ac praesentia, quam nova ac periculosa malle.

v.B.6 Veelderley gedierten, selfs vande geringste, als byen, mieren, spinnen,
mossels en diergelijcke, werden het toekomende onweder niet alleenlijck
ghewaer, maer wijsen oock het selve met eenighe voorteyckens aen. Het
menschelijc vernuft daerentegen is so schrael, dat het meerendeel niet
5 alleenlijck geen toekomende dingen en weet t'ontdecken, maer selfs geen
saken die voor oogen sijn recht t'onderscheyden. Om waer in te voorsien,
is geraden geenderhande nieu voorvallende saken aen te slaen, anders als
met loode voeten, en geoeffende sinnen, dewijle men sick aen nieuwicheden
niet dan al te lichtelick en vergrijpt: also onder de selve veel-tijts een
10 boefjen plach te schuylen. Wanneer het ghedierte buyten ghewoonte yet
aenrecht, den duyckelaer namentlijc uyt het water loopt, de mieren haer
eyers hier en daer slepen, de pieren uyt der aerden vluchten, so volchter
gemeenlic quaet weder. Oordeelt mede soo van het doen der menschen, en
dien volgende, na den raet van Seneca, kruypt in geen gat, of sieter
15 deur.

v.C.1 I. CORINT. 7. 5.
Dat u de Satan niet en versoecke, om uwe onmaticheys wille.
Wat gaet den bockx-voet aen het vyer te willen raecken,
En van de felle vlam een spel te willen maecken?
Daer is in alle dingh, daer is een vaste maet,
En tis een wisse feyl al wat daer over gaet.
5 Oock reyne liefde selfs komt leelick uyt te vallen,
Als yemant die misbruyckt in ongheregelt mallen.
Want als een echte man is geyl in sijn bedrijf,
Hy valt in hoerery oock met een eyghen wijf.

v.C.2 *Ne quid nimis.*
Pan, satis est, modico caleat si corpus ab igne,
Quid, miser! in flammas & tua damna ruis?
Omnis amor vehemens, malus est; nimis uxor amare,
Et puer, & genetrix, & pater ipse, potest.

5 Omnis in alterius (procul hinc praetextus amici)
In propria nimius coniuge sordet amor.
Ni modus, & ratio iuvenilibus imperet ausis,
Quisquis es, in propria coniuge moechus eris.

v.c.3 *Et choses bonnes ont leur exces.*

Aproche toy du feu, mais touche pas la flame;
L'exces d'amour n'est bon, non mesmes en sa femme:
Qui se comporte au lict plus mollement, que fault,
Au milieu d'un amour sacré se fait ribauld.

v.c.4 *Hieronym. Contra Iovian. Lib. 1. Cap. 30.*

Refert Seneca cognovisse se quendam hominem ornatum, qui exiturus in publicum fascia uxoris pectus colligabat, & ne puncto quidem horae praesentia eius carere poterat, potionemque nullam sibi, nisi alternis tactam labiis, vir & uxor hauriebant. Alia deinceps non minus inepta facientes, in
5 quae improvida vis ardentis affectus erumpebat. Origo quidem amoris honesta erat, sed magnitudo deformis; nihil autem interest quam ex honesta causa quis insaniat.

v.c.5 NE QUID NIMIS.

Res natura sua optimas solo abusu malas fieri, non solum ratio, sed & usus docet. In re coniugali (ut alia sileam) vereor ne, iuventutis lubrico prolapsu, plurimum peccemus, & in ipso matrimonii opere a matrimonii scopo quam longissime aberremus; Idque specie (ut ait ille) virtutis, &
5 umbra. Porro cum Deum, id est spiritum purissimum, auctorem matrimonii laudemus, vel eo admonemur, non esse id intemperantia ac dissoluta libidine conspurcandum. Hanc petulantiam Ambrosius gravi quidem, sed non indigna censura notavit, cum uxoris adulterum vocavit eum, qui in usu coniugali verecundiae rationem non habet. Sed & aliud esse amasium
10 aliud maritum agere, non ii notarunt, qui uxorem non voluptatis, sed dignitatis nomen esse voluerunt; Romanos & Ethnicos dico, quorum vel Comici veteres ea de re sane iudicant, eorum unus,

... *Quae mulier suum virum (ait)*
Volet sibi obsequentem esse, atque diutinum,
15 *Modice ac parce eius serviat cupidini.*

Lepide Erasmus noster, non provocare, matronae est; comiter negare, pudoris; obstinate recusare, perfidiae.

v.c.6 De redene ende ervarentheydt leert ons, dat oock de aldernutste dingen,
door het misbruyck alleen, gantsch en al schadelijck werden. 'tIs te
beduchten dat wy in de sake des houwelijcx (om andere dinghen te ver-
swijghen) door de hitte des jonckheys ons dickwils vergrijpen, ende van
5 het eynde des houwelijcx, int werck des houwelijcx selfs, alderverst af
dwalen. Wy erkennen God (dat is een gantsch reyn gheestelijck wesen)
voor den insetter van dien staet, en daer door alleene dienen wy afghe-
maent te werden van het selve met onmatighen lust te besoetelen. Ambro-
sius heeft de ghene die haer hier in verlopen, door een scherpe, nochtans
10 eyghene, maniere van spreken, overspeelders van haer eyghen vrouwen
genaemt. De naem van huysvrouwe is voor een naem van weerdicheydt,
ende niet van wellust, selfs by de Romeynen, altijts gehouden geweest:
haer Poeten hebben dies aengaende goede vermaninghen ghegeven, eene
van henlieden seyter aldus:

15 *Vrou, wildy deegh van uwen man,
Ghy dient u soo te stellen an,
Dat u begeeren, en zyn lust,
Noyt t'eenemaal en zy gheblust.*

20 De ghehoude en moeten hun dan niet laten voorstaen, dat hen teghens
malcanderen alles gheoorloft is, maer een yeder handele de sijne matelijck,
ende met een sekere vriendelijcke stemmicheyt, besittende alsoo sijn vat in
heylicheyt, na den raedt des Apostels.

SENSIM AMOR SENSUS OCCUPAT.
VI.

PLUTARCHVS.

Amor neque nos statim neque vehementer ab initio, quem admodum ira, invadit; neque facile ingressus, decedit, quamvis alatus: sed sensim ingreditur ac molliter, manetq; diu in sensibus.

SENE. **L**abitur sensim furor in medullas,
HIPPOL. **L**igne furtivo populante venas,
Non habet latam data plaga frontem,
Sed vorat tectas penitus medullas.

'iNeem t

VI.A.1 *'tNeemt toe, men weet niet hoe.*

Laest ginch ick inden hof, daer schreef ick op een linde,
Ick sneed' in een pompoen den naem van mijn beminde;
Het schrift was eerstmael teer, men sach daer anders niet
Als, dat het groen ghewas beschreyde mijn verdriet:
5 Maer als ick naderhant hier weder quam ghetreden,
Doen stontet uytghepuylt al wat ick had ghesneden;
Dies riep ick overluyt; dus gaetet mette min,
Daer komt een groote wond oock van een kleyn begin.

VI.A.2 *Sensim amor, sensus occupat.*

Inscribo peponi quoties tua nomina, Phylli,
Littera, cultelli cuspide facta, latet:
Ille, licet fatuus, sortem miseratus amantis,
Plorat, & e tenero cortice gutta fluit;
5 Laesa cutis sensim laxo se pandit hiatu,
Iamque viatori, Phylli, legenda pates.
Exclamo: crevere notae, crevere calores.
Hei mihi! quam tacitis passibus intrat amor.

VI.A.3 *Quant il est creu, je le vois, Comment il croist je n'appercois.*

Retournant au tillet, ou tu estois escrete,
Ma douce Margotton, la lettre n'est petite
Comme un peu cy devant: le passager la voit,
l'amour s'augmente helas! sans qu'on s'en appercoit.

VI.A.4.a PLUTARCHUS.

Amor neque nos statim neque vehementer ab initio, quemadmodum ira,
invadit; neque facile ingressus, decedit, quamvis alatus: sed sensim ingre-
ditur ac molliter, manetque diu in sensibus.

VI.A.4.b SENE. HIPPOL.

Labitur sensim furor in medullas,
Igne furtivo populante venas,
Non habet latam data plaga frontem,
Sed vorat tectas penitus medullas.

VI.B.1 *'t Wordt t'samen groot.*

De letters diemen plach te snyden inde linden
En zijn van eersten aen niet in het hout te vinden,
Maer komje naderhandt ontrent den groenen bast,
Soo blijkttet dat het schrift gheduerigh grooter wast.

5 Het kint, indien het siet eens anders quade streken,
Ontfanght in sijn ghemoet de gronden van ghebreken.
Wat quaet is, kankert in: ghy leyt dan inde jeught,
Gheen voncken totte lust, maer sporen totte deught.

VI.B.2 *Paulatim rima debiscit.*

Quod peponem riguo mihi crescere cernis in horto,
Non est quod velit hunc nostra culina cibum:
Hic ego, dum tener est, rorantia carmina sculpo;
Et mihi cum viridi cortice crescit opus.
5 Sit licet insulsus pepo nos docet: imbibat infans
Semina nequitiae, pessima messis erit.
Ille, virum facinus patrare virile videbit,
In puero vitium, qui puerile tulit.

VI.B.3 *Cœur d'enfant, carte blanche.*

Veus tu un grand escrit dans quelque tendre escorce?
Ne taille brusquement. Il n'est besoing de force,
Le temps l'aggrandira. le vice au cœur d'enfant
Avec le corps devient, sans y penser, tresgrand.

VI.B.1.a *Op het selve beelt een andere sin.*

Wanneer een gheestigh quant den naem van sijn beminde
Snijt in een bol ghewas, of op een groene linde,
De schors die schijnt bedroeft, sy stort een droevigh nat
Als of haer eenigh leet door snijden had ghevat;
5 Maer, leser, hebt ghedult; de tijt die salt ghenesen,
En alsje weder komt dan sal het beter wesen;
Siet! al wat klouck beleyt of reden niet vermagh,
Dat wort noch evenwel verwonnen vanden dagh.

VI.B.2.a *Quod non potest ratio, sanat mora.*

Si dominae describit amans in cortice nomen,
Deplorat laesus vulnera primo pepo;
Sed mora dat vires, & dum nova littera crescit,
Durior est multo, quam fuit ante, cutis.
5 Nescis, quid valeant anni, quid polleat aetas;
Tempore poma rubent, tempore cessat hiems:
Quod ratio praestare nequit, durive labores,
Id vel sponte sua mox dabit ipsa dies.

- VI.B.4.a PLAUT. IN TRIN.
Mores mali, quasi herba irrigua, succrescunt uberrime.
- VI.B.4.b IUVENAL. SAT. 14.
Maxima debetur puero reverentia, si quid
Turpe paras, nec tu pueri contempseris annos.
- VI.B.4.c SENECA.
Disciplina sane mores facit & id sapit unusquisque, quod didicit.
- VI.B.4.d HORAT.
Nil dictu foedum visuque haec limina tangat intra quae puer est.
Weest voor al in reden kuys,
Alser kinders zijn in huys;
Want daer Ionckheyt is ontrent,
Dient niet dertels voorghewent.
- VI.C.1 GAL. 4. 19.
Allenxkens, tot dat Christus een ghedaente in ons krijgt.
Plagh yemant in een boom by wijlen yet te snijden,
Het kan hem dienstigh zijn, ten valt niet al besijden;
Let hoe de saecken gaen; eerst is de letter teer,
Maer naer een weynigh tijts soo vint de leser meer.
5 Als Godt door sijnen gheest ons harten komt beschrijven,
Men voelt het vast gheloof niet stracx aen ons bekliven,
Maer siet het swack begin dat wort ten lesten sterck,
Met tijt en door gedult voltreckt de gheest sijn werck.
- VI.C.2 *Tenera pietatis principia.*
Indimus arboribus, tenui dum cuspide, carmen;
Vix teneram signat parva litura cutem:
Incrementa tamen, vix intellecta, videbis,
Dum peragit tacitis passibus annus iter.
5 Enthea non hederam pietas imitatur Ionae,
Ferre cui patulas nox dedit una comas:
Parva fides primo, crescit sensim, & sine sensu,
Paulatimque sacrum spiritus implet opus.

VI.C.3 EPHES. 4. 13.

Peu a peu, *jusques a ce que croissions a la perfection d'homme en Christ.*

Si tu fais un escrit sur l'arbre, ne te haste,
Bien qu'il te semble estroit, le temps l'escrit dilate.
Vertu n'est point d'un jour, & l'œuvre de l'esprit
En l'ame peu a peu de l'homme s'accomplit.

VI.C.4.a 2. CORINT. 3. 3.

Epistola estis Christi scripta non atramento, sed spiritu Dei vivi: non in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis.

VI.C.4.b PSEAUM. 29. 15.

Le juste s'avancera comme la palme & croistra comme le cedre du liban, estant planté en la maison de l'eternel, &c.

VI.C.5 TENERA PIETATIS PRINCIPIA.

Non confuse, sed ordinate in haec inferiora, agit Deus, nec ab uno extremo ad alterum festine, sed sensim, progreditur. Non repentino fulgore dies terrarum tractus pervadit, sed, praemisso dubiae lucis crepusculo, paulatim

... *Medium Sol aureus orbem*

5 *Occupat, & radiis ingentibus omnia lustrat.*

Non statim, ex intenso frigore, in ardores Syrii praecipitatur; sed, vere ac tepentis favonii flatu intermedio, paulatim ad aestivos calores deducimur. Spirituales fidelium progressus plane huiusmodi. Nunquam, e mediis peccatorum sordibus, ad statum gloriae suos evehit Deus, sed gratiam mediam interiacit. Vix ullus, ex vita insigni scelere contaminata, subito in vitam christiano nomine dignam immediate erigitur. Pictura, inquit ille, coepit primo ab umbris & lineis, deinde monochromata, mox accessit lumen una cum colorum varietate, donec ad summam artificii pervenit admirationem. Idem de homine christiano iure quis dixerit. Ne igitur animo destituatur pia mens, si lento, dummodo continuo, gradu ad vitae renovationem, efferratur. Omne incrementum, etiam latens, credenti salutare est.

10

15

VI.C.6 God gaet niet onschickelijcken, maer met order te werck in alle dese nederighe dinghen, niet schielicken van het eene uysterste tot het andere vervalende, maer door middelweghen allenxkens, en als by trappen, van 't eene tot het ander gaende.

5   *Den doncker van den swarten nacht*
              Wert niet terstont tot licht ggebracht,
              Den dagheraet en morgben-stont
              Vertboont voor eerst haer rooden mont ;
              Dan rijst de Son, des werelts oogh,
10   *En klimt allengskens meer om hoogh ;*
              Tot dat ten lesten het ghesicht
              Ons schemert, door haer crachtich licht.

Het gaet met den gheestelijcken voortganck vande godtsalighe ten naesten
by mede alsoo. God en plach niemant uyt den stanck der sonden, regel-
15 recht tot heerlijkheyt te verheffen, maer sijn genade als middelaer, tus-
schen beyde te stellen. Selden werter yemant uyt een gantsch rau en roe-
ckeloos leven, op een sprongh overgheset in een ghesette en christelijcke
sedicheyt. De godsalicheyt en verthoont haer van stonden aen niet in hare
volmaecktheydt, maer wert door daghelijckschen aenwas allengskens tot
20 haer volkomentheyt opghetoghen. Een verslaghen herte en heeft daerom
den moet niet verloren te gheven, om sijn lanxsamen voortganck inde
godtsalicheyt, soo die maer staech en geduerich en zy. Alderley aenwas
(oock den ghenen die ons onghevoelijcken aenkomt, en diemen eer gewaer
wort gheschiet te zijn, als te gheschieden) ghedijt een christelijck ghemoet
25 ter salicheyt.

REPETE.
VII.

VERS. **N**on amet, aut discat duros tolerare labores,
VVLGAR. Optati campos qui velit esse sui.

POLYB. LIB. 10.

Nulla re utili abstinendum est, propter apparentem difficultatem; sed compa-
ratus habitus, quo cuncta bona mortalibus comprehensibilia redduntur.

Gheen

VII.A.1 *Gheen boom en wast op eenen dagh,
Gheen boom en valt ten eersten slagh.*

Soo haest ick my bevont in Venus net ghevanghen,
Seyd' ick het Rosemont. waer toe veel kromme gangen?
En siet! my docht terstont de vryster was ghereet;
Maer op soo mallen waen ontfingh ick dit bescheet:
5 De Specht, het grillich dier, die pickt in alle boomen,
Maer wat de geck begint, ten zijn maer rechte droomen;
Hy meynt, daer is een gat: maer t'hout is al te dick:
O vrient, een eyken boom vereyst al harder pick.

VII.A.2 *Sive amator, sive gladiator es, Repete.*

Martia Picus avis longis dare vulnera ramis
Dum parat, & rostro robora dura petit,
Protinus, ut Quercum primo modo contudit ictu,
Quaerit, an admittat pervia rima diem.
5 Picus, amatoris nimium properantis, imago est,
Qui primo admissum se putat esse die.
Fallitur; haud primis cadit icta bipennibus arbor;
Robora vasta cupis sternere? saepe feri.

VII.A.3 *Perseverer faict importer.*

Ce troncq pouvoir percer le Pic se met en teste,
D'un coup, sans plus frapper, o qu'il est sotteste!
Semblable impression forge en son cœur l'amant,
Mais sache, pauvre sot, qu'il faut frapper souvent.

VII.A.4.a VERS. VULGAR.

Non amet, aut discat duros tolerare labores,
Optati compos qui velit esse sui.

VII.A.4.b POLYB. LIB. IO.

Nulla re utili abstinendum est, propter apparentem difficultatem; sed comparandus habitus, quo cuncta bona mortalibus comprehensibilia redduntur.

VII.B.1 *Hy meynt 'tis deur, en 'tis gheen scheur.*

De Specht pickt inden boom, men sietse nau beroeren;
Noch gaet hy niettemin gheduerigh sitten loeren
Of hy een open siet. Kijck, wat een dapper man,
Hy soeckt een vol besluyt oock eer hy schier began.

5   Hoe ketelt sich het volck, besonder in het minnen,
Daer is maer enckel waen, en niet als malle sinnen;
      Al wie van dese wesp is in het hooft gheraect,
      Die raest, oock sonder kortst, en droomt, oock als hy waeckt.

VII.B.2   *Amans sibi somnia fingit.*

Picus, ut exiguo vix robora contigit ictu,
      Iam mihi, iam clamat, pervia quercus hiat;
Rima, diem video, patet, o patet, inquit, at eheu!
      Vix patet exiguo vulnere prima cutis.
5   Stultus amans, simul-ac solito minus aspera virgo est,
      Clamat, io! victas iam dedit illa manus.
Intempestivum stolido canit ore triumphum,
      Et sibi vana movet somnia quisquis amat.

VII.B.3   *Il n'a faict, qui commence.*

Le picq voulant percer le tronq, de vive force,
A peine de son becq ayant percé l'escorce,
Va regarder a tous moments si l'arbre est creux:
Il se chatouille trop quiconque est amoureux.

VII.B.4.a   VARRO.

Omnes videmur nobis saperdae, festivi, belli, cum simus copreae.

VII.B.4.b   OVID. DE ART. 3.

Prona venit cupidis in sua vota fides.

VII.B.5   AMANS SIBI SOMNIA FINGIT.

Insita est quibusdam tam ridicula, Philautiae prurigo, ut, licet vel pepone
insulsiore sint, omnia nihilominus splendida ac magnifica de sese polliceri
audeant.

Quid dignum tanto dabit hic promissor biatu?

5   Sane cum vasa vacua magis tinniant ac aristae inanes altius emineant,

Parturient montes nascetur ridiculus mus.

10   Placet Menedemi dictum aureum, qui Athenas studiorum causa properan-
tes primo sapientes esse, tunc philosophos, inde rhetoras, denique rudes
& omnium ignaros fieri, non minus lepide, quam vere dixit. Valeat totum
genus hoc ardelionum. Solida, ac non inventum docta mens (ut ille ait)

quo diutius discit, in re plura, in opinione pauciora novit. Magna de se ipso credere, exiguae scientiae certum est indicium.

VII.B.6 Daer is in sommige menschen soodanighen ketelende jeucksel van eygen liefde, datse, schoon sy zouteloser zijn als pompoenen, evenwel nochtans veel groote dinghen van hun derven beloven. Maer wat kan doch sodanigen hoogen snurcker by brengen, nademael het van oudts so geweest is, dat een wan-vat meest bomt, ende 'tydele kooren-hayr hoogst uytsteeckt, so en is van het wijd beroemde swanger gaen der bergen, gelijk Horatius seyt, niet anders te verwachten, als de geboorte van een geckelijcke muys. De Studenten eerstmael t'Athenen komende, seyt Menedemus, sijn dappere gasten soo sy meynen, maer stracx niet anders als liefhebbers der wijsheydt, ende daer nae leerlingen der reden konst, ende ten lesten, gantsch plomp, ende van alles onwetende. 'tGaet noch hyden ten daghe so met yder van ons, hoemen langer leert, hoemen inder daet wel meer, maer naer eygen oordeel, min wetenschap heeft. Veel van sich te dencken, komt van weynich te weten.

VII.C.1 PROVERB. 3. 7.

Laet u niet wijs duncken.

De Specht vliegt over al, hy gaet de bosschen quellen,
Hy wil (ghelijck het schijnt) de boomen nedervellen,
Hy pickt in al het hout, en souckt een open gat,
Maer vint ten lesten niet als, ick en weet niet wat.
Al wat de menschen doen, al wat de lieden maecken,
Het zy in kleyn bedrijf, het zy in groote saecken,
Hoe slecht haer dinghen gaen, sy trotsen niettemin,
De minste van den hoop die heeft een vleyer in.

VII.C.2 *Arrogantia, profectus obstaculum.*

Num penetrent morsus in singula vulnera quaerit:
Dum nimium rostro martia fidit avis.
Pervia ligna forent, nisi pervia, Pice, putasses;
Dum ruis huc illuc, tempus inane volat.
Qui poterit, doctum qui se putat esse doceri?
Qui sapiet, qui se iam putat esse sophum?
Semper inanis erit mens, quae sibi plena videtur:
Doctus erat, doctus ni sibi quisque foret.

VII.C.3 ECCLES. 3. 24.

La presumption a deceu plusieurs.

Le Pic auroit bien tost la fin de son ouvrage,
Si de son bec n'avoit conceu trop grand courage:
Un cœur presumptueux ne fera rien du bon,
Puis qu'il a de son faict trop grand' opinion.

VII.C.4.a I. CORINT. 8. 2.

Si quis existimat scire se aliquid, nondum cognovit quemadmodum eum scire oporteat.

VII.C.4.b Indocilis est, qui mavult doctus videri quam esse. Bion. apud Laërt. Lib. 4. Cap. 7.

VII.C.4.c PROVERB. 2. 12.

As tu veu un homme qui cuide estre sage? il y a plus d'esperance d'un fol, que de luy.

VII.C.4.d VERS. 16.

Le paresseux s'estime estre plus sage, que sept qui baillent sage conseil.

VII.C.5 ARROGANTIA, PROPECTUS OBSTACULUM.

Magis decorum est iuvenem discere, quam docere; Seni docere, quam discere. Melius tamen est provectoris aetatis hominem sero discere, quam in ignorantia perpetua versari. Nunquam hominem tam exactae eruditionis uspiam exstitisse, ut amplius nihil addiscere potuerit, ratio demonstrat.
5 Non in vita solum, sed & in ipsa morte, imo ex ipsa morte, est quod discatur; praesertim homini Christiano. Odi homines ignava opera, philosopha sententia, aiebat ille. Indocilis sane est, qui mavult doctus videri, quam esse: Vanus & arrogans, qui aut magna sibi vindicat, quae ipsi non insunt; vel maiora, quam quae insunt. Utinam hoc animis omnium insitum!
10 De aliis nunquam male, de sese nunquam bene loqui, primum Christiani, alterum sapientis est.

VII.C.6 Het voeght een Ionghelinck beter, onderwesen te werden, als andere te leeren; voor een oudt man daerenteghens passet beter een ander te onderwijzen, als selfs onderwesen te werden; en evenwel nochtans isset beter in zijn ouderdom te leeren, als altijd onwetende te blijven. Noyt en isser yemandt so volkomen ofte in gheleertheyt, ofte in ervarentheyt gheweest,
5

oft hy en heeft noch altijd in wetenschap kunnen toenemen. Men en kan niet alleenlick in dit leven, maer in, en uyt de doot selfs, onderwesen werden, voor al en sonderlinge een Christelick ghemoet. Ick hate alle menschen van veel seggens, en van weynich bedrijs, seyder een vande Oude;
10 hy en is niet leersaem, die liever heeft gheleert te schijnen als inder daet te wesen, seyde Bion. Hy is trots en ydel, so wel den desen, die sick dinghen toeschrijft de welcke hy niet en heeft, als den ghenen, die sick grooter dinghen vermeet als hy kan. 'tWare goet datmen van andere nimmermeer qualick, van sich selven nimmermeer wel en sprake: die het eerste doet,
15 handelt Christelijck; die het tweede doet, handelt wijselijck.

44

SINE VULNERE LAEDOR,
VIII.

TACIT.

Palam compositus pudor, intus summa adipiscendi libido.

VIRGIL, **V**ixit pectore sub dolente vulnus,
Intactis vorat ossibus medullas;
Vesano tacitos movet furores,
Quod chironia nec manus levaret,
Nec Phœbus, sobolesque chara Phœbi.

Buyten

- VIII.A.1 *Buyten ghesont, binnen ghewont.*
 De blixem kan het sweert in hondert stucken breken,
 Maer laet de scheede gaef, daer in het heeft ghesteken;
 Tis even soo een vyer dat my de pijn doet,
 Ick ben, eylaes! ghequetst, en noyt en liet ick bloet;
 5 Ick ben, eylaes! ghequetst, maer openbare wonden
 En zijnder noyt ghesien, en zijnder noyt ghevonden.
 Dies wensch ick tot behulp gheen kruyt, of machtigh gras,
 Ick wensche reyne salf van enkel maeghde-was.
- VIII.A.2 *Sine vulnere laedor.*
 Saucia corda gero, vestigia nulla sagittae;
 Et iecur, illaeso corpore, vulnus habet:
 Vulnus habet? fallor, quod enim sine vulnere vulnus?
 Hei mihi! caecus amor vulnera caeca facit.
 5 Fulmine cum misero mihi, non face pectus aduras
 Saeve puer, nostris hoc, precor, adde malis:
 Da medicam, medicis quae nesciat artibus uti,
 Et sua, non herbas, applicet ora mihi.
- VIII.A.3 *Ma playe est au dedans.*
 Foudre & flambeau d'amour, feu de façon estrange,
 Qui, sans toucher le sein, au cœur d'amant se range.
 Mon cœur, puis que mon cœur tu blesses sans blessure,
 Il faut, par consequent, qu'il soit guary sans cure.
- VIII.A.4.a TACIT.
 Palam compositus pudor, intus summa adipiscendi libido.
- VIII.A.4.b VIRGIL.
 Vivit pectore sub dolente vulnus,
 Intactis vorat ossibus medullas;
 Vesano tacitos movet furores,
 Quod chironia nec manus levaret,
 5 Nec Phoebus, sobolesque clara Phoebi.
- VIII.B.1 *Niet al goudt datter blinckt.*
 Wij sien een gult gevest, wy sien een mooye scheede,
 Maer is de lemmer goet? dat swoerje wel met eede.
 En efter ist ghemist. de snelle blixem-strael
 En breeckt wel anders niet, als slechts het innigh stael.

5 Wanneer ghy menschen siet tot hooghē staet gheresen,
En achtet niet terstont het hoochste goet te wesen.
Want daer 'thooft blinct en klinckt, daer dwinght en wringht de
gheest;
Siet! waer het lichaem dreyght, daer is het hert bevreest.

VIII.B.2 *Nescitur, ubi me calcens urget.*
Fulgeat ut laetis vagina coloribus extra,
Intus, io! ruptus fulgure mucro latet.
Grande satellitium miraris, & arma tyranni,
Et rutilum, fulvo quod micat aere, caput:
5 Exteriora vides, quid stas? & ad intima transi;
Terreat ut facies, mens malesana tremit.
Calceus, egregium quem iudicat esse viator,
Afficit occulto saepe dolore pedem.

VIII.B.3 *Tout n'est or que reluit, ny farine ce que blanchit.*
Celuy que nous voyons, en l'action publique,
Si reveré de tous, si grand, si magnifique,
Que juge-on si heureux? souvent est le cousteau
Bel a le voir, mais tout gasté dans le foureau.

VIII.B.4.a *BOËTIUS.*
Quos vides sedere celso,
Solii culmine reges,
Detrahat si quis superbis
Vani tegmina cultus,
5 Iam videbit arctas
Dominos ferre catenas.

VIII.B.4.b *TACIT. 6. ANNAL.*
Si tyrannorum mentes recludantur, possint aspici laniatus, & ictus:
Quando, ut corpora verberibus, ita saevitia, libidine, malis consultis,
animus dilaceretur.

VIII.B.5 *QUOD DOLET INTUS HABET.*
Plerisque nostrum solenne est conditionem alterius quam maxime
extollere, propriam contra deprimere. Eius rei rationem hanc puto,
quod in his talibus ab externa rerum facie iudicia mutuantes, interna
vix respiciamus, cumque laeta plerumque & quae magis placent
maxime conspicua sint, duriora vero tacite fere conditioni uniuscuius-

que inhaereant, aliena nobis, nostra plus aliis placent, *optat ephyppia bos piger, optat arare caballus*. Opes ac maiestatem Dionysii cum Damocle laudibus extollimus, gladium e lacunari equina seta in caput Tyranni demissum non ante videmus, quam ipsi eo loci simus, maximo imperio, ut ait Sallust. maximam curam inesse nescientes. At sane speciosissimum aulaeum nonne saepe ad sordidiorum parietis partem obtegendam adhibetur? Nonne colossi foris insignes Deum saepe aliquem repraesentant, intrinsecus pleni luto ac sordibus? ita sane. Et plerumque ubi honor, ibi & horror; &, ut Seneca, qui a multis timetur, multos timet.

VIII.B.6 Vele onder ons, hebben een ghewoonte, eens anders ghelegentheit ten hooghsten te verheffen, haer eyghen niet te achten: de reden waer van, dunckt my hier in te bestaen, dat wy ons oordeel in dusdanighe saken ghewoon zijn te gronden op de dinghen die ons in't ooghe loopen, op inwendige ende verborghen saecken ondertusschen ofte niet lettende, ofte de selve niet wetende: ende naedemael het ghene dat vermaeckelijck is in yemants gelegentheit, meest altydt blijckelijck is, ende dat de beswaerlijckheydt vande selve daerenteghen veeltijts van binnen schuyt ende bedeckt is: Soo ghebeurtet dat de ghelegentheit van andere luyden aen ons, de onse aen ander luyden, beter schijnt:

*Den Os wil voor een rijt-peert strecken,
Den hengst wenscht om den ploegh te trecken.*

Wy prijsen al, met Damocles, den glans ende voortreffelijckheydt van Dionysius, om datse ons in't ooghe loopt: het sweert daerentegens, dat met een peerts-hayr over't hooft van den Tyran hanght, en sien wy niet eer voor wy selfs in sijn plaetse zijn. Ey lieve! hoe dickwils is een schoone tapitserye gespannen voor een vuyl stuck muys. De nieuwste schoenen dwinghen meest. De gegoten beelden der Afgoden, hoe wel zy van buyten vergult zijn, werden van binnen vol slick ende vuylicheyts bevonden. Die van vele ghevreesst wert, seyt Seneca, vreester vele. Noyt Heer of eer, sonder seer.

VIII.C.1 *Buycht, oft Breeckt.*

PET. I. 5.

Weest met ootmoedicheyt verciert, want Godt wederstaet den hooveerdighen.

Siet, wat de blixem doet; hy sal een lemmer breken,
Hy sal in stucken slaen dat niet en is gheweken,
De scheede niettemin, daerin het yser stack,
Die blijft in haer gheheel en sonder onghemack.

- 5 Godt die het seltsaem vyer laet van den hemel dalen,
Die maeckt hem veel ghelijck met dese snelle stralen,
Hy breeckt dat wederstaet, hy spaert dat buyghen kan;
'Noyt wasser trots ghemoet dat Godes zeghen wan'.
- VIII.C.2 *Flectere vel frangere.*
Saepe vel intacta nummi periere crumena,
Fractus &, illaeso tegmine, mucro fuit.
Saepe cutis totos ruptis tegit ossibus artus,
Cum Deus ex alto tela trisulca iacit.
5 Mollibus indulget, durisque ferocius instat
Fulmen, & ipse facit fulminis Auctor idem.
Flecto genu: quicumque Deo non flectitur, ille
Plectitur, elatos Numinis ira premit.
- VIII.C.3 *Aux humbles gratieux, dur aux orgueilleux.*
Ces Iavelins de Dieu, la foudre & la tonnerre,
Au doux ne font du mal, au dur il font la guerre.
Homme humilie toy, baissant ton haut desir,
Nul est, qui ne s'y rompt, qui ne s'y veut flechir.
- VIII.C.4.a PETR. I. 6.
Humiliamini sub potente manu Dei, ut vos exaltet in tempore visitationis.
- VIII.C.4.b PROVERB. 28. 14.
O que bien heureux est l'homme! qui se donne frayeur continuellement: Mais celui qui endurec son cœur tombera en calamité.
- VIII.C.5 FLECTERE VEL FRANGERE.
Si quis me interrogat (inquit Augustinus) quodnam primum, hominique Christiano maxime necessarium requisitum sit, humilitatem dicam. Si, quid secundum, idem respondebo. Si de tertio quaerat, dictum repetam. Indicat vir pius basim ac fundamentum totius philosophiae Christianae in hoc praecipue consistere, ut debellata omni elatione ac superbia, ex vera sui cognitione; unusquisque sibi vilescat, Deoque creatori sese submittat. Cum enim superbiae veneno primi parentes afflati ac inflati, totam posteritatem nefando contagio infece-
5 rint; humilitate eam restitui, &, ut in morbis, contraria contrariis curanda esse, Deum non obscure testatum voluisse, satis constat. Nec
10 mirum, cum & sententiam malorum superbiam esse, etiam ex iudicio

15 naturali, antiqui iudicaverint. Tarquinius hominem libidine praecipitem, avaritia caecum, immanem crudelitate, furore vecordem, vocaverunt superbum, & putaverunt sufficere convitium, ait ille. Concludamus cum Nilo, & operam demus ut sit nobis vita excelsa, spiritus humilis. Nihil altum vult Deus, praeter se; proprium illi est erecta deiicere, deiecta erigere.

VIII.C.6

5 Soo my yemant vraecht (seyt Augustinus) wat de eerste ende noodichste deucht zy voor een Christen mensche, ick sal hem antwoorden, nedericheyt; wat de tweede, nedericheyt; wat de derde, nedericheyt. Willende den Godtsaligen man daer mede te kennen geven, dat het
10 geheele grontstück des Christelijcken levens insonderheyt daerin bestaet, dat den mensche in sijn gemoet uytgheroeyt hebbende alle trotsheyt en hoochmoet, ende daer door ghebracht zijnde tot ware kennisse en verachinghe van sick selfs, hy sick inde leechste dweemoedicheydt voor Godt verootmoedighe. Want naedien't onser aller
15 Voorouders, door haren verwaenden hoochmoet in voortijden t'onsen verderve leelijck hebben laten ligghen: Soo heeftet den goeden Godt belieft, op de wijze vande ervaren medecijnen, dese sieckte door strijdighe gheneesdrancken wech te drijven. Laet ons dan trachten na een hemelsch en hooch leven, maer naer een nederighen gheest. De Heere der Heeren en wil niet groots, als sijne heerlijkheyt, want 'tis hem eyghen, de hooghe nederich te maken, de nedrighe te verheffen. Den dach des Heeren seydt Ies. 2. 12. sal gaen over alle het hoochmoedighe ende hooghe, ende over alle het verhevene, op dat het vernedert werde.

20

*Ghy die een Christen zijt ghenaemt,
Vraeght, welcke deugd' u best betaemt.
D'antwoort is kort: Voor eerst, en lest,
Is ned'richeyt u alderbest.*

50

EX VULNERE PVLCHRIOR.
IX.

OVID. DE **D**iscite sanari, per quam didicistis amare :
 REMED. *Vna manus vobis vulnus operat, feret.*
 AMOR. *Vulnus, Achilleo quae quondam fecerat hosti,*
 LIB. I. *Vulneris auxilium pelias hasta tulit.*

DAN. HEYN. MON. EL. II.

Elevat una undas pectoris, una domat.

Die

- IX.A.1 *Die wont maectt ghesont.*
 De naeld' is u pinceel, die schildert frisse rosen,
 Van zijde maeckje veruw, en doet het linnen blosen;
 Ghy opent, ende sluyt, ghy heelt oock datje steeckt,
 Ghy gheeft meer alsje neemt, ghy maectt oock datje breeckt.
 5 Ick prijse dit beleyt; ick noem het soete rancken,
 Maer handelt my alsoo, ick sal u des bedancken:
 Vriendin ick ben ghequetst door uwen soeten mont
 O gheeft my doch behulp met dat my gaf de wont.
- IX.A.2 *Ex vulnere, pulchrior.*
 Pungere te dicam, vel pingere? nescio, Phylli,
 Pungis & hac ipsa, stamina pingis acu:
 Fulget, io, sana cute pulchrior ipsa cicatrix,
 Dumque nocet, bysso fert pia cuspis opem.
 5 Cum tua respiciat tenuem clementia pannum,
 Mene magis dura conditione premes?
 Corda mihi pungis; nec deprecor, o mea, punge
 Phylli, genas labris tu modo pinge tuis.
- IX.A.3 *Ce que blesse, me dresse.*
 Tu fais, au blancq satin, maint trou par ton aiguille,
 En picquant peins, Margot, que tu es belle fille!
 Tout, que tu as blessé, en est gentil & sain:
 O que me traicte ainsi, Margot, ta belle main!
- IX.A.4.a OVID. DE REMED. AMOR. LIB. I.
 Discite sanari, per quam didicistis amare:
 Una manus vobis vulnus opemque feret.
 Vulnus, Achillaeo quae quondam fecerat hosti,
 Vulneris auxilium pelias hasta tulit.
- IX.A.4.b DAN. HEYN. MON. EL. II.
 Elevat una undas pectoris, una domat.
- IX.B.1 *Ruyckende kruyden, stinckende luyden.*
 Wanneer ick nu en dan een vrijster sie bordueren,
 Soo leer ick even daer een deel gheslepe kueren.
 Besiet, o soete jeught besiet een loosen treck,
 Ontrent het meeste gout daer is de meeste pleck.

5   Wat isser menigh mensch alleen met schijn behanghen!
Wat isser menigh oogh alleen met schijn te vanghen!
      Maer tis niet altijd schoon, dat al te schoone blinckt,
      Die altijd soete rieckt, tis seker datse stinckt.

IX.B.2   *Non bene olet, qui bene semper olet.*

      Quem situs infecit Phyllis tegit arte colorem,
      Quod micat aurato stamine, menda fuit.
      Quid picti fictique iuvant mendacia vultus?
      Hanc natura fugit, quae petit artis opem.
5   Crimen habet formosa nimis: quae spirat odores,
      Crede mihi, vitium quod tegit, ore gerit.
      Non nativus honos, sed picta videtur imago,
      Semper ubi roseo vernat honore cutis.

IX.B.3   *Dessous la couverture, se trouvera l'ordure.*

      Les fautes du satin cacher par artifice
      As bien appris Margot: ou l'or est, gist le vice.
      Tout que te semble beau plus qu'ordinairement,
      De n'estre beau par tout tu trouveras souvent.

IX.B.4.a   IUVENAL.

      Sed quae mutatis inducitur, atque fovetur
      Tot medicaminibus, coctaeque siliginis offas
      Accipit, & madidae; facies dicetur, an ulcus?

IX.B.4.b   TERTUL. DE CULTU FOEMIN.

5   Quantum a nostris disciplinis aliena sunt, faciem fictam gestare, quibus
      simplicitas omnis indicitur: effigiem mentiri quibus lingua non licet! appe-
      tere quod datum non sit, quibus alienis abstinendum! speciem exercere,
      quibus studium pudicitiae est; edite mulieres Christianae, quomodo prae-
      cepta Dei custodiatis, lineamenta non custodientes.

IX.B.5   NON BENE OLET, QUI BENE SEMPER OLET.

5   Insolita omnia merito suspecta esse, prudentiores monent. Nunquam, nisi
      gravi de causa, in sordido splendorem, in prodigo parsimoniam, in hoste
      amicitiam aliquis expertus est; nunquam gratuita in superbo comitas, in
      avaro liberalitas fuit. Nota est pistoris dulciarii frequens fallacia, cui
      ambustam placentae partem densiori saccharo tegere, nota acu-pictricis
      puellulae fallax solertia, cui pannum, parte qua decolor aut maculosus,
      auro obducere moris est. Nunquam bona fide (ait Seneca) vitia mansues-

cunt; submittunt feritatem, magis quam exuunt, & quum minus expectaveris, exasperantur; torvitas mitigata cito in naturam suam recedit. Acute,
10 ut omnia, Tacitus, certissimum saevae cogitationis indicium est, inquit, in irato homine, irae occultatio. Tu, cui haec eveniunt, cave canem; & hostem veterem difficulter amicum, amicum veterem non facile hostem fieri certo tibi persuade.

IX.B.6 'Tis een streeck van voorsichtigheyt alle ongewoone dinghen voor verdacht te houden. Niemand en heeft oyt, sonder merckelijcke oorsaken, besetheyt in een sloef, sparigheyt in een opsnapper, vriendelickheyt in sijn vyandt gesien: noyt en werter heusheyt by den trotsen, mildicheyt by den
5 gierighen te vergheefs ghepleecht. Daer de taerte meest verbrant is, stroyt den pasteybacker het meeste suycker: daer het satijn meest ghepleckt is, voecht den borduerwercker het meeste gout. De gebreken der menschen en werden noyt ter goeder trouwen getemt, seyt Seneca, sy houden veel eer haren aert en wreetheyt in, alsoe die afleggen, en als men der minst op
10 verhoet is, so breken sy weder uyt, en wandelen den ouden karre-pat. Wanneer een gram mensche, seyt Tacitus, sijn gramschap inkropt, let dan vry op u stuck, want 'tis een ghewis teycken van een wreet voornemen.

IX.C.1 IACOB. I. 12.

Salich is den man die versoekinghe verdraecht, want als hy beproeft sal zijn, sal hy de kroone der heerlijkheyt ontfanghen.

Die aen het wit satijn gheeft hondert duysent steken,
En meynt noch evenwel de sijde niet te breken.
Want als de sneghe maeght haer naelde wederhout,
Waer eerst de steke was, daer is dan enkel gout.
5 O! stelt u weerde ziel om met ghedult te draghen
Al wat van boven komt. Al zijn het harde slaghen,
Ten brengt u gheen verderf. Des Heeren wonder hant
Gheneest, oock alsoe quetst; en koelt oock, alsoe brant.

IX.C.2 *Sanat, quod perculit.*

Non tibi fert animus tua serica perdere, quamvis
Mille foraminibus serica, virgo, notes:
Quod laceravit acus, rutilo mox splendet in auro,
Pulchrior ex ipso vulnere tela redit.
5 Quos premis, Alme Deus, non opprimis; arrige mentem,
Qui gemis aetherea vulnera facta manu:
Perfer, erit sana cute pulchrior ipsa cicatrix;
Et dabit haud dubiam vulneris Auctor opem.

IX.C.3 *D'un costé Dieu oingt, de l'autre il poingt.*

Tu fais au blancq satin dix mille trous, m'amie,
De tout cela pourtant ton cœur ne s'en soucie;
L'ouvrage en est plus beau. Dieu par son chastiment
Guarit le cœur humain, sa playe sains nous rend.

IX.C.4.a AUGUST. SUP. PSALM. 21.

Intelligat homo medicum esse Deum, & tribulationem medicamentum esse ad salutem, non poenam ad damnationem, sub medicamento positus uretis, secaris, clamas: Non audit medicus ad voluntatem, sed audit ad sanitatem.

IX.C.4.b *Perkin. Tract. de Spirit. Desert.*

Dei gratia incipit, perficitur, ut plurimum; per contraria.

IX.C.4.c APOCALYP. 2. 10.

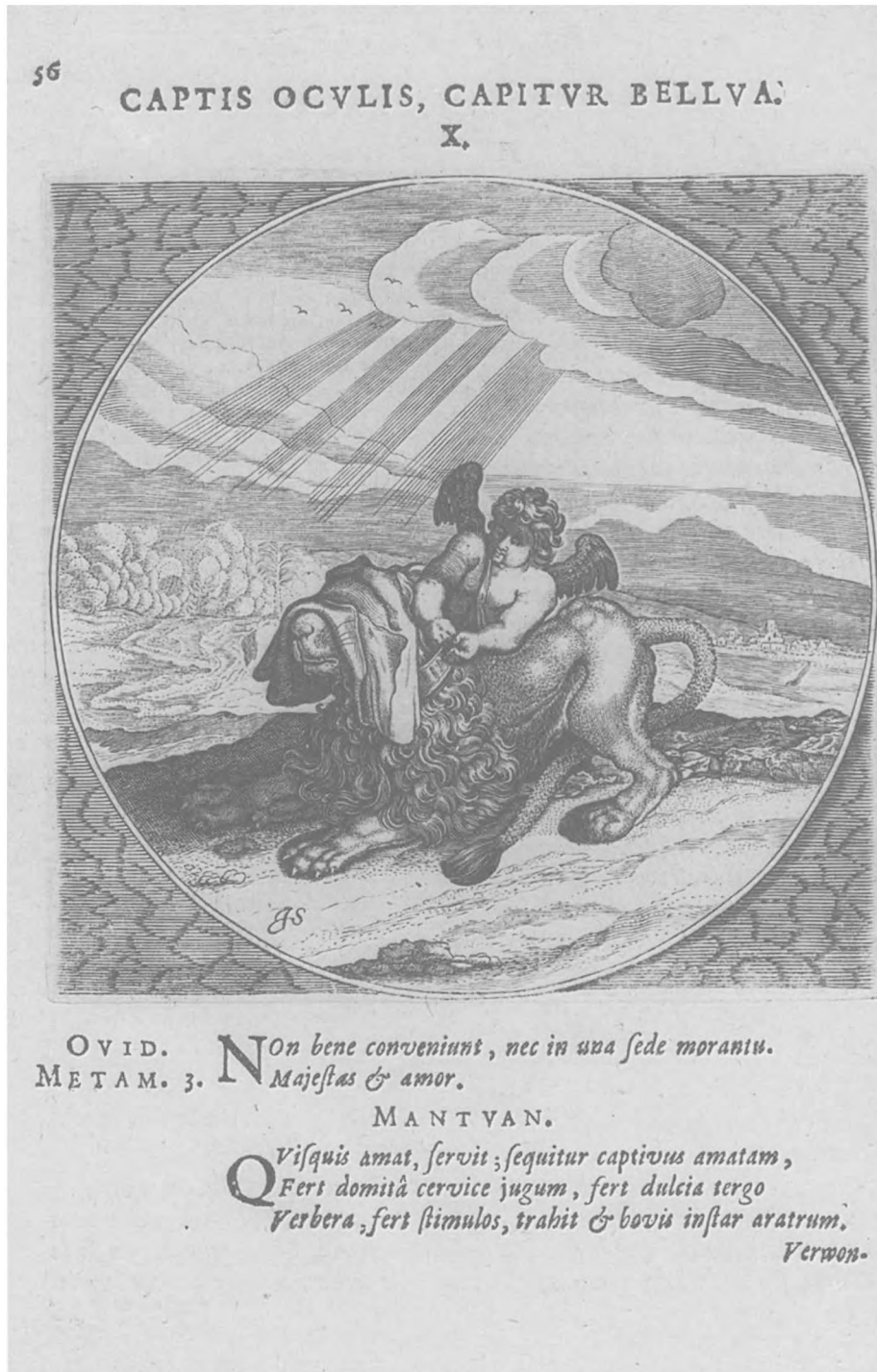
Ne crain rien des choses que tu as a souffrir: Sois fidelle jusques a la mort; je te donnerai la couronne de vie.

IX.C.5 SANAT, QUOD PERCULIT.

Quod in bysso virgo acu-pictrix, id in nobis agit Deus. Quem, precor, unquam honoravit magnus ille opifex, quem non ante oneravit? Quem unquam e suis aut gratia spirituali imbuit, aut honore corporali egregie decoravit, nisi praemissa, in utroque, insigni aliqua calamitate? Non ante patriarcha Iacob opulentus, & ingenti famulatio, tanquam exercitu, stipatus ad suos rediit; quam solus bacillo innixus in exteris regiones profugus abiisset. Non ante Iosephus regali splendore emicuit, quam carceris squalore sorduisset. In spiritualibus: non ante Paulus impios a morte revocavit, quam in piorum mortem consensisset; Ecclesiam non propugnavit, quam eam oppugnasset; lucem denique Evangelii, nisi caecus, non vidit. Quid multa? utiles sunt fidelibus afflictiones, etiam animi. Si quando ergo affligi te contigerit, O mens pia, corpore, sive animo in solatium tui hoc, aut simile, argumentum deprome, Deo est propositum me honorare, infamia enim afficior: me firmare, quippe debilitor: divitiis me cumulare, in paupertatis angustias detrudor: gaudio me afficere, doloribus cruciandum me tradidit. Nam ut ait:

IX.C.6 Ghelijck een maghet met haer borduyrwerck, so handelt de goede Godt metten mensche. Wie heeft hy oyt vereert, die hy te voren niet belast en hadde? wie vande sijne heeft hy oyt tijdelijck oft gheestelijck gheseghent, die hy te voren in beyde niet en hadde besocht? den oudtvader Iacob en

5 is niet eer met vrouwen, kinderen, knechten, maechden, en vee als met een
heyrlagher omringhelt totte sijne ghekeert, voor hy met een staff alleene
inde handt velvluchtich was vertrocken. Ioseph en is niet eer tot coninck-
lijcken glans verheven gheweest, voor hy in't duyster des kerckers was
nederghelaten. In gheestelijcke saecken: Paulus en heeft niet eer de godde-
10 loose uyt den doot ghetoghen, voor hy inde doot vande Godtsalighe
hadde bewillicht: hy en heeft voor Godes kercke niet eer ghestreden, voor
hy die wel heftelijck te voren hadde bestreden: hy en heeft het licht des
Evangeliums niet ghesien, dan doen hy steke-blind gheworden was. Om
kort te maecken, den Godtsalighen strecken selfs hare swaricheden, 'tzy in
15 ziele of in lichame, gantsch en al ten goede: ende daerom mach een Chris-
telijck ghemoet wel sekerlijck aldus reden kavelen: de Heere wil my tot
eeren verheffen, en waerom doch? want my wert oneere aenghedaen. Hy
wil my verstercken, want ick ghevoele mijne swackheyt. Hy wil my ver-
rijcken, want hy besoeckt my met armoede: hy wil my verblijden, want hy
20 treft my met droefheden. Siet daer! een seltsame, doch een vaste, maniere
van reden cavelen vande kinderen Gods.

- X.A.1 *Verwonnen oogh, begonnen min.*
 Ghy sult een leeuwe selfs haest maecken u ghevanghen,
 Verwint hem maer het oogh. Soo eens de soete wangen
 Van eenigh aerdigh dier verblinden u ghesicht,
 Ach! van een dapper man en blijffe maer een wicht:
 5 Al treets' u op den neck, ghy sult haer trotsheyt lyden;
 Al spouts' u inden baert, ghy sult de gramschap myden;
 Wat dienter veel gheseyt? al waer oyt minne quam,
 Daer wort de felste leeuw soo mack ghelijck een lam.
- X.A.2 *Captis oculis, capitur bellua.*
 Mox leo captus erit, si lumina capta leoni:
 Si nescis, oculis vincitur omnis amans.
 Sensibus ergo tuis ubi dulcis inhaesit imago,
 Perque oculos intrans corde resedit amor,
 5 Mox domita cervice iugum, gratosque labores,
 Dulcia mox tergo verbera nempe feres:
 Et licet aut leo sis, aut tigride saevior orba,
 Accipies leges, quas tibi dictat amor.
- X.A.3 *Par des yeux les deux fenestres :*
Darts d'amour deviennent maistres.
 Quand on jecte au lion un drap dessus la teste,
 La veue luy prenant, on prendra tost la beste;
 Farouche nul sera quant il est pris aux yeux,
 Apprivoisé seras, si tu es amoureux.
- X.A.4.a OVID. METAM. 3.
 Non bene conveniunt, nec in una sede morantur
 Maiestas & amor.
- X.A.4.b MANTUAN.
 Quisquis amat, servit; sequitur captivus amatam,
 Fert domita cervice iugum, fert dulcia tergo
 Verbera, fert stimulos, trahit & bovis instar aratrum.
- X.B.1 *Is 'toogh verrast, 'tbeest is in last.*
 Besiet, het moedigh dier de Leeuwe staet ghebonden,
 Om datmen synen aert ten lesten heeft ghevonden:
 Ach! Sampson is ghevat, om dat sijn machtich haer
 Wert, door een ontrou wijf, zyn vyant openbaer.

- 5 Wil yemant inder haest syn vyandt overwinnen,
 Die leere sijnen gront en aenghebore sinnen.
 Want soo hy dat gheheym ten vollen weten kan,
 Daer is gheen twijfel aen hy isser meester van.
- X.B.2 *Primo vincuntur oculi.*
 Vincere si saevum cupis, & vincire leonem,
 Fac oculos vincas, & leo victus erit.
 Dum vocat in pugnam validas tuba rauca cohortes,
 Ferreaque horrendo fulminat aere seges,
 5 Dux oculos visu, dux murmure territat aures
 Hostibus, & pavidos excitat arte metus.
 In pugnis oculi primum vincuntur, & aures:
 Lumina qui potuit vincere, victor abit.
- X.B.3 *Œil gagné, corps perdu.*
 L'œil au lion perdu, pert aussi tost sa vie:
 Le chef d'armée ainsi faict pœur a sa partie,
 Par monstres non cognus, ou quelque aspect hideux.
 Il gaignera le cœur, qui a gagné les yeux.
- X.B.4.a TACIT. DE MORIB. GERM.
 Primi, in omnibus praeliis, oculi vincuntur.
- X.B.4.b *Lips. Doct. Civil. lib. 5. Cap. 16.*
 Clamor repentinus aliquis, aut imago, aut aspectus fuga saepe exercitum
 implevit: & haec talia magis, quam gladius, consternant hostem, videbis-
 que militem vanis & inanibus magis, quam iustis formidinis causis moveri.
- X.B.4.c LIVIUS.
 Nihil tam leve est, quod non magnae interdum rei momentum faciat.
- X.B.5 OCULI PRIMO VINCUNTUR.
 Movent ac turbant homines non res, sed, quas de rebus habent, opiniones:
 primae istae notiones mirum est quantum valeant; nec animos semel
 praeiudicio ocupatos facile quis in integrum restituat. Novum imperium
 inchoantibus utilem esse clementiae famam; invisumque principem seu
 5 bene seu male facta premere, prudenter notat Tacitus. Valet hoc sane etiam
 in rebus privatis. Recens coniugatos dissidia, ut scopulos, vitare iubet Plu-
 tarchus, ne videlicet simultas praematura animos, antequam coaluerint, dis-

solvat. Qui amoris scita tradidere, amanti, primis praesertim alloquiis, ut
10 Scivit id, ac in usum deduxit Venus, apud Virg. quid enim Dea nescit amo-
ris? ideoque Aeneam suum primo aspectu Didoni *os humerosque Deo similem*
videndum exhibuit. Eodem stratagemate Iuditha primo vigiles, mox Impe-
ratorem ipsum Assyriorum Holofernem circumvenit. Ut vidit, ut periit
usque adeo.

X.B.6 De menschen werden voor het meerendeel gheleyt, niet soo seer door de
dinghen selfs, als door de inbeeldinghe die sy vande selve in't hooft krij-
ghen. 'tIs te verwonderen wat den eersten inval by yder een van ons al ver-
5 mach, want soo haest wy eens zijn inghenomen, en konnen wy nauwelijcx,
om yet anders te ghevoelen, ghebracht werden. Voor een Prince seyt Tacit-
us, die eerst aen't rijk komt, ist oorboir voor een ghenadich en goedertie-
ren Vorst by den ghemeenen roep ghehouden te werden. Voor een man
die nieuwelijcx een jonghe vrouwe ghetrouwt heeft seyt Plutarchus, ist ghe-
10 raden alderley scherpheydt te schouwen, om de inbeeldinghe van haer teer
ghemoet t'hemwaerts te trekken. Die vande liefde handelen, schryven
'teerste ghesichte en ontmoetinghe sonderlinghe kracht toe om harten te
stelen. Met desen trek heeft Venus de ooghen van Dido, inde eerste ver-
thooninghe van haren Aeneas, Iudith het ghesichte van Holofernes t'haer-
der eerster ghesichte vervoert ende inghenomen. Letter op die't aengaet.

X.C.1 MATH. 6. 23.

Indien u ooghe boos is, soo sal u ghebeele lichaem duyster wesen.

Al is de felle Leeuw de koninck vande dieren,
En dat hem al het wout en alle menschen vieren,
Wint yemant niettemin het ooghe van het beest,
Sijn lijf is sonder kracht, zyn herte sonder gheest.
5 Siet! wat het ooghe vermogh; het ooghe heeft vreemde krachten,
En over ons bedrijf, en over ons ghedachten,
O! sooje tucht bemint, en schouwt den vuylen brant,
Hout doch het dertel ooghe gheduerigh inden bant.

X.C.2 PSALM. 11. 9.

Averte oculos meos ne videant vanitatem.

Qui modo liber erat, victis leo servit ocellis:
Quisquis es, a victo lumine, victus eris.
Credite, peccati sunt lumina nostra fenestrae,
Hac & avarities, & levis intrat amor.

- 5 Pande fores, subit hostis, & omnia caede cruentat:
 Pande oculos, Satanas cordis in arce furit.
 Cura sit, o, teneri tibi ne capiantur ocelli,
 Ni servum vitiis subdere pectus ames.
- X.C.3 LUCE II. 35.
Regarde que la lumiere qui est en toy, ne soyent tenebres.
 Le fin-rusé veneur le grand Lion attrape,
 En luy gagnant les yeux, d'un voile de sa cappe;
 Combien des braves gens sont par leur yeux frappez!
 Noz yeux, hélas! nous sont fenestres de pechez.
- X.C.4.a LUC. II. 34.
 Lucerna corporis tui, est oculus tuus; si oculus tuus fuerit simplex, totum corpus lucidum erit, si autem nequam fuerit, etiam corpus tuum tenebrosum erit. Vide ergo ne lumen quod in te est, tenebrae sint.
- X.C.4.b NILUS IN SENTENT.
 Cohibe oculum: cum enim non attenderis, circum volvitur. Munito aures & oculos, per illa enim ingrediuntur omnia tela malitiae.
- X.C.5 NEQUITIAE DUCES, OCULI.
 Serpenti, loco angusto insinuare sese dum conatur, si caput modo uspiam detur immittere, protinus integro corpori facilis est transitus. Anguis istius mystici caput, id est, primam peccati suggestionem, si admittemus, ilico ad ipsa cordis penetralia malum praecurret. Hic & alibi principiis obstandum
 5 est: nam quemadmodum scalas quasdam Iacobaeas exstare novimus, quibus, tanquam per gradus, in coelum enitimur: ita via est quaedam declivis ac prona, qua lubrico lapsu in perditionem ferimur. Nil adversario nequius; quoties aliquem in scelus aliquod pellicit, non statim formatum, ac suis depictum coloribus id ipsum proponit, sed a parvis fere initiis, non
 10 tam malis, quam ad malum insensibili quodam modo vergentibus, rem orditur, atque ita sensim alterius progrediendo, id quod intendit, patrat. Nemo repente fuit turpissimus. Davidem in homicidium propellere dum vult, si recta eo tendat, horrebit vel nomen sceleris bonus rex, otium itaque primo suggerit, ac torporem, mox oculum nequam hinc adulterium, denique, istis promissis, ut necessarium infert homicidium. Omne peccatum
 15 superbum est, amat asseclam.

x.c.6 Als haer de Slanghe door een enghe plaetse wil indringhen, kan sy maer
het hoofd daer in krijghen, het gheheele lijf sal lichtelijck volghen. 'tGaet
even soo met de oude Slanghe, den Duyvel, de welcke ons soo verre open
vindende, dat hy maer de begintselen der sonde daer in kan vesten, hy sal
5 lichtelijck alderley grouwelen daer by voeghen. Daer is wel een Iacobs-lad-
der, om opwaerts ten Hemel te klimmen, maer daer is mede een nederhel-
lenden wech, leydende ten verderve. Den Duyvel, uyt zijnde om yemant
te verlocken, ghebruyckt gantsch kleyne, ende naulijck yet van het goede
afwijkende begintselen, glijdende alsoo, onghevoelijcker wijze, allengs-
10 kens dieper. Hy, willende den David tot een doodtslager maecken, berijt
hem voor eerst met het sacht toomken van ledicheydt, maer verweckt daer
by in hem, een krielen sin, vuylen lust, overspel, en ten laetsten den doot-
slach selfs, schier als een nootwendigh gevolgh van't voorgaende. De sonde
is trots van aert, sy en wil niet alleen gaen, sy moet t'elcken den eenen
15 laquay of den anderen achter haer steert hebben. Elck dan, die alle sonden
niet wil inlaten, moet elck vande selve van eersten af wederstaen. 'tIs ghe-
voechlijcker, seyt den borgher, een moetwilligen gast de deure voor
'thoofte te sluyten, als inghelaten zijnde, hem uyt te jaghen. 'tIs voorsichte-
lijcker, seyt den krijgsman, des vyants inganck te beletten, als binnen
20 landts met hem te oorloghen. 'tIs wijselijck gedaen seyt den medecijn, de
sieckten in haer begintselen te bejegenen. 'tIs goet, seyt den lantman, de
schapen voor den dam te schutten. Het beste van alle is, seyt den Christen,
de sonde al in hare gheboorte den neck te breken.

62

MITE PYRUM VEL SPONTE FLUIT,
XI.

HORAT. . . . . Tolle cupidinem
 LIB. 2. Immitis uva:
 CAR, OD. 5. iam te sequetur, jam proserua
 Fronse petes Lalage maritum.
 VIRG. . . . . Primis & adhuc crescentibus annis
 Non mentem Venus ipsa dedit.
 TERTULLIAN. Acerba res est, immatura virgo.

Vohvaffen

- XI.A.1 *Volwassen Appel en rijpe Peer, sijcht licht ter neer.*
 Indienje minnen wilt, en dat met korte swieren,
 En stelt u sinnen noyt op al te jonghe dieren;
 Te licht, eylaes! te licht, en dickmael op een spronck,
 Wort yemant daer gheseyt; *mijn dochter is te jonck.*
 5 Een rijper dient u best, daer vrijtje veel gheruster,
 Doch meest indien u lief nu krijght een vlogghe suster;
 Groen freuyt is wonder tay, ten wil niet vanden tack;
 Tast naer een rijpe peer, soo pluckje met ghemack.
- XI.A.2 *Mite pyrum vel sponte fluit.*
 Si grave prolixos tibi pectus abhorret amores,
 Candida coniugii si tibi meta placet,
 Hanc ut ames sit cura, soror cui nubilis instat:
 Nonne vides? frondes fronde premente ruunt.
 5 Haec sit amica tibi, cui serior ingruit aetas:
 Crede mihi, causam tempus amantis agit.
 Mitia sponte fluunt, pyra cruda tenacius haerent:
 Nec sequitur facilem, quae viret uva, manum.
- XI.A.3 *Fruict verdelet, aisement ne chet.*
 Amant, si tu ne veus languir de longue flame,
 Adresse tes amours a quelque meure dame.
 Ne voit on au verger que meur fruict suit la main?
 Et qu'au trop verdelet souvent on tire en vain?
- XI.A.4.a HORAT. LIB. 2. CAR. OD. 5.
 ... Tolle cupidinem
 Immitis uvae:
 Iam te sequetur, iam proterva
 Fronte petet Lalage maritum.
- XI.A.4.b VIRG.
 ... Primis & adhuc crescentibus annis
 Non mentem Venus ipsa dedit.
- XI.A.4.c TERTULLIAN.
 Acerba res est, immatura virgo.

XI. B. 1 *Rijp ooft, haest gberooft.*

Wil yemant jonck ghewas van groene boomen trecken,
Soo moet hy tot het werck sijn gantsche leden strecken.
Maer komt hy metter handt ontrent een rijpe peer,
Die scheyt van stonden aen, en sijght in haesten neer.
5 Dus gaetet met den mensch, wanneer de leste stuypen
Hem pranghen aende ziel, of inde leden kruypen;
De jeught is wonder tay, en worstelt mette doot,
Maer die veel jaren telt, en houft maer eenen stoot.

XI. B. 2 *Homo poma similis.*

Poma, sub autumnum curvos onerantia ramos,
In calathos, digito vix bene tacta, fluunt:
At movet, & totam quatit aspera villica matrem,
Dum pyra praepropera vellit acerba manu.
5 Vix luctantem animam, post vulnera multa, resolvit
Cum petit imberbes mors inopina genas.
At tremulo vix parca seni fatalia tangit
Stamina, & ille suum labitur in tumultum.

XI. B. 3 *La meure pomme, un vieil homme.*

Veus tu voir la façon du trepasser des hommes?
Mets tes yeux au jardin ou que l'on cueille pommes,
Le fruit se tient au bois quant il est verdelet,
D'un petit chocq du vent la meure pomme chet.

XI. B. 4 CIC. LIB. DE SENECT.

Adolescentes mihi mori sic videntur ut aquae multitudine flammae vis
opprimitur. Senex autem, sicut, sua sponte nulla vi adhibita consumptus
ignis extinguitur: & quasi poma ex arboribus, cruda si sint, vi velluntur,
si matura & cocta, decidunt. Sicut vitam adolescentibus vis aufert, sic seni-
5 bus maturitas.

XI. B. 5 MATURUM VEL SPONTE CADIT.

Il m'est advis que bien a propos se peut icy apliquer un bon mot françoys,
dont faict mention le Sieur du Vair au traicté des responses d'Epictete
(pour l'amour du quel je parleray françoys pour ceste fois) *un homme, un*
pomme, dict il, y adjoustant ce verset,

5 *Noz corps, comme les fruits, aux arbres attachez,
Ou meurs tombent en terre, ou verds sont arrachez.*

In modo itaque moriendi homo poma non absimilis est. Et me semble que la dicte
comparaison est propre & vive pour exprimer la façon de mourir, & d'un
robuste jouvenceau, qui est encore en la fleur de son aage, & d'un bon
vieil homme, qui jà va penchant vers la terre. *Omnia quae secundum naturam
fiunt (ait Philosophus) sunt habenda in bonis:* Mais tout ce que nous advient
au revers du cours de la nature, est ordinairement fascheux. Ciceron sem-
ble ceste mesme façon de parler avoir emprunté d'Epictete, de laquelle il
s'est servi au livre de la vieillesse, mais en termes plus aigus & eslevez.
entendez doncq parler ce grand Orateur en sa propre langue.

XI.B.6   *Tgaet metten mensch, als mette peer,
De dees is rijp, en sijght ter neer;
De geen, noch groen, dient niet gepluckt,
Wert lijckwel vanden boom gheruckt.*

5   Dit is een spreucke Epicteti, door de welke hy ons aerdichlijck afbeeldt
het onderscheyt tusschen het sterven van een Jongelinck, noch groen en
tay zijnde van jeucht, en tusschen een out man, alreede nae der eerden hel-
lende, en metten hoofde wysende werwaerts hy haest heenen moet. Welcke
maniere van spreken Cicero van Epicteto schijnt ontleent te hebben. De
10 Jonghelinghen seyt hy sterven, gelijk als het vyer door kracht van water
wert uytgheblust; de Oude gelijk een vyer dat van selfs verteert zijnde,
begraeft sick onder d'asschen, en vergaet: of wel ghelijck boom-vruchten
de welke groen zijnde werden van den boom gheruckt, rijp zijnde druy-
pen van selfs daer henen. Alsoo, seyt hy sterven de jonghe door ghewelt,
15 de oude als van rijpheydt.

XI.C.1   PHILIP. I. 23.

*Ick begheere te verscheyden vanden lichame, ende met Christo te zijn; want dat is
verre het beste.*

Wanneer den bogartman het fruyt begint te plucken,
En dat hy met ghewelt moet aende tacken rucken,
Dat is een vaste peyl van haren wranghen aert,
Die even inde pluck haer wesen openbaert.
5 Wanneer de bleecke doot comt trecken aende menschen,
En datse strevigh zijn, en om te leven wenschen.
Dat is van stonden aen, dat is ghenoegh gheseyt,
Dat haer noch wranghe sucht ontrent den boesem leyt.

XI.C.2   *Quod crudum, idem & pertinax.*

Villicus irrigui dum munera colligit horti,
Prodiga maturum sponte dat arbor onus:
Si qua legi renuunt, ramisque tenacibus haerent,
Scilicet ingrati poma saporis erunt.

5 Corpora mors hominum manibus cum vellit avaris,
Mens bona, ne saevi; sponte sequemur, ait.
Qui negat avelli se posse, Deoque resistit,
Exhibet, heu! crudi pectoris ille notas.

XI.C.3 ECCLESIAS. 41. 4.

Ne crains point la sentence de la mort.

Se tient fort aux rameaux quant meurre n'est la pomme;
Le fruit doux a manger bien aisement l'assomme.
Qui resiste au destin, & de la mort a pœur,
Cognoistre faict, qu'il a mauvais humeurs au cœur.

XI.C.4.a SENECA EPIST. 26.

Quis exitus melior quam in finem suum natura solvente dilabi? lenis haec
via est, subduci.

XI.C.4.b CHRYS. SUPER MATH. 10.

Mors, munus necessarium est naturae iam corruptae, quae non est fugienda,
sed potius amplectenda: ut fiat voluntarium, quod futurum est necessarium.

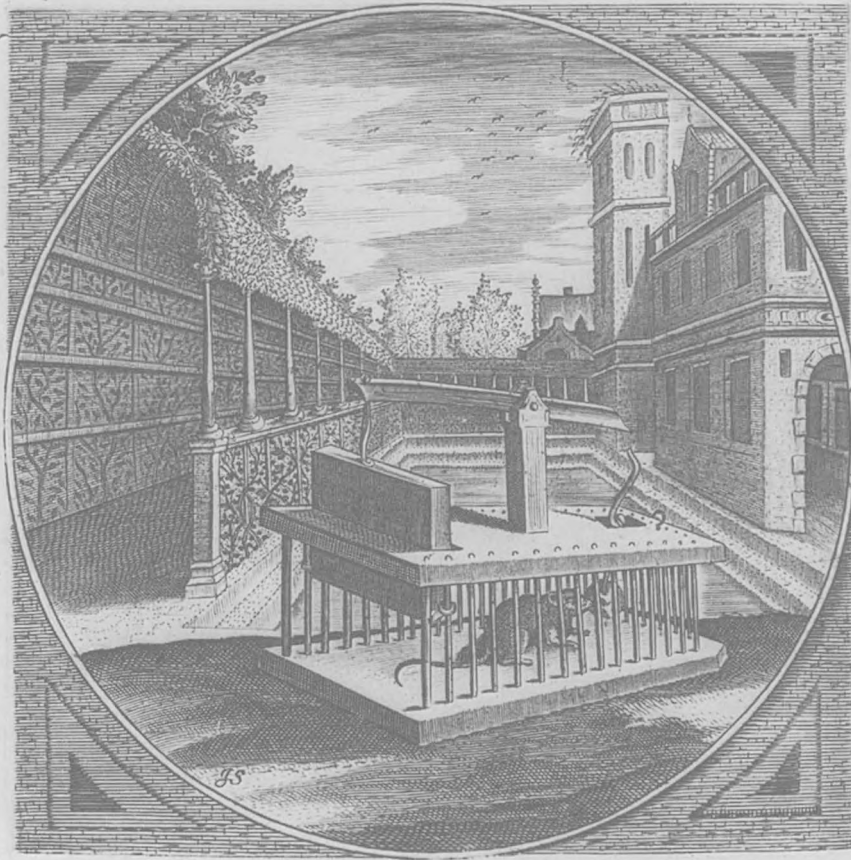
XI.C.4.c Offeramus Deo pro munere, quod pro debito teneamur reddere.

XI.C.5 QUOD CRUDUM IDEM ET PERTINAX.

Feram avem cavea inclusam non opus est ut aliquis abigat, vel exire compellat, sed simulatque cavea aperta est, statim in liberio-
rem campum avolat. Corporis ergastulo inclusi sumus miseri mortales, purum & apertum
aerem, in morte, nobis recludit Deus: quid stamus? nunquid, cum nautum
5 exigitur, signum est nos in portu esse? Solem oriri quotidie & occidere
videmus, nec turbamur, quia assuevimus, & naturae hunc ordinem scimus.
Quidni idem de vita ac morte iudicamus? Quid uspiam delectabilius quam
animo securo, vel cum Simeone dicere posse, *nunc dimitte servum tuum
Domine?* vel cum Paulo; *cupio dissolvi, & esse cum Christo?* Taedio vitae
10 tamen mortem optare, quia vel adversa corporis vel animi patimur, nec
animosum foret, nec commendabile. Timidus aequè habendus est, & qui
mori non vult, cum opus est, & qui vult, cum non oportet, ait Ioseph.
Agedum ergo mi Christiane, nec tantus sit dolor, qui in mortem te impellat
ante tempus moriendi, nec tanta voluptas, quae te detineat, cum est tempus
15 moriendi. Non eripitur haec vita, sed interrumpitur, ut meliori reddatur;
non consumitur, sed mittitur ad certiora spiritus.

x1.c.6 Tis onnoodich eenen wilden voghel, die in een hutte opghesloten is, uyt
de selve wech te dryven: want, de hutte maer open zijnde, sal van selfs
ghenoech wech vlieghe. Wy menschen zijn in dit lichaem, als in een
muyte, ghevanckelijck henen gheset: Godt heeft ons de doot, als tot een
5 ontsluyter van desen kercker, toebereydet. Wat schricken wy, als den ver-
losser tot ons komt? het afeyschen van veerschat, is dat niet een teycken
dat wy ontrent die haven zijn, daer wy henen poochden? wy sien de Sonne
dach aen dach rijsen en ondergaen, sonder dat sulcx ons eens verschricke.
en waerom dat? overmidts dat wy weten dat sulcx den ghemeenen loop
10 der natueren is. Waerom en oordeelen wy mede soo niet, van ons leven en
sterven? daer en is (mijns oordeels) niet heuchelijcker als, met vollen mont
en met een bereyt ghemoet, te moghen segghen of met den ouden Simeon,
nu laet Heere uwen knecht henen gaen in vrede: ofte met Paulo, ick wen-
sche ontbonden te zijn, om met Christo te wesen. Door verdriet nochtans
15 des levens, ofte om teghenspoet, 'tzy dan inden lichaem ofte ghemoede, en
waert noch kloeckmoedelijck, noch prijselijck om de dood te wenschen.
Hy is even vreesachtich en den ghenen die schroomt te sterven, als hy ster-
ven moet, en den ghenen die sterven wil, als hy niet en moet. Wel aen dan,
wie ghy zijt, ghy Christelijck ghemoet, laeter gheen weedom zijn, die u ter
20 doot dringhe, eer het tijdt is, laeter gheen wellust wesen die u voor de
doot doe eerselen, wanneer uwe tijdt ghekomen is.
Ons lichaem wert ons ghenomen, om een beter te gheven. Onsen gheest
wert niet uytgheblust, maer herstelt.

68

FIT SPOLIANS SPOLIUM.
XII.

OVID. . . . . Carpitq; & carpitur una.
Suppliciumq; sui est.

PLAUT. **A** Moris artes eloquar, quemadmodum expediant, nunquam
TRIN. **A** Amor quemquam nisi Cupidum hominem postulat se in plagas
Conjicere: eos cupit, eos consecratur, subdole blanditur, abre
Consult, blandiloquentibus, Harpago.

Die

XII.A.1 *Die steelt, die queelt.*

Ick vont eens op een tijdt de liefste sitten slapen,
Ick sagh haer rooden mont ick bleefter op staen gapen,
Dies kreegh ick stelens lust. Maer wat een dievery!
Ick stal een kus van haer, maer sy een hert van my.
5 De muys ontrent het speck die eet met groot verlanghen,
Sy vat en wort ghevat; sy vanght en wort ghevanghen:
Siet wat een vreemde streeck! wat kunstjes weet ghy lief!
Ghy sit gherust en slaept, en steelt noch uwen dief.

XII.A.2 *Fit spolians spoliium.*

Forte super viridi Phyllis mea fronde sedebat,
Occulerat placidus lumina victa sopor.
Accedo, labra iungo labris; dumque oscula furtim
Paucula surripio, me rapit illa mihi.
5 Dum vorat, occulto trahitur sic piscis ab hamo,
Musque perit, gratum dum petit ore cibum.
Improba, furandi quis te neget esse peritam,
Cum vigil, in somno, fur tibi praeda cadat?

XII.A.3 *En prenant, surpris.*

Qui chasse au parq d'amour a bien dessein de prendre,
Mais las! va prisonier, sans y penser, se rendre.
En prenant les appasts se prenent les souris:
Voicy la chasse, amy, ou le veneur est pris.

XII.A.4.a OVID.

... Carpitque & carpitur una.
Suppliciumque sui est.

XII.A.4.b PLAUT. TRIN.

Amoris artes eloquar, quemadmodum expediant, nunquam
Amor quemquam nisi cupidum hominem postulat se in plagas
Coniicere: eos cupit, eos consecatur, subdole blanditur, ab re
Consulit, blandiloquentulus, Harpago.

XII.B.1 *Naer langhe loopen, moetmen't bekoopen.*

Ick was voor desen vry, ick gingh al waert my luste,
En als ick woelen mocht dat was mijn soetste ruste;
Nu was ick in het graen, en dan ontrent het meel,
Mijn t'huys was overal, want hollen had ick veel:

5 Ten lesten sagh ick hier dit lecker beetjen hanghen,
Ick proefdet maer een reys, en siet ick was ghevanghen:
Nu sit ick hier en kijck. O vrienden niet te mal;
'Een die gheduerigh loopt raect eenmael inde val'.

XII.B.2 *Nimia libertas fit servitus.*

Liber eram, memini, per amoena vireta ferabar;
Nec mihi grata quies, nec satis una domus;
Polline distento prae polline grana placebant,
Saepe merum pepulit, saepius unda sitim.
5 Huc tandem nidore novo me pellicit esca,
Quam, miser! ut coepi lingere, captus eram:
Libertas nocuit. fit stulta licentia carcer,
Omnia dum lustrat musculus antra, perit.

XII.B.3 *A la fin, se prend le fin.*

Ma bouche auparavant n'estoit que trop friande,
Voulant, par chasque fois, eschanger de viande;
Me voila pris en fin: j'ay maintenant ma part?
Maint pert sa liberté hélas! pour peu de lard.

XII.B.4.a TEREN. ADELPH.

Uxorem duxi, libertatem perdididi.

XII.B.4.b *Plutarch. de Educat. Lib. in fin.*

Danda est opera ut, qui voluptatibus nimis dediti sunt, & reprehensionibus minus obtemperantes, matrimonio devinciantur, quod tutissimum iuventutis vinculum est.

XII.B.5 NIMIA LIBERTAS FIT SERVITUS.

Pecudes, quae vel e stabulo vel vinculis emittuntur, maiori cum impetu evagantur, quam quae nunquam alligatae, aut inclusae fuerunt. Id adolescentibus saepe usu venisse compertum est; ii enim, ut ferulam timere desierunt, a labore proclives ad libidinem, in omnem fere lasciviam erumpunt;

5 *Imberbis iuvenis, tandem custode remoto,
Gaudet equis, canibusque, & aprici gramine campi,
Cereus in vitium flecti, monitoribus asper,
Utilium tardus provisor, prodigus aeris,
Sublimis, cupidusque, & amata relinquere pernix.*

10 Tales, ut tandem lascivire desinant, in vincula nuptiarum coniiandos, &
pedicis nuptialibus alligandos ablegent ii, quibus ista cura incumbit, rebus
ad hoc ita prudenter dispositis, ut casu magis, aut ipsorum facto, quam
parentum consilio, eo delati videantur. Idque eo modo aliquando factita-
15 tum memini, non optimo semper successu. Quanto melius erit si ii, qui
dimissi a paedagogis suo relinquuntur arbitrio, non obiiciant imperium,
sed mutant principem, & loco paedagogi (ut prudenter Plutarch.) rationi
in posterum pareant! utinam id agat iuventus nostra, animoque infigat
aureum illud Senecae,

Minimum debet libere, cui nimium licet.

XII.B.6 Het Vee, dat langhe ghesloten of ghebonden heeft gestaen, plach vry wat
onbesuyselder henen te loopen als andere, 'twelck de vryheyt gewoon is.
'tGaet veeltijts so mette jonghe luyden, de welcke soo saen zy haer hant
5 de placke ontogen hebben, ghemeenlijck terstont in alle wulpsheyt uyt-
bersten.

*Een Ionck ghesel los vanden dwangh,
Rijt, jaecht, en vlieght, en gaet zyn gang;
Licht om verleyden, stuer, en quaet
Op elck die hem ten besten raet.
10 In nutte dinghen gantsch onvroet,
Opsnapper van zyns vaders goet.
Gantsch moedich, vol van sotte waen,
Vol lusten, die terstont vergaen.*

15 De sulcke tijdelijck ten houwelijck te besteden, en (somen seyt) een block
aen't been te doen, is den raet van sommige, maer sulcx en geluckt niet
altijt ten besten. 'tWare daerom te wenschen dat de Ionckheyt, nu zijnde
uytten dwanck der Scholen, de reden voor haer School-vrou woude aenne-
men, want gelijck Seneca seyt:

20 *Die meest mach doen zyn eygben sin,
Die dient hem meest te binden in.*

XII.C.1 *Op eene stont, komt straf, en sond'.*

Soo haest de snoode rat het speck heeft aenghegrepen,
Soo sluyt haer oock de val, daer staetse dan benepen;
Wat is nu vanden roof? want met de valle slough,
Soo was dat haer de schrick door al de leden jough.

5 Tis niet ghenoegh gheseyt, nae sonden komen plaghen;
Een boos-wicht lijt terstont, en voelt gewisse slaghen;
Want op den eyghen stont dat hy de sonde doet,
Soo comter metter daet een beul in sijn ghemoet.

XII.C.2 *Poena, comes sceleris.*

Ah quoties falsae nos ludit imaginis error!
Mus sibi dum fingit prandia, carcer adest.
Et vorat, & capitur; nec erit mihi dicere promptum,
Quid prius eveniat num sapor, ane dolor.
5 Mus peccator homo est; quisquis mala gaudia carpit
Corpore, quod pectus mordeat, intus habet.
Poena voluptatis comes est dolor ipsa voluptas;
Impurus nunquam gaudia pura tulit.

XII.C.3 PROVERB. II. 2.

L'orgueil est il venu? aussi est venue l'ignominie.

Si tost que la Soury ronger le lard s'avance,
La voilà prinse au corps, tout a la mesme instance.
Le creve-cœur est prest a l'homme qui faict mal:
La peine & le peché marchent d'un pas esgal.

XII.C.4.a GENES. 2. 17.

De ligno autem scientiae boni & mali ne comedas, in quocunque enim die comederis ex eo, morte morieris.

XII.C.4.b PROVERB. II. 21.

De main en main le meschant, ne demeurera point impuni.

XII.C.5 POENA, COMES SCELERIS.

Omnes, quas mundus propinat, voluptates apibus non dissimiles esse, non immerito dixerim, fronte blandiuntur, postica pungunt, de sese iudicent alii, ad me quod attinet, non memini quidquam mihi unquam accidisse, cui voluptatis nomen merito tribuendum censeam. Unicus sane dolor corpus
5 magis afficit, quam voluptates mille. Quid mirum? semper aliquis dolor voluptati, dolori nulla voluptas inest. Nullum mortalibus gaudium purum est. Id si verum in doloribus hisce temporalibus ac momentaneis, quanto magis id locum obtinebit in aeternis. Haec si vera, cum particula aliqua corporis affligitur, quanto veriora si corpus universum: si dolor unius arti-
10 culi, ut puta dentis, intolerabilis nonnemini videatur, quid de exquisito ani-

mae simul ac corporis supplicio cogitandum est? statuamus igitur nullam hic voluptatem puram esse, vel si uspiam aliqua, certe, nisi in conscientiae puritate, non inveniri; nam quemadmodum corpus voluptatum capax non est, nisi bene temperatum, ita nec animus, nisi conscientia rite purgata.

XII.C.6 Ten is niet ongherijmt, de wereltsche wellusten metten byen te verghelijcken, also de selve beyde de soeticheyt inde mondt, de bitsicheyt en bitterheydt inde steert draghen. Yeder oordeele van sich selven, wat my belangt, ick derf seggen dat my noyt yet bejehent is, dat te rechten den naem van wellust mochte gegeven werden. Een eenige droefheyt, gaet ons veel dieper in, als dusenderley genuchten. Ist wonder? daer en is gheen vreucht, die niet altijs wat onsoets ontrent haer en heeft: weedom daer en tegens en heeft nimmermeer een soete bete, maer is over al haer selfs gelijk. Het welcke indien plaetse heeft in tijdelijcke pijn, wat sal't zijn, daer het geheele lichaem te lijden sal hebben? Indien de pijn van een tant, ofte ander kleyn lit, onlijdelijck wert gheacht, wat sal't zijn daer lijf en ziele gesamentlijck inde uystersten weedom sullen liggen? daer en is dan hier geen blytschap te verwachten die recht suyver en onvermengt is: ten ware in een oprecht gesuyvert gemoet: want, gelijk een onguer en ongesont lichaem niet bequaem en is om wellust te pleghen, en in deselve smaecke te vinden, so mede in ons gemoet, indien het niet ghesuyvert en zy, van doodelijcke wercken.

74

FUMO PASCUNTUR AMANTES.
XIII.

CIC. PRO M. COEL.

A Mores & delitia maturè, & celeriter deflorescunt.

DAN. **O** Mnia speramus, promissaq; vana fovemus

HEYN. Molliter : & faciles ad nova vota sumus.

Interea totum paupertas possidet ævum,

Cæcæque volvendo somnia, vita perit.

YAN

- XIII.A.1 *Van roock werd' ick gbevoet.*
 Men hout dat Venus kint meynt handel aen te grijpen,
 Het veylt taback te coop, en menigh hondert pijpen.
 Roock is sijn kramery, roock is sijn beste vont,
 Roock schiet hem uyten neus, roock berst hem uyten mont;
 5 Roock sweeft hem om het oogh, soo datse beyde weenen,
 En noch ist al vermaeck, ghelijc de vrijers meenen;
 Roock is sijn gantsche rijck, roock is sijn beste goet
 Tis roock, tis enckel roock, al wat den minnaer voet.
- XIII.A.2 *Fumos vendit Amor.*
 Aerio de rore trahunt alimenta cicadae,
 Futilis aura tibi dat, salamandra, cibum.
 Nautica plebs avido tabaci bibit ore vaporem,
 Nostra, levi fumo, pectora nutrit amor.
 5 Mira puer Veneris vasto promittit hiatu:
 At si perspicias singula, fumus erit:
 Fumus amans, & fumus amor, mens fumus amicae est,
 Et speciem fumi, quidquid amamus, habet.
- XIII.A.3 *Amant ton heur, n'est que vapeur.*
 A l'amoureux esprit la grace de sa dame
 Rapporte sa vigueur, faict revenir son ame;
 Des dames la faveur n'est que fumée & vent,
 De rien, que des vapeurs, se doncq nourrit l'amant.
- XIII.A.4.a CIC. PRO M. COEL.
 Amores & delitiae mature, & celeriter deflorescunt.
- XIII.A.4.b DAN. HEYN.
 Omnia speramus, promissaque vana fovemus
 Molliter: & faciles ad nova vota sumus.
 Interea totum paupertas possidet aevum,
 Caecaque volvendo somnia, vita perit.
- XIII.B.1 *Ey! die roock eet, en beter weet.*
 De salamander leeft alleen uyt schrале winden,
 De krekel weet haer aes ontrent den dauw te vinden.
 Maetroos ghebruyct taback, die licht daer henen schiet,
 Maer die in hoven leeft eet roock en anders niet.

- 5   Wat is doch hoofsche gunst? een wasem haest verdweenen,
 Sy rijst ghelijck een damp, en gaet dan weder henen
           Als yet dat noyt en was. Ghesellen zijtje wijs,
           Laet princen haren roock en eet ghemeene spijs.
- XIII.B.2   *Aula vapor levis est, fumi venduntur in aula.*
 Stellio semper hians ventis nutritur, & aura;
           Colligit e liquido rore cicada cibum.
 Ore trahit fumum tabaci, quem naribus efflat,
           Nauta, procellosum dum mare linter secat.
 5   Aula vapore suis alimenta clientibus affert:
           O miseros! procerum futilis umbra, favor.
 Aula vale, mihi caula placet, nemorumque recessus;
           Cultor ego hic sanctae rusticitatis ero.
- XIII.B.3   *Mieux mestier, qu'Esprevier.*
 Le matelot est gay, quand du tabacq peut prendre;
 Et le fumeux broillard attire jusqu'au cœur:
 De l'air se resiouit, & paist la salamandre,
 Pour tous le courtisan ne vit que de vapeur.
- XIII.B.4.a   SENECA THYEST.
 Stet quicunque volet,
 Aulae culmine lubrico,
 Me dulcis saturet quies,
 Obscuro positus loco
 5   Leni perfruar otio,
 Nullis nota quiritibus
 Aetas per tacitum fluat.
- XIII.B.4.b   LIP. LIB. 3. CIVIL. DOCT.
           ex Tacit. 3. Annal.
 Ancipitem omnem potentiam in aula esse, multi ibi speciem magis in
 amicitia principis, quam vim retinent.
- XIII.B.5   AULA VAPOR.
 Fumus, quem exitant ii qui hyoscyamo peruviano (tabacum vocant)
 utuntur, gyris tortuosis in aerem emissus, spectanti ut magnum ac
 delectabile aliquid primo quidem in oculos incurrit, mox tamen pro-
 pius astanti foedum odorem incutit, lachrimas excutit. Hoc aulicae

5 vitae artibus non inepte fortasse aliquis per similitudinem applicet; in
qua multa specie amica & magnifica, re non futilia modo, sed noxia
interveniunt. Saepe ibi aliquis palam laudatus (quo incautior decipia-
tur) secretis criminationibus infamis, licet omnia caveat, tamen per
10 ornamenta ferietur, inquit Tacitus, artium aulicarum minime ignarus.
Enixe leporem a vulpecula coram leone laudatum, referunt fabulae,
sed a teneris ac lautis ipsius carnibus, quae praeconia trepido animali
mox in pernitiam cessere. Talis

*Fraus sublimi
Regnat in aula.*

15 *Bene ergo.*

XIII.B.6 Den damp, die de meester-tabackblasers met door den anderen spe-
lende swieren inde lucht weten uyt te wasemen, schijnt aende omstan-
ders voor't eerste vry yet sonderlings ende vermaeckelijck te wesen,
maer kort daer nae drijft deselve een stanck in de neus, en tranen uyt
5 den ooghen. Dit soude misschien niet qualijcken passen op soodanige
hoofsche streken, die nu en dan in den schijn wel soo wat aensienlijck,
ende oock vriendelick haer laten aensien, maer eyndelick in der daet
niet alleenlijck ydel ende beuselachtich, maer oock gantsch schadelijck
werden bevonden. In de Hoven (seyter een gheslepen Hoveling) wert-
10 men dickwils (om te beter op den thuyn gheleyt te werden) in't open-
baer ten hooghsten ghepresen, ende middelertijdt op het vinnichste
in't heymelijck bedragen, ende vermaeckt: in voeghen datmen, hoe
nauwe men ooc op sijn stuck letten mach, eyntelijck evenwel selfs met
schijn van vereeringhe, deerlijck werd mishandelt. Den Vos placht
15 den Haes in't bywesen van de Leeuw wel somwylen seer te prijsen,
maer dien lof wiert daerop alleenlijck ghenomen, dat den Haes kort
ende smaeckelijck van vleesch was. Hoe den armen Haes soodanich
prijsen bekomen kan, is by yder een lichtelijc te dencken.

*Dat zijn streken, dat zijn rancken,
Die in Princen hoven wancken.*

XIII.C.1 I. TIMOTH. 6. 8.

Kost en kleederen hebbende, wij sullen ons daermede laten ghenoeghen.

Al heeft maetroos alleen een pijp taback gedroncken,
Hy krijght een vrolijck hert al waer hem wijn gheschoncken;
De krekkel eet den dau; de salamander wint,
Tis vreemt waer menigh dier sijn dranck en eten vint.

- 5 Wil yemant met bescheyt de reden plaetse gheven,
Men houft gheen groote kost, om wel te moghen leven,
Ghy daerom wieje zijt, die wenst te zijn gherust,
En eyst gheen meerder goet, maer bid om minder lust.
- XIII.C.2 *Sapientis facilis victus.*
Nautica plebs titubat, credas mera vina bibisse;
Quodque bibit, tabaci nil nisi fumus erat.
Stellio se ventis, se rore cicada saginat;
Nec minus in silvis hic salit, illa canit.
5 Quam modico contenta cibo mens aequa quiescit!
Rapa triumphales pavit adusta viros.
Non augenda tibi res, sed minuenda cupido est:
Delitiis animum si saturare velis.
- XIII.C.3 *Cœur content, grand talent.*
Le Matelot est gay beuvant de la fumée,
La sauterelle au bois se paist de la rosée,
Ton cœur, ton foible corps sera tost assouvi.
Les desreglés desirs si tu mets en oubli.
- XIII.C.4.a BERN. DE CONS.
Si, quod naturae satis est, replere indigentiam velis, nihil est quod fortunae affluentiam petas: paucis minimisque natura contenta est, cuius satietatem, si superfluis velis urgere, aut iniucundum quod infuderis, fiet, aut noxium.
- XIII.C.4.b PROVERB. 27. 7.
A l'ame qui a faim, toute chose amere est douce.
- XIII.C.5 NATURA, PAUCIS CONTENTA.
Saepe, ut stupendum divinae providentiae opus, tacitus mecum miratus sum diversam alimentorum rationem, quam Deus, pro re nata, mortalibus dispensat. Non raro operi rustico aut mechanico intentum aliquem, non minori delectatione quam stupore, intuitus sum atrum
5 panem cum additamento vilis alicuius obsonii vorantem, tantamque, imo longe maiorem, non dico voluptatem inde percipere, verum etiam multo validiorem a frugali isto prandio consurgere, atque inflatus aliquis, & se vix capiens venter ab innumeris gulae irritamentis redire solet. Nonne indies videmus tenuiorum liberos contra iniuriam aeris
10 satis male instructos, parco insuper victu nutritos, pingues esse ac niti-

dos? Lautiorum contra filios molliter, & cum cura, habitos, dubiae
plerumque valetudinis, cum medicorum pharmacis indies conflictari?
Haec contemplatus, quis non exclamet, non pane, sed Dei potentia
vivere hominem? & propterea superfluum esse, tanto apparatu cor-
pusculum hoc saginare, cui enim id bono, nisi ut mox vermes pin-
15 guiori esca pascamus?

XIII.C.6 Ick hebbe menichmael, als een sonderlinge werck van Godes goe-
dicheyt, in mijn selfs overleydt de bysondere maniere van voetsel, die
des selfs milde handt, yder na sijn ghelegenthey, bescheydenlick uyt-
deelt. Wie en sieter niet met een verwonderende vermakelickhey hier
5 een landtman van sijn ploegh, daer een ambachtsman van sijn handt-
werck aflat, ende een stuck kasen-broot, ofte andere slechte spijse
inde handt nemen, ende daer van, niet alleenlijck so meughlijck eten,
als of den smaeck van alle leckernyen daer in verborghen laghe, maer
selfs veel beter ghehart daer van opstaen, als dese, die van alle koste-
lijcke spijse de volhey voor hun hebbende gehadt, door het opspan-
10 nen van haren buyck, beyde kelder en spinde haer ampt schijnen ont-
nomen te hebben. Wie en sieter niet, met gelijcke bedenckinge, der
schameler luyden kinderkens dunnekens gekleet, met harde kost
gespijst, rondom een kouden heert genoechelicken spelen, ofte vet en
welgedaen daer henen springen, daer middeler-tijt de kinderen vande
15 rijcke luyden, met groote kost en sorghe sachtjens en wermkens opge-
togen, als ondergeblevene quele-balcxkens deerlijck op den hals wer-
den heen gedragen? Moeten wy, dit siende, met vollen monde niet
segghen, dat den mensche alleene uyt den broode niet en leeft, maer
uyt, ende vande rijcke handt Godes? En tselve alsoo zijnde, waerom
20 soo seer op den mont gepast, anders dan om de wormen een vetter aes
voor te legghen? De bedenckinge des doots, gelijckse andere gebre-
ken inbindt, soo kanse oock stichtelijck ghebruyckt werden tot betoo-
minghe vande gulsicheydt.

30

AMISSA LIBERTATE LAETIOR.

XIV.

GENES. 29. 20.

Servivit ergo Iacob pro Rachael septem annis, & videbantur illi pauci dies, pro
 amoris magnitudine.

BILL. **A**Esque jugo posita est ditionis amica voluntas,
 ANTHOL. **Q**ui viget affectu, non gemit imperio.
 SAGR.

Bly,

- XIV.A.1 *Bly, door slaverny.*
 Doen ick mijn eyghen was, en mocht al omme sweven,
 Doen leyde ick even staech een stil, en droevich leven,
 Maer na dat my de min bracht in den soeten dwangh,
 Doen word mijn tonghe los, en maeckte bly ghesangh:
 5 Ick lach, ick raes, ick speel, en schoon ick sta gesloten,
 Gheen tijt heeft my verveelt, geen dingh heeft my verdrotten;
 O soete slaverny, en aenghenaem ghewelt!
 Het is een minnaer vreucht, dat ander lieden quelt.
- XIV.A.2 *Amisa libertate laetior.*
 Omnibus angores, uni mihi gaudia portat
 Carcere secludi servitiumque pati:
 Tunc, cum liber eram, sola spaciabar in umbra,
 Moestus, inops, tacitus, nec vigor ullus erat.
 5 Ex quo dia Venus me carcere clausit amoris,
 Ex illo lepida garrulitate loquor:
 Nunc cano, nunc vocum non est simulantior alter:
 Quo mihi libertas? Sors mea ferre iugum.
- XIV.A.3 *Prison gaillard m'a fait.*
 L'estois muet au bois, mais prisonier en cage
 Je rie, & fais des chants; je parle doux langage.
 Chacun, fils de Venus, qui porte au cœur ton dard
 Est morne en liberté, & en prison gaillard.
- XIV.A.4.a GENES. 29. 20.
 Servivit ergo Iacob pro Rachel septem annis, & videbantur illi pauci
 dies, prae amoris magnitudine.
- XIV.A.4.b BILL. ANTHOL. SACR.
 Absque iugo posita est ditionis amica voluntas,
 Qui viget affectu, non gemit imperio.
- XIV.B.1 *Dwanck leert sanck.*
 Indien de Papegay waer in het wout ghebleven,
 Sy hadde daer gheleyt een woest en beestigh leven,
 Maer nu sy door bedwangh by menschen is gheleert,
 Soo komtet datse spreect, en in het hof verkeert.

5 Is yemant oyt ghesint om eere na te jaghen,
Hy moet van eersten af, hy moet ghewilligh draghen
Al wat de tucht ghebiet. Bedwangh ontrent de jeught
Wort eere metter tijdt, en niet als enckel vreught.

XIV.B.2 *Magistra virtutis, disciplina.*

Si foret in silvis per devia rura vagatus,
Nec cavea viridis clausa fuisset avis;
Non, regum conviva dapes, non ore falernum
Gustet, & aurato non recubet thalamo:
5 Nec lepidos daret ore sonos, nec amabile murmur,
Nec domino posset dicere, Caesar ave.
Fraena det ingenio, iuvenilibus imperet annis,
Optati ingreditur quisquis honoris iter.

XIV.B.3 *Pœur, grand inventeur.*

Si j'eusse mon plaisir suivy au verd bocage,
Ma langue n'eut jamais parlé humain langage,
Me voila bien appris par supporter tourment;
Sans estre assoubjecty nul ne devient sçavant.

XIV.B.4.a *Hor. in Art. Poet.*

Qui studet optatam cursu contingere metam
Multa tulit fecitque puer sudavit, & alsit,
Abstinet Venere & Baccho. Qui pythia cantat
Tibicen didicit prius extimuitque magistrum.

XIV.B.4.b *Bernhard. Epist. 113.*

O quam compositum reddit omnem corporis statum, nec non & men-
tis habitum disciplina! Cervicem submittit, ponit super cilia, componit
vultum, ligat oculos, cachinnos cohibet, moderatur linguam, fraenat
gulam, sedat iram, format incessum.

XIV.B.5 *QUAE NOCENT, DOCENT.*

5 Nullus equus recte sessori paret, nisi arte domitus; nullum ingenium
non ferox, nisi proba educatione, & praeceptis cicuretur. Qui assidue
in rebus prosperis ac laetis versati sunt, eos vix sapere prudentiores
censent; quos vero sors adversa aliquoties exercuit, magis ad pruden-
tiam ac cautionem compositi putantur. Nec immerito; ut enim aspec-
tus a circumfuso aere lumen accipit, sic animus ab imminentibus cala-
mitatibus. Cum Romanis, inquit Hannibal, bonis malisque meis bellare

10 didici. Mihi, clamat Mithridates, Fortuna, multis rebus ereptis, usum
dedit bene suadendi. Ad omnia necessitas naturam instruit: illa simias
decere saltare, Elephantes docte digladiari, picas ac psittacos distincte
loqui docet. Quid multa? res dura bestias ad actiones humanas, homi-
nes ad divinas erigit.

XIV.B.1.a *Op het selve beelt een andere sin.*

De wilde Papegay eerst in het wout ghevanghen,
Wil enckel uyt de koy, en door de sporten pranghen,
Maer alsse gheen en troost in dit ghewelt en siet,
Soo steltse zich gherust, en singht een gheestich liet.
5 Wanneerder eenich mensch met druck is overladen,
Ick weet hem groot behulp tot alle groote quaden,
Want, als de gantsche ziel met plaghen is vervult,
Daer is gheen beter dingh, als lijden met ghedult.

XIV.B.2.a
Capta recens laqueis, & vimine clausa palustri,
Carceris impatiens se quoque laedit avis;
At cum nulla fugae ratio, nec abire potestas,
In medio tandem carcere dulce canit:
5 Scilicet aerumnis patientia sola medetur,
Non alia melius pellitur arte dolor.
Vincula dura magis luctantia crura fatigant,
At tandem leve fit, quod bene fertur onus.

XIV.C.1 ROM. 6. 20. 22.

Dienst-knecht der gherechticheydt is vry van sonde.

Al vloogh ic in het wout, al sat ic daer verborgen,
Noch leefd'ic evenwel in veelderhande sorgen,
Het ruyschen van een riet, het drillen van een blat,
Dat bracht my inden schrick van, ick en weet niet wat:
5 Nu ben ick (naer het schijnt) en sooje meent gevangen,
Maer vrient, het is gemist; 'ken hebbe geen verlangen
Te wesen dat ick was. een harde slaverny
Die maect oock inden dwangh een reine ziele vry.

XIV.C.2 *Bonorum servitus, libertas.*

Ad strepitum folii, trepidum me sylva videbat;
Ne caperer, timido pectore semper eram:
Carcere nunc claudor, sed an hoc sit carcere claudi?
Ianua saepe patet, nec iuvat ire foras.

- 5 Vincla placent, mihi dulce iugum, mihi carcer amoenus:
 Ah! dum vita foret libera servus eram.
 Libertas servire Deo est, huic subdere discat,
 Qui sibi servari libera colla velit.
- XIV.C.3 *A Dieu servir, est regner.*
 Bien que je sois captif, si ne suis miserable;
 J'ay pris congé des boix, prison m'est agreable:
 Sauvage vie a Dieu, tu n'as felicité:
 S'assujettir a Dieu, est vraye liberté.
- XIV.C.4.a 2. COR. 3. 17.
 Ubi Spiritus Domini, ibi libertas.
- XIV.C.4.b AUGUST. IN IOHAN.
 Vis ut serviat caro animae tuae: Deo serviat anima tua: debes regi ut
 possis regere.
- XIV.C.4.c ECCLESIASTIQ. 6. 24.
 Mon enfant escoute, recoi mon propos & ne refuse point mon conseil.
 25 Mets tes pieds dedans ses cepts & ton col dedans son carquant.
 30 Et ses cepts te seront comme une place forte & ses carquants pour
 accoustremens honorables.
- XIV.C.5 BONORUM SERVITUS LIBERTAS EST.
 Si quis mundi voluptatibus etiamnum immersus, fidelium mores ac
 tetricam (ut videtur) vivendi rationem inspiciat; nil praeter aerumnas,
 dolores, ac veluti ergastuli angustias, meramque captivitatem eam esse
 facile pronuntiabit. Quippe, ex sese coniecturam faciens, nil nisi quod
 5 oculis, quod auribus, ac abdomini blandiatur, in bonis habendum
 putat. Aliter censet animus vere pius; & enim ex dolore gaudium, ex
 fletu plausus, ex captivitate libertas, tanquam e limpido fonte, scaturire
 videtur: Ille in quavis conditione servitii, liber est (inquit Ambrosius)
 qui amore non capitur, metu criminis non obligatur, quem non terrent
 10 praesentia, qui securus exspectat futura. Servit contra, quicumque vel
 metu frangitur, vel delectatione irretitur, vel cupiditatibus ducitur, vel
 indignatione exasperatur, vel maerore deiicitur. Omnis passio servilis
 est.

XIV.C.6 Yemant inde wellusten des werelts verwerret zijnde, die sijn ooghen
slaet op het doen vande Godsalighe, ende haer strenghe maniere van
leven (soo hy meynt) insiet, laet hem duncken dattet al ongheval,
druck ende herten-leet wesen moet, daer in dese luyden haren tijdt
5 besteden: ja dat de selve als in eeuwighe gevancknisse ghehouden
zijn. Want, na sijn eyghen herte oordeelende, meynt datter niet ver-
maeckelijcx en kan ghevonden werden, dan dat de ooghen, ooren, en
den buyck aengenaem is, en wel bevalt. Een Godsalige ziele ghevoelt
10 hier van gheheel anders, want die weet blijdschap uyt droefheydt,
herten lust uyt weedom, vermaeckelijckheydt uyt tranen, en vrydom
uyt slavernije te trecken. Den desen, seydt Ambrosius, is vry, oock in
alderley manieren van dienstbaerheydt, die met gheen malle liefde
beseten en is, die met den bant van giericheyt niet ghebonden en is,
15 die door vreesse van sijn quade daedt, t'elcken niet wech gheruckt en
werdt, dien het jeghenwoordighe niet en verschrickt, het toecomende
niet bevreesst en maeckt. Hy is daerenteghens een rechte slaef, die door
vreesse ontset werdt, die door wellusten vervoert wert, die door be-
gheerlijckheden herwaerts en derwaerts ghetoghen werdt, die of door
gramschap werdt verbittert; of door droefheydt werdt neder-ghedre-
20 ven. Int corte, elcke quade gheneghentheydt, is als een nieuwe slaver-
nye.

XV.A.1 *Mijn last is aen my vast.*

Soect yemant los te zijn van alle minne-banden,
So laet de vrijster daer, en trect in vreemde landen
    Roept Naso tot de jeught; maer na dat ic het vind,
    De raet die Naso gheeft, en is maer enckel wind:
5 Ick hebbe verr' gheseylt, ic hebbe veel ghereden,
En siet! het oude pack dat cleeft my aen de leden;
    Dat draegh ic op den bergh, dat vind ic in het dal,
    'Ach! wat int herte woont dat voert men over al'.

XV.A.2 *Fugiendo, non effugit.*

Naso viam docuit longos mollire furores,
    A patria, ut valeas, inquit, Amator abi,
Iussa secutus eram, memini, tua doctor Amoris,
    Hoc quoque sustinui dicere, Phylli vale.
5 Iamque feror; iuga montis equo, mare puppe pererro:
    Me tamen impositum, me tamen urget onus.
Non animum fugiens, coelum modo mutat, Amator.
    Quo fugis? heu! tecum, dum fugis, ibit Amor.

XV.A.3 *Fuir ne sert.*

Soit que je cours aux champs, ou dans la mer me baigne,
Par tout, ou que je vais, mon mal las! m'accompagne,
Que fais-je pauvre Amant? ie porte mon malheur,
Ie change de païs, gardant le mesme cœur.

XV.A.4.a PROPERT. LIB. I. EL. 30.

Quo fugis ah demens? nulla est fuga, tu licet usque
Ad Tanaim fugias, usque sequetur Amor.
Instat semper Amor, supra caput, instat amanti;
Et gravis ipse super libera colla sedet.

XV.A.4.b S. GELAIS.

Avant sera la grande mer sans onde,
    Sans fruit la terre, & le ciel sans clarté,
Que mon esprit n'aime mieux en ce monde
    D'estre a vous serf, qu'a autre en liberté.

- XV.B.1 *Als ick springh, so waecht al.*
 De Schilt-pad draeght haer huys geduerich op de leden,
 Sy gaet als sonder sorgh, en sachtjens henen treden,
 Men vintse menichmael van alle noot bevrijt,
 Al gaet de vos sijn hol, de beer sijn leger quijt;
 5 Wie in sijn boesem draegt, sijn gelt, en beste panden,
 Sijn winckel, sijn beslagh, sijn vette kooren-landen,
 Die heeft een seker erf, en wandelt onbevreesst;
 ‘Waer is doch yemant arm die rijck is inden geest?’
- XV.B.2 *Omnia mea mecum.*
 Omnia qui secum portat sua, non vada salso
 Horreat in fluctu, non freta vasta tremat
 Non tristi miser ore domus, molesque relictas
 Respiciat, parva dum rate vectus abit:
 5 Ingruat ense latro, grassentur ad ostia fures,
 Aut canit, aut placido membra sopore levat.
 O segura quies! o paupertatis amicae
 Comoda! foelices qui tua dona colunt.
- XV.B.3 *Seurement va, qui rien n’a.*
 Tout ce que m’appartient tousjours chez moy je porte,
 O joye, & o bonheur de non vulgaire forte!
 Ce que le monde fuit, c’est ma felicité?
 O quel plaisir comprend un’ docte pauvreté.
- XV.B.4.a LAËRT.
 Monebat Anthistenes ea paranda bona quae cum naufragio enatent.
- XV.B.4.b SEN. DE TRANQ.
 Aut ego fallor, aut regnum est inter avaros, circumscriptores, latrones, plagiarios, unum esse cui noceri, cui eripi nihil possit. Habiliora sunt corpora pusilla quae in arma sua contrahi possunt, quam quae superfunduntur, & undique magnitudo sua vulneribus obiecit.
- XV.B.5 OMNIA MEA MECUM.
 Miles non timet, inquit Lampridius, nisi vestitus, calceatus, armatus, & habens aliquid in zonula; contra
Cantabit vacuus coram latrone viator.

5 Sollicitum reddunt hominem divitiae, non alia de causa, quam quod eripi,
 & ab eo auferri possunt. Separabile utique fluxumque ac mobile est, quid-
 quid externum est. Opes aliis donari, honores in alios transferri, nobilitas
 ad haeredes transmitti potest; Virtutem vero ac doctrinam affixam adeo &
 infixam homini scimus, ut ab eo nullo modo avelli aut separari possit. Sta-
 tuamus ergo, cum sapientibus, omne id quod aut datum nobis, aut in nos
 10 translatum, aut ad nos transmissum est, proprium nobis ac verum bonum
 non esse. Dicamusque cum Cicer. contentum rebus suis esse, certissimas
 esse divitias. Etenim si isti callidi rerum aestimatores prata ac areas quas-
 dam magni aestimant, quod ei generi possessionum minime quasi noceri
 possit: Quanti est aestimanda virtus, quae nec eripi, nec surripi potest,
 15 neque naufragio, neque incendio amittitur, nec tempestatum, nec temporis
 permutatione mutatur? qua praediti qui sunt, soli sunt divites; soli enim
 possident res & fructuosas, & sempiternas.

XV.B.6 De landtsknecht en vreest niet dan als hy wel ghedost is, seydt Lampridius; en in teghendeel van dien, ghelijck den Poët seydt:

5 *Die kruys noch munt heeft in sijn tas,
 Past op de stroopers niet een bras :
 Want hy, wiens teer-gelt is een niet,
 Betaelt den roover met een liet.*

10 Den rijckdom maeckt den mensch bevreest, uyt gheen andere redenen, dan
 overmits de selve hem kan afgenomen werden. Al wat van ons afgheson-
 dert en verscheyden is, werdt haest en licht verganckelijck. Adel wert de
 nacomelinghen naghelaten. Rijckdom can andere gegeven werden: eere
 verwandelt op ander by opghedracht. Maer deucht en wetenschap zijn aen
 den mensche soo vast gehecht, datse van hem in geenderley manieren en
 15 zijn af te sonderen. Laet ons dan met de verstandige besluyten, dat alles
 wat ons of gegeven, of opgedragen, ofte wel nagelaten kan werden, ons
 eyghen ende ware goet niet en zy: laet ons trachten sodanighen goedt na
 te jaghen, dat uyt brandt en schipbreucke met ons kan ontvluchten.

XV.C.I IOHAN. 8. 34.
Die sonde doet, is der sonden dienaer.

5 Waer heen ellendich dier? ey! wilt u ganghen staken,
 Het is om niet ghepoocht, door vluchten los te raken;
 Gaet aen het open strant, of in het dichte wout,
 Het cleeft u aen het lijf, dat u gevangen houdt.
 Is yemant overstolpt met ongesonde lusten,
 Die torst een staghe last, waer sal hy connen rusten?
 Al rotst hy om het lant en hier, en weder daer,
 Sijn pack dat blijft hem by, en weeght hem even swaer.

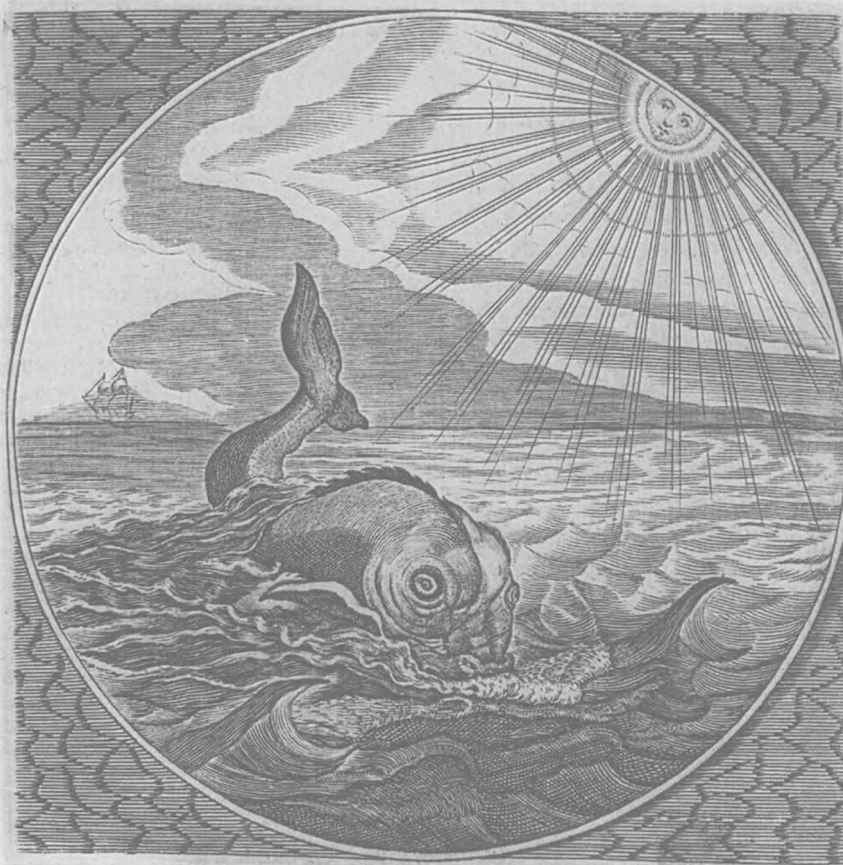
- xv.c.2 *Impius, & in libertate, servus est.*
 Impia quae proprio mens pondere pressa laboras,
 Quo fugis? in nulla pes tibi fixus humo.
 Nil fuga profuerit, nam quod fugis, instat eunti:
 Impia perpetuus mens sibi carcer adest.
 5 Cui corpus, cui corda regit malesuada cupido,
 Colla licet iactet libera, servus erit.
 Nil iuvat, heu! latebras animo quaesisse nocenti,
 Hunc, licet effugiat carcere, carcer habet.
- xv.c.3 *Qui mal vit, son mal le suit.*
 Va t'en, ou tu voudras; ce non obstant sans cesse
 Ta charge te poursuit, & ton fardeau te presse.
 Cœur plein d'impieté; encores que tes pas
 Sont pleins de liberté, esclave tu seras.
- xv.c.4.a *Augustin. Lib. 4. de Civit. Dei.*
 Bonus, etiamsi serviat, liber est. Malus etiamsi regnet, servus est: nec
 unius hominis, sed quod gravius est, tot dominorum quot vitiorum.
- xv.c.4.b *Hieron. Epist. ad Simpl.*
 Stulto imperare servitus est: &, quod peius est, quo paucioribus praesit,
 pluribus dominis & gravioribus servit. Servit enim propriis passionibus,
 servit suis cupiditatibus, quarum dominatio nec nocte, nec die, fugari
 potest; quia intra se dominos habet, intra se servitium patitur intolerabile.
- xv.c.5 IMPIUS, ET IN LIBERTATE SERVUS EST.
 Cervus sagitta saucius citato quidem cursu huc illuc vagatur, ac nemora
Haeret lateri lethalis arundo.
 Solent mercatores, rebus pessum euntibus, rationum libros plerumque
 seponere, omniaque remove re quae aeris alieni molem ipsis refricant; Sed
 5 nec minus mentem excitam curae lancinant. Vidi aliquando graviter saucios,
 qui chirurgum tamen admittere recusarent, ne scilicet vulnus tentaret,
 ac inspiceret; cum undaret interea omni ex parte cruor. Multi quidem
 conscientiam vino immergere, iocis fallere, vel peregrinando excutere tentare.
 Frustra. Ut enim is, qui spinas habet in pedibus, ubique spinas calcat;
 10 ita isti animum noxium ac inquietum secum circumferunt, eumque differunt
 quidem, non tamen auferunt. Umbra corpus, peccata animum sequuntur,
 inquit Basil. & manifestas facinorum repraesentant imagines. Quid agitis miseri?
 aegra mens curanda, non occultanda est.

xv.c.6   *Een binde met een pijl gheraect,
Waer datse loopt, hoe dats'et maect,
Hoe datse rent door bergh en dal,
Eylaes! t'en baet haer niet met al:
5   De schicht die haer aendoet de smert,
Blijft vast gebecht dicht onder 'thert.*

10   Veel kooplyden, welcker saken qualijck staen, schicken wel hun boecken
aen d'een zijde, om daer in haren soberen staet niet te sien, maer wat batet?
sy wetent al van buyten, en dragen den hertzeer alreede in haren boesem.
Sommighe zijn ghequetst, en wetent wel, nochtans (door, ick en weet niet
wat, cleynherticheyt) en willen sy gheen wondemeester ontrent haer lijden,
15   konnen oock niet verdraghden dat haer wonde getent werde, om (quan-
suys) niet te weten hoe diepe die zy, en ondertusschen loopt haer bloet
daer henen. Even so isset gestelt met een quade ghewisse, men wiltse ver-
berghen, maer men en kan niet. Veel zijnder die met herwaerts en der-
waerts te reysen, met gaen en keeren, met vrolijck geselschap te gebruy-
cken, die soecken als af te slyten, immers in slaep te wiegen, ofte wel inde
wijn als te verdrencken, maer ocharmen! te vergeefs, het ghene dat hun
20   quelt, is te diepe in hun gheplaetst. Die doornen in sijn voeten heeft, waer
hy oock gaet, hy treter op, en gevoelt over al de pyne. de schaduwe volcht
het lichaem, de sonde het ghemoet, seydt den outvader Basilius, de
gewisse doet een yder sien een afbeeld van 'tgene hy bedreven heeft. Wat
soecktmen doch een sondich ghemoedt hier of daer te verbergen? en
25   (somen seydt) achter stoelen en bancken te steken? Een ongesonde ziele
dient ghenesen, en niet versteken te zijn.

92

ET IN AEQUORE FLAMMA EST.
XVI.

LVCRET. *Alma Venus, celi subter labentia signa,*
 LIB. 1. *Qua mare navigerum, qua terras frugiferentes*
Concelebras, per te quoniam genus omne animantum
Concipitur, visitque ex ortum lumina solis;
Denique per maria, ac montes fluviosque rapaces,
 ALCIAT. DE *Omnibus incutiens blandum per pectora amorem, Efficit, &c.*
 AMORE. *Scilicet ut terra jura det atque mari.*
 LOQVENS.

Oock

XVI.A.1

Oock brant in zee.

Wat seyltmen over zee in alle vreemde landen?

Het vier, het minne-vier can in het water branden:

De groote zee-lamprey¹ en houdt geen vaste ree

En ligt noch echter brant te midden in de zee.

5

Waer sal een vrijer heen? waer sal een minnaer varen?

Hoe? is niet Venus selfs ghesproten uyt de baren?

Besiet het gantsche diep, het krielt van haren brandt,

De zee heeft oock haer vier; 'tis Venus vaderlandt.

¹ *Desen visch wort int Latijn Murena ghenaemt, ende wort ghevonden ontrent Sicilien, de welcke, te lange boven water met den rugghe swemmende, wert door de bitte der Sonne so gedrooght, datse niet weder onder het water kan neder sincken.*

XVI.A.2

Et in aequore flamma est.

Dum natat, & siculis Murena¹ vagatur in undis,

In medio Phoebi tangitur igne freto.

Vidi ego, qui fugeret trans aequora fulmen Amoris

Igne vel in medio non caruisse mari.

5

Vidi ego, quem flammis Cytherea recentibus ussit,

A patria celeri dum rate vectus abit.

Ah! furit, & gelidis ardet delphinus in undis:

Orta mari Venus est: hic quoque regnat Amor.

¹ *Murena piscis in mari siculo, secundum Martial. non valet exustam mergere sole cutem.*

XVI.A.3

Et mesme l'eau a son flambeau.

Que sert au pauvre amant de tracasser le monde

Puis qu'on se sent brusler au plus profond de l'onde?

Murene rien ne fait que par la mer flotter,

Si est-ce qu'on la voit ce non obstant brusler.

XVI.A.4.a

LUCRET. LIB. I.

Alma Venus, coeli subter labentia signa,

Quae mare navigerum, quae terras frugiferentes

Concelebras, per te quoniam genus omne animantum

Concipitur, visitque ex ortum lumina solis;

5

Denique per maria, ac montes fluviosque rapaces,

Omnibus incutiens blandum per pectora amorem, Efficis, &c.

- XVI.A.4.b   ALCIAT. DE AMORE. LOQUENS.
 Scilicet ut terrae iura det atque mari.
- XVI.B.1   *Liefde is luy.*
 Hoe dus weet-gierich hert! uw' eertijts lieve boecken
 Zijn nu verrot, vermot, en in het stof te soecken.
     Ghy waert, na mijn onthoudt, wel eer een dapper man,
     Nu sitje maer en dut: wat isser oorsaeck van?
 5   Ha 'ksie nu watter schort: Murena gingh doorgronden,
 De diepten vander zee, nu leyt hy vast gebonden
     Getroffen vande son. Wien liefdes fackel brant
     Die leyt van stonden aen de boecken uyter hant.
- XVI.B.2   *Colit otia saucius igni.*
 Magne natator ubi es? tu regna per invia ponti,
     Perque sinus vitrei marmoris ire soles:
 Nosse labor fuerat delphinas, & horrida cete,
     Quidquid & in vasto gurgite doris alit:
 5   Nunc sine mente iaces, nunc pectora sole perustus
     Non potes a radiis solis abire domum.
 Si quis amore calet, consueta negotia cessant;
     Cedit acidaliae castalis unda faci.
- XVI.B.3   *d'Amour captif, devient oisif.*
 Moy, qui soulois souvent passer la mer a nage,
 Ne fais rien maintenant, qu'a mon soleil homage.
 L'amour est un tiran; il veut le cœur entier,
 Par la tout amoureux, oublie son mestier.
- XVI.B.4.a   VIRGIL.
 Uritur infoelix Dido, totaque vagatur Urbe furens, &c.
- XVI.B.4.b   IDEM.
 Non ceptae assurgunt turre, non arma iuventus
 Exercet, portusque aut propugnacula bello
 Tuta parant: pendent opera interrupta, minaeque
 Murorum ingentes aequataque moenia coelo.

XVI.B.5

COLIT OTIA SAUCIUS IGNI.

Sapientes etiam de amore loquuntur, scribunt, iudicant. Neque spes,
neque cura (ait Xenophon) reperiri alia iucundior facile potest, quam
amoris occupatio, nec invenire supplicium gravius in proclivi est,
quam, si rerum expediendarum cura quis ab amoribus suis arceatur.
5 Ita me Deus amet! eos qui oestro hoc perciti sunt, loton gustasse dixe-
ris, ita amoribus suis, tanquam scopulis sirenum affixi, spartam, quam
nacti, prorsus deserunt. Protinus ut in gremio Dalidae quiescit Sam-
son, feriantur Philistaei: ut Iudithae blanditur Holophernes, non op-
pugnatur Betulia. Dum Thamarae insidiatur Ammon, in lectulo est.
10 Tarquinius, ut Lucretia potiat, castris excedit: Antonius ut Cleopa-
tram salutet, tribunal deserit. Graphice omnia in Didone expressit Vir-
gilius,

... *Qualis coniecta cerva sagitta,
Quam procul incautam nemora inter cressia fixit
15 Pastor agens telis, liquitque volatile ferrum
Nescius; illa fuga silvas saltusque pererrat
Dictaeos, haeret lateri laethalis arundo.*

Quid plura? cui amore calet pectus, frigent caetera.

XVI.B.6

Daer en is (seyt Xenophon) niet kortwyliger, als liefdes soete
besicheyt; niet quellijcker, als door eenige voorvallende saken inde
vermakelijckheydt sijnder liefde belet te werden. D'ervarentheyt leert-
et, soo haest yemant van dese wespe gesteken is, dat hy dadelijck alle
5 saken achter rugghe stelt, selfs daer hy te voren seer toe gheneghen
was.

*Dido mette min bevaen,
Denckt alleen om spelen gaen;
Wandelt daerom hier en daer,
10 End' en neemt voortaan niet waer
Al de nieu begonnen wercken,
Daers' haer stad mee wil verstercken.*

So haest Samson het hoofd nederleyt inde schoot van Dalida, soo ist
lavey by de Philistinen. Terwylen Holophernes Iudith lievekoost, wert
15 Betulia niet bestormt. Gheduyrende dat Ammon op Thamar loert, leyt
hy in sijn bedde. Tarquinius verlaet den leger om Lucretia. Antonius
den rechter-stoel om Cleopatra. Waer toe veel woorden? die in liefde
verhit, verkout in alle andere saken.

- XVI.C.1 IOHAN. 8. 12.
Ick ben het licht der werelt, wie my navolcht, die en sal inde duysternisse niet wandelen.
- Eens was ick glibber-glat, eens gingh ick liggen schuylen
 Of in het schrale sant, of inde modder-kuylen;
 Maer, nu des hemels glans my crachtich heeft geraect,
 Soo ben ick metter daet een ander dier gemaect:
 5 Nu, sweef ick boven stroom, gescheiden vande tochten
 Die ick voor desen sach by ander zee-gedrochten.
 Wie eenmael is verwarmt van Godes heylich vier
 En wroet niet in het slick gelijk een ander dier.
- XVI.C.2 *Igne vetor mergi.*
- Cui modo turpe lutum, modo futilis alga tegebat,
 Et modo foedabat vilis arena caput;
 Cui modo phoca comes, conchisque regentia cete,
 Quantaque sub vitreo gurgite monstra latent,
 5 Ecce! sacrae tumidis ope lampadis efferor undis;
 Perque fretum, salso tutus ab imbre, feror.
 Fluctibus eripitur, mergi nequit, altior unda est
 Percaluit sancto cui semel igne iecur.
- XVI.C.3 PSEAUM. 27. 1.
L'eternel est ma lumière & ma delivrance : de qui aurai-je peur?
- La sange de la mer m'alloit dessus la teste,
 L'estois environné de maint' hideuse beste;
 Mais puis que le soleil m'a faict nager si haut,
 Du goufre de la mer maintenant ne me chaut.
- XVI.C.4.a *August. Tract 106. in Iohan.*
- Crede vere, est credere inconcusse, firme, stabiliter, fortiter: ut iam
 ad propria non redeas & Christum relinuas.
- XVI.C.4.b IONAS. 2. 4. 6.
- Les eaux m'ont environné jusques a l'ame, l'abisme m'a enclos tout a
 l'entour, la rosiere s'est entortillée a mon chef.
 Mais tu as fait remonter ma vie hors de la fosse o eternal mon Dieu.

XVI.C.5

IGNE VETOR MERGI.

Solenne est filiis huius seculi actionibus suis nebulas offundere, ac multis ambagum involucris, densisque tenebrarum umbraculis, quidquid agunt, involvere; id rei perversae probabile plerumque signum est: nam male agentes lucem odisse, veritatis elogium est. Contra mens pura ac innoxia nihil tegit, imo testes actionibus suis advocat, & Iobi exemplo, vitae rationem publice edere, & veluti humeris, expositam omnibus, ferre non veretur; omnes Meandros ac diverticula refugit, omnes tenebriones ac latebricolas odio habet, &, ut generosus ille romanus, domum in edito colle, ut ab omnibus non conspici modo, sed & inspicere possit, aedificari sibi velit. Si quis ergo, vespertilionum more, nocte intempesta, operibusque tenebrarum (ut Scriptura loquitur) sese adhuc delectari sentit, verae lucis radiis necdum illustratum sese esse, non abs re, suspicari poterit: ut vero ab isto vitae genere abhorreat, audiat imprecationem Esaiae (cap. 29. 15.) & rebus suis applicet; vae (inquit ille) qui profundi estis corde, ut a Domino abscondatis consilium, quorum opera sunt in tenebris, & dicunt quis videt nos? Danda potius opera ut cum Paulo honeste ambulemus, prout in die.

XVI.C.6

'Tis een algemeen ghebruyck in't bedrijf deses wereldts, dat t'elcken alsser eenighe slimme en doortrapte rancken voor handen zijn, men de selve onder den duym ende ter smuyck soeckt te beleyden: in voeghen dat de duysternisse schijnt als een vast merckteycken te zijn, van dinghen die niet recht en gaen. Die quaet doet, haet het licht, seydt het licht des werelts: een oprecht ghemoedt daerenteghen is open ende recht uyt: roept als ghetuyghen tot alle zijn doen, ende is te vreden het boeck zijns levens openbaerlijck met Iob, als op sijn schouderen te draghen, haet alle sluyp-sielen en haer linckerijen: wenscht met dien rechtschappen Romeyn, dat sijn huys, voor de oogen een yeder open soude staen, en als doorluchtich soude wesen. Isser dan erghens yemandt, die noch in sich voelt de gheneghentheyd om sijn saecken in het duystere te beleyden, en niet als by nachte en ontyde, te vliegghen, als den nacht-uyl, ofte vledermuys, dat hy hem voorseker houde, niet ghemeens te hebben, met de klaer-schynende stralen der waerachtigher sonnen: maer veel eer met dat droeve wee, 'twelck den Propheet Esaias op de sulcke uytspreeckt, cap. 29. 15. Wee, seydt hy, die verborghen zijn willen voor den Heere, haer voornemen te verhelen, en haer doen in't duyster te houden, en spreken, wie siet ons? Laet ons liever met Paulo, eerlijck wandelen als in den daghe.

*Die staegh in't duyster leyt en wroet,
Dat is een linckert, of een bloet.*

- XVII.A.1 *Vlam eerst gheweken, haest weer ontsteken.*
 De vlam was eens gebluscht die in my plach te woelen,
 Ick voelde, met vermaec, mijn eersten brant vercoelen,
 Al watter over bleef was maer een cleyne vonck,
 Soo dat mijn welich hert van enckel vreuchde spronck:
 5 't Gheviel eer langhen tijt dat ick het vier ghenaecte,
 My dacht, ten was gheen noot, soo icket niet en raecte;
 Dus stont ick maer en keeck, en noch eer ick vertrac,
 Een vlam viel uyt de vlam die mijnen rooc ontstac.
- XVII.A.2 *Flamma, fumo proxima.*
 Quisquis es, antiqui remove monumenta caloris,
 A regno Dominae qui modo liber abis.
 Vera nec ora vide, moveat nec imago salivam;
 Nec digitis gemmas, quas tulit illa, gere.
 5 Vulnus erit, leviter modo tacta sit, aegra cicatrix,
 Ardorem revocat fomitis icta silex:
 Fax extincta recens trahit, ah! trahit eminus ignem,
 Et redit in flammam, quod vapor ante fuit.
- XVII.A.3 *Flambeau qui fume, tost se rallume.*
 As tu esteint l'amour? ne fay tant la bravade,
 Sa flame, a ton flambeau jectant comme un œillade,
 (En cas que seulement l'approches tant soit peu)
 D'un traict non apperceu te mettra tout en feu.
- XVII.A.4.a LUCRET. LIB. 6.
 Sed fugitare decet simulacra, & pabula amoris
 Abstergere sibi, atque alio convertere mentem.
- XVII.A.4.b OVID.
 Sic, nisi vitaris quidquid revocabit amorem,
 Flamma recandescit quae modo nulla fuit.
- XVII.A.4.c PLUTARCH.
 Amor quamquam discedit aut tempore aut ratione victus, non tamen
 penitus relinquit animam remanetque in ea vestigium veluti silvae exus-
 tae aut fumantis.

XVII.B.1 *Eens ghebrant, haest ghevlamt.*
 Hoe licht ontsteect een licht dat eens te voren brande,
 Die eens is licht geweest raect licht in nieuwe schande;
 Een doove kool ontvonct als sy maer vier en rijct,
 De tintel wort tot vier door al dat vier ghelijckt.
 5 Hoe licht vervalt de mensch tot alle quade streken
 Die van een slim ghebreck eerst onlancx is gheweken!
 Een die sich waghen derf, eer dat hy recht ghenas,
 Gheraect licht in het vuyl, daer hy te voren was.

XVII.B.2 *De facili natura recurrit.*
 Ausa vapore levi tremulis alludere flammis
 Fax extincta, novo protinus igne calet:
 Pieriis fomes sua lumina reddit alumnis,
 Vix bene scintillam cum dedit icta silex.
 5 In veterem flecti quam cerea corda figuram!
 Crimen in antiquum pectora sponte fluunt:
 Dum veteris scintilla mali modo parva supersit,
 Semper ad ingenium mens malesana redit.

XVII.B.3 *En vertu novice, rechet bien tost en vice.*
 Si tu viens de chasser le vice de ton ame,
 O ne t'approche pas a ta vieille flame;
 Car bien que d'estre esteint te semble ce flambeau,
 En l'approchant du feu, il brusle de nouveau.

XVII.B.4.a IUVENAL.
 ... Ad mores natura recurret
 Damnatos, fixa & mutari nescia.

XVII.B.4.b *Paul. in L. si unus, vers. Pactus, ff. de Pact.*
 Res de facili redit ad suam naturam.

XVII.B.5 DE FACILI NATURA RECURRIT.
 Legem olim ab Atheniensibus latam fuisse in nautas, qui Athenis sala-
 minam transmitterent, memoriae proditum est. Ea cautum erat, ut ei,
 qui semel infoeliciter navigasset, tamquam naufragio infami, navigatio
 in posterum interdiceretur. Et quidem eius plebisciti ratio inter alias,
 5 haec dari solet: Homines quam facillime in eundem impingere lapi-
 dem, ac in antiquum redire: cum plerumque, ex regula iuris, qui semel
 malus, semper praesumatur malus in eodem genere delicti. Id ob uni-

10 cum lapsum Atheniensibus si ita visum decernere; quid de iis tandem
 statuendum erit, qui crebra vitiorum repetitione consuetudinem pec-
 candi contraxisse, & peccata in naturam transtulisse videri possunt?
 15 tales (tametsi aliquando per intervalla melioris frugis spem de sese
 praebere videantur) non levi de causa in bonorum numerum trans-
 scribendos censent oculatiores. Remanet plerumque concussio aliqua,
 etiam post febrim. Mare post tempestatem etiam dum ea agitur. qui
 diu in vinclis fuerunt, etiam soluti claudicant. Vitiis diu assueti, etiam
 cum ea deserunt, quaedam retinent vestigia, ac in eadem facile reci-
 dunt.

XVII.B.6 Daer zijn voormaels in Grieken-landt sekere keuren gheweest, over
 de veerschepen tusschen Athenen en salamyne, mede brengende dat
 alle schippers, die eenmael bevonden wierden hun schip omgheseylt te
 hebben, dadelijck souden vervallen zijn uyt het schippers gilde, ende
 5 de vryheden van dien. In ghevalle de Atheniensers een eenighe mis-
 grepe soo hooghe hebben opghenomen, wat sullen wy ghevoelen van
 de gene, die door menichvuldighe feylen, als een ghewoonte van quaet
 doen hebben aen-ghenomen? Voorwaer schoon de sulcke by horten
 somwylen eenighe teyckenen van beterschap schynen te toonen, soo
 10 en machmen op de selve evenwel niet staen. De zee oock dan als den
 storm al ophoudt, blijft evenwel swalpende en dynende. Men ghevoelt
 noch al wat huyveringhe na de kortse. Die langhe in banden gheseten
 hebben, hincken veeltijds oock los ghelaten zijnde. Menschen die eeni-
 15 ghe slimme ghebreken eens hebben aenghehanghen, schoon sy haer
 oude rancken verlaten, selden isset datse niet eenighe overblijfsels daer
 van en behouden, waer door sy lichtelijck tot haer vorighe parten
 komen te vervallen.

20 *Een beest met kunste tam ghemaect;*
En dient niet al te veel gheraect;
Want schoon het nu al duyct, en swijgt,
Wanneer 't zijn oude parten krijgt
Soo isset weer al even fel,
En quetst zijn eyghen meester wel.
 25 *Die goet van quaet wort metter vaert,*
Vervalt licht tot zijn ouden aert.

XVII.C.I ESAI. 42. 3.

De glimmende wiecke en sal by niet uytblusschen.

De ziel heeft menichmael haer eerste licht verloren,
 Sy leyt als sonder glans, en niet ghelijc te voren,
 'Tis maer een damp alleen, die als een teycken gheeft
 Dat noch in eenich deel haer eerste wesen leeft;

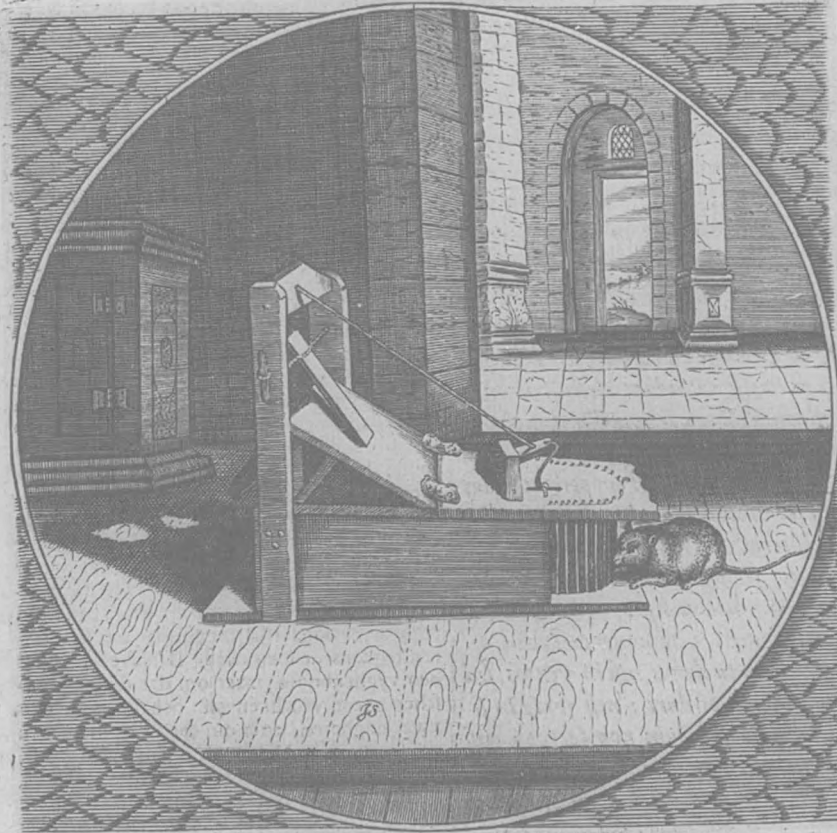
- 5 Maer als wy 'thelder licht van Godes woort genaken
Soo wort de rooc een vlam, de geest begint te waken;
Hoe groot is dijne gunst ontrent de menschen, Heer,
De wieck die maer en rooct en blustje nimmermeer.
- XVII.C.2 *Dum spiras, spera.*
Dum mihi fax tenuem vix spargit in aera fumum,
Fax, decor ille mei pectoris, alma fides;
Ad verbi, Pater alme, tui iubar ora reflecto,
Eque tua supplex lumina luce peto:
5 Sponte tui nobis venit obvia flamma favoris,
Flamma, vel extinctas docta ciere faces.
Quanta tua in miseros clementia, Rector Olympi,
Qui moribunda nova lumina luce beas!
- XVII.C.3 MATTH. 5. 6.
Bien heureux sont ceux qui ont faim & soif de justice : car ils seront rassasiez.
Bien que la chair ait fait a ma foy grande bresche,
Tu n'esteins pas, mon Dieu, la my-esteinte mesche:
Quant je regarde a toy, mon jà debil flambeau
S'esclaircit derechef d'un lustre tout nouveau.
- XVII.C.4.a ESA. 9.
Habitantibus in regione umbrae mortis, lux orta est.
- XVII.C.4.b BERN. SERM. 7.
Si insurgant adversum me proelia, si mundus saeviat, si fremat malignus, si ipsa caro adversus spiritum concupiscat, in te sperabo, *tu arundinem quassatam non franges.*
- XVII.C.5 DUM SPIRAS, SPERA.
Cum vitae nostrae decursus continuam peccatorum seriem prae se ferat, nihil miseris solatii restare, facile colligimus, nisi Deus quispiam nobis adsit, cui vita continua benevolentiae scaturigine placide decurrat. Talis autem in omni rerum natura solus tu, mitissime Iesu, cuius
5 animum ab omni asperitate alienum quoties intueor, toties extra spem positus sperare tamen audeo. Moysen miracula edidisse legimus, sed Aegyptum afflxisse: Eliam, sed coelum clausisse: Elisaeum, sed belluas in pueros evocasse: Petrum, sed homines morte multasse: Paulum, sed Elymae visum ademisse. Tu vero, qui mel merum, aut pis-

10 cium multitudinem in retia egisti, ut cibus largior homini suppeteret;
aut aquam in vinum mutasti, ut potus liberior sufficeret: Tu motum
paraliticis, visum caecis, sermonem mutis, sanitatem aegrotis, mundi-
tiam leprosis, mentem sanam daemonicis, vitam mortuis reddidisti:
15 In nullum tu durus, nisi in ventos, sed quia ii in homines duri: nisi
forte in ficum, sed quia fructum non ferret: nisi forte in discipulos,
sed cum poenas cogitarent. Licet ergo conscientia, peccatorum mole,
ingruat, nunquam me desperatio ad laqueum, semper poenitentia ad
Christum evocabit.

XVII.C.6 Nademael ons gheheele leven niet anders en is, als een ghestreckte
keten van alderley sonden: soo hebben wy billicklijcken te dencken,
dat voor ons gheen troost voor handen en is, ten zy wy eenich Godde-
lijck wesen opsporen, wiens gheest in teghendeel niet anders en zy
5 als gheheel ghenade en goedertierentheydt. Ende nadien sulcx by dy
alleene te vinden is, Heere Iesu, soo willen wy op dy alleene hopen,
oock dan, als wy buyten hope zijn. Want siet! niet en is by dy oyt
ghedaen, of gheseydt, als tot voordeel der menschen. Moyses heeft
(’tis wel waer) wonder-wercken ghedaen, maer Aegypten gheplaecht.
10 Elias, maer den hemel ghesloten. Eliseus, maer kinderen doen ver-
slinden. Petrus, maer menschen ghedoodt. Paulus, maer Elymam met
blindtheydt gheslaghen. Maer du, Heere Iesu, hebst dyne wonderda-
den als van melck en honich doen overvloeyen: Hier hebby, menichte
van visschen inde netten besloten, tot volheydt van spijs: daer, water
15 in wijn verandert, tot overvloet van dranck. De gheraecte hebby
beweginghe, de blinde het ghesichte, de stomme de sprake, de siecke
ghesondtheydt, de melaetsche reynicheyt, de besetene goede sinnen,
de doode ’tleven gheschoncken. Over al zydy dan goedertieren ghe-
weest, nerghens straf, behalven teghens de winden, maer om dat die
20 straf waren teghens de menschen. Behalven teghens den vyghenboom,
maer om dat die de menschen gheen vrucht en gaf: behalvens teghens
uwe jongheren, maer om dat die de menschen wilden straffen. Nie-
mandt is dan uwe vyandt, als die vyant is van de menschen. Mits wel-
cken, hoe groot mijn misdaden zijn, soo en sal my noyt de wanhope
25 totten bast, maer altijd de hope tot Christum afleyden.

104

UT CAPIAS, CAPIARE PRIUS.
XVIII.

2. REG. **D**ixit Ammon ad Thamar; veni, cuba mecum, mea soror; que respon-
dit ei, noli frater mi; noli opprimere me; neque enim hoc fas est in
Israel: Noli facere stultitiam banc; sed potius loquere ad regē, & non negabit me tibi.

CYPRE. TRACT. DE SPONSAL.

Optimè apud Heliodorum Chariclea Theagenem monet ut à virgine sua absti-
neat, quoad ei nuptia sit & palam in nuptijs tradita, his verbis: οὐδὲν ἴσως ἔστιν ἄλλο καὶ ἄλλο

Vas

- XVIII.A.1.a *Vast, of weest vast.*
 Hoe comt de slimme gast, hoe comt de snoeper loeren
 Om my tot sijnen roof in haesten wech te voeren!
 Hoe comt de lincker hier, en seyt, hy is mijn vrient!
 Ick weet dat hy my liefst, maer niet ghelijc het dient.
 5 Gheen rat en eter speck, al isset haer verlangen,
 Of moet haer inde val te voren laten vangen:
 Wie hier yet anders meent, die heeftet qualijc veur;
 Ghy sooje mint, en meent, clopt voor de rechte deur.
- XVIII.A.1.b Hebi' in den sin,
 Oprechte min,
 Soo komt hier in
 Men sal u hooren:
 5 Maer steeckt uw' pin
 Ghelijck een spin
 Tot quaet begin
 Soeckt vuyle slooren.
 Ick weet den treck
 10 En 'tloos besteck
 Van uw' ghebreck,
 Ick ken uw' stenen:
 Die speelt de geck
 En krijght den beck
 15 Niet aen het speck,
 Dus wandelt henen.
- XVIII.A.2 *Ut capias, capiare prius.*
 Et patet ingressus, nec deficit ardor edendi,
 Nec latet, ad praedam quae via monstret iter.
 Ecquid agam? recto si tramite ducar in escam,
 Tristia me duro carcere vincla manent:
 5 Sed mea libertas antro non clauditur uno,
 Non ego captivus, sed satur esse velim.
 Plura locuturo vox haec mihi verberat aures:
Si cepisse iuvat, fac capiare prius.
- XVIII.A.3 *Pris dois estre, devant repaistre.*
 Si tu veus, compagnon, qu'on ouvre a toy la porte,
 Il te sera besoing hurter d'un' autre sorte:
 Va t'en au droict costé, nul est d'ailleurs admis:
 Nul mange icy du lard, qui ne veut estre pris.
- XVIII.A.4.a 2. REG. 13. 10.
 Dixit Ammon ad Thamar; veni, cuba mecum, mea soror; quae respon-
 dit ei, noli frater mi, noli opprimere me; neque enim hoc fas est in
 Israel: Noli facere stultitiam hanc; sed potius loquere ad regem, & non
 negabit me tibi.

- XVIII.A.4.b CYPRE. TRACT. DE SPONSAL.
 Optime apud Heliodorum Chariclea Theagenem monet ut a virgine sua
 abstineat, quoad ei nupta sit & palam in nuptiis tradita, his verbis: φει-
 δου δε και τουτε, ὦ γαθε, και φυλατε νομιμω γαμω την σην παρθενον μηδε
 καθ' ὑπνους συγγενου.
- XVIII.B.1 *Die noten wil smaken, die moetse kraken.*
 Ghy siet het lekker aes, en dreychtet mette tanden,
 Ghy wout wel aen het spec, maer geensins inde banden;
 Dus blijfje buyten schoots, en gheeft u nimmer bloot
 Maer sonder groot ghevaer, en worter niemant groot;
 5 Gheen kooren sonder hayr, gheen noot is sonder schellen,
 Men siet, wie rosen pluckt dat hem de prickels quellen;
 Al wie becomen wilt dat hy van herten wou,
 Wat staet hy slecht en siet? de hant moet uyt de mou.
- XVIII.B.2 *Aude aliquid.*
 Esca quidem placeat, sed te metus arcet ab esca,
 Nempe latent blandis vincla propinqua cibis:
 Quid te vincla fugant? quid carceris impedit horror?
 Quem labor absterret, praemia nulla manent.
 5 Grana latent paleis, dura nuce nucleus haeret;
 Et rosa tangenti punget acuta manum.
 Qui facinus forti memorabile pectore versat,
 Audeat; ille nihil, qui nihil audet, habet.
- XVIII.B.3 *Jamais paresse, ne fit proÿsse.*
 Le rat voyant le lard, souhaite de le prendre,
 Mais toutefois pourtant captif ne s'y veut rendre.
 Nul homme vient au bout de son contentement,
 Qui n'a premier souffert du mal & du tourment.
- XVIII.B.4.a CLAUDIAN. IN NUP.
 Non quisquam fruitur veris honoribus,
 Hyblaeos latebris nec spoliat favos,
 Si fronti caveat, si timeat rubos:
 Armat spina rosas, mella tegunt apes.
- XVIII.B.4.b PLAUT.
 Qui e nuce nucleum esse vult, nucem frangat oportet.
- XVIII.B.5 AUDE ALIQUID.
 Est quoddam genus hominum adeo timidae inertisque desidiae, ut,
 etiamsi rerum bonarum spem affulgentem satis conspicue videant, nihilo-

minus tamen, nescio quid mali praesagientes, ad omnia suspiciosi ac
5 timidi manum operi admoveere nunquam ausint. Proprium certe igna-
viae est, periculorum praetextu segne otium velare: vidit id, & lepide
expressit hebraeus sapiens; Prov. 22. 13. Leo in triviis grassatur, inquit
otiosus, vereor ne me devoret. O fungos! manus cum Minerva moven-
10 da est: dii facientem adjuvant. Semper aliquid fortunae permittendum
est, ait ille, quoties ad praeclaras actiones accingimur: frustra putamus
nihil agenti in sinum devolaturam victoriam, aut fortunam esse. Non
votis, neque suppliciis muliebribus auxilia Deorum parantur; vigilando,
agendo prospere omnia cedent; Deos omnia laboribus vendere, monet
proverbium. Difficultas aut eventus anceps te terret?

Audentes fortuna iuvat, timidosque repellit,

15 ait ille: & ut omnis aer aquilae penetrabilis est, sic difficultas forti.

XVIII.B.6 Men vint menschen van soo weynich bedrijs, en luyen aert, dat de selve
(hoe wel merckelijck voordeel voor handen siende, evenwel achter ghe-
houden werdende door, 'ken weet niet wat ghevaer dat sy haer inbeel-
den) de handt aen den ploech niet en derven slaen. 't Is vanden ouden
5 herkomen altyts geweest een rechte eyghenschap van alle slap gesou-
tene, haer vatsicheydt met een deckmantel van ghevaer te bekleeden,
ghelijck al in sijnen tijdt ghesien, ende aerdichlijck uytghedruckt heeft
de wijse-man in sijn spreucken, Proverb. 22. 13. De luye spreekt, daer
is een leeuwe buyten, ick mochte verworcht worden op der straten.
10 Wech met dese soet-voetighe sachte-boters. Niemandt en kan yet
bysonders uytrechten, sonder in eenighen deele sich het ghevaer t'on-
derwerpen. Yeder helpe sich selven, so helpt hem God. 'tIs niet te den-
cken dat yemandt, sonder yet daer voor te doen, seghen ende gheluck
in den schoot sullen komen nederstorten. Niet met bloot wenschen, of
15 vrouwelijck ghekerm, maer met dapper in de weer te zijn, verkrijght-
men de Goddelijcke hulpe, in het uytvoeren van treffelijcke saecken.
'tIs van oudts een seghwoort by de Griecken, dat by Godt alle dingh om
arbeydt te koopen is. Hem die het goede soeckt, wedervaert wat goets,
seyt Salomon. Prov. 11. 2. Wat maeckt u vertsaecht de moeyelijckheyt
20 ende onsekere uytkomst van u voornemen?

Die kloeck van moed' is, volcht gheluck;

Een swaer-hoofd blijft altijt in druck,

Seght den ouden Poet: Daer en is geen lucht die den Arent niet en door-
dringht, gheen swaricheyt daer den dapperen niet door en komt.

XVIII.C.1 2. TIMO. 2. 5.

Gheen verblyden, als naer het lyden.

De rat loert op het speck, en wenscht het met verlangen,

Maer blijft doch uyt de val om niet te zijn gevangen,

Sy name wel het aes dat zy voor ooghen siet,

Maer vreest het ongemack, want dat en wilse niet.

- 5 Een yder wensch in vreucht, hier na te mogen leven,
 Doch op den engen wegh en wil hem niemant geven;
 Maer sonder diep gevaer, en sonder groote pijn,
 En kan noyt eenich mensch in rechte vreuchde zijn.
- XVIII.C.2 *Ni patiaris, non potieris.*
 Esca quidem placeat, sed proxima vincula muri,
 Si caveam subeat, triste minantur iter.
 Ergo stat, & praeda tuto parat ore potiri;
 At miser impranso musculus ore gemit.
 5 Optat homo velletque thoris accumbere divum,
 Difficili sursum sed piget ire via.
 Quid salebras, quid vincla times? moriatur oportet
 Dum vivit, moriens vivere si quis amat.
- XVIII.C.3 MARC. 8. 34.
*Quiconque veut venir apres moy qu'il renonce a soy mesme & charge sa croix
 sur soy & me suive.*
 Chacun desire es cieux heureusement a vivre,
 Ains du chemin estroit la route ne veut suivre,
 En vain doncq, o soury, esperes tu du lart,
 Puis que de la prison ne veux aussi ta part.
- XVIII.C.4.a 2. TIMOTH. 2. 5.
 Qui certat non coronabitur nisi qui legitime certaverit, primum laborantem agricolam oportet de fructibus percipere.
- XVIII.C.4.b BERNARD. IN QUOD. SERM.
 In hoc mundo, quasi in campo certaminis, positi sumus: qui hic dolores, aut plagas, aut tribulationes non suscepit, in futuro inglorius apparebit.
- XVIII.C.5 NI PATIARIS, NON POTIERIS.
 Nunquam eximium quid facili negotio quis adipiscitur; scientiam laboribus, honores periculis Deum vendere, & difficilia plerumque esse, quae pulchra sunt, monet vetustum, ac venustum adagium: & ut Plato censet, id quod facile est, id magnis ac singularibus rebus

5 minime numerandum est. Quanto utique res melior, ac magis excel-
lens, tanto impensius in acquisitione illius illaborandum est. Quid
ergo? Christum sperare ausi sumus, & in ipso summum bonum, labo-
rem autem ac aerumnas subire detrectamus? Acuit in multis adipis-
cendi cupiditatem obtinendi difficultas, quidni & hic? montes supera-
10 mus, rupes pervadimus, valles transsilimus, ut feras aliquot, sese
mutuo insequentes, videamus:

*... Manet sub iove frigido
Venator tenerae coniugis immemor.*

15 Maximilianum Caesarem tanto ardore feram in venatione insecutum
memorant, ut currendo rupem ascenderit, unde postea, nisi ab accolis
adiutus, descendere non potuerit.

Ut corpus valeat ferrum patiemur, & ignes :

20 ferimus secari nos, ac uri, ut miseram hanc vitam paululum protraha-
mus; & aeternae foelicitatis praemium, ullo dolorum genere redimere
ambigimus?

XVIII.C.6

5 Selden bekomt yemant uytnemende dingen sonder groote moeyte:
God verkoopt wetenschap voor arbeyt, eere voor ghevaer, en al wat
yet bysonders is heeft altijd sijn moeyelijckheydt, seydt het oude
spreeckwoordt: En hierom meynt Plato, dat ghemackelijcke dingen
selden yet voortreffelijcx in haer hebben. Het welcke also zijnde,
waerom sullen wy ons dan voor laten staen, dat wy Christum sullen
gewinnen, ende in hem het opperste goet, ende dat als op ons gemack,
en sonder slach of stoot? In veel dinghen werden wy opghescherpt,
om yet des te vierigher te begeeren, alleenlijck om dattet qualijcken te
10 becomen is, waerom en zijn wy, ten aensiene van den Christelijcken
wandel, mede niet soo gheneghen.

*Een wey-man op de jaght ghesint,
En dencket niet eens om wijf of kint.*

15 Men schrijft, dat keyser Maximiliaen op een tijt, met sulcken vie-
richeyt een wilt na jaeghde, dat hy in't vervolgh van't selve, sich eynde-
lijck vont op een hooghe ende steyle rotze, vande welcke hy, eyndelijck
tot sijn selven ghekomen zijnde, gheen middel en sach om af te geraken.

*Den mensch ontsiet noch vyer noch sweert.
Om hier te blijven op der eert,
20 Men saeght hem af sijn been en hant,
Sijn aders werden toeghebrant,
Men giet hem vuyle drancken in,
Vergifticht met een slang of spin;
Wat druck, wat kruys, wat teghenspoet,
25 Sal dan verschricken ons ghemoet,
Wanneer men in sijn herte prent,
Dat hoogste goet, dat niet en ent?*

110

QUOD IU VAT EXIGUUM EST.
XIX.

PROVERB. *S*equitur eam quasi bos ductus ad victimam, & quasi agnus lascivius, & ignorans quod vincula trahatur; donec transfigat sagitta iecur eius.

LVCRET. 4. . . . . Convivia, ludi,
Pocula crebra, unguenta, corona, seria parantur:
Nequicquam; quoniam medio de fonte leporum
Surgit amari aliquid, quod in ipsis floribus angas.

7007

- XIX.A.1 *Voor kleyn ghenucht, groot ghesucht, en langh gbeducht.*
 Ghy die voor desen os siet spel, en versche rosen,
 Siet oock wat achter volght, en let hoe corte posen
 Hoe ras vergaenden vreucht de malle jonckheit heeft,
 En wat de quade lust voor harde nepen gheeft.
 5 Siet, vrienden, vuyl bejagh en baet ons niet met alle,
 Al is het eerste soet, het eynd is enckel galle;
 Ach dat men vreuchde noemt duert maer een corte wijl,
 Van voren schijntet spel, van achter is de bijl.
- XIX.A.2 *Quod iuvat, exiguum est.*
 Qui pecus hic lituosque vides, vinumque, rosasque,
 Te foedae veneris regna videre puta:
 Hei mihi! quam levis est & quam brevis ista voluptas,
 A tergo lanius tela cruenta gerit,
 5 Frusta coquus torret. Vos, qui peccastis in igne,
 Mox dabitur rapido membra pianda foco;
 Membra focus male sana coquat; perit ignis in igne.
 Corpore non aliter gallica pestis abit.
- XIX.A.3 *Pour un playsir.*
 Voy, jouvenceau, ce bœuf couvert bien de couronnes,
 Mais le boucher le suit. Quant au plaisirs t'addonnes
 Helas! la volupté n'est que pour peu de temps,
 Et si t'en trouveras saisi de longs tourments.
- XIX.A.4.a PROVERB. 7. 22.
 Sequitur eam quasi bos ductus ad victimam, & quasi agnus lasciviens,
 & ignorans quod ad vincula trahatur; donec transfigat sagitta iecur
 eius.
- XIX.A.4.b LUCRET. 4.
 ... Convivia, ludi,
 Pocula crebra, unguenta, coronae, sarta parantur:
 Nequicquam; quoniam medio de fonte leporum
 Surgit amari aliquid, quod in ipsis floribus angat.
- XIX.B.1 *In voorspoet siet toe.*
 De gild-os gaet daer heen verciert met rose-cranssen,
 Men hoort den trommel slaen, men siet de kinders dansen;
 Hy schuym-bect inden wijn, en pruyst van enckel vet,
 Maer peyst niet aen de bijl, die op hem is ghewet.

- 5 Hoe menich isser trots, en gaet daer moedich proncken,
Die, eer de sonne daelt, in pijn leyt ghesoncken:
Neemt, vrienden, op u selfs, en op u saken acht,
Oock als het soet geluc op u geduerich lacht.
- XIX.B.2 *Fortuna vitrea est, cum splendet frangitur.*
Sordidus aut foeno nuper vel stramine taurus
Cincta triumphali cornua fronde gerit;
Et lavat effusum palearia cassa falernum,
Et strepit argutis tibia festa sonis:
5 It pecus, & laetis mugitibus aethera complet,
Nec stringi cultros in sua colla videt.
Sit suspecta tibi nimio sors laeta favore,
Illa fovet multos, ut magis inde premat.
- XIX.B.3 *En prospérité, n'y a seurté.*
Le beuf, couvert des fleurs, se brave par la rue
Au son du tabourin; mais le galant, qui tue,
Va tout joignant a luy. quand grand bon heur te rit,
Cela te soit suspect, car le malheur te suit.
- XIX.B.4.a SEN. 28. EPIST.
Ad omne fortuitum bonum suspiciosi & pavidi stare debemus, & fera
& piscis spe aliqua oblectante decipitur: munera ista fortunae reputa-
mus: Insidiae sunt.
- XIX.B.4.b PET. ARMIL. LIB. 8.
Effusam saepe laetitiam tristes & adversae res excipiunt.
- XIX.B.4.c OVID. 4. PONT. 3.
Tu quoque fac timeas, & quae tibi laeta videntur,
Dum loqueris, fieri tristia posse puta.
- XIX.B.5 HEU! MALA SUNT VICINA BONIS.
Summe bona valetudo (secundum Hippocratem) summe periculosa
est. Plerumque magnis gaudiis dolores adhaerescunt. Magis periculosa
navigatio est, cum, vento secundo, modo in hanc, modo in illam par-
tem lascivit anceps velum, quam cum adverso turbine sinus obliquat
5 gubernator. Solet fortuna, inquit Caesar, quos pluribus beneficiis
ornavit, ad duriolem casum reservare. Effusiolem risum lachrimae

plerumque claudunt. Omnis enim felicitas dubia est, nec beatissimorum facile ullus dixerit quamdiu talis futurus sit: Nam quod regnum est (inquit Seneca) cui non parata sit ruina, & proculcatio, & dominus, & carnifex? nec magnis illa intervallis divisa; momentum interest inter solium, & aliena genua. Quis enim ignorat magnas arbores diu crescere, una hora extirpari? Quisquis es, fortunam reverenter habe; non enim melius res secundae perdurant, quam si animus continens eas gubernet: potentia utique mediocriter usurpata omnia bona conservat, ait Dio.

XIX.B.6 Gantsch ende al welvarende te zijn, is sorghelijck, ende dient voor verdacht ghehouden te werden, seydt Hippocrates. Een schip is in meerder ghevaer, om door een stercken voor-wint om-gheslaghen te werden in't gyben, als door een teghen-windt in't laveren. Uitmuytende toevallen van gheluck hellen veeltijds tot sware veranderinghen, seydt Caesar. Het onmatich ende uytschetterende lachen werdt veeltijts met tranen besloten. Alle voorspoedt is wanckelbaer: in voeghen dat selfs de aldergheluckichste niet en weten hoe langhe hun welstandt duyren sal. Wat heerschappye isser, seydt Seneca, dewelcke niet den val, de vertredinghe, den heerscher, jae den beul op de hielen nae en gaet? En dickwils isser niet veel spelens tusschen d'een en d'ander. Op een Conincklijcke stoel verheven te zijn, ende selfs een voetval te doen aen andere, is somwylen nau een uyre tijds verscheyden. Wie en siet niet dat hooghe boomen langhe wassen, en dickwils op een ooghenblick uytgheroeyt werden? Het is dan best t'elcken als ons het gheluck toelacht, op ons hoede te zijn: op dat wy met het bedrieghelijck lockaes, ghelijck een domme visch niet wech gheruckt en werden.

20 *Voor al u saken wel besint,
Wanneer u schip seylt voor de wint:
Want die in't gyben eens misdoet,
Verliest wel licht'lyck lijf en goet.*

XIX.C.1 *Voor kleyn ghenucht, groot ghesucht.*

Ey siet eens, vrienden, siet, wat macht den gild-os baten
Dat hy een rosen hoet mach dragen achter straten?
Al wort hy schoon gestreelt, 'tis voor een corte wijl,
Eylaes van achter volght de slager met de bijl.
5 Hoe dom is menich mensch! sy rasen, spelen, woelen,
En van dat comen sal en isser geen gevoelen;
Maer hoort een nutte les voor alle vuyl bejagh,
Peyst staech op uw' vertreck, of aen den jongsten dagh.

XIX.C.2

I. IOHAN. 2.

Mundus transit, & concupiscentia eius.

Taure quid eximiis te cornua nexa corollis?
Quidve iuvant agili tympana pulsa manu?
Mox lanius rigida feriet tibi colla securi,
Parvaque perpetua gaudia nocte lues.
5 Quid rosa, quid litui tibi, quid, homo, blanda libido
Proderit? & vasto quidquid in orbe placet.
Heu! levis & brevis est mundi, vel summa, voluptas,
Et premit emeritum mors sine morte iecur.

XIX.C.3

De court plaisir, long repentir.

Que sert au pauvre bœuf qu'on des fleurs l'environne,
Puis qu'un sanglant boucher de si pres le talonne?
Qu'attens tu cœur charnel des voluptez confort?
Helas! de la ne vient qu'un' immortelle mort.

XIX.C.4.a

AUGUST. IN MATTH. 27.

Si haberes sapientiam Salomonis, pulchritudinem Absolonis, fortitudinem Sampsonis, longaevitatem Enoch, divitias Croesi, felicitatem Octaviani; quid prosunt haec cum tandem datur caro vermibus & anima daemonibus?

XIX.C.4.b

PROV. 7. 21.

Elle l'a flechi par la force de ses douces paroles & l'a enduit par les mignardises de ses levres.

Il s'en va apres elle incontinent comme le bœuf s'en va a la tuerie.

XIX.C.5

POST GAUDIA LUCTUS.

Orbis terrarum homini tanquam theatrum est, unusquisque ibi nostrum scenae servit, comicam hic, tragicam ille personam sustinet: Comicam certe vir bonus; quocumque enim ille exordio actum incipit, lepido utique ac festivo fine vitae fabulam claudit. Tragico cothurno
5 indutus prodit homo nequam: nec personam ponit, nisi cruentus: Actus enim postremus nunquam illi alius nisi funestus ac tristis. Quotiescumque igitur hunc aut istum improbum initio satrapae personam sustinere, ac magnum aliquid spirare videbis; contine te, ac suspende paulisper iudicium, dum tragico boatu scena claudatur. Finis distinguit fabulam. Quis bovem nitidum in pratis luxuriantem dum videt,
10

15 securim non cogitat? quis taurum sub iugo gementem dum conspicit,
macello haud destinatum non concludit? concludamus & nos, impio-
rumque foelicitate nihil infoelicius esse statuamus, nec enim unquam
principia impiorum tam invidenda, quam exitus deplorandus; nunquam
piorum principium tam triste, quam finis est placidus.

XIX.C.6 De werelt (seyter een) is aen den mensche als een toneel, yeder een
heeft daer, als sijn rolle, te spelen, den eenen, in een bly-eyndich spel,
5 een anderen, in een treur-spel. Een vroom mans leven heeft de ey-
ghenschap van een comedie, want hoedanich zijn begintsel oock wesen
mach, soo maect hy altijd een vrolijck eynde. Den goddeloosen daer-
enteghen is een recht tragedie-speelder. Wanneer ghy daeromme ee-
nich werelts kindt, ten eersten aenvanghe, in heerlijkheydt hooghe siet
uytmuyten: schorst u oordeel een weynich op, ende let op het eynde:
10 noyt en hielter treurspel op, alleenlijck met een uytkomen, de eyghen-
schap vande spelen, is meest ghelegen in het besluyt, let daerom wel
op het laetste: op 'tscheyden van de mart (segd ons sprecwoordt)
kentmen de koopluuden. Wie sieter een vetten os in een wel-begraesde
weye, die niet en denckt datse teghens de byle opwast? Wie sieter daer-
15 entegens een beest suchten onder het jock, die niet en merckt, dat
'tselve niet en is voor het vleesch-huys? laet ons dan besluyten, en
segghen datter niet ellendiger en is, als het gheluck vande goddeloose;
niet geluckigher, als den teghenspoedt der vromen. Het begintsel van
een booswicht en wort nimmermeer soo seer benijdt, als sijn eynde
20 beklaeght werdt. De begintselen vande Godtsalighe en sijn nimmer-
meer soo verdrietich en beswaerlijck, als haer eynde is sacht en lieffe-
lijck.

116

DUM TRAHIMUS, TRAHIMUR.
XX.

OVID. AMOR. **S**I nunquam Danaen habuisset abenea turris
ELEG. 19. **N**on esset Danaë de Iove facta parens.

DAN. **S**æpe ego cum possem facilem exorare puellam,
HEYN S. **D**ifficilis mentem cepit habere meam.

.....
TV quoque vel differ, vel ne concede, quod opto :
Si mea jam nolis esse petentis eris.

Stil faen

- XX.A.1 *Stil-staen beweeght.*
Mijn lief en trect my niet, noch word ick wech getogen;
Ick treck al wat ick mach, en sy blijft onbewoghen;
Sy staet ghelijck een rots, hoewel ick dapper woel,
Ick ben gheweldich heet, en sy te bijster coel:
5 Siet hoe my Rosemont haer jonste felder weygert,
Hoe my dit grillich hert in meerder lusten steyghert;
O wat een wonder kracht heeft oock het stille staen!
Sy die haer niet en roert doet my te snelder gaen.
- XX.A.2 *Dum trahimus, trahimur.*
Haec domina est, medio quae surgit aequore, rupes
Quemque vides, parvae navita puppis, ego:
Dum traho te, mea vita, trahor, tu tracta quiescis,
Non trahis, ipse sequor: te traho, Phylli, manes.
5 Nil agis, ast ego totus agor: nihil ipsa moveris,
Tota sed interea tu mihi corda moves.
Me miserum! ad dominam veniens tractusque trahensque
Hoc magis, heu! cupio quo magis illa negat.
- XX.A.3 *Ton non mouvoir, mouvoir me faict.*
Le tasche t'esmouvoir, mais voycy, que j'admire,
Tu ne te bouges pas, il est tiré qui tire.
Le rocq de ton esprit; madame, ta rigueur
Sans s'esmouvoir en rien me faict bransler le cœur.
- XX.A.4.a OVID. AMOR. ELEG. 19.
Si nunquam Danaen habuisset ahenea turris
Non esset Danae de Iove facta parens.
- XX.A.4.b DAN. HEYNS.
Saepe ego cum possem facilem exorare puellam,
Difficilis mentem coepit habere meam.
...
Tu quoque vel differ, vel ne concede, quod opto:
Si mea iam nolis esse petentis eris.
- XX.B.1 *De trecker wordt ghetoghen.*
De rots die voor u staet is 'trichtsnoer van het leven,
Is als een vaste peyl, by God ons voor-geschreven;
Matroos, die met geweld, en na sijn eygen wensch,
De klippe trecken derf, dat is de domme mensch:

5   Ons noot-dwangh staet gheset, wie kanse doch beweghen?
Wat spertelt eenich mensch? wat heefter yemant teghen?
             Wel voeght u die wel eer in desen u vergreep,
             Die gaen wilt, wort geleyt, die niet en wil, ghesleept.

XX.B.2   *Adtrahens, abstrahor.*

             Sit fatalis apex, scopulus quem conspicis, hospes,
             Esto tibi, parvae navita puppis, homo:
             Aspicias, ut vastam convellat homuncio caudem,
             Inque levem satagat ducere saxa ratem;
5   Illa suo stant fixa loco, nec tracta sequuntur,
             Qui trahit, interea se videt ipse trahi.
             Fata reluctantes rapiunt, ducuntque sequentes;
             Cedere qui non vult sponte, coactus abit.

XX.B.3   *A malheur & encombrer,
             Patience est le vray bouclier.*

             Pourquoi ta foible main tirer ce rocq s'avance,
             Qui toy & tout le tien, sans se mouvoir, esclance?
             Or, ton fatal destin aprens, homme, en ce rocq,
             Lequel, tirer si veus, toy mesme auras le chocq.

XX.B.4.a   SEN. OED.

             Fatis agimur, cedite fatis:
             Non sollicitae possunt curae
             Mutare rati foedera fusi,
             Quidquid patimur mortale genus
5   Quidquid facimus, venit ex alto.

XX.B.4.b   SENECA.

             Necessitatis non aliud effugium est, quam velle, quod ipsa cogit.

XX.B.5   ADTRAHENS, ABSTRAHOR.

             La priere laquelle Epictete nous commande tousiours avoir a la bouche (de
laquelle fait mention le sieur du Vair au manuel d'Epict.) me semble plus
haute que d'un philosophe.

5   *Mon Dieu conduise moy, par la voye ordonnée,
             Le suivray volontiers, de pæur qu'un fort lien
             Ne m'entraîne meschant, ou en homme de bien
             Le pourrois arriver, suivant la destinée.*

Quid luctemur homulli? calcitrone & refractarii equi hoc consequuntur,
ut verbera etiam aliquot excipiant, nec excutiant tamen iugum, ait ille:
10 hominum enim in rebus gerendis sententias non minus fatum, quam calcu-
los fluviorum limus obruit (Pausan. in menip.) nec enim consilio prudenti,
nec remedio sagaci divinae providentiae fatalis dispositio subverti potest,
clamat vel ipse Apuleius. Optimum igitur est pati (inculcat Seneca) quod
15 emendare non possis, & Deum (quo auctore omnia eveniunt) sine mur-
mure comitari. Malus ille miles qui imperatorem suum gemens sequitur;
nihil autem ita plagas coercet, ut patientia.

XX.B.6 Het ghebedt dat Epictetus ons beveelt altijd inden mont te hebben, ver-
haelt by de heer president du Vair, dunckt my vry al wat hoogher te gaen
als de leere vande Heydensche wijs-gierighe:

5 *Leyt my door dijn bestemde baen
Mijn God, so sal ick willich gaen
Daer ick, ghelijck een eerlijck man,
Naer u beschicking komen can:
Of anders werd' ick, als een wicht,
Ghesleept na mijn bescheyden plicht.*

10 Wat worstelen wy dwergghen hier teghen? een aerselende ende achter-uyt-
slaende paert doet met sijn sterckheydt gheen ander voordeel, als dattet sijn
lijf vol slagghen krijcht, en moet niet te min het gareel draghen, en den
ploegh voort trecken. Den raedt ende besluyt der menschen werdt vande
15 beschickinghe Godes immers soo lichtelijck beloopende ende gheheelijck
bedeckt, als de keyen aen den oever liggghende, door het opgheworpen
slijck ofte zandt vande overloopende reviere, seydt Pausan. Godts eeu-
wighe voorsienicheyt en can noch door wysen raedt, noch kloeck verstandt
van 'smenschen vernuft eenichsins verhindert werden, seydt selfs den god-
20 deloosen Apuleius. 'tIs dan best gheduldelijck te verdragen 'tghene men
noch beletten, noch versetten kan: 'tIs best Godt, door wiens macht alles
beleyt wert, sonder teghen-knorren ofte morren in te volgen. Ten is gheen
rechtschapen lantsknecht, die met onwillicheyt ende al suchtende sijn veldt-
oversten navolght. Daer en is niet dat plagghen en slagghen meer versacht, als
lijdtsaemheydt.

XX.C.I PSALM. 18. 3. ACT. 17. 27.

God den onbeweegghden rotssteen, beweeght het al.

Wie sou van Godes aert na weerde connen spreken

Nadien wy inder nacht en in het duyster steken?

Wat mensche cander sien een wesen sonder ent

Die noch gheen cleyne mier in eenich deel en kent?

5 Maer desen onverlet, O God, oneyndich wesen,
Laet van u slechts een woort hier opter aerden lesen;
Siet wat een wonder dingh! hy, die den hemel drijft,
Die ist, die onghemoeyt, en onverandert blijft.

XX.C.2 *Quod movet, quiescit.*

Pulvis & umbra sumus, describere numen Olympi
Non opis est nostrae; pulvis & umbra sumus.
Pace tua liceat tamen, O Deus optime, de te
Paucula vel blaeso promere verba sono.
5 Tu Rupes qui cuncta trahis, qui cuncta gubernas,
Est tamen interea, te penes alta quies.
Nulla subit te cura, Pater, tamen omnia curas,
Astra solumque moves, nec tibi motus inest.

XX.C.3 IAQU. I. 17.

*Toute bonne donation & tout don parfait est d'enhaut, descendant du pere des lumie-
res, par devers lequel il n'y a point de variation ny d'ombrage de changement.*

Voicy! tout l'univers de ceste grande roche
Attiré sans tirer: quand Dieu sur nous decoche
Tantost ses dons, tantost sa foudre & son couroux:
Le tout mouvant est coy, le punissant est doux.

XX.C.4.a PSALM. 103. BUCH.

Ille flammantis super alta coeli
Culmina immotum solium locavit,
Et suo nutu facile universum
Temperat orbem.

Vid. August. Meditat. Cap. 29.

XX.C.4.b HERM. POEMAND. CAP. II.

Omne motum non in moto movetur, sed in quiescente, & id quod movet,
quiescit.

XX.C.5 QUOD MOVET, QUIESCIT.

Nosne infinitum, aeternum, ac ineffabile numen (ex quo, per quod, & in
quo omnia, a quo sunt omnes causae causarum) definiamus aut describa-
mus? nosne homulli futes, ac nihili, qui necdum culicis aut pulicis cor-
pusculum, satis perspeximus? absit, absit. Deus religione tantum intelligen-
5 dus, pietate profitendus est, sensu vero persequendus non est; sed ado-

randus, ait Hilar. Interea tamen, ore venerabundo ac humili, de Deo fas est
proloqui ea quae ipse de sese, in libris mysticis, memoriae prodidit. Nec
brevius quidquam aut mirabilius ex immenso isto oceano facile depromat
aliquis, hoc elogio, Deum immobilem esse, omnia tamen movere; Deum
10 securum esse, omnia tamen curare; Deum inconcussum esse, omnia tamen
quaterere. Plura quid addam? quidquid in Deo est, Deus est, inquit Hilar.
Melius ergo Deum ex operibus cognosces, &, ut solem non directo, ait
Hermes, sed in aquis intuemur, sic Deum in operibus. Eo si quis se modo
ad Deum attollat, ilico humiliabitur; nec enim fieri potest ut quis Deum
15 cogitare, & eodem tempore elato animo esse possit.

xx.c.6 Hoe souden wy dat on-eyndich, eeuwich, onuytspreeckelijck wesen
Godes, uyt het welcke, door het welcke, en in het welcke alle dinghen zijn,
van 'twelcke de beginselen aller beginselen af-dalen, hoe segh ick, souden
wy den aert en eyghenschap van 'tselve recht beschrijven? Wy arme aert-
5 wormen, die nauwelijck noch de eyghenschap van een nietighe mugghe
ofte vloo recht ondersocht hebben? Godt is door nedericheydt te verstaen,
door Godtsdiensticheydt te belijden, niet met onse sinnen op te volghen,
maer aen te bidden, seydt den oudtvader Hilarius. Ondertusschen noch-
tans isset niet ongheoorloft, met eerbiedighen en nederighen monde van
10 Gode te uyten, het ghene hy selfs van hem door sijnen geest heeft laten
ghetuyghen. Waer van dit kortelijck, doch grondelijck kan gheseydt wer-
den. Dat hy alle dinghen beroert, selfs onberoerlijck: dat hy alle dinghen
besorght, selfs buyten sorghe: dat hy alle dinghen beven doet, selfs gheen-
sins beweecht zijnde: om kort te spreken, al wat in Gode is, dat is Godt,
15 ende goddelijck, seyter een oudtvader. Het goddelijck wesen dan, is best
te kennen uyt sijn wercken, ende ghelijck wy de sonne niet reghel-recht,
maer in het water aensien en konnen, alsoo mede Godt niet als in sijne
wercken, seydt Hermes. Yemand dan, in voeghen als voren, sich tot Gode
verheffende, sal buyten twijfel ten hoogsten vernederen, want wie en
20 soude sich selven niet verachten, ende onder sich nedersyghen, als hy op
Godt maer en denckt?

122

REPERIRE, PERIRE EST.
XXI.

IS

AMBRÓS. **C**laude vas tuum ne unguentum effluat, claudé virginitatem vere-
DE VIRG. **C**cundiâ loquendi, & abstinentiâ.

HIERON. **T**enera res in sæminis pudicitia est; &, quasi flos pulcherrimus, citò
AD SAL. **T**ad levem marcescit auram; leviq; statu corrumpitur, maximè ubi
YIAN. & atas consentit ad vitium.

Annæn. Robert. Lib. 2. Rej. Iud. Cap. 12.
Sæpe explorando, an, & ubi virginitas sit, virginitas amissa est.

Tvlucht

- XXI.A.1   *'Tvlucht, krijgbet lucht.*
 Els in haer eerste jeucht quam veel haer minne vraghen
 Waer dat haer maegdom was; ja woude Ritsaert klagen,
 Indien men't haer versweegh: ten lesten sprack de min,
 Kint houdt dit doosjen toe, hier is de maeghdom in;
 5 (Int kistjen sat een vinck) de min is nau vertoghen,
 De doos is opghedaen, de voghel uytghevlogen;
 Ach! maeghdom, teer gewas, dat ons soo licht ontglijt!
 Met soecken raecktet wech, met vinden isset quijt.
- XXI.A.2   *Inveniendo, amittitur.*
 Virgineum Caieta decus dum laudat Alumnae,
 Virginitas ubi sit, Lydia nosse cupit,
 Dum, mage suspectum ne consulat illa, veretur;
 Exiguam nutrix pyxide claudit avem:
 5 Hoc cape, virginitas latet hic; ait, arca repente,
 Ut stetit in thalamo sola puella, patet.
 Vix bene tegmen hiat, volat irrevocabilis ales,
 Hei mihi virginitas, dum reperitur, abit.
- XXI.A.3   *Trouver, est perdre.*
 Lors quant l'oiseau caché te donna ta nourrice,
 De curiosité vouloit oster le vice
 Hors ton esprit: Margot jamais scavoir convient
 A fille tout cela, qu'a fille n'appartient.
- XXI.A.4.a   AMBROS. DE VIRG.
 Claude vas tuum ne unguentum effluat, claude virginitatem verecun-
 dia loquendi, & abstinentia.
- XXI.A.4.b   HIERON. AD SALVIAN.
 Tenera res in foeminis pudicitia est; &, quasi flos pulcherrimus, cito
 ad levem marcessit auram, levique flatu corrumpitur, maxime ubi &
 aetas consentit ad vitium.
- XXI.A.4.c   *Annaen. Robert. Lib. 2. Rei. Iud. Cap. 12.*
 Saepe explorando, an, & ubi virginitas sit, virginitas amissa est.

- XXI.B.1 *Een open mondt toont 'sherten grondt.*
 Uw' doosje soete maegt, was lustich aen te schouwen,
 Dies heeft meest al het volc het oogh daer op gehouwen
 Om t'innich moy te sien; maer als het open ginck,
 Doen was de gantsche schat niet anders als een vinck.
 5 Fop hadde, doen hy sweegh, een grooten naem verworven
 Maer als sijn flabbe gingh, doen wasset al verkorven:
 Wie niet te wijs en is, en niet wil schijnen geck,
 Die spreke niet te veel, so heelt hy sijn gebreck.
- XXI.B.2 *Silendo stolidus sapienti par est.*
 Hac, dum clausa fuit, sub pyxide mira latere
 Regalesque tegi quisque putavit opes;
 Mox, ut aperta fuit, spectacula ludicra vulgo
 Praebet, & e capsula parva volavit avis.
 5 Dum siluit tua lingua, virum te, Basse, putavi:
 Testatur puerum te sine mente sonus.
 Qui loquitur, populo se praebuit ille videndum,
 Vel fatuus; presso dum silet ore, sapit.
- XXI.B.3 *Sans langage, le fol est sage.*
 Tout semble bel & bon, quant ceste boîte est close,
 Mais quant un malotru ouverte la propose,
 Le jeu est tout gasté, le monde voit que c'est;
 Pour sage on tient le fol, si long temps qu'il se taist.
- XXI.B.4.a MARTIALIS.
 Cum te non nossem, dominum regemque vocavi:
 Cum bene te novi, iam mihi Priscus eris.
- XXI.B.4.b ERASM. IN APOPT.
 Est aliqua sapientiae pars, silentio stultitiam tegere.
- XXI.B.4.c ALCIAT. EX GRAECO.
 Quum tacet haud quidquam differt sapientibus amens,
 Stultitiae est index linguaque voxque suae.
 Ergo premat labium, digitoque silentia signet,
 Et sese Pharium vertat in Harpocratem.

XXI.B.5

SILENDO STOLIDUS SAPIENTI PAR EST.

Multis praeclarum videtur bene loqui, prudentioribus apposite tacere. Quoties enim, extra notam simulationis, aut ignorantiae, tacere fas est, silentium non loquacitatem, hominem cordatum indicare cordati iudicant: nec quanta quis, sed qualia loquatur; nec verborum molem, sed pondus attendendum esse. Ut moneta illa optima est, quae praetii plurimum habet in parva mole, sic sermo qui sensus, ait prudens vir, & confidenter addit; Quid visurus sim nescio, sed verbosos valde & una sapientes nondum vidi, Cor fatui (inquit Salom.) eructat stultitiam. Aut nihil igitur, aut accurate loquendum; ne lingua, quae in humido ac lubrico est, (ut antiqui dicebant) alibi titubet, aut vacillet; nec enim turpe adeo pede, quam mente labi, ait Stobaeus. Concludo, & cum Maximo silentium optimum atque tutissimum rerum administrandarum vinculum esse definio.

XXI.B.6

Veel achten't een groote sake wel te kunnen spreken: wyse luyden houden meer van wel te kunnen swijghen, ja oordeelen dat so menichmael yemandt swijghen mach, buyten verdachtheyt van onwetenheydt ofte gheveynstheydt, dat het swyghen, en niet het spreken een waertheycken is van een rechtsinnich verstant. Niet hoe vele, maer hoedanighe reden dat yemandt voortbrenghet, niet de menichte, maer het ghewichte der woorden, is bedenckelijck: Ende ghelijck dat voor het beste gelt werdt ghehouden, 'twelck in weynich stoffe, groote waerde vervat: so moeten oock de redenen, die weynich woorden, en veel sins in hebben, hoochst gheacht werden. Ick en weet niet, seyter een gheleert man, wat ick noch sien sal, maer tot noch toe en hebbe ick noyt veelsprekenden mensche wijs gevonden. 'T schijnt stout gheseydt te zijn, doch Salomon selfs is al mede van dat ghevoelen: waer veel woorden zijn, seydt hy, daer hoortmen den sotten. Ghelijck het metael door sijn klanck, soo wordt den mensche door sijn reden onderscheyden, seydt Quintilianus. Het is daerom oorboir ofte gheene, ofte welvoeghende redenen voort te brenghen, op dat de tonghe, die in het natte gladde haer woonplaetse heeft, (ghelijck de ouden seyden) niet erghens in en glibbere: want ten wordt niet soo quaedt ghehouden metten voeten, als mette tonghe, te struyckelen.

XXI.C.1.a

In wetenschap, maticheyt.

Het was u aengeseyt, en dier genoegh bevolen,
Dat eenich diep gheheym hier binnen was verholen,
Maer ghy en ruste niet, o al te lossen maeght,
Tot dat ghy 't al te mael tot uwer schande, saeght.
Laet daer des Heeren arck. des hemels diepe saken
En staen u niet te sien, en minder aen te raken;
Niet soecken is hier best, niet weten hier verkiest,
Die soeckt, en vintet niet, of die het vint, verliest.

- XXI.C.2.a *Tegenda non detegenda.*
 Fida tibi nutrix hac pixide sacra latere
 Dixerat, & satis hoc debuit esse tibi;
 Quid tractare manu, quid cernere, virgo, requiris,
 Quaeque tenere manu, quaeque videre nefas?
 5 Sacra Dei reverenter habe; quid foederis arcam
 Tangis? io, cohibe stulta puella manus.
 In multis nescire iuvat, scivisse nocebit,
 Saepe perire fuit, quod reperire vocant.
- XXI.C.3 ECCLES. 3. 22.
Tu n'as que faire de voir de tes yeux les choses secretes.
 Quel curieus desir ton pauvre esprit incite,
 Pour voir ce que ne dois? trouvant en seras quite,
 Ne sonde les secrets, ains mets au ciel ton cœur:
 Ne touche de la main a l'arche du Seigneur.
- XXI.C.1.b *Anders, op het selve beelt.*
 Ten is van gheenen noot een voghel uyt te dryven,
 Hy wil oock even selfs niet in sijn hutte blyven;
 Want als hy maer en siet het open vande lucht,
 Soo springht hy veerdich op, en gheeft hem totte vlucht.
 5 Het lichaem is de koy, die houdt de ziel ghevanghen;
 De doot die maecktse los, die maecktse vrye ganghen;
 Waerom, o christen hert, waerom doch hier ghevreest?
 Al velt de doot het lijf, sy maeckt een vryen gheest.
- XXI.C.2.b *Idem Emblema, alio sensu.*
 Carcere nil opus est captam pepulisse volucrem,
 Sponte sua fugiet, tu modo pande fores;
 Pande fores caveae, mox, qua data porta, volabit;
 Inque suum fugiet libera facta nemus.
 5 Corporis angusto mens enthea clauditur antro,
 Mors libertatem reddere sola potest:
 Mens age, pone metus; nec enim nisi vincula rumpit,
 Abrumpit quoties de tribus una colum.

- XXI.C.4.a IOS. SCHALIGER.
Nescire velle quae magister optimus docere non vult erudita inscitia est.
- XXI.C.4.b BASIL.
Animi morbus est, male & superflue de Deo quaerere.
- XXI.C.4.c HILAR. DE TRIN.
Deus religione intelligendus est, pietate profitendus est, sensu vero persequendus non est, sed adorandus.
- XXI.C.4.d DEUT. 29. 19.
Les choses cachées apartiennent a l’Eternel nostre Dieu: mais les choses revelées sont pour nous & nos enfans.

128

LAEDIT INEPTOS.
XXII,

OVID. I. **A** rte cetera remoque rates veloque reguntur,
AMAND. **A** rte leves currus, arte regendus amor.
VEGET. LIB. **Q** uo secundos optat eventus dimicet arte non casu.
3. IN PRÆF.
APVL. EX **A** mabit sapiens, cupient ceteri.
AFRAN.

Tis

- XXII.A.1   *'T is quaet, voor die't mis-vaet:
'T is goet, voor die't wel doet.*
- De Pieterman is nut voor spijs te zijn gegeten
Van die sijn vreemden aert en loose rancken weten;
Maer die hier onbewust of onervaren zijn
Vervallen in geraes, door onverwachte pijn:
5 Ghy sult daerom den visch van desen hooren prijsen,
Ghy sult om desen visch een ander hooren grijsen;
Ey siet! uyt een gheval lacht d'een, en d'ander schreyt:
De min is Pieter-man, daer isset al gheseyt.
- XXII.A.2   *Laedit ineptos.*
- Extrahitur nostro mirabilis aequore piscis,
(Effuge piscator ni tibi docta manus:)
Quem si forte rudi quis tangere sustinet ausu
Ille venenata cuspide laesus, abit:
5 Qui caute tenet hunc doctaque eviscerat arte,
Mox impune coquo tradere monstra potest;
Hic quod edat, quod laedat habet contrarius alter,
Quid multis opus est? hoc in amore valet.
- XXII.A.3   *L'adroict n'a mal.*
- Cil qui la vive prend, & ou qu'il faut, la touche;
Appreste, quant il veut, viande pour sa bouche;
La mal adroicte main produira l'enrager,
Dy, n'est ce pas l'amour dont tu me veus parler?
- XXII.A.4.a   OVID. I. AMAND.
- Arte citae remoque rates veloque reguntur,
Arte leves currus, arte regendus amor.
- XXII.A.4.b   VEGET. LIB. 3. IN PRAEF.
- Qui secundos optat eventus dimicet arte non casu.
- XXII.A.4.c   APUL. EX AFRAN.
- Amabit sapiens, cupient caeteri.
- XXII.B.1   *'t Is kunst te leven.*
- Siet hoe de werelt gaet, daer twee gesellen vissen
Heeft dickmael een het nut, en d'ander moetet missen:
Een lachter inde vuyst, gantsch blijde metten vangh,
En d'ander schreyter om, en jammert uren langh;

5 Daer is een seker greep om dit en gint te raken,
Niet yeder is bequaem tot alderhande saken;
Wat desen heeft verrijckt, heeft ghenen uytgeput,
't Was yeder even na, maer gheensins even nut.

XXII.B.2 *Non omnibus, omnia.*

Pascitur ille cibo, depascitur iste veneno;
Inque pari causa quod gemat alter habet.
Res eadem quare iuvet hunc, cur torqueat illum
Quaeritis; in causa est laeva, vel apta manus:
5 Apta manus festos & tristia vertit in usus,
Ipsa vel evertit gaudia laeva manus.
Artis opus vita est, non omnibus omnia quadrant
Quod nocet huic, illi commoda saepe tulit.

XXII.B.3 *Deux mendians a un huis,
L'un a le blancq, & l'autre le bis.*

Deux touchent un poisson, dont l'un est mis en rage,
Et l'autre estant joly, s'en rit de bon courage.
Tout n'est pas propre a tous; dont l'un fait son profit
Un autre pert ses biens, & creve de despit.

XXII.B.4 THEODORET.

Neque ensis caedium causa est, sed is qui ense male usus est, neque
divitiae & paupertas, aliaeque vitae prosperitates & adversitates repre-
hendi & accusari merentur, sed qui unoquoque eorum praeter leges
utuntur.

XXII.B.5 NON OMNIBUS, OMNIA.

Nec satis clavus, nec satis est fraenum, nisi adsit qui arte moderetur,
non satis cythara, nisi qui scite moduletur. omnia non pariter rerum
sunt omnibus apta. Egregie, ut caetera, Arist. tantum, inquit, ad unum-
quemque foelicitatis pervenit, quantum cuique virtutis ac prudenti-
5 tiae. priscis mortalibus ferae damno fuere, utpote identidem ab eis
laesis; posteriores etiam in suum commodum vertere coeperunt, carni-
bus vesci, pellibus vestiri, felle mederi. Nam quemadmodum unius &
eiusdem herbae apis florem sequitur, capra fruticem, sus radicem, bos
folium, aves semen; ita quisque pro ingenii modo utilia aut futilia ex
10 re quapiam colligit. Aqua maris inutilis est potui, sed alit pisces, ac
servit navigantibus. Ars utentis rerum usum distinguit, & sapiens, ut
ait comicus, fingit fortunam sibi. longe aliter Penelopen Ulysses, aliter

15 Eurimachus spectabat; aliter solem Pythagoras, aliter Anaxagoras; ille ut Deum, hic ut lapidem prospectabat: virtutem denique ipsam non eodem modo Socrates atque Epicurus. Socrates quidem tanquam beatitudinis, Epicurus tanquam voluptatis amator sequebatur. Quid tandem: Peregrinemur ut apes, non ut araneae, &, quod in quaque re commodi est, id excerpamus.

XXII.B.6
5
10
15
20
Noch het roer aen het schip, noch den toom aen het peert baten yet, sooder niemant en is diese wel bestiere. Luyt ende cyther zijn vergeefs, sonder goede meester die daer op spele. Alle dingen staen alle man niet even wel ter handt, maer yeder een treckt soo veel voordeels uyt eenich dinck, als hy wijsheydt heeft. De wilde dieren zijn in oude tyden by de onervaren menschen schadelijck gheacht gheweest, midts zy-lieden t'elcken daer van gequetst wierden. De nakomelingen daerenteghen hebben uyt de selve groot voordeel weten te trecken, als der selver vleesch tot spyse ghebruyckende, de vellen tot kleedinghe, de galle tot ghesondtmaeckinge: want ghelijck aen een ende het selve kruyt de bie na de bloeme tracht, de geyte na de spruyte, het vercken na de wortels, den os naer het blat, den voghel na het zaet: alsoo plach een yeghelijck na den inval van sijn vernuft, uyt een en de selve sake den eenen nutte dingen, den anderen niet dan beuselinghen te trecken. Een purpuren kleedt sal den mensche verheugen ende tot vreuchde verwecken, ende den stier doen woeden. Het zee-water en deught niet tot dranck, is evenwel bequaem totte visscherie ende de schipvaert. De konste des gebruyckers onderscheyt de dinghen, ende een vernuftich mensche kan sijn eyghen gheluck smeden. De deucht selfs en werdt niet op eene wyse by Socrates en by Epicurus betracht, want den eenen volght dese om der ghelucksalicheydt, den anderen om der wellust wille. Voor besluyt, laet ons handelen ende wandelen als byen; ende niet als spinnen, op dat wy uyt alle dinghen het beste verkiesen.

XXII.C.I 2. CORINTH. 2. 16.

Den desen een reuck des doots, ter doot: Ende den genen een reuck des levens ten leven.

5
Daer wort een seker visch hier uyt de zee ghetogen
Daer, by een handich mensch, wort voetsel uyt gesogen;
Maer die het seltsaem dier niet recht en heeft gevat
Die raest gelijck een hont, oock schoon hy niet en at.
Siet wat misbruycken werct. Het boeck van God geschreven
Doot somtijts die het leest, en siet! 'tis enckel leven:
Daer 't bietje suycker vint, juyst uyt dat eyghen kruyt
Daer suyght de vuyle spin vergiftich voetsel uyt.

- XXII.C.2 ECCLES. 32.
Qui quaerit legem replebitur ab ea, & qui insidiose agit, scandalizabitur ab ea.
 Piscis idem genus huic alimenta benigna ministrat,
 Piscis idem genus huic causa doloris erit:
 Cur aliquis piscem pronuntiet esse malignum?
 Cum nocet, haud piscis, sed, coce, culpa tua est.
 5 Sancta Dei lex est, fert pagina sacra salutem,
 Quo pereat, tamen hinc lector iniquus habet.
 Libet apis violas, & aranea libet easdem;
 Haec aconita trahit floribus, illa favos.
- XXII.C.3 *Le fol est l'auteur, de son malheur.*
 Deux prenent un poisson, poisson de mesme sorte,
 L'un en sent grand tourment, & l'autre bien s'en porte:
 La cause est du malheur la mal adroite main:
 Ta loy est juste, o Dieu, meschant le cœur humain.
- XXII.C.4.a PROV. 8.
 Iusti sunt omnes sermones mei, non est in iis pravum quid, neque per-
 versum: recti sunt intelligentibus & aequi inventientibus scientiam.
- XXII.C.4.b I. CORINTH. I. 18.
 A ceux qui perissent la parole de la croix leur est folie, ains a nous qui
 obtenons salut, elle est vertu de Dieu.
- XXII.C.5 BONIS BONA, MALIS MALA.
 Ab ipso conditore nihil malum aut turpe, ait Hermes: turpia enim
 sunt affectiones inhaerentes generationi, sicut aerugo aeri, sordes cor-
 porum; atqui nec aeruginem fecit faber, nec sordes auctor produxit, nec
 malitiam Deus. Scripturam sacram, ad stabiliendas omnium fere aeta-
 tum haereses, detorquere omnes videmus; atqui id non scripturae
 5 vitio, sed naturali hominum sive ambitione, sive pravitate fieri, ratio
 docet. Vultures ad male olentia corpora, praeteritis amoenis ac odori-
 feris, feruntur; muscae sana corpora praetervolant, ad ulcera prope-
 rant. Ita isti, claris ac perspicuis scripturae locis omissis, obscuris ac
 10 dubiis adhaerescunt, aut non raro perversa interpretatione dubios
 facere conantur. Imo vero quemadmodum eadem purpura homines
 delectat, ac ad gaudium provocat, tauros offendit, ac irritat ad pug-
 nam: sic ex eodem loco, hic doctrinae salutaris, ille schismatis ac sec-

15   tae occasionem saepe arripuit. Unde hoc? verbo dicam: Deus bonus,
scriptura sancta, homo perversus.

xxii.c.6   Van den schepper en komt niet quaedts, seydt Hermes, want het
ghene dat inden mensche quaedt is, zijn des selfs aengheboren ghene-
ghentheden, hem aenhanghende gelijk den roest het yser, ende de vuy-
licheydt het lichaem doet, nochtans en is de smit geen oorsaecke van
5   den roest, noch den ghenen die het lichaem geteelt heeft van de vuy-
licheydt, noch Godt van den quade. Dat de heylighe schrift tot ver-
sterckinghe van alle ketterijen werdt te berde ghebracht, ofte door
verdorventheydt, ofte door eergiericheydt der menschen, leert de
ervarentheydt. De giervoghels, al wat wel rieckt voorby vlieghende,
10   vallen op de stinckende en bedorven lichamen. De vlieghe ghesonde
leden verlatende, gaen suyghen aen sweeren ende etter-buylen. Veel
menschen effene en nutte schriftuer-plaetsen van de handt slaende,
nemen geneuchte vrende besluuten te smeden, uyt eenighe twijfelach-
tighe ofte duystere redenen. Ia gelijk een ende het selve purperen
15   kleedt de mensche vervrolickt, de stieren vergramt en doet rasen; op
ghelijcke wijze sal den eenen somwylen Godsalighe leerstukken, een
anderen schadelijcke ketterijen, uyt een en de selve plaetse trecken.
Wat is hier de reden van? int korte; Godt is goedt, de schrift is hey-
lich, maer den mensche is verkeert.

20   *Als quaet, uyt goedt, ons wedervaert,
Dat komt uyt ons verdorven aert.*

134

TANGOR, NON FRANGOR AB VNDIS.
XXIII.

Hac tamen sunt de raro contingentibus ut bene Hieron. Lib. 3. Epist. 5.

Quis fornacem regis babilonij sine aduisione ingressus est? inquit, cuius adolescentis aegyptica domina pallium non tenuit? inter illecebras voluptatum etiam ferreas mentes libido domat. Difficile inter epulas seruat pudicitia.

ET BERNARD. IN QVOD. SERM.

Periclitatur castitas in delitijs, humilitas in diuitijs, pietas in negotijs, veritas in multiloquio, charitas in hoc mundo.

Alle

- XXIII.A.1 *Alle aensprekers, gheen herte-brekers.*
 Ghy rijt geduerich uyt, ghy zijt in alle feesten,
 Ghy komt, o Rosemont, by alle blijde geesten,
 En desen onverlet soo blijfje datje waert,
 En houdt den eersten stant van uwen koelen aert.
 5 Nu isset immers waer (het schenen eertijts droomen)
 Dat midden inde zee zijn even soete stroomen,
 En blijven onvermenght. Siet wat een vreemt verstant!
 Ghy blijft als killich ys te midden in den brant.
- XXIII.A.2 *Tangor, non frangor ab undis.*
 Phylli Dionaeis circundaris undique turmis,
 En Venus in venas non venit ulla tuas:
 Mille proci calidis implent tibi questibus aures,
 Tu tamen in mediis ignibus, igne cares.
 5 Sic manet & fluvio, licet aequora vasta pererret,
 Qui fuit ante color, qui fuit ante sapor.
 Vis fluvii miranda, meae vis mira puellae,
 In circumfuso tutus uterque mari est.
- XXIII.A.3 *Parler de bouche, au cœur ne touche.*
 Le fleuve, que tu vois, en haute mer se pousse;
 Et, non obstant cela, son eau demeure douce.
 Pourquoi t'estonnes tu? ma dame peut autant,
 Marchant par-my le feu, est froide non obstant.
- XXIII.A.4.a *Haec tamen sunt de raro contingentibus ut bene Hieron. Lib. 3. Epist. 5.*
 Quis fornacem regis babilonii sine adustione ingressus est? inquit,
 cuius adolescentis aegyptica domina pallium non tenuit? inter illece-
 bras voluptatum etiam ferreas mentes libido domat. Difficile inter epu-
 las servatur pudicitia.
- XXIII.A.4.b ET BERNARD. IN QUOD. SERM.
 Periclitatur castitas in delitiis, humilitas in divitiis, pietas in negotiis,
 veritas in multiloquio, charitas in hoc mundo.
- XXIII.B.1 *Elck sijn goetjen.*
 Men vont in ouden tijt, en even noch, revieren
 Die midden in de zee en door de baren swieren
 Doch schoon haer soete stroom tot in het soute schiet
 Sy vloeyen nevens een doch efter menghen niet.

5 Siet dus hout nu het volck (men moetet houwen noemen
Want yder houdt zijn goet) wie kan van liefde roemen
Daer yemant schoon hy trout zijn goet bewaert alleen
'tFy van bysonder goet als 'tlichaem is ghemeen.

XXIII.B.2 *Corpora communia, sed non pecunia.*

Per latices, Neptune, tuos diffunditur amnis,
Cui remanet totus, qui fuit ante, color:
Mixta nec unda mari, mare nec miscetur in undis
Fluminis, & proprius piscis utrique manet.
5 Heus ubi sancta fides? ubi dulcia foedera lecti?
Utraque sepositas arca reservat opes:
Corpora sunt nobis communia, lege iugali,
Cum mihi te dederis, cur tua, Phylli, negas?

XXIII.B.3 *Chacun son cas apart.*

Le fleuve, que tu vois, bien par la mer se roule,
Mais son eau, ny poisson, hors de son sein ne coule.
Lors, quant les mariez ont mis leurs biens apart,
Ou est, dy foible amour, ou est ton feu & dart?

XXIII.B.4.a HORAT. SAT. I. LIB. I.

Miraris cum tu argento post omnia ponas
Si tibi non praesto, quem non merearis amorem.

XXIII.B.4.b *Plutar. in Praecept. Matrim. ex vers. Amiot.*

Platon escrit que la cité est bien heureuse ou on n'entend pas ces mots,
cela est mien, cela n'est pas mien, mais ces paroles la doivent bien encore
plus estre bannies hors du mariage.

XXIII.B.5 CORPORA COMMUNIA, SED NON PECUNIA.

5 Quid hoc rei est! Fluvium per medium maris labi, in sinum, & velut
in amplexus cani istius patris ruere, & suam nihilominus undam, colo-
rem, pisces sibi servare! Monstrum hoc aliquis in mari, aliud nos in
terra miremur. Patrum nostrorum aevo, cum adhuc exstarent veteris
vestigia recti, una fere erat & simplex matrimonii ineundi ratio, ut
simul cum ipsis nuptiis omnium bonorum societas inter coniuges con-
tracta videretur. Nunc vero mutata tempora, mutati adeo una homi-
num mores, ut coniugii sacrum in commercium abiisse, & res Mancipi
facta videatur; quotque hodie matrimonia, totidem sordidae fere pac-
10 tiones, de bonis in communionem non conferendis, interveniant. Quid

dicam? Stulte parentes filiam in matrimonium collocant ei, cui dotem diffidunt. Stulte mulier marito eiusmodi se dat, cui sua negat. Ut humida miscentur omnibus partibus, sic inter coniuges nihil separatum, nihil singulare; non corpus, non bona, nec cogitationes quidem, velim.

15

XXIII.B.6

De ondersoeckers der nature hebben voor een groote vreemdicheydt aenghemerckt sekere reviere midden door de zee vlietende, sonder nochtans haer visch en water mette zee ghemeen te maecken. 'T is (mijns oordeels) immers soo seltsaem datmen hedensdaechs, int maecken van houwelijcken, ghemeyschap van lichamen volkomelijck ende sonder teghenspreken toelaet, ghemeyschap van goederen, daerentegen gantsch verwerpt. Ist niet groote dwaesheyt een teere maghet, u eyghen vleesch en bloet, in den schoot van desen of ghenen onbesuysden jonghelinck slechtelijck heen te legghen, om na sijn welghevallen met de selve om te moghen springhen, een hant vol gelts daerenteghen, of so wat eerde kluyten in dier voeghen vast te maken, dat hy daer niet aen en kan? ist niet dullicheydt sijn dochter te betrouwen aen yemant diemen het houwelijcx goet niet betrouwen en derf? Sekerlijck de weerdicheydt des houwelijckschen staets, werdt door dese vreemdicheden veel te kort ghedaen: want voorwaer, alster wel soude gaen, soo behooren de ghehoude niet alleenlijck in lichamen, maer oock in goederen, ja in ghemoederen ende ghedachten ghemeen, en in alle haer deelen immers soo seer vermengt te wesen, ghelijck wijn en water, als het onder den anderen ghegoten is.

5

10

15

20

*Waer twee gheworden zijn tot een,
Maeckt daer ghemoet en goedt ghemeen.*

XXIII.C.1

I. CORINTH. 7. 31.

De werelt ghebruyckende, als niet ghebruyckende.

Siet hier een versche beeck die met de soute baren
Can spelen in het diep, oock sonder eens te paren;
Siet! hoe het water raest, sy blijft al even soet,
Sy houdt haer eersten aert te midden inden vloet.

5

Het is een groote deught met alle man te leven,
En aen het los ghewoel sijn herte niet te gheven;
O die de werelt schiept, en schiept oock even my,
Gheeft dat in dese ziel de werelt niet en zy.

- XXIII.C.2 *Mediis immixtus in undis.*
 Esse ferunt, medium qui per mare volvitur, amnem,
 Is tamen aequorei nil trahit inde salis.
 Nos mundi pelagus, nos vastum currimus aequor,
 Nos tenet in salso Doris amara sinu;
 5 Omne latus ferit unda, furit celer aestus arenis,
 Ah! quid agat tantas rivulus inter aquas?
 Alme Deus, liceat nulla salsugine tinctis
 Reddere corpus humo, reddere corda tibi!
- XXIII.C.3 *Bien te baigne, mais sans melange.*
 La mer en ce tableau, lecteur, prens pour le monde,
 Et gard toy que son sel jamais ne se confonde
 Avec le fleuve doux de ton esprit Chrestien,
 Dieu donne, que chacun bien donne garde au sien.
- XXIII.C.4.a AMBROS. DE VIRG.
 Discite in hoc mundo, supra mundum esse; & si corpus geritis, volitet
 in vobis ales interior.
- XXIII.C.4.b PHILIP. 2. 15.
 A fin que vous soyez sans reproche & simples enfans de Dieu, irrepre-
 hensibles au millieu de la generation tortue & perverse.
- XXIII.C.5 MEDIIS IMMIXTUS IN UNDIS.
 Semina ac plantae, aliunde petitae, ex qualitate terrae, cui inseruntur,
 brevi fructus producunt: animalia, in aliam regionem translata, ad
 genium loci, in quo habentur, indolem formant: Idem nobis fere acci-
 dit: mentem ad verbi divini normam indies nobiscum formamus, &
 5 vitae melioris spem animo concipimus, at simulatque in media urbe
 versari occipimus, ubi nos res hominesque circumstrepunt, subito hinc
 tumultus ac turbas haurimus, & negotium nobis, non nostra solum
 negotia, sed aliena etiam, faciunt. Miseros nos! abripimur, & conta-
 gione plerumque insanimus, ecquis enim
 10 *... Cui mens circumflua luxu*
Intactum poterit vitio servare rigorem?
 Nos tamen adnitamur contra, & cum bono Deo, alphaeum, mare
 siculum subterlabentem sine mixtione undarum, sedulo imitemur; per-
 que levitates ac vanitates huius seculi transeuntes, iis ne misceamur. at,

15   veluti piscis marinus in salsis undis non salsus, ita nos, ne salsuginem
trahamus ex hoc pelago. Solis radii contingunt quidem terram, sed ibi
sunt, unde mittuntur. Utinam sic animus nobis versetur inter humana,
ut adhaereat interea origini suae, id est, Deo!

XXIII.C.6   Een uytheemsche plante ofte zaedt, hier te lande ghebracht zijnde, ver-
liest seer haest haren eyghen aert, en voecht sich na het landt daer
in sy gheplant oft ghesaeyt wert: vremde ghedierten aerden terstondt
naer het gheweste daerse ghehouwen worden, verghetende het landt
5   daer uyt sy ghekomen zijn. Yet sulcx ghebeurt den mensche schier alle
daghe, hy oeffent sich in eenicheydt in Godes woordt, maeckt daer uyt
reghels tot een stichtelijck leven, en brengt sijn gheneghentheden als
onder een toom, maer so haest hy uyt sijne innighe ghedachten komt,
en begint, beneffens andere menschen, in de werelt te woelen, terstont
10   kleven hem de omswevende gebreken van andere aen't lijf, en wort
door de selve (ghelijck door een snel loopende reviere) wech ghe-
ruckt.

Die in de stroom van wellust swemt,
                 Al is sijn gheest al wat ghetemt,
15   *Of schoon hy op zijn saken let,*
                 Wert van eens anders vuyl besmet.

Laet ons hier teghens ernstelijck strijden, ende naervolghen de reviere
alpheus (die midden door de sicilische zee, sonder sich met de selve te
vermenghen, haren loop neemt) laet ons midden inde ydelheden van
20   de werelt, trachten met de selve niet ghemeens te hebben, ende zijn
ghelijck versche visschen in soute wateren. De stralen van de sonne
schijnen wel op der aerden, maer blijven ghelijckewel gehecht aen het
lichaem van 'twelcke sy neder dalen. 'Tware te wenschen dat wy met
de menschelijcke dinghen besich zijnde, ons niet dieper daer in en lie-
25   ten, ofte wy en bleven even wel vast gehecht aen onse oorspronck,
welck is Godt. Die ons daer toe sijn ghenade verleene.

148

FAC SAPIAS ET LIBER ERIS.
XXIV.

TIBULL. **S**ervitium mihi triste datur teneorque catenis
Et nunquam misero vincla remittit amor.
OVID. 3. **S**ed tamen haeret amor crescitque dolore repulsa
METAM. **S**et tenuant vigiles corpus miserabile cura
Adducitque cutem macies,
OVID. **D**y faciant possis domina transire relicta
Limina, proposito sufficiantque pedes,
Et poteris, modo velle tene.
DAN. **S**cilicet angustum nimium concludimur orbe;
HEYNS. **S** Indicio peccat qui sapienter amat.

Wær

- XXIV.A.1 *Waer hier verstant, daer waer gheen bant.*
 Moy Brechtje speelt de beest, en Fop laet met hem gecken,
 'Ken can (so roept de vent) mijn hert niet van haer trecken,
 Sy is vol enckel gheest, vol alle moy ghetast,
 Dies ben ick aen mijn lief met stale ketens vast.
 5 Maer segh eens, lieve Fop, en hebje noyt ghevonden,
 Een nar, die met een stroo was aen een pael ghebonden,
 En die noch efter stont als met een boey aen't been?
 Ghy zijt (al weetjet niet) van dese gecken een.
- XXIV.A.2 *Fac sapias, & liber eris.*
 Usque rogas, negat usque tibi crudelis amica:
 Ecquid adhuc duro mens in amore gemit?
 Me remorantur, ais, formosae vincla puellae,
 Vincla vel herculea non solvenda manu:
 5 Vincla genae mihi, vincla comae, mihi vincla papillae:
 Hei mihi? quot vinclis corda ligatur amans.
 Stulte puer, stulti vel stramine crura tenentur,
 Et, moriar, vinclum tu nisi tale geras.
- XXIV.A.3 *Qui vent, il peut.*
 Ne vistes vous jamais un fol lié de paille
 N'avoir l'entendement ny force qu'il s'en aille?
 Je vais le vous monstret, voila ce sot languir
 En malheureux amour, & ne s'en peut partir.
- XXIV.A.4.a TIBULL.
 Servitium mihi triste datur teneorque catenis
 Et nunquam misero vincla remittit amor.
- XXIV.A.4.b OVID. 3. METAM.
 Sed tamen haeret amor crescitque dolore repulsae
 Et tenuant vigiles corpus miserabile curae
 Adducitque cutem macies,
- XXIV.A.4.c OVID.
 Dii faciant possis dominae transire relictæ
 Limina, proposito sufficiantque pedes,
 Et poteris, modo velle tene.

- XXIV.A.4.d DAN. HEYNS.
 Scilicet angusto nimium concludimur orbe:
 Iudicio peccat qui sapienter amat.
- XXIV.B.1 *Der dwasen bant, is onverstant.*
 Wat isser menich mensch in onsen tijt te vinden
 Die aen een enckel stroo sich plach te laten binden.
 Wat isser menich mensch die wat een ander doet
 Houdt voor een stalen bant die niemant breken moet.
 5 So plach het domme vee met onghewisse schreden
 Oock op een quaden wegh een ander na te treden.
 Ghy leeft ghelijck een mensch dat is na wijsen raet
 Doet na de reden eyscht niet so de werelt gaet.
- XXIV.B.2 *O demens! ita servus homo est?*
 Multa quidem totam patrantur inepta per urbem,
 Cumque petis causam, mos iubet ista, ferunt.
 Anne igitur stolidi nos stringat opinio vulgi?
 Regula num vitae factio plebis erit?
 5 Stamine sic fragili, vel stramine morio vinctus
 Vah! sibi compedibus crura sonare putat.
 Serviles vilesque sumus: pro vincimur, imo
 Vincimur miseri, causaque nulla subest.
- XXIV.B.3 *Ce que me lie, c'est ma folie.*
 Force actes, que faisons, sont pleines de bestise,
 Demandez en raison, on vous les autorise
 Par la costume, hélas! un fantastique lien,
 Le fol se tient lié, & que le tient, n'est rien.
- XXIV.B.4.a SEN. EPIST. 51.
 Non ego ambitiosus sum, sed nemo aliter Romae potest vivere. Non
 ego sumptuosus, sed urbs ipsa magnas impensas exigit. Non est meum
 vitium quod iracundus sum, quod nondum constitui certum genus
 vitae, adolescentia haec facit. Quid nos decipimus?
- XXIV.B.4.b IDEM EPIST. 58. IN FIN.
 Inter causas malorum nostrorum est, quod vivimus ad exempla, nec
 ratione componimur, sed consuetudine abducimur. Quod pauci faciunt,
 nolumus imitari: quum plures facere coeperunt, quasi honestius sit quia
 frequentius, sequimur, & recti apud nos locum tenet error, &c.

XXIV.B.5

O DEMENS! ITA SERVUS HOMO EST.

5

10

Sensus morbi, & origo eius detecta initium sanitatis est. Magna vitiorum scaturigo est, consuetudinis, plerumque non bonae, impressa nobis auctoritas. Vivimus plerique ad exempla, &, non quid rectum, sed quid usitatum sit, inquirimus. Quis nostrum, lautitiarum aut superflui sumptus si culpetur, non statim recurret ad antiquam illam, & non probam excusationem, non ego sumptuosus sum, sed mores, ut hodie sunt, tantas impensas exigunt? Nae nos lepidi sumus! Sumptuositatem excusando, dementiam culpamus. Nihil peccati antiquitas, nihil errantium multitudo nos moveat. Mala consuetudo; vetustas erroris est, dixit Theologus. non exemplis, sed legibus iudicandum pronuntiant iurisconsulti. non consuetudine, sed ratione vivendum clamant Ethici. Concludo antecedentium gregem sequi, pecudum esse, non hominum. Nec enim bene currere potest, cui cura est alienis vestigiis pedem infigere.

XXIV.B.6

5

10

15

Een ingebeeelde grootachtige van de gewoonte des volcx, is als een spring-ader van alderley misgrepen. Vele van ons leven alleen maer na exempelen van andere, niet ondersoekende wat recht, maer wat ghebruyckelijck is. Wie doch berispt zijnde over onmaticheyt van spijsse in maeltijden, en gaet niet terstondt sijn toevlucht nemen tot de oude, doch ondeugende, uytvlucht. 'Tis so de maniere? ist niet wat frays? met ons te willen verontschuldigen van kostelijckheyt, beschuldigen wy ons inder daet van dwaesheyt. Niemand bedriege sich selven: noch de outheyt vande misbruycken, noch de menichte van die hun misgrijpen, kan immermeer dat slim is, recht maken. Quade gewoonten zijn oude dwalingen. Men moet na wetten, niet naer exempelen wijsen. Men behoort na reden, niet na ghewoonte te leven. Slechtelick sijn neus te volgen, en, de ghene die voorgaen na te loopen, is beesten, geen menschen werck. Niemand gatter wel die sijn voeten geduechlijck wil voegen na eens anders voetstappen.

XXIV.C.I

GAL. 5. 13. I.

Ghy zijt tot vrybeydt gheroepen broeders, staet dan inde vrybeyt, alleenlijck dat ghy de vrybeyt niet en ghebruyckt tot een oorsake den vleesche.

Hoe staet de geck en kijckt al waer hy vast gebonden!
En daer is maer een draet hem om het been gewonden;
Een stroo, een eenich stroo is hem een stalen bant,
Siet waer de mensche valt door enckel onverstant.

- 5 Wat zijn, o weerde ziel, wat zijn doch al de touwen
Die ons den Christen aert hier vast gheknevelt houwen?
'Tis lucht tot ydel eer, of seght tot vuyl ghewin,
Al niet als enckel stroo, ja webben van de spin.
- XXIV.C.2 *Stultitia ligamur, non compedibus.*
Spiritus excelso se tollit in astra volatu,
At caro, compedibus deprimor, inquit humi.
Tu quid vincla voces, age, nunc videamus inepta;
Morio vel stramen, compedis instar, habet.
5 Vile lucrum, popularis honos, fugitiva voluptas,
Haec sine sint pedibus pondera iusta tuis?
Pro viles animas! devotaque crura catenis!
Vincimur, nervus nec tamen ullus adest.
- XXIV.C.3 ECCLES. IO. 2.
Le sage a le cœur a sa droite : mais le fol a le cœur a sa gauche.
L'esprit s'élève au ciel son noble cœur étendré,
Mais c'est amas de chair au monde se va rendre,
Causant captivité, esclave se faisant;
Un sot est garotté de paille seulement.
- XXIV.C.4.a PAUL. ROM. 7. 22.
Delector lege Dei secundum interiorem hominem, video autem aliam
legem in membris meis, repugnantem legi mentis meae: & capientem
me sub lege peccati.
- XXIV.C.4.b AUGUST. LIB. CONFES.
O Amator mundi! cuius Dei gratia militaris? hic quid nisi fragile nisi
plenum periculis, & per quot pericula pervenitur ad maius periculum?
pereant haec omnia, & dimittamus haec vana & inania: conferamus
nos ad solam inquisitionem eorum quae finem non habeant.
- XXIV.C.5 STULTITIA LIGAMUR, NON COMPEDIBUS.
Quoties rerum humanarum interior aliqua cogitatio animum mihi
subit, non possum non serio deplorare, imo & indignari, affectuum
nostrorum, non inscitiam modo, sed insaniam. Irretitos nos mundi,
nescio quibus, illecebris sat scimus, & futile iugum excutiendi ardor
5 nos aliquis interdum invadit: sed irrito plerumque conatu. Quin age,
& serio rem tangamus. Quid si tota haec machina plena manu, quid-

quid in sese deliciarum complectitur, in nos parata sit effundere, qualia tandem aut quanta nobis conferre possit, enumeremus. Honores dabit, inquires; fumi sunt. Divitias; umbrae. Nomen ac famam, aura ac strepitus. Voluptatem denique; fallax prurigo est, primo blandiens, postea dolens. Et quidem ista omnia deteriores non raro nos reddiderunt, meliores fere nunquam. Nec enim aut firmiora latera, aut vita longior, aut mens beatior hinc alicui futura est. Ex adverso, quidsi, effusis habenis, in nos saeviat orbis terrarum, adeo ut

15 *Ruina coeli sidera misceat,*

Ingens tamen solatium in praesentium brevitate, in futurorum perseverantia.

xxiv.c.6

Als ick somwylen, met innighe ghedachten de menschelijcke dinghen in my selven overweghe, so en kan ick niet laten droevich, ja gram te werden, over de slofficheydt, jae dwaesheyt, onser gheneghentheden. Wy sien voor de handt dat wy inde wereltsche saken gantsch verwerret zijn, des kryghen wy somtijts goeden wille, om ons daer van te ontwerren: maer, och armen! wy slabacken telcken in ons goet voornemen. Wel aen dan, laet ons teghenwoordelijcken eens de sake wat naerder ondertasten. Ghenomen dan dat de gantsche wereltd haren schoot als open dede, om ons, met al datse weet by te brengen, op het vriendelijckste te troetelen, wat soudt doch al te beduyden hebben? Sy kan ons eer-staten geven, suldy segghen. Maer wat zijn die anders, als roock? Sy kan ons rijckdom toe brenghe. Maer wat zijn die anders als een schaduwe? Sy kan ons een heerlijcken naem verheffen. Maer wat is die anders als een suysende windeken? Sy kan ons met wellust vrolijck maken. Maar wat is dat anders, als een bedriechelijcke ketelinghe? Dit alles, maeckt ons veeltijts slimmer, selden beter. Ten gheeft ons noch langher leven, noch stercker lichaem, noch geruster ghemoet, maer wel het teghendeel. Of dan schoon de wereltd, ons al quame af nemen, watse kan en mach, soo sal, in allen ghevalle, voor ons groote vertroostinghe ontstaen, eerstelijck uyt de kortheydt van de jegenwoordighe ellende, ende ten tweeden, uytte lanckduyricheyt vande toekomende gelucksalicheyt.

- XXV.A.1 *Die greep, is in de neep.*
 De meeu vlieght over al, om haren kost te rapen,
 En vint ontrent de strant een oester ligghen gapen,
 Dies picktse na het aes; maer, eer de voghel at,
 So sluyt de mossel toe, daer is de meeu ghevat.
 5 Siet daer een eyghen beelt voor dese losse gasten,
 Die sonder na-ghepeys in alle schotels tasten;
 Sy zijn te bijster graegh, maer, siet! ten lijt niet langh
 De grijper is ghevat, de jager wort de vangh.
- XXV.A.2 *Qui captat, capitur.*
 Laeda vagis iuvenes vocat in certamen ocellis,
 Vidit, & insidias, nerva paremus ait.
 Dat faciles aditus, dat basia, fertque vicissim,
 Qualia vel passer, vel dare concha solet:
 5 Omnia cum servant, dextram petit illa, fidemque,
 Igne furens iuvenis, quod petis, inquit, habe.
 Ostrea non aliter rostro penetravit acuto,
 Et quae captabat, capta remansit avis.
- XXV.A.3 *Chasse penible, ou le veneur est pris.*
 Voyant ces dous appast je me faisois accroire,
 D'aller, non au combat, mais bien a la victoire:
 Mais en prenant, hélas! sans y penser, je suis,
 Par mon butin, que je pensois avoir, surpris.
- XXV.A.4.a *PLAUT. TRIN.*
 ... Da mihi hoc, hoc mel meum, si me amas, sodes.
 Ibi ille cucullus; ocelle mi, fiat, & istud: & si
 Amplius vis dari, dabitur; ibi illa pendentem ferit.
 Fit ipse, dum illis comis est, inops amator.
- XXV.A.4.b *TERENT. EUNUCH.*
 Id vero est quod mihi puto palmarium,
 Me repperisse, quo modo adolescentulus
 Meretricum ingenia & mores posset noscere
 Mature, & cum cognorit, perpetuo oderit:
 Nosse omnia haec, &c.

- XXV.B.1 *Konst van bewaren, gaet voor't vergaren.*
 De meeu is inde klem, de meeu die is ghegrepen,
 De voghel is bekayt de vogel is benepen:
 Maer wat baet dit de schelp? ké siet een vreemt gheval
 De vangher is bedut hoe hy het redden sal,
 5 De vangh is hem een pack, de vangh die is hem teghen,
 De vangh is hem verdriet hy isser me verlegghen.
 Wat isser menich mensch dien gelt noch goet en past,
 Want daer beleyt ontbreect daer is de rijkdom last.
- XXV.B.2 *Fortunam citius reperias, quam retineas.*
 Tegminibus patulis iacet ingens littore concha,
 Dum perit hanc, rostrum pressa tenetur avis;
 Capto quidem premitur volucris, sed capta repugnat,
 Et salit, & pennis ostrea dura quatit:
 5 Concha, diu luctata, nequit retinere volucrem,
 Dumque fugit, clamat; praeda molesta vale.
 Parta per incertos numerosa pecunia casus,
 Aut perit, aut onus est, ars nisi servet opes.
- XXV.B.3 *Un fol ou beste
 Faict bien conqueste,
 Mais bon mesnage
 C'est faict du sage.*
 Bien que l'oiseau, soit pris, ce non obstant le huistre
 N'en a que du travail, & n'en a nul honneur:
 Bien, par cas fortuit, acquis par un belistre,
 Ne faict jamais du bien a son lourd acquereur.
- XXV.B.4.a OVID.
 Non minor est virtus, quam quaerere, parta tueri:
 Casus inest illis, hic erit artis opus.
- XXV.B.4.b SEN. LIB. I. EPIST. 2.
 Immodicae divitiae sunt veluti ingentia & enormia gubernacula, facilius mergunt, quam regunt: cum habeant irritam copiam, & noxiam nimietatem.
- XXV.B.5 FORTUNAM CITIUS REPERIAS, QUAM RETINEAS.
 Ingentia & ramosa cornua cervis magis oneri, quam adiumento esse, cum iis uti nesciant, facile perspicimus. Parum est, opibus affluere si

desit ars utendi. *Francesi*, inquit Guicciardin, *sono piu prompti a acquis-*
tare, che prudenti a conservare. Id omnibus in universum hominibus fere
5 accidit. Multi sunt quibus aut regna, aut opes, summo labore adquisi-
tae, postea defectu providi regiminis e manibus elabuntur. Magnae
opes non tam multa capiendo, quam haud multa perdendo quaeruntur,
ait Dio. Excellentibus ingeniis, inquit Liv. citius defuerit ars qua civem
regant, quam qua hostem superent. Rationem acute tangit Zonaras; tu-
10 eri quaesita, inquit, difficilius est quam acquirere, quoniam in adqui-
rendo ignavia possidentis saepe plus confert, quam propria virtus.
Tueri autem, quaesita sine propria virtute, nemo potest. Bene igitur
ille, qui malle se dixit virum pecunia, quam pecuniam viro indigentem
filiae in maritum dare.

xxv.B.6 De hoochghetackte hoornen zijn voor de herten veel eer beswaerlijck,
als behulpsaem, uyt oorsaecke dat de selve gheen handelinghe en heb-
ben om die wel te kunnen ghebruycken. Ten heeft niet veel om 'tlijf
5 treffelijck gegoet te zijn, indienmen geen bequaemheyt en heeft om
sijn middelen wel te besteden en te bestieren. Den Fransman, seyt
Guicciardijn, is veel handigher en gauwer om yet te winnen, als voor-
sichtich om 'tghewonnen te bewaren. 't Gaet byna so met alle men-
schen, hooghe en leege. Men vint die met een sekere behendicheyt den
10 eenen treffelijcke heerlijkheden, den anderen schoone goederen, by
den anderen gheraep hebben, aen de welcke nochtans, by ghebreck
van goet beleyt, alles naderhandt door de vingheren is ghedropen.
Uytmuytende verstanden, seydt Livius, sal veel eer de wetenschap ont-
breken om hare burgherije wel te bestieren, als om haer vyanden haes-
telijck t'overwinnen. De redene hier van werdt aerdelijck verklaert by
15 Zonaras; te beschermen, seyt hy, het gene dat gewonnen is, valt
beswaerlijcker als het winnen selfs, overmits dickwils, tot het verkrij-
gen van eenich dingh, meer helpt de laffe onachtsaemheyt vanden genen
die het sijne slechtelijck hem laet ontfutselen, als u eygen kloeckheyt:
maer 'tghene dat eens ghewonnen is, en kan sonder eygen goet beleyt
20 niet bewaert, of recht gebruyckt werden. Hy dede dan wijselijck die
sijn dochter liever te besteden hadde aen een man die goet ontbrack, als
aen goet dat een man van doen hadde.

XXV.C.I PSAL. 127. 3.

Sijne vrienden gheeft hy het al slapende.

De meeu die soect haer aes, en geeft haer op de sanden,
Sy flickert over zee, sy wandelt aende stranden;
De mossel roert haer niet, maer leyt alleen en gaept:
Het schijnt of datse rust, of datse leyt en slaept;

- 5 En desen onverlet soo wort de meeu gevangen
 Van yet dat niet en doet als aen de klippen hangen.
 Ey waerom dus gewoelt om staten, rijckdom, eer?
 Ons doen en gelter niet, 'tis al uw' segen Heer.
- XXV.C.2 *Non labore, sed munificentia Domini.*
 Saxa solent volucres circumvolitare marinae,
 Praedaque dum petitur, non datur ulla quies.
 Concha loco non mota, sui non anxia victus,
 Nunc bibit, aequoreum nunc sputat ore salem:
 5 Hanc, dum testa patet, rigido petit improba rostro,
 Dumque petit, rostro capta remansit avis.
 Quos manus alma Dei beat, hos beat absque labore,
 Sponte replet placidos praeda petita sinus.
- XXV.C.3 ECCLESIASTIQ. II. 14.
Les biens & les maux, la vie & la mort, la pauvreté & richesses sont du Seigneur.
 L'Huystre est tout en repos, sans oncq changer de place:
 L'oiseau de mer par tout, sans s'arrester tracasse,
 Qui rien ne fait, il prend: l'oiseau travaille en vain,
 Ce qui nous enrichit, est, Dieu, ta riche main.
- XXV.C.4.a SALOMON. PROVERB.
 Benedictio Domini divites facit, nec sociabitur iis afflictio.
- XXV.C.4.b ECCLES. 9. II.
 J'ai veu sous le soleil que la course n'est point aux legers, ni aux forts
 la bataille, ni aux sages le pain, ni aux prudens les richesses, ni la grace
 aux scavans.
- XXV.C.5 NON LABORE SED DOMINI MUNIFICENTIA.
 Rhombum, & squatinum, & rhaïam, & pastinacam, cum tardissimi
 sint piscium, saepe tamen mugilem piscium velocissimum in ventre
 habere, piscatores observarunt. Simile in terra, & ipsis quidem homi-
 nibus contingere, quis non videt? eius rei rationem si quis inquirat,
 5 nec velocium esse cursum, nec fortium bellum, nec sapientium panem,
 nec doctorum divitias, nec artificum gratiam, cum sapiente hebraeo,
 respondebo. A Deo sane ista omnia, a Deo sunt. Dei arbitrio expendi-
 tur victoria, ait ille, neque ad insolentissimos quosque illa accedit, sed

ad eos duntaxat, ad quos conditor ille rerum & moderator accedere
10 voluerit. Ille quoties suis auxiliari statuit, externis illis plerumque se
astringi non vult; imo ea aversatur potius, instrumentisque debiliori-
bus magis, quam robustis, iuvare mavult. Loquuntur id exempla
Gidionis, Ionathae, & aliorum. Cuius rei illa haud dubie est ratio, ut,
15 bona, quae insperata nobis eveniunt, recta e manu Dei in nos delata
intelligamus, eique tanto impensius grati animi victimam offeramus.
Eam rationem expressit ipse Deus Iud. 7. 2.

xxv.c.6 De zee-luyden hebben menichmael voor wat vreemts aenghemerckt,
dat inde roppen ende buycken van traghe ende lompe visschen dick-
wils de snelste en rapste overvlieghers vander zee ghevonden wer-
den. Yet sulcx ghebeurt oock niet selden op den aertbodem, en selfs
5 onder de menschen: En de reden daer van is, 'tghene Salomon seydt,
Eccles. 9. 11. Dat ten loope niet en helpt, snelle zijn; ten strijde niet
en helpt sterck te zijn: ten rijckdom niet en helpt kloeck te zijn, &c.
Die en diergelijcke segheningen dalen alle vanden hemel. Na den raet
Godes (seyter een) wert de overwinninge uytghemeten, en den segghen
10 volcht juyst niet die stout en vermeten zijn, maer alleenlijck de ghene
die het God behaecht dien toe te schicken. Ten is den Heere niet
swaer (seyde Ionathan, 1. Sam. 18. 6.) door vele ofte weynighe te hel-
pen: En veeltijds, selfs inde meesten noot, behaghet Gode de sijne,
door kleyne en gheringhe middelen, uyt het ghevaer te trecken: onder
15 andere redenen sonderlinghe, op dat den mensche gheen stoffe en
soude hebben sich selven in sijne verlossinghe yet wat toe te schrij-
ven: maer alles reghel-recht uyt Godes milde hant soude bekennen
ontfangen te hebben, en dies te meer verweckt soude werden met ware
danckbaerheyt sich voor God te vernederen. Dese reden wert selfs van
20 Gode uytghedruckt. Recht. 7. 2. Israel mochte sich beroemen teghens
my, en segghen: Mijne handt heeft my verlost.

- XXVI.A.1 *Sy gheeft, datse niet en heeft.*
 Ghy slijpt ons, Rosemont, wy zijn des liefdes pijlen,
 Ghy zijt de wet-steen selfs, uw' oochjens zijn de vijlen;
 Ghy die ons gaende maect behoudt uw' eersten stant,
 De coude maect het vier, en 't ys verweckt den brant.
 5 U lieffelijck ghesicht doet ons de sinnen quelen,
 U neer-gheslaghen oogh kan ons het herte stelen,
 Siet wat mijn lief vermach! Sy maect, sy doet, sy gheeft,
 En datse niet en is, en datse niet en heeft.
- XXVI.A.2 *Dat, nec habet.*
 Cos obtusa manet, gladiis tamen addit acumen,
 Quodque dedit ferro, non dedit ipsa sibi.
 Cotis agunt partes in pectora nostra puellae,
 Quasque dedere aliis, non habuere faces.
 5 Phylli, dionaeo mihi cum iecur igne peruras,
 Corda geris schytica frigidiora nive:
 Me glacies torret, mihi frigora causa caloris,
 Ah! calor hic tandem desinat, unde venit.
- XXVI.A.3 *Le rebouché esguise.*
 Iuriste tu ne scais que c'est de noz affaires,
 Voicy les lois d'Amour a voz lois tout contraires:
 Tu dis, que, nul ne peut donner ce qu'il n'a pas,
 La pierre, que tu vois, & Phillis font cela.
- XXVI.A.4 OVID. I. METAM. DE AMORE LOQUENS.
 Deque sagittifera prompsit duo tela pharetra,
 Diversorum operum; fugat hoc, facit illud amorem;
 Quod facit, auratum est, & cuspide fulget acuta:
 Quod fugat, obtusum est, & habet sub arundine plumbum,
 5 Hoc Deus in nympa Peneide fixit, at illo
 Laesit Apollinaeas traiecta per ossa medullas:
 Protinus alter amat, fugit altera nomen amantis.
 Aucta fuga forma est.
- XXVI.B.1 *Gemeenlijck een verwaende geck,
 Straft in een ander sijn ghebreck.*
 Al is de wetsteen plomp al weet hy niet te snijden
 Hy wil noch evenwel gheen plompe messen lijden
 Noch laet hy evenwel ter snede niet ghestelt
 Noch laet hy evenwel gheen yser onghequelt.

- 5 Hoe weet het schamper volck een yeder 'tsijn te geven
 En 'tis doch steke-blind ontrent sijn eygen leven,
 Maer Fop wat is u nut te maken yeders staet,
 Nadien dat onderwijl uw' huys verloren gaet.
- XXVI.B.2 *Peccans peccata corrigit.*
 Cos acuit tritas, obtusior ipsa, secures,
 Et redit a scabro splendidus axe chalybs.
 Si quis in alterius sua crimina pectore sensit,
 Hei mihi! quam saevas exerit ille manus?
 5 Dum vitiis agitur, convitia spargit in omnes
 Zoylus, & crimen quod petit, intus habet.
 Claude domi tua vota, foris quid cernis acutum?
 Crede mihi, sibimet qui sapit, ille sapit.
- XXVI.B.3 *Mets ta main en ton sein,
 Et ne mesdiras a ton prochain.*
 La pierre que tu vois, agu le fer veut rendre;
 Et jamais a trancher ne peut soy mesme apprendre.
 Qui chastier pretend es autres leur defaut,
 Ses fautes redresser premierement luy faut.
- XXVI.B.4.a *Aurel. Vict. Histor. August.*
 Homines in ulciscendis vitiis, quibus ipsi vehementer indulgent acres
 sunt.
- XXVI.B.4.b PLAUT.
 Qui alterum incusat probri, se intueri oportet.
- XXVI.B.4.c HORAT. SERM. LIB. I. SAT. 3.
 Cum tua pervidias oculis mala lippus inunctis,
 Cur in amicorum vitiis tam cernis acutum,
 Quam aut aquila aut serpens epidaurius?
- XXVI.B.5 PECCANS PECCATA CORRIGIT.
 De Augusto traditur, cum esset luxuriae serviens, fuisse tamen eius-
 dem vitii servissimum ultorem; idque fere universis hominibus mali
 moris est, ut acres sint in ulciscendis vitiis quibus ipsi vehementer
 indulgent. Ea utique est fatalis ingeniorum scabies (ut ille ait) ut
 5 omnes reprehendere ac disputare malint, quam vivere. Nemo docendi,
 nemo discendi studio unquam in calumniae hunc malignum campum

descendit. Sed quemadmodum cum aestate, ut Plinius ait, vehementius tonuerit, quam fulserit, ventos denuntiat; ita, ubi quis vehementer in aliorum vitia inclamat, ipse, vitae non sat probae, indicium est animi magis ambitionis vento tumescentis, quam solide pii. Apage mihi cum nasutis istis. Placet illud poetae,

... *Non sic inflectere sensus
Humanos edicta valent, quam vita loquentis.*

Quanto amabilius erit si in omni vita cum Plauto dicamus?

*Eya Lyde! leniter qui saeviunt, sapiunt magis.
Minus mirandum est, aetas si quid illorum facit,
Quam si non facit: feci ego isthaec in adolescentia.*

XXVI.B.6 Men schrijft van Augusto, hoe wel hy sijn geyle lusten vry wat veel was toegevende, dat hy evenwel die vuylichkeiten in andere, met alle strengicheydt plach te straffen. 'T is by-nae een ghemeen ghebreck in alle menschen, dat schier yeder een alderley feylen in sich selven vleyt ende lievekoost, in andere daerenteghens heftelijcken bestraft. 'T is als een aengeboren schurft van onse verstanden, dat een yeder liever heeft scherpelijck een ander te berispen, als selfs wel te leven. Men sal even wel bevinden dat menschen, die haer werck maken van ander luyden ghebreken so plichtelinghe ten thoone te stellen, ende als te schavotteren, sulcx noyt en bestaen, noch om andere te onderwijzen, noch om selfs onderwesen te werden: Maer ghelijck als stercken donder met weynich blixem voor een teycken van windich weder werdt ghehouden; soo is oock het uytscletterende gheluydt van een schampere tonghe (soo daer gheen stichtelijck leven by en zy) meer een teycken van een winderighe eergiericheyt, als van eenighe oprechte vromicheyt. Wech dan met sulcke scherpgheneusde kaeckelaers.

*Gheen woort soo seer de feylen breeckt,
Als doet, het leven van die spreeckt.
Dus, die een ander stichten wil,
Dient hem so langh te houden stil,
Tot dat sijn leven metter daet,
In't goed een ander voren gaet.*

XXVI.C.I ROM. 2. 21.

Ghy die een ander leert, leert ghy u selven niet?

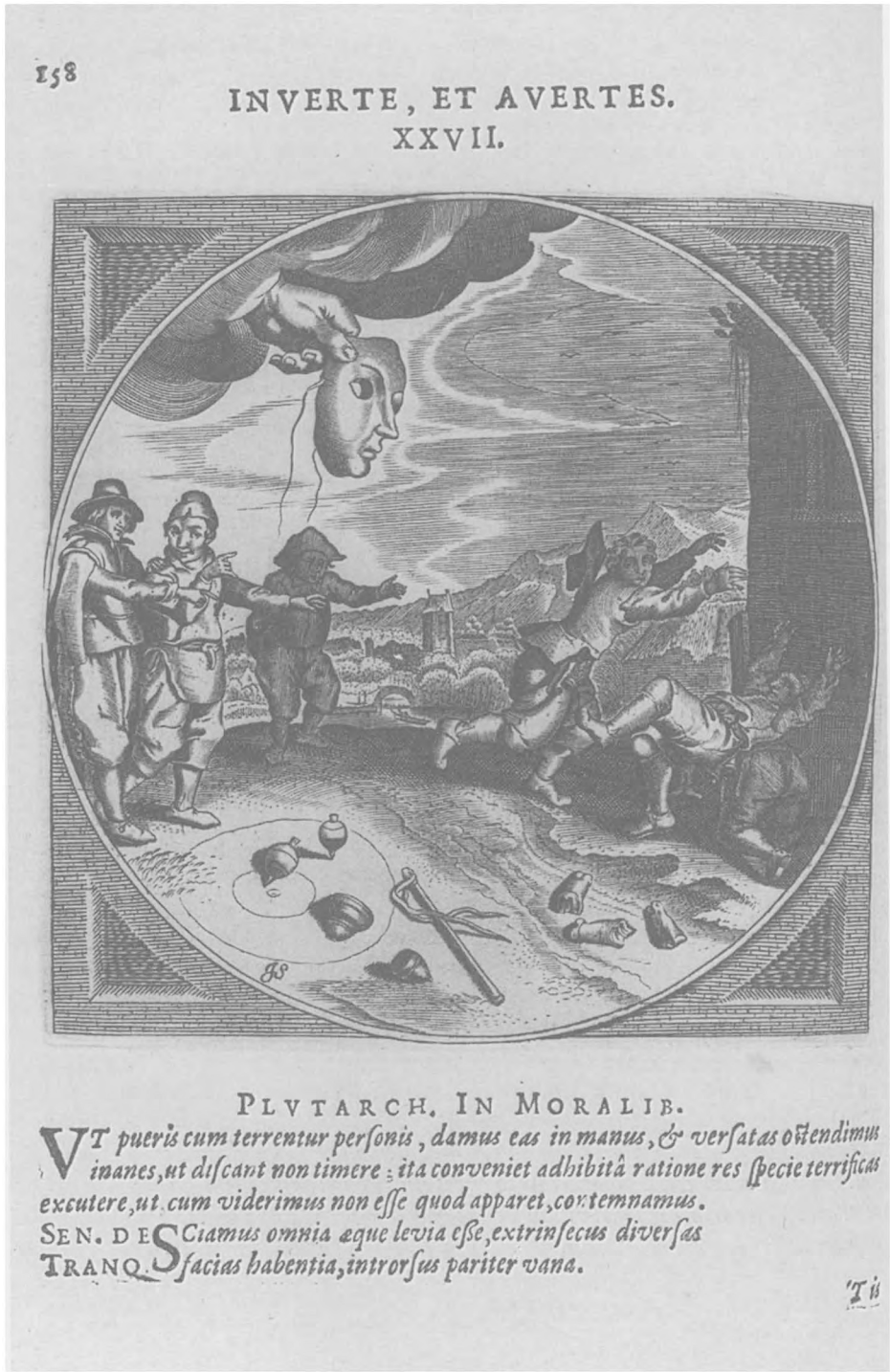
Besiet een plompe steen ghehouwen uyt de berghen
Die komt het fijne stael, die komt het yser terghen,
Die wil dat oock het roest sal blincken als een glas,
En efter blijftse selfs, ghelijckse voortijts was.

- 5 Daer zijnder in het lant, die al de werelt leeren,
En brenghen nimmer self ontrent haer eyghen seeren:
Ey vrienden niet alsoo: het is de beste voet
Als sich de meester selfs een eyghen lesse doet.
- XXVI.C.2 *Docet ipse docendus.*
Cos acuit ferrum, gladiisque reducit acumen,
Attamen hoc, ferro quod dedit, ipsa caret.
Si dum sancta doces alios, perversa sequaris,
Ingenium cotis, frivole doctor, habes:
5 Quae tu cunque mones, ea denique pondus habebunt,
Convenient dictis si tua facta tuis.
Discrepat a monitis cui devia vita severis,
Destruit exemplo, quae monet ipse suo.
- XXVI.C.3 *Ne faites point selon leurs œuvres, car ils disent & ne font pas.*
O qu'il est mal seant, & de mauvaise grace
Un autre admonester & point avoir de trace
De ses enseignemens! veus estre bon docteur?
Fai tout, ce que tu dis, en reformant ton cœur.
- XXVI.C.4.a *Chrys. in Lib. de Compunct. Cord.*
Docere & non facere, non solum lucri nihil, sed & damni plurimum confert. Grandis enim condemnatio componenti quidem sermonem suum: vitam vero suam atque operam negligenti.
- XXVI.C.4.b *August. super illud Beat. Immacul.*
Iudicet ille de alterius errore, qui non habet in se ipso quod condemnet, iudicet ille qui non agit eadem, quae in alio putaverit punienda, ne cum de alio iudicat, in se ipsum sententiam ferat.
- XXVI.C.5 DOCET IPSE DOCENDUS.
5 Nonnulli ex iis, qui arcae faciendae adhibiti fuerunt, diluvio tamen periire. Saepe lixa, qui culinae operam dedit, nidore repletus minimum comedit. Fieri potest, ut cibi spiritualis administri nec eo ipsi fruuntur. Nihil minus ferendum esse arbitror rationem vitae ab altero reposcere eum, qui non possit suae reddere. Bene dicta quidem non improbo, bene facta autem longe praefero; praesertim quidem in eo, cui populum docendi grave pondus incumbit, non enim homines tam facile verborum doctrina ducuntur, quam operum. recte facere principem, qui cives suos faciendo docet, antiqui censent. quidni idem de pastore

10 ac doctore dicamus? ij, si id non faciant, vitia non solum concipiunt,
sed etiam in civitatem effundunt, plusque fere exemplo, quam peccato
nocent. Sermo quidem animi interpret est, sed vocalis tantum; actio
vero realis; hanc malim. Magis enim credibile puto ea unumquemque
15 ex animo velle, quae agit, quam quae loquitur: ideoque saniores de
fide cuiusque magis oculis, quam auribus credunt. Qui bene dicit &
facit, omni exceptione maior est; duo tamen haec si separanda sunt,
recte facientem & caetera taciturnum, praefendum iudico.

XXVI.C.6
Selfs eenighe van de gene die de arcke hebben helpen timmeren, zijn
door de sondtvloet vergaen. Een kock die de spijs bereydt heeft, eet
menichmael alderminst, als vol zijnde van den reucke. 'T kan ghebeu-
ren, dat de gene die ons de geestelijcke spijs voor stellen, selfs daer
5 van geen genut en hebben. Middeler tijt en isset niet min te verdra-
ghen, als dat yemant, die reden eyscht van eens anders leven, van sijn
eygen selfs geene geven en kan. Wel te spreken is een loffelijck dinck,
maer wel te doen gaet noch voor: sonderlinghe inde ghene, die den
swaren last van de ghemeente te leeren op de schouderen geladen heb-
10 ben: want het volck en wert niet so lichtelijck tot de deucht geleyt
met de leere van woorden, als met de leere van wercken. De oude sey-
den dat een prince wel dede, dat hy sijn ondersaten met doen leerde.
Het selve mach, niet sonder reden, tot een herder en leeraer des volcx
gheseydt werden. Want in ghevalle inde sulcke de leere niet beant-
15 woort en wert vande daet, soo en sondighen de sodanighe niet alleen-
lijck ten opsien van hun selven, maer gieten de feylen uyt over de
gantsche stadt, en doen meer schade door haer exempel, als door de
sonde selfs. De woorden diemen spreekte werden ghenoecht tolcken
van het gemoet, de daden zijn't noch beter: 'tis waerschijnlijcker dat
20 yemandt van herten meynt, het ghene dat hy doet, als het ghene dat
hy maer en seydt. De oude, van yemants gheloove oordeelende, ghe-
loofden ten dien aensien veel beter haer ooghen, als haer ooren. Die
wel spreekte, en met eenen wel doet, is een dubbel man: Indien men
nochtans dese twee dingen soude willen scheyden, so is den genen die
25 wel doet, en voorts stille swijgt, noch verre de best te houden.

- XXVII.A.1 *'Tis maer een niet, die't wel besiet.*
 Wilt ghy de swaerste straf van liefdes vierschaer weten?
 Sy wort in onse tael een *blauwe scheen* geheten;
 Y! dat's een bitebau die yeder een ontsiet,
 Maer keert het spoock eens om, ten is so leelijck niet.
 5 Dat ghy, o vryer, noemt 'tgewenschte goet te derven,
 Is (na dat ick het vat) u eerste vryheyt erven:
 Gheen quaet is sonder goet, voor die het wel beleyt;
 Sy neemt u oock de vrees die u de koop ontseyt.
- XXVII.A.2 *Inverte, & avertes.*
 Larva quod est pueris, id amantibus esse repulsum.
 Tam puer arcitenens, quam Cytherea iubent:
 Frons in utraque quidem metuenda, sed inspice tergum,
 Aut levis hinc cortex, aut cava pinus erit.
 5 Quid gemis optatae te spe cecidisse puellae?
 Pristina libertas hinc tibi salva redit.
 Spes sublata metum quoque sustulit: Arrige mentem,
 Fronte quod horrendum est, ludicra terga gerit.
- XXVII.A.3 *Qui le voit d'arriere, Ne fait que rire.*
 Le masque te fait pœur: mais, mon amy, de grace,
 Regarde, aussi le dos, non seulement la face;
 Tu, qui plains grievement, ton malheureux amour
 Y trouveras soulas, si prens un autre tour.
- XXVII.A.4.a PLUTARCH. IN MORALIB.
 Ut pueris cum terrentur personis, damus eas in manus, & versatas
 ostendimus inanes, ut discant non timere, ita conveniet adhibita ratione
 res specie terrificas excutere, ut cum viderimus non esse quod apparent,
 contemnamus.
- XXVII.A.4.b SEN. DE TRANQ.
 Sciamus omnia aequae leviae esse, extrinsecus diversas facias habentia,
 introrsus pariter vana.
- XXVII.B.1 *Let wat u ontset.*
 Ghy siet het momme-tuygh de kinders henen jagen,
 Vermits sy dat alleen maer inder haest en sagen;
 Maer wie het met ghemack en buyten vrees siet,
 Die lacht met al het volck dat so becommert vliet.

- 5 Hoe wort een schielick mensch by wijlen omghedreven?
 Yet, ick en weet niet wat, dat doet hem dicmael beven,
 Maer t'is recht kinderwerc so licht te zijn beducht,
 Hoort reden, eerje schroomt; en weeght, eer datje vlucht.
- XXVII.B.2 *Pessimus interpres rerum, metus.*
 Horrendo pavidas hinc territat ore puellas,
 Inde cavo risum cortice larva movet.
 Deterior vero rerum succurrit imago,
 Et falsa miseros anxietate premit:
 5 Auget homo proprios animo plerumque dolores,
 Inque suam mens est ingeniosa necem.
 Eia age terribilem rebus, miser, abripe larvam,
 Ludicrus error erit, quod modo terror erat.
- XXVII.B.3 *De vaine crainte, injuste plainte.*
 Le masque, regardé au front du faux visage,
 Aux idiots enfans abbat tout le courage,
 Mais qui voit l'autre bout, y trouve moins que rien,
 Nous n'aurons point du mal, si nous le prenons bien.
- XXVII.B.4.a SENECA.
 Adhibe rationem difficultatibus, possunt & dura molliri, & angusta
 laxari, & gravia scite ferentes minus premere.
- XXVII.B.4.b PLUTARCH. IN MOR.
 Terror absentium rerum ipsa novitate falso augetur, consuetudo
 autem & ratio efficit, ut ea, etiam quae horrenda sunt natura, terrendi
 vim amittant.
- XXVII.B.5 PESSIMUS INTERPRES RERUM, METUS.
 Timiditas est corruptio iudicii, aiunt Philosophi. Meticulosos utique
 non res, sed de rebus rumores, etiam incerti, & rosae (quod dicitur)
 umbra quandoque terret. saepe opinione amplius laboramus, quam re,
 ait Seneca, & quemadmodum aves inanis fundae sonus territare solet,
 5 ita nos non ad actum excitamur tantum, sed ad strepitum. Infirmi
 animi est, antequam malis opprimitur, queri; Propriumque est misero-
 rum facile id credere quod minus volunt: utque corpora per nebulam,
 sic per metum res videntur maiores, adeo ut multi, rem quam metuunt,
 ipsi-met anticipent:

10

... *Multos in summa pericula misit*
Venturi timor ipse mali.

15

Reperti sunt qui dum in navi periclitarentur, non exspectata navis sub-
mersione, in mare sese praecipites dederunt. Miserum est mori ne
moriatur. optime Sen. quid dementius quam angi futuris, nec tor-
mento se reservare, sed accersere sibi miserias?

XXVII.B.6

5

10

15

Vreesachticheyt bederft het oordeel: want soo haest als yemant den
schrick in't lijf krijcht, een blase met de boonen (somen seyt) ja de
schaduwe van een roose, soude hem den broeck ront setten. D'inbeel-
dinghe (seyt Seneca) ontset ons gemeenlijcken meer, als de sake selfs:
en gelijck het gesnor van een ledigen slinger het ghevogelte vervaert
maect, en doet opvlieghen: so verschricken wy ons niet alleenlijck
van de slach, maer oock van't gedreun. En gelijck de gedaenten der
lichamen grooter toonen in mistich weder, soo doen oock alle dingen
door de vreesse: in voegen datter veel door vreesse van in gevaer te
komen, dadelijck in het uysterste gevaer zijn vervallen. Men heeft men-
schen gevonden, die, t'schepe in noot wesende, hun selven uyt vreesse
van verdrencken, buyten boort hebben gheworpen, verdrenckende
also, om niet te verdrencken, en stervende om niet te sterven. Wat
isser geckelicker, seydt Sen. als met toekomende swaricheden sich
selven te quellen?

XXVII.C.1

I. CORINTH. 15. 54.

Doot waer is u prickel?

5

Het kint, aen wien een grijn in haest is voor-gecomen,
Wort vanden bleecken anxt ten hoogsten ingenomen;
Maer die het seltsaem tuygh aen alle kanten siet,
Vint slechts een leghe schors, en daerom schriect hy niet.
Wat schroomje voor de doot, o rechte pimpel-meesen?
T'is maer een bite-bau dat niet en is te vreesen
Voor die haer wesen kent. Hoe leelick datse schijnt
Doorgront haer rechten aert, en alle quaet verdwijnt.

XXVII.C.2

Mors larvae similis, tremor hinc; nihil inde maligni.

Id mors est homini, trepidis quod larva puellis;
Excitat ingentes frons utriusque metus.
Larva fugat pueros, frontem, non terga, videntes;
Ast aliis risum posteriora movent.

- 5   Sensibus incurrit cum lurida mortis imago,
                       Hei mihi! quam multis spes animusque cadit.
 At cui terga necis melior doctrina revelat,
                       Clamat, ades vitae mors melioris iter.
- XXVII.C.3   *Le fol s'enfuit, le sage s'en mocque.*
 Comme, aux enfans, paroist le masque espouventable;
 A l'homme ainsi la mort ressemble miserable,
 Mais qui, de tous costés, ces monstres taste & voit,
 En fin n'y trouve rien qu'espouvanter le doit.
- XXVII.C.4.a   CASSIOD. IN PSALM.
 Quis mortem temporalem metuat, cui aeterna vita promittitur? Quis
 labores carnis timeat, quum se in perpetua requie noverit collocandum?
- XXVII.C.4.b   PSALM. 15. 15.
 Toute sorte de morts des bien-aimés de l'éternel est précieuse devant
 ses yeux.
- XXVII.C.4.c   PHILIP. I. 23.
 Mon desir tend a desloger & estre avec Christ.
- XXVII.C.5   TREMOR HINC, NIHIL INDE MALIGNI.
 Pudore suffundor quoties homines, solo naturae lumine illustratos,
 optimam illam philosophiam (mortis cogitationem dico) non tantum
 summopere coluisse, verum etiam mortalitati medium unguem osten-
 disse, comperio. Philippus, rex macedonum in mediis aulae delitiis,
 5   puerum voluit indies sibi acclamare; *Hominem te memento, Philippe.*
 Aegyptiis, inter epulandum, sceleton convivis exhibere solenne fuit,
 cum elogio: *Mortui sic eritis.* Hegesias, de animae immortalitate gravi-
 ter disserendo, mortalitatis metum multis adeo excussit, ut sponte ad
 mortem properarent. Calcar mihi addunt homines futurae foelicitatis
 10   ignari, quo ita me componam, ut mortalitatis exuvias animose ali-
                       quando deponam. Et videor oculis fixis ac irretortis mortem me aspi-
                       cere iam nunc posse. Et quidni id faciam? Non mundus, cum hinc
                       decedam, me desideraturus est; plures enim ac meliores incolae illi
                       supererunt. Non ego, cum moriar, mundum desiderabo; plurima enim,
 15   ipso meliora, me expectant: in hoc ubique ingens est calamitas, extra
                       hunc, summa futura est foelicitas.

xxvii.c.6 Ick schame my t'elcken als ick bemercke dat menschen, door het
ingheven vande nature alleenlijck gheleydet zijnde, van het beste deel
der wijsheyt (ick segghe van de bedenckinghe des doots) niet alleen-
lijck veel hebben gehouwen, maer selfs dit leven gantsch weynich heb-
5 ben geacht. Philips Coninck van Macedonien, midden inde weelde van
een dertel hof, hadde een jongelinc gelast dach aen dach hem in d'oore
te komen byten; Philips, gedenckt dat ghy een mensche zijt. Die van
Aegypten hadden voor een gewoonte, in het vrolijckste van hare mael-
tijden, een gheraemte van een doot mensche te voorschijn te brengen,
10 met een byreden aende genoode: doot zijnde, suldy aldus wesen. Hege-
sias leerde met soodanighen ghewichte vande onsterffelijckheyt der zie-
len, dat hy aen vele, niet alleenlijck de vreese des doots gheheelijck
wech nam, maer oock lust dede krygen tot het sterven. Dusdanighe
15 menschen, niet wetende van de toekomende ghelucksalicheyt, gheven
my dagelijcx als een spoor, om dese bedenckinghe my gantsch en al
gemeensaem te maken: Dies verhope ick oock (door Gods genade) de
sake daer toe nu ghebracht te hebben, dat ick de doot onder haer holle
ooghen, sonder my t'ontstellen, soude derven aensien. En wat sou my
20 doch van sulcx wederhouwen? De wereltd (of ick schoon van hier
scheyde) en sal my niet eens missen, overmits sy noch inwoonders ge-
noech, en beter als ic ben, sal blyven behouden: Ick van ghelijcke, en
sal de werelt niet eens missen, want veel dinghen die beter zijn als sy,
sullen my geworden: Inde werelt is uytnemende ellendicheyt, buyten
de werelt onuytsprekelijcke ghelucksalicheyt.

NVDA MOVET LACHRIMAS.
XXVIII.

HEROD. LIB. I. *Mulier exutâ tunicâ verecundiam pariter exiit.*

ANNÆN. ROBERT. RER. IVD. LIB. 4. CAP. 10.

Nuditatis in viro indecens, in muliere probrosa: unde Herodotus apud Lydos ac plerasque gentes, etiam barbaras, viris indecorum fuisse tradit se nudos ostendere, nam (ut ait Cicero) hoc solum animal natum est, pudoris & verecundie particeps.

ADDE,

Flagitii principium esse, nudare inter cives corpora.

Wor

- XXVIII.A.1 *Wort dit gbewas ontcleet,
Al wasset lief so worttet leet.*
- Vermijt u, domme jeught ajuyn te willen schellen,
Of, siet! u treurich oogh sal vande tranen wellen;
Maer sooje met de vrucht wilt spelen sonder leet,
Soo raectse sachtjens aen, en laet het ding gekleet.
5
Ghy meught u, jongh gesel, ter eeren wel vermaken,
Maer pleegt geen ander min als door eerbiedigh raken:
'T is noch al, soo het plach. Acteon naect verdriet,
Indien hy sonder kleet de jonge nymphen siet.
- XXVIII.A.2 *Nuda movet lacrimas, vestitam impune videbis.*
- Saepe licet tractata manu, non laedit ocellos,
Dum latus inclusum cortice caepa gerit:
Hanc tenui spoliare toga si forte iuvabit,
Protinus uda tibi lumina, nuda dabit.
5
Huc animos adverte, puer; mihi caepa puella est;
Quisquis amare voles, fac reverenter ames.
Ne teneram spectare iuвет, sine veste, Dianam;
Haec dea, nuda magis, quam pharetrata, ferit.
- XXVIII.A.3 *Qui me despoille, pleurant se mouille.*
- Manie tes amours en chaste reverence,
Si tu ne veus languir de longue repentence,
Tu pourras, sans douleur, tenir en main l'oignon,
Mais, pleureras, si veus oster son cotillon.
- XXVIII.A.4.a HEROD. LIB. I.
Mulier exuta tunica verecundiam pariter exuit.
- XXVIII.A.4.b ANNAEN. ROBERT. RER. IUD. LIB. 4. CAP. IO.
Nuditas in viro indecens, in muliere probrosa: unde Herodotus apud
Lydos ac plerasque gentes, etiam barbaras, viris indecorum fuisse tra-
dit se nudos ostendere, nam (ut ait Cicero) hoc solum animal natum
est, pudoris & verecundiae particeps.
- XXVIII.A.4.c ADDE,
Flagitii principium esse, nudare inter cives corpora.

- XXVIII.B.1 *Na 'tis ontkleet,
Soo wortet leet.*
- Een waterlantsche trijn sat eens ajuyn en schelde,
En klaeghde dat de lucht haer oogen dapper quelde,
En kijck eens (sprack de meyt) ick hebber mé gespeelt,
En doen heeft my het dingh int minste niet verveelt.
5 Dus gatet, lieve moer, gingh Els hier tegen seggen,
Met die soo metter haest haer spillen tsamen leggen;
'T is wel soo langh men vrijt, maer trect het rockjen uyt,
Een reuck daer 'toogh af loopt verneemtmen vande bruyt.
- XXVIII.B.2 *Dos est uxoriam lites.*
- Vestibus indutum nil caepe nocebit ocellis,
Tegmina tollenti fletibus ora fluunt.
Caepe quod est nobis, teneris hoc uxor ephoebis;
Cum verbis agitur, tum bene constat amor:
5 Intret hymen thalamos, sit zona soluta puellae,
Ibit demissis vir novus auriculis.
Mira vides, uxor quem nunc iubet esse maritum,
Vah! puer est, sed vir, cum puer esset, erat.
- XXVIII.B.3 *Après la feste, on grate la teste.*
- L'oignon lors faict pleurer, quant on le deshabelle,
Lors quant un jouvenceau espouse belle fille
Pour assouvir le feu de ses brutaux amours,
Pour quelques bonnes nuicts a force mauvais jours.
- XXVIII.B.4.a SEN. OCT.
- Iuvenilis ardor impetu primo furit,
Languescit idem facile, nec durat diu
In venere turpi; ceu levis flammae vapor.
- XXVIII.B.4.b *Ovid. lib. 2. de Remed. Amor.*
- Turpe vir & mulier, iuncti modo, protinus hostes.
- XXVIII.B.4.c ARIST. LIB. 2. RETH.
- Iuvenes ex corporeis voluptatibus, venereis potissimum dediti, earum-
que impotentes sunt, & inconstantes; resque quas concupiverunt, fas-
tidiunt: Valde concupiscunt, sed protinus conquiescunt; quia acutas
habent voluptates, non longas, ut aegrotantium fames, & sitis.

XXVIII.B.5   SIMUL AC NUDATA, DOLEBIS.

Eos, qui ex incitato iuveniliū affectuum impetu foelices matrimoniorum successus augurantur, toto plerumque coelo errare, dicere non abhorreo. Leves enim istos ac fluctuantes iuvenum ardores, & stabile hoc ac venerandum matrimonii sacrum mutuas sibi operas tradere, vix unquam comperi. Longe quippe alius lascivi istius amoris, alius sane sedati coniugii scopus est; magisque contraria illa inter sese, quam cognata aut coniuncta non abs re quis dixerit. Prudentes utique usuque edocti, & inter eos Vives, inconsultum putant eam matrimonio sibi copulare, cui quis in amoribus nimis sese submisit, quamque dominam, heram, lumen, votorumque suorum finem, non minus impie, quam stulte appellare, aliisque amatoriis ac hyperbolicis ineptiis extollere solitus est. Iudicant enim viri prudentes nimiam istam demissionem efficere ut mariti dignitatem, contracto tandem matrimonio, male providus adolescens sustinere non possit; Quid tandem? fit facetus iste amator, ridiculus maritus, ut lepide noster *Heynsius*.

XXVIII.B.6

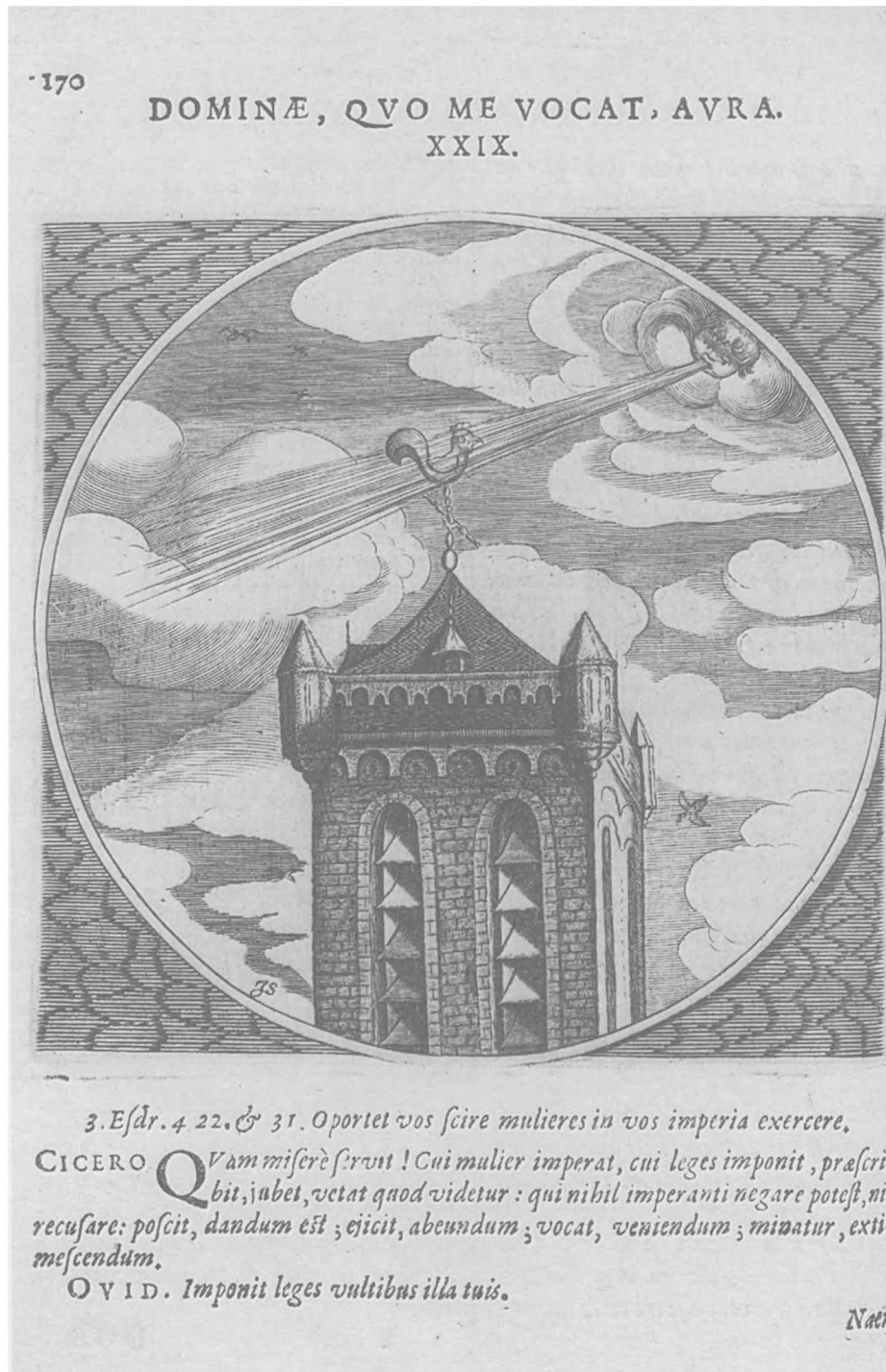
Sy vergrypen hen grootelijcx, die daer meynen dattet noodelijck een goet houwelijck moet zijn, alsser twee ghelievekens, die met hittige genegentheyt malkanderen aenhangen, te samen komen. Men heeft selden ghesien dat schielijcke invallen van de kalver-liefde den ghesetten standt ende bandt des houwelijcx eenich behulp hebben aengebracht, maer menichmael het teghendeel. Een ander oogmerck heeft den echten en hechten staet, een andere de swevende en bevende minne. Veel ervaren mannen ontraden een jonckman in houwelijck te versamelen mette gene aende welcke hy sich door quistige beleeftheyt van vryagie al te seer heeft verpandt. Want hoe ist moghelijck (segghen sy) dat yemandt de selve, die hy recht te voren heeft verheven tot sijn meestersse, prinsesse, jae goddinne (en wat een vleyende tonghe, vervoert door dwase minne-stuypen, meer weet by te brenghen) dat (segghen sy) hy de selve terstondt daer na, als hoeft en voocht, sal kunnen ofte derven heten en gebieden? en of schoon hy sulcx al derfde bestaen, soo en is niet te vermoeden dat sy, die in so vollen besit is van over al het hoochste woordt te voeren, sulcx sal willen lyden of ghedooghen, in voeghen dat, de dese haer oude vryheydt, den ghenen sijn nieu-verkregghen recht pooghende voor te staen, uyt sulcx niet anders en staet te verwachten, als van een al te beleefden vryer, een al te geckelijcken man.

- XXVIII.C.1 ECCLES. 6.
Vrient, soo langh alst dient.
 Speelt yemant met ajuyn, doch sonder hem te schellen,
 So sal die niemants oogh in eenich deel ontstellen,
 Maer als men dese vrucht van haren rock ontbloot
 Soo wort het gantsch ghesicht van enckel tranen root.
 5 Veel menschen zijn beleeft, en weten schoon te praten,
 Soo langh sy voor een vrient gheen hayr en moeten laten;
 Maer als het qualijck gaet dan isset uytghemalt;
 ‘Men kent de vrienden best wanneer der schade valt’.
- XXVIII.C.2 *Amicus certus in re incerta cernitur.*
 Caepe levi tractare manu sit cura, viator,
 Stringenti lachrimis lumina rubra tument.
 Qui facilem laudas, & amica fronte sodalem,
 Signa sodalitiū num sat aperta tibi?
 5 Dum ioca miscentur, dum luditur inter amicos,
 Aspera qui moveat iurgia, rarus erit.
 Damna probant socios; tunc cum de iure remittet,
 Te cupiente suo, respice qualis erit.
- XXVIII.C.3 *En partager licet & jambon, cognoit l’homme son compaignon.*
 Ioüant avec l’oignon, je ne faisois que rire:
 Mais il me faict pleurer, si tost je le dechire.
 l’Amy, quand tout va bien, est debonnaire & doux,
 Mais touche le de pres, voila un grand couroux.
- XXVIII.C.4.a ISID. LIB. 3. DE SUM. BON.
 In prosperitate incerta est amicitia nescitur enim an persona an foelicitas diligatur.
- XXVIII.C.4.b PROVERB. 17. 17.
 L’intime ami aime en tout temps & naistra comme un frere en la destresse.
- XXVIII.C.4.c ECCLESIASTIQ. 37. 1.
 Il n’y a point d’amy qui ne die? ie suis aussi de ses amis, mais il y en a tel qui n’est ami que de nom.
 3. O meschante pensée d’ou es tu roullée pour couvrir de tromperie toute la terre!

XXVIII.C.5 AMICUS CERTUS IN RE INCERTA CERNITUR.

Magis moralis, quam theologicus argumenti est carmen huic emblemati
adscriptum; nos id paulo aliter, pro subiecta materia, hic interprete-
mur. Caepa, levi brachio dum tractatur, prorsus sensibus humanis
innoxia est, durius pressa, mox odore nares oculosque offendit. Ita
5 plerosque homines affectos esse accusator ille fratrum, diabolus
inquam, in personam Iobi (licet in eo falsus) callide inclamat: nun-
quid, inquit, Iob frustra timet Deum? nonne tu operibus manuum
ipsius benedixisti? Sed extende paululum manum tuam, & tange ea
10 quae possidet; mox in faciem benedicet tibi. Ea sane est naturae huma-
nae fragilitas, Deum, dum leniter nos habet, laudamus; si castiget,
ilico voces impiae, ac murmura. Verissime veritas; qui super petrosa
seminatus est, inquit, hic est, qui verbum audit & continuo cum gau-
dio illud accipit, non habens autem in se radicem, temporalis est, ac
15 facta tribulatione continuo scandalisatur. At tu, ne nos inducas in
tentationem, Domine, potiusque nobiscum age ex verbo tuo quod locu-
tus es (in Psal. 89. 52.) Si iustitiam meam profanaverint, visitabo in
virga iniquitates eorum; Misericordiam autem meam non dispergam
ab iis.

XXVIII.C.6 Na dien het ghedicht op dit sinne-beeldt meer op de seden-leere, als
op een Christelijcke bedenckinghe schijnt te trecken: soo sullen wy
d'uytlegginghe daer van wat naerder brenghen tot de stoffe, die wy in
dit deel verhandelen. Den ajuyn maer sachtjens aengheraect, en
5 gheeft van sich gheen quade lucht, maer gheperst zijnde, quetst beyde
de ooghen ende den neuse vande omstanders. De menschen meest
aldus gheneghen te zijn, poocht den lasteraer der broederen (den duy-
vel) waer te maken, in den persoon vanden lijdsamen Iob: Meyndy
(seyde hy) dat Iob om niet Godt vreest? ghy hebt het werck sijner
10 handen gesegent, sijn huys bewaret, &c. steeckt u hant uyt, en tastet
hem aen, hy sal u seghenen in u aensicht. 'T is een swackheyt van veel
menschen, dat zy, soo langhe hun saken wel gaen, Godt loven, maer
als sy eens hardt werden aenghetast, werpen strax, ick en weet niet
wat, lasterwoorden teghens den Hemel. Het zaet (seydt den mont der
15 waerheyt) dat op steenachtighe plaetsen ghezaeyt is, zijn dese, die het
woordt hooren, en ontfanghen het selve met vreuchden, maer, den tijt
van vervolginge komende, als gheen wortel hebbende, werden ter-
stondt gheerghert. Maer, O Heere onsen Godt, en leyt ons niet in ver-
soeckinghe: maer handelt liever met ons na uwen woorde, dat du
20 door dijnen Propheet ghesproken hebst (Psal. 89. 32.) Soo sy mijn
ghebodt niet en houden, soo wil ick hen metter roede te huys soecken,
ende hare misdaet met plaghen: Doch myne ghenade en wil ick van
hun niet wenden.

- XXIX.A.1 *Naer haer waeyen, moet ick draeyen.*
 Hoe heersch is Venus kint! het doet ons, rechte slaven,
 Iuyst soo me juffrou wil, nu hier dan elders draven:
 Wy weenen alsse schreyt, al zijn wy schoon gerust;
 Wy lachen alsse jockt, oock tegen onsen lust.
 5 Wy zijn tot inde ziel ten dienste van de vrouwen,
 Ach! wat een vrijer doet is niet als fali-vouwen;
 En wie van onse jeught dit ambacht niet en kan,
 Die is in Venus school een onbedreven man.
- XXIX.A.2 *Dominae quo me vocat aura.*
 Ad dominae nutum levis exagitatur amator,
 Quoque puella solet vergere, vergit amans:
 Non volucris summa quae vertitur aenea turre
 Promptius aerias itque reditque vias.
 5 Rideat illa, movet tristi miser ore cachinnos;
 Ploret, amans laetas proluit imbre genas.
 Nos miseros! agimur vacuo ludibria coelo,
 Abripit aura vagos, aura redire iubet.
- XXIX.A.3 *Ou que spire, me tire.*
 Las malheureus amant! comme une gyrouette
 Tu tournes ça & la, voluble & sans arreste:
 Bien que te soit escheu un bien facheux humeur,
 Encor faut il former a l'advenant ton cœur.
- XXIX.A.4.a 3. ESDR. 4. 22. & 31.
 Oportet vos scire mulieres in vos imperia exercere.
- XXIX.A.4.b CICERO.
 Quam misere servit! Cui mulier imperat, cui leges imponit, praescribit, iubet, vetat quod videtur: qui nihil imperanti negare potest, nil recusare: poscit, dandum est; eiicit, abeundum; vocat, veniendum; minatur, extimescendum.
- XXIX.A.4.c OVID.
 Imponit leges vultibus illa tuis.

- XXIX.B.1 *Werwaerts God wil.*
 Wie staegh het hoofd verdrayt na dat de winden blasen,
 Die plachmen over-al te tellen met de dwasen;
 Maer die in tegendeel wil horten tegen God,
 Verschilt van 'teerste quaet gelijk als dul en sot.
 5 Maect deugt van noot, o mensch, ten baet geen tegenstreven.
 Waer ons den hemel drijft, daer moetmen henen sweven;
 Te schicken sijn bedrijf, na God de werelt leyt,
 Al ist veranderingh, het is gestadigheyt.
- XXIX.B.2 *Quo nos numen agit.*
 Perpetuo varians mens est inimica quieti,
 Sint procul in gyrum quos levis aura rapit.
 At nunquam varians mens est inimica saluti,
 Ah valeant, quibus est pectore nata silex.
 5 Mutandum est cum fata iubent, quid stulte lacessis
 Astra? gigantaeus quo tibi fastus abit?
 Quo te cunque polus vocat, hac, mortalis, eundum est,
 Vertere consilium, nec levis esse, potes.
- XXIX.B.3 *Changer propos est du vray sage
 En temps & lieu le droit usage.*
 A tous les accidens le sage cœur se trousse,
 Allons, amys, allons, ou que le ciel nous pousse:
 D'opiniastre cœur n'est que facheux tourment,
 On peut changer d'advys & demeurer constant.
- XXIX.B.4.a TARENT. HEC.
 Istud est sapere, qui ubicunque opus sit, animum possis flectere.
- XXIX.B.4.b VIRG.
 Nate dea quo fata trahunt retrahuntque sequamur.
- XXIX.B.4.c PLUT. IN. LACON.
 Leotychidas a quodam, quasi minus constans esset notatus, mutor,
 inquit, sed pro temporum ratione, non ut vos. Prudentis enim est, pro
 re nata mutare consilia sine causa autem subinde alium fieri, inconstan-
 tia vitium est.

XXIX.B.5

QUO NOS NUMEN AGIT.

Danda est opera, ex consilio Senecae, nequid inviti faciamus: nec enim qui iussus aliquid facit, miser est, sed qui invitus. Animum itaque sic componamus, ut, quidquid res exigit id velimus. Nil grave, quod sponte ferimus. Nil durum, quod sponte facimus. Ut igitur acerbitates multas ac molestias evitemus, consilia ad eventus ac tempora flectenda sunt. Oportet enim tanquam in talorum iactu, ad id quod ceciderit, res suas accomodare, inquit Plato, & quocunque modo ratio id optimum esse dixerit. Tempori enim cedere, ait Cicer. id est necessitati parere, semper sapientis habitum est. Ultimum enim ac maximum telum necessitas, nec aliud eius effugium est, quam velle quod ipsa cogit. Aequum est, mi homo, ut tibi placeat, quidquid Deo placuerit. Concludamus, & dicamus cum poeta.

PERIAND. PER AUSON.

Faxis ut libeat, quod est necesse.

XXIX.B.6

Siet wel toe dat ghy gheen dingen bedwongen en doet, seyt Seneca: want niet den genen die yemant gehoorsaem is, maer wel den genen die tegens sijn danck yet doet, is ongheluckich. 'T is gheraden, als de saken haer na ons niet schicken en willen, dat wy ons schicken na de saken. Ons en kan niet moeyelijck vallen, so wy 't geerne doen. Ghewillighen arbeyt was noyt pijn: gewilligen last woech noyt swaer. Al ons voornemen dient ghebogen te werden, na de voorvallende gelegentheyt. En ghelijckmen in't verkeerbert (seyt Plato) na den loop vande steenen, de schyven moet uytsetten, en sijn spel aenleggen; also moet onsen handel en doen na den loop onses levens beleyt, en t'elcken over nieuwe voorvallen, nieuwe raetslagen genomen werden. Sick na den tijt te voegen, dat is, de noot-plaetse te geven, is wyse luyden werck: want noodt en is niet t'ontwijcken, dan met te willen datse ons ghebiet. 'Tis billick, o mensche, dattet dy behage, dat Gode behaeght heeft.

XXIX.C.1

PSALM. 119. 165.

Groote vrede hebbense die uwe wet lief hebben.

De weer-haen staet en swiert, hy kan niet staende blijven;

Hy laet hem vande lucht geduerich omme-drijven:

Maer als hy eenmael treft den rechten hemel-wint,

Soo ist dat sijn gedwael ten lesten ruste vint.

Gaet, suckelt, ydel hert, door alle werelts hoecken,

Doorgront al watter is, doorsnuffelt alle boecken,

Uw' dorst is even groot, uw' honger ongeblust;

In God, in God alleen daer is de ware rust.

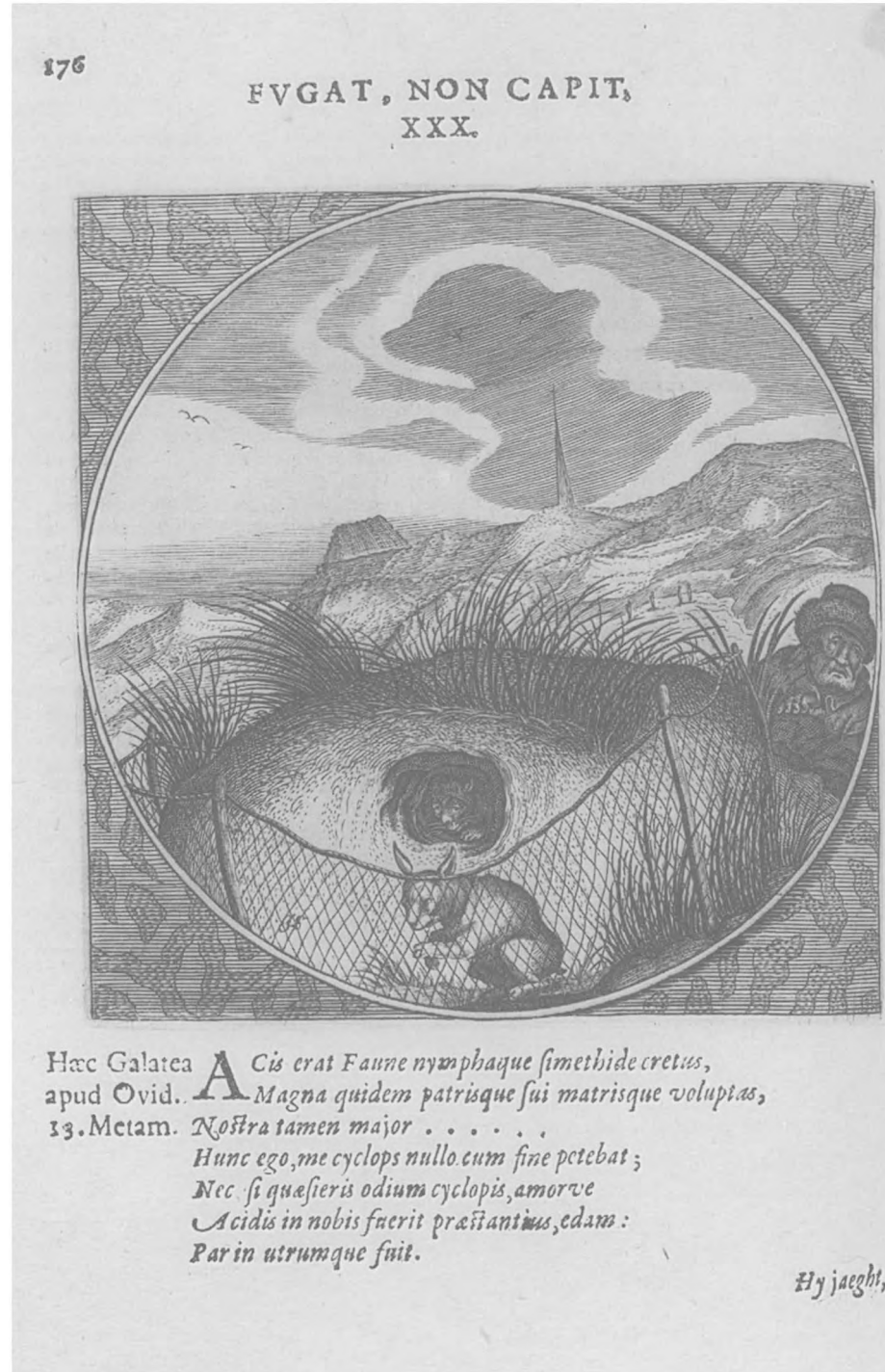

- XXIX.C.2 *In Domino quies.*
 Nulla quies volucris quae turribus eminent altis,
 Ni teneat rectam, coelitus acta, viam.
 Quaerimus in tenebris tranquilli pectoris arcem,
 Et, male, diversum quisque capessit iter;
 5 Hic sibi divitias proponit, & alter honores;
 Ille voluptati credit inesse bonum.
 Fallimur heu! statio Deus est, Deus una quietis,
 Non alibi placidae commoda mentis erunt.
- XXIX.C.3 PSALM. 73. 28.
Quant a moi, d'approcher de Dieu c'est mon bien.
 C'est en vain que cerchons repos par mer, par terre;
 Nos passions, hélas! nous font par tout la guerre;
 Du monde les plaisirs sont tous trempés en fiel,
 C'est doncq le seul plaisir se conformer au ciel.
- XXIX.C.4.a MATTH. 11. 29.
 Venite ad me omnes qui laboratis, & invenietis requiem animabus vestris.
- XXIX.C.4.b PSEAUM. 73.
 Quel autre ay ie au ciel? Or n'ay ie prins plaisir en la terre qu'en toi?
- XXIX.C.5 IN DOMINO QUIES.
 Index magneticus nusquam consistit, nisi in septentrionem versus sese moverit, ac in sidus illud polare aciem fixerit. Nusquam animo humano quies, nisi in Deo. Nec enim aut honorum splendor, aut opum abundantia, aut famae pruritus veram animi tranquillitatem cuiquam praestiterit: eiusque rei vel naturalis ratio haec redditur: anima infinita atque aeterna, in rebus finitis hisce ac momentaneis, ac cum ipsa symbolum nullum habentibus, solatium ac requiem qui inveniat?
 5 Nonne unicuique nostrum, inter medias saepe voluptates, cum succurrit quam fluxa, quam futilis sit ista delectatio, quam brevi desitura, nausea statim oboritur, ac taedium omnium, quas hic videmus atque
 10 audimus, blanditiarum? torpemus utique plerumque post gaudia, & recordatione praeteritorum, futura eiusdem generis pariter vana, non abs re, iudicamus. Videmus enim ab omni mortali solatio prorsus nos destitui, cum maxime solatio indigere nos facit extrema necessitas.

15 Haec cogitanti, cui, precor, non excidat quidquid id est delictiarum,
quod humana promittit imbecillitas? quis non efferatur ad veri gaudii
auctorem Deum, in cuius dextra delectationum plenitudo?

xxix.c.6 De naelde van het zee-compas en staet niet stille, ten zy die ghedraeyt
zy op de noort-sterre. Daer en is gheen ruste voor het menschelijck
ghemoedt, ten zy het selve sich vast op Godt stelle. Want noch den
glans van hooghe staten, noch overvloedt van rijckdom, noch het
5 geruchte van eenen loffelijcken naem onder den menschen, en kan ons
de ware gherusticheyt des ghemoets aenbrenghen. En hier toe schijn-
nen selfs natuerlijcke redenen te dienen. De ziele des menschen, als
eeuwich ende oneyndich zijnde, en kan in dese tijdelijcke ende
bepaelde dingen, geen ruste vinden. Voelen wy niet yder in ons selfs,
10 soo wanneer wy midden inde wellusten deses wereltds swemmen,
ende dat ons dan voortkomt de bedenckinge, dat dit alles niet en is als
enckelen rooc, die op een ooghenblick verdwijnt, dat wy als een wal-
ginge en teghenheyt krijghen van alle dat wy hier sien en hooren? Na
tijdelijcke wellust is den mensche ghemeenlijck altijt swaermoedich,
15 als oordeelende, dat gelijc dese voorleden blyschap haest is voorby
gegaen, dat ooc alle andere die noch aenstaende souden mogen zijn,
van gelijcken niet lange en sullen duren. Insgelijcx sien wy dagelijcx
dat ons den troost der menschen dan meest ontgaet, als wy, inden
uytersten noot, meest troost van doen hebben. Wie, dit bedenckende,
20 en sal niet een kleynachtige aenkomen, van alles wat hier vermake-
lijck schijnt te wesen? Wie (segg' ick) en sal sijnen gheest niet verhef-
fen om na te sporen den ghever van de ware vreuchde, aen wiens
rechterhandt is blijdtschap ter volheydt in eeuwigheyt, ghelijck den
psalmist seyt. Psal. 16. 11.

25 *Ons ziel, een licht dat eeuwich schijnt,
En vint geen rust int geen verdwijnt.*

- XXX.A.1 *Hy jaeght, maer laes! verjaeght.*
 Noyt cond' ic gunstig woort van Rosemont gewinnen,
 Tot Floor, een rechte kluts, haer eens bestont te minnen,
 Die stont haer geensins aen, haer moeder niet-te-min
 Gaf aen den bloet gehoor, ooc tegen haren sin:
 5 Doen wast de rechte tijt om op mijn stuck te letten,
 't Wilt dat een ander joegh viel in mijn eyghen netten;
 Siet, Floor is hier het fret, mijn lief het schou conijn:
 Sy wenscht te zijn gevat, om niet gevat te zijn.
- XXX.A.2 *Fugat, non capit.*
 Dum cava lustra subit viverra, cuniculus, hostem
 Ut fugiat, celeri deserit antra pede:
 Morderi metuens laqueis se tradit habendum.
 Saepe, labor socio quod negat, arte feres.
 5 Anxia virgo fugit, cum rusticus instat amator;
 Et fruitur praeda, cui magis apta manus.
 Vicisti, sis capta licet, lepidissima rerum,
 Nam fuit in votis, ne capiare, capi.
- XXX.A.3 *Tel bat les buissons, qui ne prend les oisillons.*
 Margot fuit Coridon, qui tasche de la prendre,
 Mais elle, par despit, a Thirsis se va rendre:
 La proye fuit de l'un, a l'autre prend la retz.
 Voyla! un sot amant ne sert que de furet.
- XXX.A.4 *Haec Galatea apud Ovid. 13. Metam.*
 Acis erat Fauno nymphaque Simethide cretus,
 Magna quidem patrisque sui matrisque voluptas,
 Nostra tamen maior ...
 Hunc ego, me cyclops nullo cum fine petebat;
 5 Nec, si quaesieris odium cyclopi, amorve
 Acidis in nobis fuerit praestantius, edam:
 Par in utrumque fuit.
- XXX.B.1 *Soeckers van kunsten, vinders des bedelsacx.*
 Of schoon het gau Furet gaet woelen inder aerden,
 Een, die maer sat en keec, die comt het wilt aenvaerden;
 De blaser alchimist haelt wonder aen den dagh,
 Dat yemant van het volck ten nutte dienen mach;

5 Maer hy is sonder vangh, en sijn bestoven keucken,
Al rooctse jaren langh, en geeft maer vijse reucken:
De man verstooct sijn broeck het wijf haer beste keurs,
Een ander heeft de baet, en hy de leghe beurs.

XXX.B.2 *Artium tristis ianua.*

Dum cogit viverra feras exire latebris,
Mox aliquis praedam, qui nihil egit, habet.
Ingenio penetras imae per viscera terrae,
Dum male quaerendo, chymice, perdis opes;
5 Multa quidem nobis non contemnenda dedisti,
At, miser, hoc nunquam, quod tibi quaeris, habes:
Igne licet caleat, caret, ah! nidore culina,
Pyxida tu vacuum, caetera vulgus habet.

XXX.B.3 *D'invention neuve, point de gain a qui la treuve.*

Que sert croupir par tous entrailles de la terre,
Et faire tous les jours aux mineraux la guerre?
Ou rien ne trouveras, ou n'auras point de gain;
Un autre a le profit, & tu la vuide main.

XXX.B.4 *Mart. Delrio. Disquis. Mag. lib. 1. cap. 5.*

Artem chymicam, quae medicinae adminiculatur, sane laudo, & veneror, ut physiologiae foetum praestantissimum: inventricem auri potabilis: spiritus enim subtilissimos ex metallis plantis, gemmisque educens, quo subtiliora hoc puriora, & quo puriora, hoc efficaciora remedia praebet, &c. Interea tamen haec ars non convenit nisi opulentissimis: multi enim hac arte depauperantur, & in causa sunt ut uxores & liberi cogantur indigno quaestu se sustentare, idque vel ipsi chymici scriptores testantur: nam Geber; non ergo, inquit, haec scientia egenti & pauperi convenit, sed potius est illis inimica.

XXX.B.5 ARTIUM TRISTIS IANUA.

Sic vos non vobis fertis aratra boves,

5 Et reliqui eiusdem sententiae versiculi in vulgus chymicorum non inepte dici poterunt, si ea, quae ex officina istius artis Indies prodeunt, consideremus. Ea vero sitne chrysopoeia, id est, ad aurum faciendum efficax, Item an exemplis probari possit vere aliquando hac arte aurum factum esse, nec ne, non est nostri instituti hic inquirere. haec si quis velit consulat auctorem mag. Disq. Lib. 1. cap. 5. Illud tantum hic dicam, chymicos quidem multa egregia, humanoque generi plane utilia incidenter, & veluti aliud agentes, in usum mortalium protulisse,

10 plurimos tamen eorum, non modo nihil ex arte ista compendii fecisse,
sed *omnibus exhaustos prope cladibus, omnium egenos* facultates suas in
fumo, situ, ac pulvere, misere absumpsisse; idque ipsi alchymiae auto-
res & fautores, Geber, Lullus, & alii satis indicant, cum suos monent
15 ne animis destituantur, quoties oleum & operam perdidisse sese non
raro animadvertunt; sed ex integro philosophari incipiant, (ita isti stu-
dium chymicum satis superbe tanquam per excellentiam, nuncupant.)
Quid dicam? frustra sapit, qui sibi non sapit.

XXX.B.6 Indienmen recht wil insien watter daghelijcx uyt de smisse der alcu-
misten voortkomt, men sal aen de selve dese veerskens van Virgilius
wel moghen toepassen.

5 *Dat het schaeppen wolle gheeft,
Dat de by' om honich sweeft,
Dat den os uyt ploeghen gaet,
Komt niet tot der dieren baet.*

Ick en wil hier niet treden inde bemerckinge of dese konste waerchtig
gout kan voortbrengen, dan niet: andere hebben daer van wijt en
10 breet geschreven. Dit wil ic hier alleenlijck aenwysen, dat wel waer is,
dat de alcumisten wel veel nutte dingen, als int voorby gaen, hebben
ontdect: maer de nutticheyt daer van komt de vinders der selver minst
te passe, alsoo meest al wat by henlieden gevonden is, de vinders so
diere heeft ghekost, dat vele van henlieden in stof, roock, en stanck
15 haer middelen verblasen hebbende, eyntelijck totte uysterste armoede
zijn komen te vervallen, ende door het onnoodighe te soecken, het
noodige quijt geworden zijnde, hebben alsoo vrouwen en kinderen
naeck en bloot of op den dijck, of voor het gasthuys henen ghestelt.

XXX.C.1 PSALM. 39. 7.

Sy vergaderen ende en weten niet wie het krijghen sal.

Wat lust het menigh mensch met handen ende voeten
Hier in dit aerden hol, gelijk een mol te wroeten?

Het gaet hem als het fret, hy woelt sijn leven langh

En siet, ey lieve, siet; een ander heeft den vangh:

5 Den loon van sijn gewoel, en van sijn angstigh slaven
Is maer een oude slet, om in te zijn begraven.

Rijst hooger, weerde ziel, en vry al verder siet;

Dat u geluckigh maect is hier beneden niet.

XXX.C.2

Quod capis, alter habet.

Ecquid adhuc atris caput abdis, homuncio, lustris?

Ecquid adhuc vili pectora condis humo?

Tu viverra tuis, tu mente manuque laboras,

Et mox qui praeda gaudeat, alter erit:

5

Alter erit; qui vina cadis depromat avitis,

Vah! dabitur cineri trita lacerna tuo.

Si sapis, ergo putri tandem caput exere terra;

Quaeque rapi nequeant praemia, disce sequi.

XXX.C.3

ECCLES. 4. 17.

Mon œil ne voyt jamais assez de richesses, & ne pense point pour qui travaille ie & prive ma personne de bien?

A quoy te sert, mortel, par avarice, & rage,

Par peine, par labeur de consumer ton age?

Ne vois tu pas qu'aux tiens ne sers que de furet?

La peine est seule a toy, un autre a le banquet.

XXX.C.4

LUC. 12.

Stulte, hac nocte anima repetetur a te, quae autem parasti, cuius erunt?

De imperatore Severo memoriae proditum est: eum, cum sensim mortem sibi imminere sensisset, linteum, in quo tumulandus erat per castra conto levatum circumferri & per praeconem edici iussisse; En!

5

ex amplissimis regni opibus, quod unicum Severus imperator secum auferet.

XXX.C.5

QUOD CAPIS, ALTER HABET.

O Curas hominum! O quantum est in rebus inane!

Hic tametsi liberis orbus, censum tamen alieno haeredi nutrire non desinit: iste, cum diu parce vixerit, opibusque familiae congerendis aevum consumpserit, quot filios, totidem cadaver exspectantes vultures circum sese habens, tandem exspectato fine supremum diem claudit, ac personato fletu nudus in terram abditur. Saladinus, qui Syriam, Aegyptum, ac Africae bonam partem subegit, vicinus morti, in cogitationem hanc serio descendisse dicitur, ac proinde suprema voluntate voluisse, pro omni pompa funebri, tunicam tantum interiorem in hasta sublimem offerri, cum acclamatione: *Unum hoc ex domitore orientis restare.* Est sane, est, inquit Eccle. 5. 12. alia infirmitas pessima, quam vidi sub sole, divitiae conservatae in malum domini sui: pereunt enim in afflictione pessima. Sicut egressus est nudus de utero matris suae, sic revertetur, & nihil auferet secum de labore suo. Quid ergo prodest

5

10

15 ei, quod laboravit in ventum, cunctis diebus vitae sua? Cognovi, inquit
idem cap. 3. 12. quod non esset melius, quam laetari & bene facere in
omni vita, hoc enim donum est Dei.

xxx.c.6 *Ach! hoe ydel zijn de sorgben,
Die den armen mensch verworgen,*

Den desen, al hoewel sonder kinderen, en laet niet af schatten te versa-
melen voor een erfgenaem, die hy niet en kent. Den ghenen, kinderen
5 hebbende, mitsgaders langhe en veel voor de selve hebbende gesorcht,
en heeft menichmael, voor al sijn sorgben, gheen andere vergeldinge,
als de sorge van syne kinderen, duchtende dat hy te lange leven sal:
werdende dagelijcx vande selve niet anders besien, dan gelijk een
stervende ghedierte, van een gragen giervoghel: tot dat hy ten laet-
10 sten, met ghemaecte ende uytgheperste tranen, naeckt in het diepte
der aerden neder wert gelaten. Saladijn die Syrien, Aegypten, ende een
groot deel van Africa t'onder heeft gebracht, gevoelende sijn tijdt daer
te zijn, na dat hy sich selfs ernstelijck in dese bedenckinghe hadde
ghegheven, heeft eyndelijck by uysterste wille bevolen, datmen voor de
15 bare in plaetse van pronck-kleederen, prachtighe wapenen, ofte andere
lijckcierunghe, alleenlijck sijn hemdenrock, aen een lance ghehecht,
soude omdragen: met een by-roep; van de overwinner van oosten, is
dit maer alleen overich. Dat is een boose plaghe, seydt Salomon, die
ick sach onder der sonnen: Rijckdom bewaert tot schade, diens, die
20 hem heeft: want den rijcken komt om met grooten jammer. Ghelijck
hy naeckt van sijns moeders lijf ghekomen is, soo vaert hy weder henen.
Wat helpt dat hy in den wint ghearbeyt heeft? alle sijn leefdaghe heeft
hy in duystere ghegeten, &c. Ick mercke, seyt den selven, datter niet
beter en is als wel doen en vrolijck zijn.

- XXXI.A.1 *Dat hier verstickt, daer verquickt.*
 Hoe vreemt speelt Venus wicht by-na in alle menschen!
 Al wat my niet en wil dat plach ick eer te wenschen;
 Els loopt het puytjen na, dat veerdich henen vliet,
 En die haer altijt volgt en wil de kleuter niet:
 5 Sy grijpt het beesjen op, en siet! het moeder sterven,
 En ick, die hierom bidt, en kan het niet verwerven.
 Ey geeft ons, soete min, dat yeder een behaeght,
 Geeft daer een vuyle poel, en hier een schoone maegt.
- XXXI.A.2 *Tibi mors, mihi vita.*
 Ludis in humanis, lascive Cupido, medullis;
 Arbitrium proprii nullus amoris habet.
 Nos quod amat, fugimus; quod nos fugit, istud amamus:
 Dura proco, ranam sponte puella fovet.
 5 Triste gelu dominae mihi mors, tibi, rana, calores:
 Mors tua, vita mihi: mors mea, vita tibi.
 Te iuvat ora lacu, me virginis ore rigari;
 Ergo tibi cedant stagna, puella mihi.
- XXXI.A.3 *A l'un support a l'autre la mort.*
 Ce que n'est que douleur au corps de la grenouille,
 Gentile Margotton, me doucement chatouille:
 Prens moy pour ton mignon: c'est caresser en vain
 Un tel qui n'a plaisir en ta courtoise main.
- XXXI.A.4.a AUSON.
 Hanc volo, quae non vult, illam, quae vult, ego nolo:
 Hanc amo, qui me odit: contra hanc, quae me amat, odi.
- XXXI.A.4.b OVID. AMO. ELEG. 19.
 Quod licet ingratum est, quod non licet acrius urit:
 Quod sequitur fugio, quod fugit, ipse sequor.
- XXXI.B.1 *Onder vrientschaps schijn, het quaetste fenijn.*
 Van waer, o teere maeght, van waer soo loose treken?
 Waer is u goede trou, u soeten aert geweken?
 Ghy biet dit cleyne dier u vrientschap so het schijnt,
 Maer 'ksie hoe dat het beest door uwe jonst verdwijnt.

5 Geen hont bijt eer hy bast; gheen huys valt sonder kraken;
Waer druypte sonder wolc oyt regen op de daken?
'T is anders metten mensch. Hoe seer hy yemant groet,
'T is dicmael enckel moort al wat sijn herte broet.

XXXI.B.2 *Inimicus amicum simulans, inimicissimus.*

Una fovetque necatque manus, num virginis hoc est?
Perfida sit, fidei quae modo pignus erat?
Praevia sunt flammae, sunt praevia signa ruinae,
Ante nec offendit, quam latret, ore canis.
5 At perimit, dum mulcet homo, ridendo minatur;
Blanda salutantis dextera, virus habet.
Quis vigil, aut sapiens humana pericula vitet,
Cum nullam hic faciant praevia signa fidem?

XXXI.B.3 *Le pire tour, soubz pretext d'amour.*

Cruelle doucement tu couves la grenouïlle,
Mais ceste traistre main d'un meurtre, las! te fouïlle.
O l'homme malrusé! en tout qu'il faict il ment,
Menace quand il rit, & tue en caressant.

XXXI.B.4.a PLIN. LIB. 31. CAP. 2.

Periculosiores sunt fontes, qui lympidis aquis blandientes, oculis tamen pernitiam afferunt: minus formidandi qui ipsa specie testantur aquas esse fugiendas: ita difficiliter vitantur mala, quae boni praetextu fallunt.

XXXI.B.4.b DIOG. LAËRT.

Nullae sunt occultiores insidiae, quam hae quae latent in simulatione officii, aut in aliquo necessitudinis nomine. Nam eum qui palam est adversarius, facile cavendo vitare potes. Troianus equus ideo fefellit, quia formam Minervae mentitus est.

XXXI.B.5 INIMICUS AMICUM SIMULANS, INIMICISSIMUS.

5 Fraus illa longe acerrima & maxime nocua, quae bonae fidei aut amicitiae specie sese insinuat: Multos ea perdidit olim & nunc, exemplorumque plena omnia. Illud insigne, apud Guicciardinum, Petri Medicaei, inquam, simulatione & actu Alexandri sexti misere circumscripti, de quo hoc tantum dicam, cum eodem auctore, & ipsis verbis; *era nato commune proverbio, nella corte di roma, ch'il papa non faceva mai quello che diceva, & il Valentino non diceva mai che faceva.* Periculosum me hercule!

genus hominum, natum exitio generis humani. Audacter Machiavel-
 lus, in saeculi dedecus, *si vede per experientia* (inquit) *ne nostri tempi, prin-*
 10 *cipi haver fatto grand cose, chi della fede hanno tenuto poco conto, & chi hanno*
saputo con astutia aggirare i cervelli de gli homini, & a quello, chi ha saputo
meglio usare la volpe, è meglio successo. Falleris Machiavelle. Platonem
 audiamus qui fidem fundamentum societatis humanae, perfidiam vero
 eiusdem pestem esse dixit; & Ciceronem, maiores eum qui socium fefel-
 15 lisset, inquit ille, in virorum bonorum numero, habendum non puta-
 runt.

XXXI.B.6 T'is 't alderschadelijckste bedroch dat onder het deksel van vrient-
 schap weet in te sluypen. 'Tvergif is aen niemandt beter in te gheven,
 als aen die ghene die het selve voor een genees-dranc aennemem. Van
 openbare vyanden is te wachten, maer wat raet tegens dese, die met
 5 een gedaente van vriendschap vermomt, ons aencomen? 'twas licht
 voor Alexander de seste paus wesende, en vriendschap veynsende, Pie-
 ter de Medicis te bedrieghen, sonderlinghe dewyle van hem geschre-
 ven wert, *dat hy noyt en dede, 'tgene dat hy seyde, en van den Valentiner,*
dat hy noyt en seyde, 'tghene hy dede. Dit is een sorchelijcken hoop, ghe-
 10 boren tot verderf van't menschelijck gheslachte: en evenwel derf
 Machiavel wel seggen, dat de princen van synen tijdt, die door veyn-
 sen aen andere het hoofd hebben weten te verbinden, best gevaren
 zijn. 'Tis raes Machiavel. Hoe veel beter spreeckt Plato! Trouwe
 (seydt hy) is 'tgrontstuck van't borgherlijck leven: maer het bedroch
 15 loont eyndelijck sijnen meester.

XXXI.C.1 IACOB. I. 9.
Een broeder die vernedert is, roeme in sijn hoocheyt; En die rijcke is, roeme in
syne vernederinghe; want hy sal als een bloeme des gras vergaen.

Een kicker in het werm sal inder haest versticken,
 Een kiecken in het werm sal inder haest verquicken;
 Siet! als de gulde son doet haren ommeganck,
 Een bloem geeft soeter reuck, een krengher vuyler stanck.
 5 Soo God den boosen plaeght, hy sal den hemel trotsen,
 En stijgen inde lucht, gelijk de steyle rotsen;
 Als God den vromen straft, hy leyt hem in het stof:
 Siet! dat den eenen doot, daer leeft een ander of.

XXXI.C.2 *Bonis, nil nisi bona.*
 Si foveas, tepido crescet tibi pullus in ovo,
 Squallida, si foveas, rana calore perit:
 Mors ranae calor est; pulloque, fovere, favere est;
 Quod iuvat hunc, illi tristia fata tulit.

5 Exitium peperit res prospera saepe nefandis,
Fausta Deum clamant fata favere piis:
Dum punis, Deus alme, malos, perit impia plebes;
Aduvat, affligit dum tua dextra, bonos.

XXXI.C.3 ECCLESIASTE. 8. 5.

Le cœur du sage cognoist le temps, & le moyen qu'on doit tenir. Car en tout affaire il y a temps & moyen pour s'y conduire, autrement mal sur mal tombe sur l'homme.

Qui couve le poussin le sauve, la grenouïlle
Jamais se trouve bien, si non, quant on la mouïlle:
Icy est bonne & la mortelle la chaleur.
Ce, dont le juste vit, mourir faict le pecheur.

XXXI.C.4 *August. de Civit. Dei. Lib. 41. Cap. 8.*

5 Sicut in uno igne aurum rutilat & palea fumat, sub eadem tribula stipulae comminuuntur, frumenta purgantur; nec ideo cum oleo amurca confunditur, quia eodem praeli pondere exprimitur: ita una eademque vis irruens bonos probat, purificat, eliquat: malos damnat, vastat & exterminat; unde in eadem afflictione mali Deum detestantur & blasphemant: boni autem precantur & laudant: tantum interest ne qualia, sed qualis quisque patiat. Non pari modo exagitatum, & exhalat horribiliter coenum, & suaviter fragrat unguentum.

XXXI.C.5 BONIS, NIL NISI BONA.

5 Sanis, aiunt medici, omnia sana. Bonis, aiunt Christiani, omnia bona. Si, ut nihil mali tibi eveniat cupis, ut nihil mali in te resideat, cura. Si ut omnia bona tibi contingant optes, ut ipse bonus sis, operam da. Non eo tamen haec referri velim, quasi Deus nihil nisi laeta ac secunda piis immittere soleat: Sed potius quod Deum amantibus ac a Deo amatis omnia in bonum adiumento sint, ex sententia Paul. Rom. 8. 28. *Leur maux (inquit Molinaeus) leur devienent biens, leur pauvreté corporelle leur est une Deité spirituelle; leur bannissements leur sont fuites de monde; leurs esloignements des honneurs, leur est un aprochement de Dieu; leur ennemis sont leur medecins, & les obligent a craindre Dieu; les maladies corporelles, leur sont cures spirituelles; leur mort en fin leur est une entrée en la vie.* Finiamus ergo cum

10

XXXI.C.6 Den ghesonden, seydt den medecijn, is alle dinck ghesont: den goeden, seydt den Christen, is alles goet. Die wil dat hem niet quaets over

en kome, die maecke datter niet quaedts in sijnen boesem en woone.
Die wenscht dat hem niet als goedt en soude bejeghenen, die draghe
5 sorghe dat hy selfs al voren goedt zy: Niet datmen hier door verstaen
moet, dat den Godsaligen niet als voorspoet ende vermakelijckheyt
van Gode toe wert gheschickt: maer veel eer dat alles, beyde goedt en
quaedt, bitter en soet, den Godsalighen ten goede behulpich is, ende
eyndtlijck t'synen goede uytvalt, naer de troostelijcke leere Pauli Rom.
10 8. 28. Het quaet (seyt Molinaeus) dat hun overkomt, ghewert hun tot
goedt, haer lichamelijcke armoede ghedijt haer tot gheestelijcken
rijckdom: hun ballinckschappen tot afsonderinghe des werelts, 't af-
setten van haer staten, brenghetse naerder tot Godt, hun vyanden zijn
haer gheneesmeesters, en dryvense tot meerder vreese Gods. De licha-
15 melijcke sieckten zijn hun geestelijcke ghenesinghen. Eyntlijck, de
doot selfs is hun een inganck tot het leven: Een en het selve vyer, seyt
Augustinus, doet het gout blincken, en de stoppelen roocken: eenen
vleghel morselt het stroo, en suyvert het kooren. Een en de selve straffe
beproeft, en reynicht de Godsalighe: Verwoest daerenteghens en ver-
20 stroyt de goddeloose, &c.

136

INTER MANVM ET MENTVM.
XXXII.

LVCRET. . . . . Potiundi tempore in ipso,
LIB. 4. Fluctuat incertis erroribus ardor amantum.

OV ID. Fallitur augurio spes bona saepe suo,

Tusschen

- XXXII.A.1 *Tusschen hant en tant, raect veel te schand.*
 De proye die ick jaegh heeft wonder vreemde streken,
 Heeft, ick en weet niet wat, om lusten aen te steken;
 Sy sweeft my voor het oogh, ja schier tot inden mont,
 Maer als ick naerder coom so wijctse na den gront:
 5 Dies word' ick bijster graegh, ick reyck, ick blaes, ick hijge,
 Ick happ', ic grijper na, het schijnt dat icse crijge;
 En siet! noch gliptse wech, dies 'thert eylaes! my berst,
 Doen ic was aldernaest, doen was ic alderverst.
- XXXII.A.2 *Inter manum & mentum.*
 Post varios tandem, qui me pressere, labores,
 Obtigit haec oculis praeda videnda meis:
 Hanc sequor ingenti conamine, iamque propinquo,
 Iam crepitant fauces, iam mihi guttur hiat.
 5 Sed, dum capturiens vestigia proxima stringo,
 Ah! reliquum video nil mihi, praeter aquas,
 Somniat heu! vigilans, & se quoque ludit amator,
 Bulla, vapor, nihil est, se quod habere putat.
- XXXII.A.3 *En Amour, en court, & a la chasse,
 Chacun ne prend ce qu'il pourchasse.*
 Maint sot s'en va criant, ma belle se va rendre,
 Mais tout est au rebours, lors quand il la veut prendre.
 Le chien tout plein d'espoir croit qu'il a pris l'oiseau,
 Mais a la fin hélas! ne prend rien que de l'eau.
- XXXII.A.4.a LUCRET. LIB. 4.
 ... Potiundi tempore in ipso,
 Fluctuat incertis erroribus ardor amantum.
- XXXII.A.4.b OVID.
 Fallitur augurio spes bona saepe suo.
- XXXII.B.1 *Ydele hoop, wakenden droom.*
 Het wilt-braet dat ic wensch, dat jaegh ic met verlangen,
 My dunct schier even staeg, my dunct het is gevangen,
 Ick sie het met vermaeck, ic sie het voor my staen,
 Ick hygh', ick happ', ic hoop, ic hebbet; 'tis gedaen:

- 5 Dit roep ic menigmael, maer als ic meen te grijpen,
 Dan isset enckel droom, en niet als leure-pijpen:
 Eylaes! ic heb om niet mijn nutten tijt gequist,
 Ick meynd' ic haddet al, en nu ist al gemist.
- XXXII.B.2 *Spes chymica, vigilantis somnium.*
 Dum volucrem sequitur, dum spe iam devorat escam,
 Dum canis in praedam fervidus ore ruit,
 Gutturum latrantis, nil tale timentia fallit,
 Seque paludoso gurgite mergit anas:
 5 Ergo miser, praedam studio qui captat inani,
 Ora refert solis plena molossus aquis.
 Sit canis hic, ficta sub imagine, chymicus, hospes,
 Spes cui semper adest, res cui semper abest.
- XXXII.B.3 *Il y a difference, entre espoir & avoir.*
 Le chien qui semble avoir pris le canard a nage,
 Le voit aller au fond, plein de despit & rage;
 Pendant que l'alchimiste espere tout avoir,
 Helas! rien ne retient qu'un fol & vain espoir.
- XXXII.B.4.a CICERO. 3. DE ORAT.
 O fallacem hominum spem, fragilemque fortunam! & inanes nostras
 contentiones! quae in medio spacio saepe franguntur & corruunt; &
 ante in ipso portu obruuntur, quam portum contingere potuerunt.
- XXXII.B.4.b *Francis. Guicciard. Hist. lib. 4.*
 Plerumque hominum proprium est quod ratione difficile cognoscunt,
 id sibi cupiditate & spe facile fingere.
- XXXII.B.5 SPES CHYMICA, VIGILANTIS SOMNIUM.
 Spei alumnus si quisquam, certe chymicus, sive alcumista, nuncupan-
 dus est. Nam, si cui unquam verba dedit lubrica illa Dea, id huic
 hominum generi contingere, usus docet. Spem enim magis ipsam, ut
 Livii verbis utar, quam spei causam intuentur. Nam quamvis plurimi
 5 eo rerum sese pervenisse constanter aliquando assererent, ut iam emer-
 surum foetum illum aureum, lapidem, inquam, philosophicum pleno
 ore inclamarent; nihilominus, potiundi tempore in ipso, tanquam cor-
 vi hiantes delusi, viderunt, non sine aliorum risu, ac suo luctu, collap-
 sam in cineres facem: Idque licet illis iterum atque iterum contingat,
 10 ab incepto nihilominus non dimoventur, sed indies nova spe inescati,

identidem eandem serram reciprocare non desinunt. quid mirum? cum
propositi istam tenacitatem in principiis artis ponat Geber, proposito
laborum praemio, ex Augurelli testimonio, ut vel minima lapidis parte,

15   ... *Argentum modo vivum si foret aequor,*
                      Omne vel immensum verti mare posset in aurum.

Dicamus cum Polibio, non esse sapientis praefidere constanter iis,
quae aliter evenire nata sunt.

XXXII.B.6   Indiender erghens een voester-kindt van hope te vinden is, seecker-
lijck den alcumist moet voor sulcx ghehouden werden: want aen nie-
mandt en heeft oyt dese glibber-gladde Goddinne soo seer den honich
5   om den mondt ghestreken, als aen dese soorte van menschen, de-
welcke, schoon sy-lieden hun ten diepsten menichmael inbeelden tot
het hoochste van haren wensch gekomen te zijn, en allen oogenblick
dien wonderbaren steen, in sijn geheele volkomentheydt, voor haer
meynen te sien: even wel nochtans, alst op een toegrijpen komt, so
10   verliest sich veeltijts haer groote inbeeldinghe als tusschen hant en
tant, doch wederom, gheketelt door (ick en weet niet wat) nieuwe
hope, gaen weder en weder aen, na de lesse van haren Geber, die voor
een grontstuck van dese konste stelt een onvermoeyelijcke hals-ster-
ckigheydt, belovende tot loon van alles dien wonderbaren steen, daer
haren poët Augurellus aldus van schrijft:

15   *Schoon al de Zee quickezilver waer,*
                      En dat ghy, in haer diepten, maer
                      Een stucxken steens eens werpen wout,
                      De gantsche zee waer enckel gout.

20   ’T is beter, met wyse luyden, sich niet te seer te verlaten, op dingen,
die gemeenlijck altijdt anders, als men meynt, uyt vallen.

Als ghy naer een saecke tracht,
                      Hoe de hoop u meer belacht,
                      Hoe de spijt u dieper bijt,
                      Als het hopen u ontgljyt.

XXXII.C.I   ROM. 7. 24.

*Ick ellendich mensche! wie sal my verlossen van dit lichaem des doots? Ick
dancke God door Iesum Christum.*

Ick lach eens uytgestrect in bangheyt mijner zielen,
Ick sach een open graf, de doot was op mijn hielen,
De helle stont bereyt, als met een open mont,
So dat ick (waer ic socht) geen raet of rust en vont.

- 5 Maer inden meesten noot doen is my troost verschenen,
Mijn druck (danck hebbe God) mijn commer is verdwenen;
Siet! als het diepste leet tot aen de ziele rijst,
Dat even is de wegh die ons den hemel wijst.
- XXXII.C.2 *In agone, liberatio.*
Quam prope me stygio nuper canis ore vorabat!
Quam prope tartareis faucibus esca fui!
Sulfureo afflabant me guttura panda vapore,
Praeque meis oculis nil nisi funus erat.
5 At Pater omnipotens, mediis mihi portus in undis,
Lassa salutiferis pectora textit aquis.
Mens, age, pone metus; quae ducit ad aethera callis,
Nescio quid, tristi de Phlegetonte tenet.
- XXXII.C.3 2. TIM. 4. 16.
*Nul ne m'a assisté en ma premiere defense, ains tous m'ont abandonnées. Mais
le seigneur m'a assisté & m'a fortifié.*
La mort me talonnoit, il ne falloit jà guerre,
j'Estois tout englouty de l'inferral Cerbere,
Parmi le fiel amer suis tout confit en miel:
L'enfer faut costoyer, qui veut monter au ciel.
- XXXII.C.4.a IACOB. I. 10.
Beatus vir, qui suffert tentationem: quoniam cum probatus fuerit,
accipiet coronam, quam repromisit Deus diligentibus se.
- XXXII.C.4.b BRADFORT.
Si ad superos iter tendere velis, ad inferos prius navigandum est:
cuncta enim Dei opera sunt in mediis contrariis.
- XXXII.C.5 IN AGONE, LIBERATIO.
Sceleratos ingenti plerumque improboque somno frui, ac in utramque
aurem dormire; pios contra dissidio interno exagitari quid mirum?
Parcere subiectis, & debellare superbos
5 & principi huius seculi, diabolo inquam, solenne est. Quamdiu enim
robustus ille possessioni suae incumbit, omnia ibi placida ac tranquilla
sunt: at simulatque fortis fortiori succubuit, omnia in tumultu sunt,
cunctaque sursum, deorsum aguntur. Quid te excrucias, mens pia?

Non ex peccato sensus peccati est; corruptionem tuam non per corruptionem, sed ex gratia percipis. Timor enim Dei eodem modo vulnerat, inquit Augustinus, quemadmodum medici ferramentum; id
10 putredinem tollit, & videtur quasi vulnus augere; nam dum putredo esset in corpore, minus erat vulnus, sed periculosum; accedit ferramentum medici, minus dolebat illud vulnus, quam dolet modo, cum curatur. Sed ideo plus dolet, accedente medicina, ut nunquam doleat,
15 succedente salute. Periculosum fortissimis imperat dux. Nunquam impugnari debilitatis est.

xxxii.c.6 T'en is niet te verwonderen, al sien wy somwylen de goddeloose gherust, en goedts moets daer henen gaen: de vrome daerenteghen met innerlijcke aenvechtinghen gequelt te zijn. Niemandt en doet oorloghe aen, de ghene die hem onderdanich zijn: den duyvel en bestoockt niet
5 de ghene, die hem alreede de overhant gegeven hebben. So langhe als dien stercken ghewapenden sijn vaten bewaert, soo isset al in stilte: maer als den stercken van een stercker bestreden en overwonnen werdt: dan ister al in roere. Wat quelt ghy u doch, Godtvreesende ziele? Ten is niet van de sonde, dat ghy u sonde ghevoelt: 't is van
10 Gods ghenade, niet van uwe verdorventheydt, dat ghy uwe verdorventheydt ghewaer wert. De vreesse des Heeren, quetst den mensche, seydt Augustinus, op de selve wyse, gelijk de vliem de etterbuyle, sy schijnt wel de wonde grooter te maken, maer sy jaechter den etter en dracht uyt, want terwylen die vuylicheydt noch in het lichaem lach,
15 was de wonde, 'tis waer, wel kleynder, maer veel sorghelijcker, sy is veel pynelijcker, nu daer de vliem by komt, als te voren eerder den meester aen quam: maer sy is daerom pynelijck, terwylen datmense meestert, om datse niet meer pynelijck zijn en soude alsse genesen is. Een veltoverste sendt sijn kloeckste gasten, ter plaetsen daer het ghevaer alderheetst is. Nimmermeer bestreden te werden is een teycken
20 van swackheyt.

*Niemandt treter in ghevecht, met sijn knecht,
Maer met die hem tegen streven:
Die den duyvel wederstaen, tast hy aen;
25 Niet die na sijn wetten leven.*

194

TURPE SENILIS AMOR.
XXXIII.

SEN, IN PROVERB. *Amare juveni fructus, crimen senii.*

GLOSSA CORP. GALLIC. HORAT **D**Esine dulcium
C'Est chose aussi folle & tre de voir le Mater serva Cupidinum,
C'gendarme qui va au baston, que l'a- Circa lustra decem flectere mollibus
moureux qui ne peut marcher sans aide. Tam durum imperiis abi
Quo blanda juvenū te revocant preces.
Gherim.

- XXXIII.A.1 *Gherimpelt vel en vryt niet wel.*
 De roos, daer menigh dier quam eertijts om gevlogen,
 Staet nu, eylaes en treurt, van niemant aengetogen,
 Geen witje sitter op, geen bietje suyghter aen,¹
 En vraeghje, waerom dat? haer bloemtjen heeft gedaen.
 5 Pleeght liefde, soete jeught, en stelt u om te paren,
 Dat is het rechte wit van uwe groene jaren;
 Mint eer u bloemtje ruyft, of na der aerden duyct;
 U beste goet verslijt, al wortet niet gebruyct.
- ¹ 't Is den aert vande bien op gheen dorre rosen of bloemen haer te setten. Plinius.
- XXXIII.A.2 *Turpe senilis amor.*
 Frondibus irriguis, violisque recentibus haeret,
 Perque novos flores laeta vagatur apis¹:
 Si qua rosa est, quae lassa comas collumque remisit,
 Praeterit hanc, dulces nec petit inde favos.
 5 Nullus amans canis dat florea sarta capillis,
 Dat vetulae fronti basia nullus amans.
 Parcite formosae nimium diu parcere formae,
 Turpe puella senex, in sene turpis amor.
- ¹ Apes a marcidis floribus abstinere solent: mortuis, ait Plinius, floribus ne quidem corporibus insidunt.
- XXXIII.A.3 *Vieille fleur gist sans honneur.*
 Iamais voit-on l'amour, jamais voit-on l'abeille
 Aller cueillir son miel sur rose trop vieille:
 Aupres la fresche fleur la mouche faict son tour.
 A l'aage verdelet convient le doux amour.
- XXXIII.A.4.a SEN. IN PROVERB.
 Amare iuveni fructus, crimen seni.
- XXXIII.A.4.b GLOSSA CORP. GALLIC.
 C'est chose aussi follastre de voir le gendarme qui va au baston, que
 l'amoureux qui ne peut marcher sans aide.

XXXIII.A.4.C HORAT.

Desine, dulcium
Mater saeva Cupidinum,
Circa lustra decem flectere mollibus
Tam durum imperiis. abi
5 Quo blandae iuvenum te revocant preces.

XXXIII.B.1 *Gheen dorre blom, is wellekom.*

Wanneer de versche roos eerst uyt begint te puylen,
Al wat om bloemen vliegt dat soecter in te schuylen;
Maer alsse neder helt verwonnen vanden tijt,
Soo komter niet een bie die haer om honich vrijt.
5 Siet daer een oudt gebruyck ontrent de groote staten,
Het rijck dat onder leyt dat is terstont verlaten;
Een yeder wijcter van, oock die het eens verkoos:
Men soect geen honich raet als by de versche roos.

XXXIII.B.2 *In caducum parietem non inclinandum.*

Arcanas procerum technas, & principis artes,
Iuraque regnandi nosse putantur apes:
Floribus hae nitidis, violisque recentibus haerent,
Languida si qua rosa est, incommitata iacet.
5 (Sceptra superba labant, sunt & sua funera regnis,
Non homini tantum stat sua fixa dies.)
Quid tibi cum miseris? foelicia foedera quaere;
Languida, crede mihi, nil rosa mellis habet.

XXXIII.B.3 *De rose flestrie nul se soucie.*

La rose qui ià chet, la mouche à miel ne touche;
Mais la gaillarde fleur baisotte de sa bouche;
Voila un traict d'estat: l'abeille nous apprend
Que joindre ne se faut au prince declinant.

XXXIII.B.4.a LUCAN. LIB. 8.

... Fatis accede, deisque;
Et cole foelices, miseros fuge.

XXXIII.B.4.b LIPS. CIVIL. DOCT. LIB. 6.

Socios legi suadeam qui utibiles & viribus, & loci opportunitate, esse
possint: nam infirmis aut miseris quid te iungas?

XXXIII.B.5 NE IN CADUCUM PARIETEM.

Homines politici cum de foederibus ac societatibus principi vel reipublicae quaerendis ac ineundis, deliberant, eodem fere modo, quo Photinus coram Ptolomaeo contra Pompeium, ratiocinari solent,

5 *Dat poenas laudata fides, cum sustinet, inquit,
Quos fortuna premit. Fatis accede, Deisque,
Et cole foelices, miseros fuge.*

10 Orientem solem adorare solet maxima belluarum; sic & magnates. In caducum quippe parietem si quis inclinet, & ipsum ruere, & parietem evertere mutuaque sese ruina conficere saepe compertum est. Certe tam in publicis, quam in privatis negotiis, quocunque se fortuna, eodem etiam favor hominum sese inclinat, ait Trogus.

Nulla fides unquam miseros elegit amicos.

15 In quam domum, inquirunt, vespilliones veniunt, signum est funeris; reipublicae labentis, ad quam fulciendam adhibentur socii debiles, ac miseri; quaerunt ii

Qua cum gente cadant.

Societatem autem civilem iam ab initio utilitas concivit, & continet, ait philosoph.

XXXIII.B.6 Staets-luyden, soo wanneermen in bedencken leyt wat verbonden ende vrientschappen voor princen gheraden zijn, oft niet: pleghen veeltijts te reden-kavelen, ghelijck Lucanus schrijft dat Photinus, inden raedt van Ptolomeus coninck van Aegypten, teghens Pompejum ghedaen heeft, aldus sprekende:

5 *So ghy wilt mengen uwen staet
Met yemant dien het qualijck gaet,
Soo weet dat hy met synen val
U licht daer benen trecken sal:
10 Dus soeckje niet te zyn bespot
Soo voeght u by het beste lot.*

15 De elephanten zijn niet gewoon anders, als een rysende sonne aen te bidden: de groote volgen den aert van dat groote ghedierte. 'T is sorgelijck op een wanckelbaren muer te steunen, mits men lichtelijck den muer soude doen vallen, en selfs daer onder blyven. 'T zy in gemeene, 't zy in bysondere saecken, werwaerts 'tgheluck, derwaerts draeyt en neyght haer oock de gunste der menschen. Niemandt, die vrientschap soeckt, voecht hem by den ellendighen. Om onderlinghe nutticheyts en voordeels wille wonen de menschen by malcanderen: de eene hant

20 wascht de andere, om dat se selfs schoon soude werden: den man neemt de vrouwe, de vrouwe den man, yeder om eyghen ghemacx wille. Ende hier in bestaet den bandt des burgherlijcken levens, seydt Aristoteles.

XXXIII.C.1 I. TIM. 5. 9.

De vrouwen dat sy in reynen kleede haer selven verciereren met schaemte ende maticheyte, &c.

Ghy claegt ons moye Trijn, en toont u gants verbolgen
Dat u tot vuyl bejagh de Venus janckers volgen;
Wel, kint, na mijn begrijp, het is u eygen schult;
Ghy zijt te veil gecleet, en al te weyts gehult:
5 Ey let eens hoe de bien ontrent de rosen sweven
Terwijl zy hare jeught so weligh open geven;
Let hoe in tegendeel het dorre bloemtje rust;
Siet! aen het sedigh cleet en wrijft geen vuyle lust.

XXXIII.C.2 *Auferimur cultu.*

Scurra pudicitiam ne quis tibi voce lacessat,
Consilium poscis saepe, Tryphoena meum:
Adsit ubique pudor; castique modestia vultus;
Hac lasciva manus sistitur arte proci.
5 Multa vagatur apis, denso strepit agmine crebro,
Dum rosa purpureo flore superba nitet;
Condat opes; alio mox turba molesta volabit,
Et sua mella rosis intemerata manent.

XXXIII.C.3 ECCL. II. 4.

Ne te glorifie point en parures d'accoustrements, & ne t'esleve point au jour de la pompe.

La fine mouche-a-miel, & le desir lubrique
S'en vont d'un pas esgal, pareille est leur pratique;
L'abeille ne s'assit sur langoureuse fleur:
Le fol amour ne touche a ceux d'un humble cœur.

XXXIII.C.4.a I. PETR. 3.

Mulierum ne sit extrinsecus capillatura, aut circundatio auri.

XXXIII.C.4.b THEOPHRAS.

Mulier nec alios videre, nec ipsa videri debet, si eleganter ornata;
utrumque enim ad res inhonestas incitamentum est.

XXXIII.C.5 AUFERIMUR CULTU.

5 Esto cultu modicus (ait ex antiquis aliquis) sermone facilis, ore probo,
animo verecundo. Honestum sane ei vile est, inquit romanus philoso-
phus, cui corpus nimis carum est. Hinc virgines Vestales, elegantiori
cultu ac vestitu decoratas, in suspicionem invisae virginitatis vocatas
olim a Romanis fuisse, legimus. Iudicabant enim viri prudentissimi
10 non modo tacitum indicium mentis non satis pudicae, verum etiam
apertum lenocinium vestibus inesse, quo lascivi iuvenum oculi allice-
rentur, ac in libidinem raperentur; ut enim hederam suspensam vini
venalis indicium, ita cultum immodicum pudicitiae, arbitrabantur.
Dicamus ergo, turpe christiano esse, cum animam habeat, captare lau-
des ex corpore,

XXXIII.C.6

Weest (seydt een vande oude) matigh in kleedinghe, ghemeensaem in
sprake, heus van monde, eerbaer van herten. Die te veel houdt van
sijn lichaem, houdt weynich vande eerbaerheyt, seyt Sen. De nonnen
vande Goddinne Vesta werden by de Romeynen in verdachtheyt
5 gebracht van oneere, soo haest de selve eenige uytwendicheyt in hare
kleedinge bestonden te betoonen; want sy oordeelden dat het uytmuy-
tende cieraet, niet alleenlijc was een stilswijghende teycken van een
wulps gemoet, maer selfs een openbare aenlockinghe van alle dertele
oogen: want gelijck het uythangen van de veyl-kranssen voor de her-
bergen, een teycken is datter wijn te koop is, so meynden sy dat een
10 uytwendig kleet een peyl was van veyle eerbaerheydt. Laet ons dan
besluyten, dattet voor een Christen niet en voeght eere te soecken uyt
de vercieringhe des lichaems, terwylen hy wat anders heeft dat met
beter reden by hem behoort verciert te werden, namentlijck de ziele.

200

SIBI NEQUAM, CUI BONVS.
XXXIV.

Ovid. Lib. 1. *Et puer es, nec te, quidquam nisi ludere oportet.*
de Remed. *Lude, decent annos mollia regna tuos.*
Amor. ad Cupidinem. *Cur aliquis rigido fodiat sua pectora ferro?
Invidiam cedis pacis amator habes.*
HIERON. *A*mor immoderatus ipsi amori novissimè inutiles facit: nam
quum fruendi cupiditate insatiabili quis flagrat, tempora suspi-
cionibus, lacrimis, querelis perdit, otium sui facit & novissimè sibi est odio.

Sich.

XXXIV.A.1 *Sich self quaet, niemant nut.*

Vrijt met een lustig hert. Waer toe bedroefde sinnen?
Doet als het velthoen¹ plach; dat weet hem vet te minnen;
Doet als het geestich dier², dat aen den rijcken Nijl
Eet sat, en niet-te-min bedient den crocodijl.
5 'T is dwaesheynt, soete jeught, en rechte vise-vasen,
Door al te grooten brant te quelen of te rasen:
Ghy, die een frissche maeght uyt reyner minne dient,
Belieft haer na den eysch, maer blijft u eyghen vrient.

¹ *La perdris s'engraissit a couvrir la femelle, Plutarch.*

² *Van dit voghelken trochilos ghenaemt, siet Plin. lib. 8. cap. 5.*

XXXIV.A.2 *Sibi nequam, cui bonus.*

Stulte aliquis nimio languet miserabilis igne,
Stulte aliquis tigno flebile pendet onus.
Sit tibi cura tui, dum te concedis amicae;
Quid lacus, aut laqueus, quid tibi mucro subit?
5 Se quoque curat¹ avis, tibi dum, crocodile, ministrat;
Et perdix, veneris munere, pinguis abit.
Et curare cutem potes, & servire puellae:
Quod nimis, ut passim, sic in amore nocet.

¹ *De trochilo sive avium rege crocodilo dentes scalpente & se saginante consule Plin. lib. 8. cap. 25.*

XXXIV.A.3 *Sois serviteur, sans creveceur.*

Veus estre sage amant? va t'en de telle sorte
Que rien, que tout plaisir ton ame n'en rapporte:
Va suy le roitelet, lequel est si habil,
Qu'il se rapaist, alors qu'il sert au crocodil.

XXXIV.A.4.a *Ovid. Lib. 1. de Remed. Amor. ad Cupidinem.*

Et puer es, nec te, quidquam nisi ludere oportet.
Lude, decent annos mollia regna tuos.
Cur aliquis rigido fodiat sua pectora ferro?
Invidiam caedis pacis amator habes.

XXXIV.A.4.b *HIERON.*

Amor immoderatus ipsi amori novissime inutiles facit: nam quum
fruendi cupiditate insatiabili quis flagrat, tempora suspicionibus, lachri-
mis, querelis perdit, otium sui facit & novissime sibi est odio.

- XXXIV.B.1 *Onder vrientschaps schijn, besorgt by 't sijn.*
 Een voghel wel bekend ontrent de nijsche stranden
 Bedient den crocodil, en peutert hem de tanden,
 Hy swiert ontrent het beest, waer dattet henen gaet,
 En siet! hoe schoon het dient, ten soect maer eygen baet.
 5 Al schreeut men overluyt; Diane van Ephesen
 Gaet let eens watter schuylt, het sal wat anders wesen:
 Neemt hier op u gemerck, wie sloct gelijk een struys,
 En dient de landen niet, maer eer sijn eyghen huys.
- XXXIV.B.2 *Publica praetexuntur, privata curantur.*
 Aegypti cum pinguis ager, tibi bellua nili,
 Nilus & ipse pater prandia bina dedit,
 Regulus ut dentes curet tibi, guttura lustrat;
 Scilicet: at saturo ventre recedit avis.
 5 Fana licet iactet Demetrius alta Dianae¹,
 Nil nisi privatas pectore versat opes.
 Res agis ipse tuas, bone vir, dum publica tractas,
 Idque patet, redeas cum gravis aere domum.
¹ *Actor. 19. 35.*
- XXXIV.B.3 *A la court du roy, chacun pour soy.*
 Robin fait grand devoir, tout pour la republique,
 Ainsi le dit il, mais remarquez sa pratique
 Vous trouverez en fin qu'il soit un vrai trochil,
 Lequel s'est engraisi servant au crocodil.
- XXXIV.B.4.a LIPS. DE CONST. LIB. I.
 Vidimus agrestes saepe trepidare, & concurrere, & vota facere, cum
 calamitas ingruit aut tempestas; sed tu, cum desaevit, eosdem sevoca
 & examina, reperies unumquemque timuisse duntaxat segeti & agel-
 lulo suo (& infra) mundus universus exercet histrioniam (ait Arbiter)
 5 comoediam, o boni, luditis, & veluti persona patriae rem privatam
 curatis.
- XXXIV.B.4.b MICH. MONTAGN.
 Quelque personnage que l'homme joue, il joue tousiours le sien parmy.

XXXIV.B.5 NON ID AGIS, QUOD AGIS.

Praestat tales, inquit Tacitus, reipublicae adhibere qui pares negotiis, neque supra sunt, hebetiores enim, quam acutiores, ut plurimum, melius rempub. administrare, multis creditum est. (Thucyd. lib. 3.) Ob rationes, inter alias, quia multiplici cautione (si mala fide eos agere contingat) nimisque callide artes suas tegant, &, specioso reipublicae praetextu, suas res agant; adeo ut vel emunctissimae naris homines aut fallaciam non discernant, aut impedire non possint. De talibus Guicciardinus, *chi da il consiglio*, inquit, *se non è molto fidele, per ogni piccolo suo comodo, per ogni leggier occasione, drizza spesso il consiglio a quel fine, che piu gli torna a proposito, o di che piu si compiaci.* Dic, quaeso, trochilum dentes crocodili sedulo, ut videtur, curantem, ventri suo consulere quis non credat? ingenui autem isti, & paulum modo supra vulgus, strategemata huiusmodi vel omnino non tentant, ingenio suo diffisi, vel non tam caute, quin facile detegantur. Bona hic ergo Tiberiana cautio, ille nec eminentes virtutes sectabatur, & rursus vitia oderat; ab optimis periculum sibi, a pessimis dedecus publicum metuebat, inquit Tacit.

XXXIV.B.6 'Tis best, seydt Tacitus, de soodanighe in dienste vanden lande te ghebruycken, die wel mans ghenoech zijn om haer saecken te verrichten, evenwel nochtans niet al te grooten overvlieghers: want, ghelijck Thucydides meynt, ronde ghesellen die maer eenen derm en hebben (ghelijckmen seydt) en die recht uyt, zijn immers soo dienstich totte beleydinghe van 's landts saken, als de spitsvinnighe hayrklyvers. De reden daer van is, onder andere, dat dese scherp-voghels, alsse qualijck willen, al te veel kromme spronghen ter hant hebben, om haer loos en boos voornemen voor de oogen vande gemeente te bewimpelen, als wetende so behendelijck haer eyghen voordeelen metten deckmantel van 't gemeene te bekleeden, dat selfs de sneeghste van allen niet en kunnen mercken waer't vast is. Daer in tegendeel van dien, dese effene en eenvoudige verstanden ghemeenlijck ofte gheen slimme streecken en derven aenrechten, ofte wel sulcx bestaende, werden lichtelijck achterhaelt, en betrapt. So is dan best het ghevoelen van Tiberius, die en hielt niet van uytmytende deuchden, hatende oock sodanighe ghebreken: vreesende van de beste eyghen ghevaer, vande quaetste ghemeeene schade.

*Wat zijnder al gheslepen gasten,
Soo afgbericht om toe te tasten,
Dat al hun doen schijnt voor 't ghemeen!
En siet! tis maer voor hun alleen.*

XXXIV.C.1 PHILIP. 3. 19.

Daer wandelen vele, wiens God den buyck is, dewelcke aerts ghesint zijn.

Wanneer de crocodil is sat en vol gesopen
So komt tot sijnen muyl een vogel ingekropen
Die suyvert hem den mont, en al om weynigh aes:
Wat gaet het beesken aen? voorwaer het is te dwaes.
5 Maer segh eens, arrem dier, ist niet een beter leven
Te nutten slechter kost, en vry te moghen sweven?
Hoe geeft sich menigh mensch tot alle vuyl gebruyck!
En al dat maer alleen ten dienste vanden buyck.

XXXIV.C.2 *O prodiga rerum luxuries!*

Dum satur, ad fulvas Nili crocodilus arenas,
Turpiter eructans littora vasta quatit,
Regulus, ore trahens haerentes dentibus escas,
5 Relliquias pretium vile laboris habet.
Nonne foret melius nulli servire tyranno?
Perque nemus victu liberiore frui?
Turpe ministerium satanae praestamus, & orbi:
Vah pudeat! solus praemia venter habet.

XXXIV.C.3 PROVERB. 9. 17.

Les eaux desrobées sont douces, & le pain prins en cachette est plaisant.

As tu doncq, pauvre oiseau, la bouche si friande,
Que tu vais t'hasarder, pour si peu de viande,
Prostituant ton corps au monstre si hideux?
Qui sert aux appetits, o qu'il est malheureux.

XXXIV.C.4 *Innocent. de Vil. Vitae Hum.*

Gula paradisum clausit, primogenituram vendidit, suspendit pistorem,
decollavit baptistam: Nabuzardam princeps coquorum templum incendit,
& Ierusalem totam evertit. Balthasar manum contra se scribentem
conspexit in convivio, & eadem nocte interfectus est a Chaldaeis.

XXXIV.C.5 O PRODIGA RERUM LUXURIES!

Si quoties cibum sumimus, non voluptatis potius, quam valetudinis
negotium ageremus, atque ibi desineret cupiditas, ubi finitur necessitas;
sane nec patrimoniorum exitium culina, nec animorum pernicies foret gula.
Avem aliquam (vah dementiam!) millies pascimus, ut semel

5 ab ea pascamur; quod vero aeterni alimenti occasionem liberalissime
nobis offert, vix potu frigidae dignamur. Terram, ac mare scrutamur,
ut cibis exquisitis corpus saginemus; ut animae bene sit, vix aliquis
seipsum inspicit. Ecquid homini magis indignum, quam ventrem, &
10 quae ventri vicina sunt, tanquam pro Deo, habere? Sapia in sicco
habitat, inquit ille, non in paludibus, ac lacunis. Fundi nimio humore
diffuentes nil fere praeter bufones, ranas ac hydros generare solent,
utpote frugibus ferendis inutiles. Venter mero aestuans, inquit Hieron.
despumat in libidinem. Abstinenciam, ut corpori bonam, laudat medi-
15 cus; ut ingenio, philosophus; ut animae, theologus. Si omnibus & sin-
gulis bene velimus, ipsa colenda est.

xxxiv.c.6 Indien den mensche, terwylen dat hy besich is met eten en drincken,
niet meer sijn lusten als den nootdruft, en sochte in te volghen, ende
dat de begeerlijckheyd altyds ophielt met den hongher: voorwaer hy en
soude niet beschadicht werden, noch door de keucken in sijn goet,
5 noch door de gulsicheyd in sijn ghemoet. Wat een dwaesheyd! men
spijst een vogel duysentmael, al om eens vande selve ghespijst te wer-
den: ende aen het gene, dat ons voor eeuwich soude konnen spysen,
en weetmen nauwelijcx een koude soop waters te wille. Men door-
snuffelt lant en zee om het lichaem met alderley leckernien vet en dick
10 te maken, en middeler tijt en neemtmen nau eens de pyne sijn eyghen
selfs recht te ondersoecken, op dat de ziele haer rechte bekomste
hadde. Sekerlijck hy betoont hem der zielen onwaerdigh te zijn, die
meer te doen heeft met sijn lichaem, als met haer op te koesteren. Wat
voeghter doch een mensche minder als den buyck, ende 't ghene den
15 buyck nabuerich is, als voor een God te achten? De wijsheyd (seyter
een wijs man) woont in't drooge, niet in poelen of morassen. Al te
vochtighe landen, brengen niet als puyten en padden voort, als onbe-
quaem zijnde tot goede vruchten. De buyck opwallende van overda-
dicheyd, werpt niet uyt als schuym van onkuyscheydt. De medecijn
20 leert sparigheydt goet te zijn voor het lichaem: de wijsgerighe voor
het verstandt, de leeraer der Godheydt, voor de ziele. Willen wy alle
ende yeder van de voorschreven dinghen goet doen, laet ons met
maten sparigh zijn.

LVDITE, SED CASTE.
XXXV.

PLVTARCH. *Formosas intueri iucundissimum, tangere autem & tractare sine periculo non licet.*

PLAVT. TRIN. *Amor latebriolarum hominum corruptor.*

CIC. PRO MAR. CÆLIO. *DEtur aliquid etati, sit adolescentia liberior, non omnia voluptatibus denegenitur. Dummodo illa in hoc genere prescriptioque moderatioque teneatur, parcat iuventus pudicitiae suae, ne spoliet alienam, ne probrum castis, labem integris, infamiam bonis inferat.*

Dracbjie

- XXXV.A.1 *Draeghje doecken, wacht voor hoecken.*
 Siet wat een egel doet om sijnen cost te rapen,
 Hij wort ghelijck een bol, en blijft so liggen gapen:
 Wel aen nu, muysen springt; maer schout het duyster gat,
 Want wie het hol genaect die is terstont gevat.
 5 Speelt heus en open spel, want alle sluypers hoecken
 Zijn lagen voor de jeught, en plagen voor de doecken:
 Men schildert Venus wicht van oude tijden blint
 Om datmen sijn bejagh veel in het duyster vint.
- XXXV.A.2 *Ludite, sed caste.*
 Muribus insidias glomeratus echinus in orbem
 Dum struit, effingit, qua locat ora, specum:
 Vicinas mures saliunt impune per herbas,
 Ficta sed excurrat si quis ad antra, perit.
 5 Nostra Venus purasque manus, & pectus honestum
 Exigit, & tenebras ac vada caeca fugit.
 Plectitur obscoenis qui furta tegenda latebris
 Cogitat, & cuius gaudia crimen habent.
- XXXV.A.3 *Rire sans mal-engin.*
 Nul mal ont les sourys, & sentent nulle peine
 Ioüants au descouvert, & sautants par la pleine:
 Mais les voila perdus, en devenants fripons,
 Au jeu il faut garder d'honesteté les gonds.
- XXXV.A.4.a PLUTARCH.
 Formosas intueri iucundissimum, tangere autem & tractare sine peri-
 culo non licet.
- XXXV.A.4.b PLAUT. TRIN.
 Amor latebricolarum hominum corruptor.
- XXXV.A.4.c CIC. PRO MAR. CAELIO.
 Detur aliquid aetati, sit adolescentia liberior, non omnia voluptatibus
 denegentur. Dummodo illa in hoc genere praescriptioque moderatio-
 que teneatur, parcat iuventus pudicitiae suae, ne spoliet alienam, ne
 probrum, castis, labem integris, infamiam bonis inferat.

- XXXV.B.1 *Het kleyn verdraghen, om 'tgroot te bejaghen.*
 De egel wort een kloot, en gaet soo leggen gapen,
 Om door een open mont den kost te mogen rapen;
 Doch of hy schoon een muys vry dichte by hem siet,
 Hy des al niet-te-min en roert sijn leden niet;
 5 Maer komt het weligh dier hem inden mont te dwalen,
 Soo moet het metter doot sijn eerste spel betalen:
 Een die bedriegen wilt verdraeght ten eersten wat,
 Tot hy eens sijn bejagh met vollen monde vat.
- XXXV.B.2 *Parva patitur, ut magnis potiatur.*
 Fit globus, inque globi medio caput abdit echinus,
 Et vafer in parvum contrahit ora specum:
 Tegmina mus spinosa, peti se nescius, ambit;
 Et vagus impunem fertque refertque gradum;
 5 At caecas ineat latebras, &, non sua, lustra;
 Tum demum in praedam promptus echinus erit.
 Ut fallat tunc cum pretium putat esse laboris,
 Praestruit in parvis fraus sibi magna fidem.
- XXXV.B.3 *Supporter peu, pour emporter tout.*
 Quant l'herisson les sauts de la soury supporte,
 Ce n'est, que pour ouvrir a ses desseins la porte.
 Au fin regnard, quitant de son droit quelque bout,
 Jamais ne fie, car c'est pour ravir le tout.
- XXXV.B.4.a PERS. SATYR. 5.
 Pelliculam veterem retines, & fronte politus,
 Abstruso rapidam gestas sub pectore vulpem.
- XXXV.B.4.b LIVIUS.
 Fraus in parvis fidem sibi praestruit, ut, cum operae praetium est, cum
 mercede magna fallat.
- XXXV.B.5 PARVA PATITUR, UT MAGNIS POTIATUR.
 Apposite ad aevum quod vivimus, ad rem quam tractamus, dixisse
 mihi visus est Guicciardinus, *Niuno piu facilmente inganna gli altri, che
 chi è solito, & ha fama, di non gli ingannare.* Nemo, inquit, facilius fallit,
 atque ille, qui in fama est non fallendi. Idem, sed aliter, Cicero, Totius
 5 iniustitiae nulla capitalior, quam eorum, qui, cum maxime fallunt, id

agunt, ut boni videantur. Scorpius, si manu tractes, ludere paulisper videtur at mox obliqua cauda ferit. Qui dolos a dolis incipit, simplex veterator est. Fallacioribus solenne est bonae fidei actus aliquot praemittere, mox laedere. Qui aucupantur, aut venantur, facilius fallunt
 10 aves, aut feras, si aliud agentes, hoc est, iter facientes, aut agros colentes id faciant. In capiendis hominibus, idem est. Multis, inquit Cicero simulationum involucris tegitur, & velis quibusdam obducitur mens hominis fraudulentis; frons, oculi, vultus, persaepe mentiuntur, oratio vero saepissime. Vigor ingentibus negotiis par, eo acrior, quo somnum & inertiam magis ostentat, inquit Tacitus. Cave, cave vulpiones
 15 istos.

XXXV.B.6 Niemandt (seydt Guicciard.) bedriechter lichtelijcker een ander, als den ghenen die den naem heeft van niet te bedrieghen. De schorpioenen by yemant gehandelt werdende, schynen eerst wat te spelen, maer terstondt daer na gheven sy een doodelijcken steeck. Die sijn
 5 bedroch, met bedroch begint, en is in verre nae de slimste bedriegher niet. Andere, die hier op meer afgeveerdicht en geslepen zijn, senden eenighe handelinghen van goede trouwe als voren uyt, ende spelen daer na eerst haer personagie. Voghelaers ende jagers vanghen dan best en meest, wanneerse, als maer slechtelijck voorby gaende, oft
 10 eenich landtswerck schynen te doen, 'tgedierte onverhoets op het lijf vallen. Int verstricken van menschen, ist al het selve. De meeste schalcken trachten eerst te wege te brengen, door eenigen schijn van trouwicheyt, datmen hun gheloof gheve, en dan eens haer open siende, ende haren slach waernemende, tasten in't vet tot aen de kneuckels toe. In't
 15 korte, hoe een bedriegher voor min bedrieghlijck werdt aenghesien, hoemen door hem meer bedroghen wert.

*Is eenich mensch voor goet vermaert,
 Die midd'ler tijt is quaet van aert,
 De sulcke door sijn slimmen gheest,
 20 Bedrieght de werelt aldermeest;
 Want op een lincker diemen kent,
 Heeft yeder een bet oogh ghewent;
 Maer daer is niemant die hem wacht
 Voor een die deughdsaem werdt gheacht.*

XXXV.C.1 I. PET. 5. 8.

Weest nuchteren, waeckt; want de Duyvel gaet om u soeckende wie hy verslindt.

De egel kent den muys en sijn ghemeene ganghen
 En weet daerom het dier ooc met ghemack te vangen;
 Hy toont den muys een hol en tis zijn grage muyl
 En siet in korten tijdt het dier is inden kuyl.

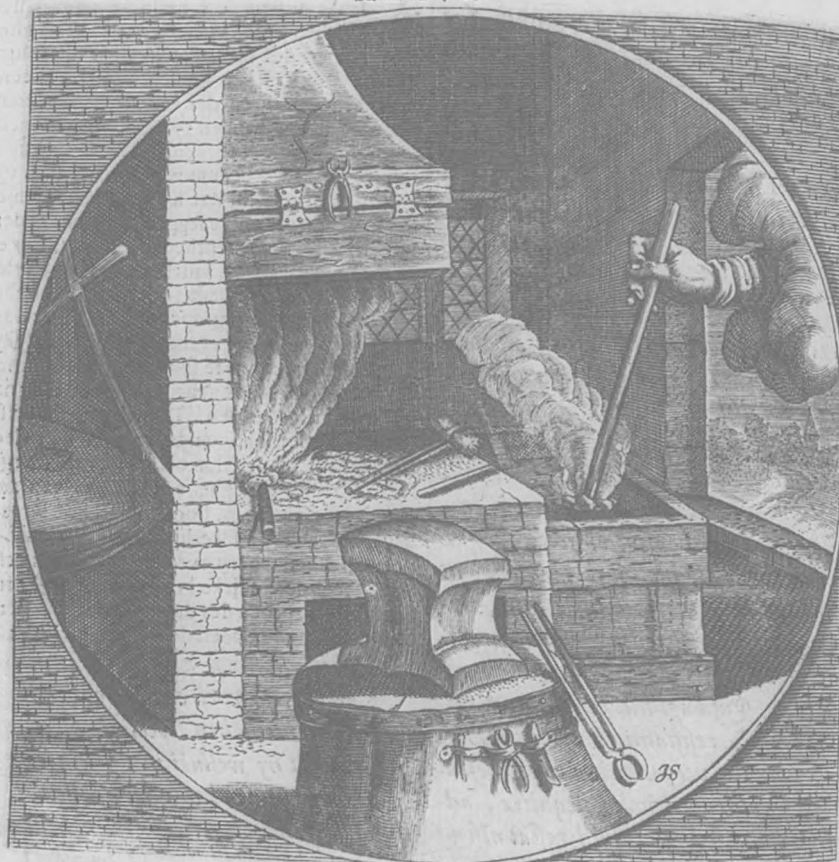
- 5 De vyand vande mensch heeft even dese vonden,
 Hy kent ons inder aert, hy weet ons lieve sonden;
 En die nae vrouwen helt, die worter door bekoort:
 En wie den wint bemint, die worter in ghesmoort.
- XXXV.C. 2 *Obiecta movent.*
 Fit globus, insidias muri dum tendit echinus;
 Et iacet immoto corpore fusus humi,
 Os latet in medio, quod dum putat esse cavernam
 Musculus, ad socios non rediturus, init.
 5 Cum vitium, quod quisque colit, rex calleat orci;
 Illius obiectu pectora nostra trahit.
 Lurco cibi capitur, vinosus imagine bacchi;
 Virginis aspectu mota libido furit.
- XXXV.C. 3 2. CORINT. II. 3.
*Je crains qu'ainsi que le Serpent a seduit Eve par sa ruse, semblablement en
 quelque sorte vos pensées ne soyent corumpues.*
 Le satan est trompeur, tout d'une mesme ruse,
 Dont les souris aux champs le herisson abuse:
 Il scait bien quel peché chachun caresse au cœur,
 Par là il nous assaut. O! garde le malheur.
- XXXV.C. 4 GREG. LIB. 29. MORAL.
 Prius complexionem uniuscuiusque adversarius perspicit, & tunc tenta-
 tionis laqueos apponit. Alius namque laetis, alius tristibus, alius timi-
 dis, alius elatis moribus existit. Quo ergo adversarius occultis facile
 5 capiat, vicinas complexionibus deceptiones parat: & quia laetitia vo-
 luptas proxima est laetis moribus luxuriam proponit. Et quia tristitia
 in iram facile labitur, tristibus poculum discordiae porrigit: Et quia
 timidi supplicia formidant, paventibus terrores intentat. Et quia elatos
 extolli laudibus conspicit, eos ad quaecunque voluerit blandis favori-
 bus trahit.
- XXXV.C. 5 OBIECTA MOVENT.
 Internas animi cogitationes diabolus non videre, certi sumus, inquit
 Augustinus; secreta enim cordis ille tantum diiudicat, ad quem dicitur;
Tu solus nosti corda filiorum hominum: eum tamen ex indiciis signis-
 que exterioribus naturales hominum inclinationes probe callere, satis
 5 perspicuum est; idque vel ex eo facile colligitur, quod tam artificiose
 laqueos pro cuiusque ingenio norit disponere. Non eodem astu omne

genus piscium aggreditur piscator, sed pro palato cuiusque escam prae-
parat. Non uno modo avem fallit auceps, sed has fistula, illas laqueis,
alias visco. Generis humani adversarius uniuscuiusque mores, & cui vitio
10 propinqui sint, intuetur (ut vere Ambros.) ac talia homini obiicit, ad
quae facilius cognoscit inclinari mentem; ut blandis ac laetis moribus
luxuriam, vanam gloriam, & similia; asperis mentibus iram, superbiam,
ac crudelitatem proponit. Quid agimus ut hosti tam callido ac calido,
15 resistamus? certe cum nobis sit pugna adversus principes, potestates,
adversus spiritualia nequitiae, adversus arma diaboli, quid restat nisi ut
induamus armaturam Dei. Ex consilio Apostoli Eph. 6. 11.

xxxv.c.6 Wy zijn des seker (seyt Augustinus) dat de duyvel de innerlijcke ghe-
dachten des menschen geensins en weet: want de gheheymenissen des
harten, zijn dien alleenlijck bekend, tot welcken gheseyt is; ghy alleene
kent de ghedachten der menschen kinderen. Dat nochtans aen onsen
5 vyant de natuerlijcke beweginghe van yder mensche, door het uytter-
lijck ghebaer, bekend is, kan selfs daer uyt afgenomen werden, dat
hy so doortraptelijck sijn laghen weet aen te leggen, naer eens yders
innerlijckste ghenegtheden. De visscher en vanght niet alderley vis-
schen, met eenderley aes. De voghelaer weet schier elcken voghel met
10 een sonderlinge grepe te verrassen: 'tGaet mede soo met onsen vy-
andt. De duyvel (seyt Ambrosius) weet na te spooren tot wat sonde
yeder van ons meest genegen is, ende daer nae leyt hy zijn laghen aen.
Den blymoedigen sal hy ghemeenlijck komen bespringen met vlee-
schelijcke lusten, ydelen eersucht, ofte diergelijcke sonden. De ghene
15 die harder van aert zijn, met gramschap, hoochmoet, ofte wreetheyt.
Wat raed? sekerlijck nademael wy te doene hebben tegens overste,
teghens machten, tegens geestelijcke boosheden: int korte, tegens de
wapenen des duyvels, wat isser beter te doen als aen te doen de wape-
nen Godes.

20 *Na ons sinnen zijn gheneghen,
Komt de duyvel ons bewegen :
Ionghe menschen, weeligh bloet,
Brengh by wellust in't ghemoet :
Droeve sinnen komt by quellen
25 Met wanhoop, en anxt der hellen :
Heete breynen dringht hy voort
Tot ghevecht en wreede moort.*

ODIT AMOR MEDICVM.
XXXVI.

OV I D. S Entit amans sua damna ferens, tamen heret in illis ;
Materiam culpa praesequiturque sua.

L'Amour est un plaisir si doux,
Le mal en est si desirable,
Que je me dirois miserable,
Si j'estois exempt de ses coups ;
s'il faut mourir un jour,
le veux mourir d'amour.

Diw

- XXXVI.A.1 *Die bluscht mijn vlam, dien word' ick gram.*
 Wanneer de smit het stael gaet in het water steken
 Om door het koele nat den brant te mogen breken,
 Siet wat een wonder ding! het maect een groot gerucht,
 Het schijnt of dattet kijft, of immers dattet sucht.
 5 Moet niet de minne-brant een seltsaem plaghe wesen!
 Hoe seer de minnaer klaeght, hy vreest te zijn genesen;
 'T is dwaesheyt hier een vrient te trecken uytte pijn,
 De siecke schout behulp, en wil ellendigh zijn.
- XXXVI.A.2 *Odit amor medicum.*
 Ferrea massa rubens, furvis educta caminis
 Quam faber in tepidam forcipe mergit aquam,
 Sibilat, & totas implet stridoribus aedes;
 Hoc indignari, vel gemuisse voces.
 5 Omnis amans rapidis uri sibi pectora flammis
 Et gemit, & dominae saepe recantat idem:
 Hunc aliquis sanare velit, subit ira: quid hoc est?
 Infoelix medicam respuit aeger opem.
- XXXVI.A.3 *Qui guerrit l'amant luy faict tourment.*
 Le fer du mareschal, quand on le veut esteindre
 En le plongeant en l'eau s'en va gronder & plaindre.
 Offrir a l'amoureux santé, est tout en vain;
 Car il se plaist au mal, & ne veut estre sain.
- XXXVI.A.4.a OVID.
 Sentit amans sua damna ferens, tamen haeret in illis;
 Materiam culpae praesequiturque suae.
- XXXVI.A.4.b l'Amour est un plaisir si doux,
 Le mal en est si desirable,
 Que je me dirois miserable,
 Si j'estois exempt de ses coups;
 5 s'Il faut mourir un jour,
 Je veus mourir d'amour.
- XXXVI.B.1 *'t Zijn stercke beenen, die weelde draghen.*
 Wanneer het yser gloeyt te midden inde kolen,
 Bevochten vande vlam, en in het vyer verholen,
 Dan buyght het als een was, maer raecktet in het nat,
 Strax heeftet wederom sijn harden aert ghevat.

5 Hoe twee is ons de ziel wanneer ghewisse slaghen
Ons treffen aen den gheest, of inde leden plaghen!
Wy leven nae de tucht soo langh de roede slaet,
De mensch is alderbest wanneert hem qualick gaet.

XXXVI.B.2 *Superba foelicitas.*

Sunt humiles animi rebus plerumque sub arctis,
Et rigidos mores fata sinistra fugant:
Res ut laeta redit, mens ebria surgit in altum:
Optima sors homini pessima corda facit.
5 Anne vides? chalybs mitescit in igne metallum,
Dum fornax rapidis follibus acta gemit:
At faber hunc tollatque foco, mergatque sub undas;
Maior erit subito, quam fuit ante, rigor.

XXXVI.B.3 *L'office & la somme, monstrent quel soit l'homme.*

Le fer est doux au feu, mais hors de la fournaise
S'endurcit de-rechef. Quant l'homme est en desaise,
Le voilà tout mollet; mais retrouvant son heur,
Tu le verras soudain tout eslevé de cœur.

XXXVI.B.4.a VIRG.

Nescia mens hominum fati sortisque futurae:
Et servare modum rebus sublata secundis.

XXXVI.B.4.b TARENT. HEAUTON.

Nam in metu esse hunc, illi est utile.

XXXVI.B.5 SUPERBA FOELICITAS.

Qui necessitate magis, quam voluntate ad vitae temperantiam accedunt, quoties nihil est quod prohibeat, relabuntur ad ingenium (ait Halicar.) eaque genuina humanae naturae descriptio est: nam sane bona opera, ait Agathocles, ita demum necessitate cogente degustamus, quamdiu metus premit; & contra, ex sententia Iosephi, solet insolentia fere crescere rebus quietis. Vidimus pueros, dum saevit tempestas, sub arbores confugere, ibique quiete sese continere; serenitate vero subsecuta aufugientes, ramos arborum per lasciviam avellere: ita & nobis rebus afflictis ad Deum perfugium est, vitia devovemus, vitae sanctimoniam praeferimus: at vix dum afflictio desaevit, lascivimus
10 ingrati in Deum, imo & iniuriosi verissimumque fit illud Poetae,

Rarae fumant foelicibus arae.

xxxvi.B.6 De ghene die meer door noot, als door wille een matich leven ter
handt trecken, soo haest de dwangh wech is, gaen weder den ouden
karre-pat in, (seyt Halicar.) sulcx is de rechte afbeeldinghe vanden aert
der menschen: want, ghelijck Agathocles seydt, wy doen soo langhe
5 wel, als wy in ancxt zijn; en in teghendeel van dien soo de saecken
weder beginnen wel te gaen, terstont weyckt de dertelheydt weder uyt.
De kinderen ter wijlen het onweer raest, loopen onder de boomen
schuylen, ende onthouden hun daer in stillicheydt: maer soo haest alst
moy weder werdt, scheurens de tacken van de boomen af, en loopen
10 daer henen. De mensch plach in tegenspoet sijn toevlucht tot Godt te
nemen, 'thoof te laten hangen, als een biese: maar soo haest alst hem
beter gaet, het hoofd inde windt te steecken, ende als voren sijn oude
ganghen te gaen. 'tIs midtsdien waer 'tghene den Poët seydt:

15 *Soo lang de mensch is fray en kloeck,
Soo leyt de Gods-dienst in den boeck;
Maer als men valt in teghenspoet,
Dan heeft men God als by den voet.*

xxxvi.C.1 *Ist dat ghylieden de kastydinghe verdraeght, God sal u als kinderen aengaen,
maer ist dat ghylieden sonder kastydinghe zijt, so zijt ghy dan bastaerden ende
niet kinderen.*

Als 'tyser leyt en gloeyt te midden inde kolen,
Men siet, men hoortet niet, het isser in verholen;
Maer so het yemant lescht, dan schijntet dat het klaeght,
En dat het eenigh leet, oock inde vreughde, draeght.
5 Als God de sijne straft, sy duycken ende swijghen,
Maer voorspoet in het vleesch die doet hun vreesse krijgen;
Sy houden gantsch verdacht des werelts loosen schijn,
Ey laet, o God, mijn deel niet inde werelt zijn!

xxxvi.C.2 *In laetis gemit.*

Ingemit, in tepidis ferrum dum mergitur undis,
In flamma, rapido dum calet igne, silet.
Mens pia divinas, sine murmure, sustinet iras,
Quodque gemat, coeli si cadat aestus, habet.
5 Ergo dolens, suspecta mihi mea gaudia, dicit;
Quid? mea sancte Parens, portio mundus erit?
Absit; & hic potius fremat orbis, & orcus, & aether;
Dum mihi des alio gaudia vera loco.

- XXXVI.C.3 GAL. 6. 14.
La ne m'adviene que je me glorifie si non en la croix de nostre Seigneur Iesus Christ, par lequel le monde m'est crucifié, & moy au monde.
 Le genereux acier est coi en la fournaïsse,
 Mais, s'il est mis en l'eau, lamente de son aise;
 Le noble esprit chrestien gai en adversité
 Gemit, comme en suspens, sur sa prosperité.
- XXXVI.C.4 GREGOR. IN MORAL.
 Sancti viri cum sibi suppetere prospera huius mundi conspiciunt, pavida suspitione turbantur: timent enim, ne hic laborum suorum fructus recipiant: nec timent quod divina iustitia latens in iis vulnus aspiat, & exterioribus eos vulneribus curans, ab intimis repellat.
- XXXVI.C.5 IN LAETIS, GEMIT.
 Suspecta est fidelibus, nec immerito, huius saeculi foelicitas: didicerunt enim Deum ita nobiscum plerumque agere, ut cum aegris medici; ii, malo iam inveterato ac incurabili, ad exitium aegrotos vergere dum considerant, omnia iisdem, in quae appetitus rapitur, dari permittunt;
 5 aliis contra, quibus iam melioris valitudinis spes affulgere coepit, succos amaros propinant, anxia victus ratione coercent, imo & (morbo interdum id exigente) urunt, ac secant. Deus quos servatos vult, hos stricte habet, reliquis ut lasciviant, permittit.
 Pueris inter sese depugnantibus, si alterum a superveniente aliquo
 10 plagis excipi, alterum impunem dimitti videmus, castigantem vapulantis patrem esse optima illatione concludimus. Quem Dominus diligit (inquit sapiens) hunc corripit ac castigat, & quasi pater in filio complacet sibi, Proverb. 3. 12.
- XXXVI.C.6 'Tgheluck en voorspoet deses werelts wert niet sonder redenen verdacht ghehouden by de godtsalighe: want ten is hun niet onbekent dat Godt de Heere met ons ghemeenlijck also placht te handelen als de medecijnen mette siecken doen, de welcke, oordeelende de sieckte
 5 ongheneselijck, en siende dat het met den siecken wel haest mochte gedaen zijn, laten opentlicken toe datmen den selven al te eten ende te drincken gheve daer hy eenichsins treck ofte lust toe heeft: aen andere daerenteghens, aen welcker ghesontheit sy nu meynen wat gewonnen te hebben, gheven sy bittere en walghelijcke drancken in,
 10 schrijven hun scherpe eetreghels voor, ja vliemense en schroyense

15 somwylen, als de sieckte sulcx vereyscht. Godt plachse t'onder te hou-
den die hy behouden wil, die andere laet hy int wilde buyten den
bocht springen. Soo wanneer der kinderen onderlinghe pluyckhayren,
indien wy sien datter yemand vande omstanders eenen jongen uytkipt,
ende den selven berispt, ofte met slaghen kastijt, sonder sick den ande-
ren aen te trecken, wy oordeelen terstont met seer goet besluyt, dat
den ghenen die slaet den vader, die gheslaghen werdt, des selfs sone
moet wesen. Wie den Heere lief heeft (seyt Salomon) die straft hy,
20 ende heeft een welbehagen aen hem, als een vader aen sijnen sone.
Prov. 3. 12.

CHRYSOST. *Definitio amoris hæc est, anima vacantis passio.*

LAERT. *D*iogenes dixit amorem otiosorum esse negotium, quod hic affectus
LIB. 6. *D*epotissimum occupet otio deditos: ita fit ut dum otio vacant, in
rem negotiosissimam incidant.

OVID. *Q*uaritur Ægistus qua re sit factus adulter,
In promptu causa est, desidiosus eras.

Die

- xxxvii.A.1 *Die ledigh sit wort licht verhit.*
 Daer was geen vinnigh dier dat oyt de slanghe quelde,
 Soo langh sy besigh was te midden op den velde;
 Maer doen sy lagh en keeck, en socht maer tijt-verdrijf,
 Soo quam de lose spin, en viel haer op het lijf.
 5 De prickel vande lust die komt van ledigh wesen,
 Dus wie sigh besigh hout, die wortter van ghenesen;
 De min ghelijckt de spin: noyt mensch en is ghewont,
 Als daer hy sat en keeck, of doen hy ledigh stont.
- xxxvii.A.2 *Affluit incautis.*
 Dum praedas agit anguis, & ardua saxa pererrat,
 Ambulat innocuas, tutus ab hoste, vias:
 Hunc improviso perstringit aranea telo,
 Cum iacet, in molli gramine, fusus humi.
 5 Lascivas abigunt tractata negotia flammæ,
 Quis videt intentos rebus amore trahi?
 Cum vacat, & molli colit otia pectus in umbra,
 Tum patet, occulto tum subit igne Venus.
- xxxvii.A.3 *Un cœur oisif, d'Amour captif.*
 L'araigne ne peut oncq attrapper la couleuvre,
 Lors, quant elle est au bois empesché de quelque œuvre,
 Le coup mortel, hélas! luy vient en reposant,
 Rien, que le cœur oisif, le fol amour surprend.
- xxxvii.A.4.a CHRYSOST.
 Definitio amoris haec est, animae vacantis passio.
- xxxvii.A.4.b LAERT. LIB. 6.
 Diogenes dixit amorem otiosorum esse negotium, quod hic affectus
 potissimum occupet otio deditos: ita fit ut dum otio vacant, in rem
 negotiosissimam incidant.
- xxxvii.A.4.c OVID.
 Quaeritur Aegistus quare sit factus adulter,
 In promptu causa est, desidiosus erat.

- XXXVII.B.1 *Die niet ontsiet, is haest te niet.*
 Hoe magh de kleyne spin doch vechten mette slangen?
 Sy is te bijster swack, om oorlogh aen te vanghen,
 Haer vyand is te sterck; en des al niettemin
 Soo wort de felle slangh verwonnen vande spin:
 5 Vraeght ymandt hoe het kooft? de slanghe saght geleghen
 Vermaeckt haer in het groen; de spinne daerenteghen
 Gantsch wacker inde weer bestoockt het vinnigh beest.
 O vreest doch voor een mensch, die niet een mensch en vreest.
- XXXVII.B.2 *Periculum venit, cum contemnitur.*
 Imbelli noceat cui mollis araneus ictu?
 Et quis non rigido tactus ab angue cadat?
 Huic tamen incumbens victrix dominatur arachne,
 Et vastum tenui perforat ense caput.
 5 Unde fit, ut coluber parvo cadat ictus ab hoste?
 Languabat serpens, & vigil hostis erat.
 Quam facile est struere insidias nil tale timenti!
 Est, quod ei metuas, cui metus omnis abest.
- XXXVII.B.3 *Crains ton ennemy, bien que petit.*
 L'araigne, bien que soit foible & petite beste,
 Rompt neantmoins par fois au grand serpent la teste,
 Qui ne redoute rien, est aisement atteint,
 Crains pour un tel, amy, qui rien jamais ne craint.
- XXXVII.B.4.a IUVENAL. SAT. 6.
Nunc patimur longae pacis mala, saevior armis
Luxuria incubuit, victumque ulciscitur orbem.
- XXXVII.B.4.b SENECA. AGAM.
 Victor timere quid potest? quod non timet.
- XXXVII.B.4.c BAUD. DISSERT. DE INDUC.
 Nulli facilius opprimuntur, quam qui nihil timent,
 Et imparati sunt ad resistendum.
- XXXVII.B.5 EX SECURITATE CURA.
 Maiores interdum copiae sternuntur a minoribus, potentiores a debi-
 lioribus, ait Halicar. nihil est tam firmum, cui periculum non sit, etiam

ab invalido: & leo ipse aliquando minimarum avium fit pabulum, in-
quit Curtius. Vis rationem? securitas, tam in publicis quam privatis,
5 certissimum calamitatis initium est: solute viventes undique patent, &
oportuni iniuriae multas occasiones praebent insidiantibus, ait philo-
sophus. Saepe etenim & contemptus hostis cruentum certamen edidit,
& inclyti populi regesque, perlevi momento, victi sunt, ait Livius.
10 Inimicum sane quamvis humilem, docti est metuere, ex consilio Sene-
cae. Metus quippe prudentiam docet; quique insidias timet, haud facile
in eas impingit. Timor securitatis dux, periculorum praesumptio:
metuendo quippe sapiens vitat malum. In ipsa igitur securitate animus
ad difficilia sese praeparet, ut contra iniuriam fortunae inter beneficia
firmetur. Timidi matrem non flere vetus adagium est.

XXXVII.B.6 Menichmael werden groote heyr-krachten van kleyne, machtighe, van
swacke gheslaghen; seydt Halicarnas. Niet en isser soo vast, dat gheen
ghevaer en lijdt, oock van het swacke.

5 De leeu wert oock selfs wel tot aen van het kleynste ghevoghelte.
Wildy hier van de reden weten? Sorgheloosheydt, soo in ghemeene als
eyghen saecken, is een seecker beginsel van onheyl.

Die sonder achterdencken leven, staen als open, en zijn onderhevich
om ghehoint te werden.

10 Verachte vyanden hebben menichmael een bloedighen slach veroor-
saeckt, en machtighe vorsten en volckeren haestelijck t'onderghe-
bracht, seydt Livius. En hierom is een vyand (hoe gheringhe hy oock
zy) altijd te duchten.

Vreese leert wijsheydt, en die voor lagen beducht is, wert seldom
betragt.

15 Achterdencken leyt tot gerusticheyt, onvoorsichtigen hoochmoet
tot ghevaer: al sorgende ontgaet de wijse het quaet: Latet ons daerom
houden met ons out spreek woordt: Die niet en sorcht, en heeft
gheen eere: ofte met de by- spreucke vande oude Romeynen: de moe-
der van vreesachtighe ofte vervaerde kinderen schreyt seldom.

XXXVII.C.1 MATH. 26. 41.

Waeckt ende bidt; op dat ghy niet en komt in versoekinghe.

Wanneer de leuye slangh is in het gras ghelegghen,
En dat de gulde Son komt over haer ghesegghen,

Soo is van stonden aen de spinne daer ontrent,

Die flux een boose strael haer inde leden prent.

5 Wie ledigh sit en gaept, en leuyert gantsche daghen,

Die lijdt gheduerigh noot van duysent quade slaghen

Tot ondienst vande ziel. O vreest, ghesellen, vreest

De weelde schiet haer gif tot midden inden gheest.

XXXVII.C.2 *Quid dormitis? surgite & orate, ne intretis in temptationem.*

Fronde super viridi, radiis tepefactus Eois,
Otio dum serpens desidiosus agit,
Ex alto tenui se liberat aranea filo,
Et colubrum parva cuspidē fundit humi.
5 Otia virus habent, & habet sors laeta venenum;
Delitiis vitiis mentis aperta via est.
Sperne voluptatum illecebras, puer, otia sperne,
Hoste sub aërio ni cecidisse velis.

XXXVII.C.3 *D'oisivité, tout peché.*

Assaillir le serpent l'araigne oncques n'ose,
Si non quant il au bois, se laschement repose.
Nul est plus aisement du tentateur surpris,
Qu'un tel, qui a les sens d'oisivité saisis.

XXXVII.C.4.a MATH. 13.

Cum autem dormirent homines, venit inimicus, & superseminavit Zizania in medio tritici.

XXXVII.C.4.b HIERON. IN SERM.

Aliquid operis facito, ut te diabolus inveniatur occupatum, non enim facile capitur a diabolo qui bono vacat exercitio.

XXXVII.C.4.c I. IEAN. 5. 18.

Nous scavons que quiconque est né de Dieu, ne peche point: mais qui est engendré de Dieu, se contre garde soi mesme, & le malin ne le touche point.

XXXVII.C.5 NE DIABOLUS TE OTIOSUM INVENIAT.

Vitii aut virtutis animus domus est, inquit Philo: vel ut Bernard. cor hominis, sicut molendinum, volvitur velociter, & quidquid imponitur, molit; si autem nihil imponitur, seipsum consumit. Omnia otio deteriora sunt. Lapis non revolutus obducitur musco. Ferrum, nisi utaris, rubigine consumitur; aqua nisi moveatur, vitium capit; vestis seposita tinearum fit habitaculum: otiosa mens, vitiorum domicilium.
5 Transivi, inquit sapiens Proverb. 24. 30. agrum hominis pigri, & ecce! totum repleverant urticae, & maceria lapidum distructa erat. Otiosas viduas notavit apostolus, 1. Tim. 5. ut verbosas, & loquentes quae
10 non oportet. Quid plura? Otium nugarum mater est, noverca virtu-

tum, ait Bernard. Nihilque tota vita adeo bonae menti adversum, quam nihil agere. Semper aliquid honestae rei agamus, ne aut Deus, cum nos invisit, aut diabolus ubi nos tentat, oscitantes & vacuos nos inveniatur.

xxxvii.c.6 Het ghemoet des menschen (seydt Philo) is een woonplaetse ofte vande deucht, ofte van ontucht: ofte (ghelijck Bernardus seydt) des menschen herte is als een mole, het draeyt ghestadelijck omme, ende maelt al watter wert inghebracht, maer indien ment ledich laet, soo verteert het sick selven. Door stilstant vererghen alle dinghen. Een steen, soo hy niet dickwils omghewentelt en werdt, is seer haest overloopen van mos en ruychte. Als het yser rust, so roest het. Stilstaende wateren werden haest stinckende. Opgesloten cleederen crielen van motten ende schietters. Een ydel ghemoet is een herberghe van sonden. Een ledich mensche, des duyvels oorkussen. Ick ginck, seydt de wijseman, voorby den acker der leuyen, en siet! daer waren enckel netelen op, ende hy stont vol distelen, ende de muyr was nedergevallen. Prov. 24. 30. De ledighe weduwen beschuldicht de Apostel als klapachtich, ende sprekende dat niet en betaemt, 1. Tim. 5. Int korte, ledicheyt is een moeder van beuselinghen, een stijfmoeder van deuchden. Laet ons dan sorghe draghen, dat, en God, als hy ons komt besoecken, en de duyvel, als hy ons komt quellen, ons besich moghen vinden, met eerlijcke oeffeninghen.

20 *Een die voor quaet hem mijden wil,
En magh niet ledich zijn of stil;
Want tis gantsch seker ons ghemoet
Doet quaet, wanneer het niet en doet.*

224

POST TRISTIA DULCOR.
XXXVIII.

JS

OVID. **E**T tamen est artis tristissima janua nostra,
Et labor est unus tempora prima pati.

Mich. Montagn. des Essais Lib. 3. Cap. 5.

Qui n'a la jouissance qu'en la jouissance, qui ne gaigne que du haut point, qui
n'ayme la chasse qu'en la prise, il ne luy appartient se mesler a l'escole d'Amour,
le plaisir n'est plaisir sans amertume.

Lyden

XXXVIII.A.1 *Lijden, al-eer verblijden.*

Ick sprac eens Rosemont, terwijl datse naeyde,
Ick claegde mijn verdriet, hoort doch hoe sy my paeyde;
Comt, sprackse, comt een reys en siet my desen naet,
Let op dit maeghde-werck, en watter omme-gaet;
5 Hier wort een stale punt als voren uyt gesonden,
De draet comt naderhant die heelt dan eerst de wonden:
Ey vrient en wacht geen vreucht, als na geleden pijn,
Die't soet wil sonder suer, en mach geen vrijer zijn.

XXXVIII.A.2 *Post tristia dulcor.*

Assideo tenerae nuper dum iunctus amicae,
Dumque super nostro vulnere multa queror
Risit &, o duri nimium tener hospes amoris,
Ni patiatur amans, non potietur, ait.
5 Hoc doctum te reddat opus (sua lintea monstrat)
Ecce! subit filo cuspis acuta prior.
Qui gemit, & primo sub vulnere proicit arma,
Crede mihi, Veneri miles ineptus erit.

XXXVIII.A.3 *Après tourment, contentement.*

Un jour je me plaignois estant aupres ma belle
De mon penible amour, je la nommois cruelle:
Tay toy (ce me dict-on) le linge ne se joint,
Si preallablement on ne le blesse point.

XXXVIII.A.4.a OVID.

Et tamen est artis tristissima ianua nostrae,
Et labor est unus tempora prima pati.

XXXVIII.A.4.b *Mich. Montagn. des Essais Lib. 3. Cap. 5.*

Qui n'a la jouissance qu'en la jouissance, qui ne gagne que du haut
point, qui n'ayme la chasse qu'en la prise, il ne luy appartient se mes-
ler a l'escole d'Amour, le plaisir n'est plaisir sans amertume.

XXXVIII.B.1 *Oordeelt niet, of 'teynde siet.*

Ic quam eens op een tijt daer Phillis sat en naeyde
Ic sach een rechten bloet die stonter by en craeyde,
Die riep wat maller dingh! wat gaet de joffer aen!
Die moeyte diese neemt is beter ongedaen:

5 Hy sach een stale punt, hy sach het lijnwaet breken,
Maer waer dit henen wou en was hem niet gebleken.
Al heeft u wijs beleyt een seker oogh-gemerck,
En toont noyt aen een dwaes een onvolcomen werck.

XXXVIII.B.2 *Ex fine iudicium.*

Mille foraminibus dum lintea virgo decorat,
Filaque distinctis inserit ordinibus;
Rusticus ista videns, vah stulta puellula! clamat,
Candida ferrata lintea perdis acu.
5 Vulneris ut infligat tetrica cum fronte notaris,
Vulneris auxilium, rustice, nonne vides?
Materiam fatuo risus dedit ille popello,
Qui, cui summa manus deficit, edit opus.

XXXVIII.B.3 *Ne reprens, ce que n'entens.*

Lors quant Margot piquoit le drap de son esguille,
Damaetas luy cria! que tu es sottte fille,
D'ainsi gaster le drap: car il ne scait que c'est,
Ne monstre pas au fol un œuvre my-par-faict.

XXXVIII.B.4.a *L. 24. ff. de ll.*

Incivile est nisi tota lege perspecta, una aliqua particula eius propo-
sita, iudicare vel respondere.

XXXVIII.B.4.b *C. maiores de baptism.*

Non debet separari cauda a capite.

XXXVIII.B.5 *EX FINE IUDICIUM.*

In omni re iudicandi, ac consulendi principium est, nosse id, de quo
consilium institutum est, aut tota via aberrare necessum est, ait Plato.
Multa enim quotidie incidunt in vitam mortalium, quae si obiter tan-
tum inspiciantur, & prout prima fronte in oculos incurrunt, facile
5 quisvis damnaturus est; & contra penitus eadem consideranti, ac sco-
pum agentis intuenti, bona ac iusta videbuntur. Finis omnia discrimi-
nat. Ecce! supplicia quantum a saevitia abeunt? sanguis enim ubertim
effunditur. Tributa ab avaritia? pecunia avide congeritur. Censura a
rigore? fraenum & modus invitis imponitur. Ab omnibus igitur, cum
10 Lactantio, humanitatis iure postulamus, ut non prius damnent, quam
universa cognoverint; igitur ut ait ille, in omni re

Iudicium suspende, scopus dum notus agentis.

xxxviii.B.6 Van alle raetslagen, diemen voorneemt, is het begintsel recht te ver-
 staen de saken waer over men gesint is raet te plegen, seyt Plato; of
 andersins moetmen noodelic gantsch en al mis tasten. Daer vallen
 5 dagelijcx in dit leven veel dingen voor, dewelcke van buyten af, en als
 in het voor-by-gaen alleen bemerckt zijnde, verwerpelijck schynen,
 maer nader ondertast, ende het oogmerc van den genen diese beleyt,
 wel ingenomen wesende, werden goet en loflick bevonden. wat ver-
 schilt doch straffe van wreetheyt? nadienmen in beyde bloet vergiet.
 Wat schattinge van giericheyt? nadienmen in beyde gelt vergaert.
 10 Wat bestraffinge van hardicheyt? nadienmen door beyde de weder-
 spannige een gebit inden muyl werpt. Sekerlijck het eynde ontdect het
 onderscheyt van alle dingen. Wy vereysschen daerom van alle men-
 schen, met Lactantio na het recht der menschelijckheyt, dat niemandt
 yet en verwerpe voor hy het selve ten vollen heeft leeren kennen.

xxxviii.C.1 2. CORINTH. 7. 10.

De droefheyt die na God is, wercket vreesse ter salicheyt.

Als yemant sit en naeyt, hy schijnt het doeck te breken,
 Maer schoon de naelde quetst het garen heelt de steken:

Al is de stale punt niet eyghen aen den naet,

Sy maect noch evenwel het open voor den draet.

5 Al worter door den anxt geen mensche wederboren,

Terwijl de ziele klaeght haer troost te zijn verloren,

Tis evenwel de schric die ons den geest bereyt,

En tot een beter werck de rechte gronden leyt.

xxxviii.C.2 *Si non parat, saltem praeparat.*

Linteae non coniungit acus, dum lintea pungit,

Sed via, quae tandem lintea iungat, erit.

Nam simulac subiecta chalybs per carbasa transit,

Mox comitem medicum vulneris auctor habet.

5 Anxietas, quae mente latet, quae pectora turbat,

Non est quod nobis corda renata facit:

Illa tamen sternitque viam, reseratque scatebras;

Principium timor est, Spiritus implet opus.

xxxviii.C.3 2. CORINTH. 7. 10.

Vous avez esté contristez, selon Dieu.

Lors que la docte main, le drap rompu va poindre,

Ce n'est pas proprement ce que le drap fait joindre,

Mais pour la voye ouvrir. Nos tremblements & pœurs

N'est pas l'Esprit, mais pour nous preparer les cœurs.

XXXVIII.C.4 ACT. 2. 37. ET SEQ.

His auditis, compuncti sunt corde & dixerunt Petro & reliquis Apostolis; quid faciemus viri fratres! Petrus vero ad illos, poenitentiam agite & baptisetur unusquisque in nomine Iesu Christi in remissionem peccatorum vestrorum & accipietis donum Spiritus sancti.

XXXVIII.C.5 SI NON PARAT, SALTEM PRAEPARAT.

5 Tremor ac horror conscientiae, in initio quidem conversionis, idoneus est ad hoc, ut animus vere humilietur, sibi que summopere displiceat; ut ita homo in via Domini a timore incipiat, & ad fortitudinem perveniat, inquit Greg. At vero cum ille, quem ligat servitus timoris, ignoret gratiam libertatis; non hic subsistendum est. Cum audis quod
10 Dominus tuus dulcis sit, ait vir pius, fac ut eum diligas: cum audis, quod rectus sit, attende ut timeas; ut amore, & timore Dei legem eius custodias. Noveris te, ut Deum timeas: noveris Deum, ut aequè ipsum diligas; in altero initiaris ad sapientiam, in altero consummaris: quia initium salutis timor Domini, & plenitudo legis est charitas. Quemadmodum, ex notitia tui, venit in te timor Dei: atque ex Dei notitia, Dei
15 itidem amor: sic e contrario, ex ignorantia tui, superbia; ex Dei ignorantia venit desperatio. Bernard. sup. Cant.

XXXVIII.C.6

5 Verslaghentheydt des ghemoets is wel dienstich int begin vande bekeeringhe, ten eynde de mensche sich recht vernedere, en sich selven gantsch mishage: op dat hy also des Heeren wegh beginnende met vreesse, allencxkens in sterckheyt mach toenemen. Ondertusschen nochtans, nademael den ghenen, die met de slavernije van de vreesse ghebonden is, niet en kan smaken de ghenade der vryheyt: Soo en moetet by ons daer by niet ghelaten werden. Als ghy hoort (seyter een Godsalich man) dat Godt goedich en barmhertich is, maeckt dat
10 ghy dien goeden Godt lief hebt: als ghy hoort dat Godt rechtveerdich is, siet dat ghy sijn gherechticheyt vreesst: op dat ghy also door vreesse ende liefde te samen, naer syne insettinghe meucht wandelen. Kent u selven, op dat ghy Godt meucht vreesen: kent Godt, op dat ghy hem meucht liefhebben: in het eene is het begintsel, in het andere de volkomentheydt der wijsheydt. 'T begintsel der salicheydt is
15 vreesse: de vervulling des wets is liefde. Ghelijck uyt kennisse uwes selfs, vreesse Godes voortkomt: so, in tegendeel van dien, uyt onwetenheydt uwes selfs, komt hoochmoet, ende uyt onkennisse van God, wanhope.

*Al is de vrees' int eerste goet,
Sy is niet daer het blyven moet,
'T is nut ghedyrich voort te gaen,
Tot wy vast inde liefde staen.*

230

RES IMMODERATA, CUPIDO EST.
XXXIX.

SEN. 19. **Q**ualem dicimus seriem causarum esse ex quibus necitur fatum; Talem
EPIST. dicimus cupiditatem, altera ex fine alterius necitur.

CLAUD. **A**T sibi cuncta petens nunquam saturanda Cupido,
Quae, velut immanes referat dum bellua rictus,
Expleri pascique nequit: nunc flagrat amore,
Nunc gaudet, nunc maesta dolet, rursusque resurgens
Exoritur, caesaque redit pollentius hydrâ.

Alijt

- XXXIX.A.1 *Altijt na meer.*
 Als ick de liefste sach, doen woud' ic haer genaken;
 Stracx riep ick om de spraec, flux haer te mogen raken,
 Doen badt ick om een cus, en, schoon ick die bequam,
 Noch vont ick dat mijn hert geen recht vernoegen nam.
 5 Ick voelde des te meer mijn ziel geduerich hijgen,
 Dus wenscht' ic boven dat een naerder pant te krijgen:
 O lusten sonder end'! o wispeltuerich spel!
 Al krijgt de hont een stuc noch gaep't hy evenwel.
- XXXIX.A.2 *Res immoderata, cupido est.*
 Prima quidem fuerat dominam tibi cura videndi,
 Altera, mox lateri iungere posse latus:
 Istud & illud habes, sed & hoc, tibi lenis amica
 Blanditias molles, aptaque verba dedit.
 5 Oscula nunc poscis, det & oscula: nonne petetur
 Mox illibatae virginitatis honos?
 Et vorat, & properans ruit in nova frustra molossus,
 Quodque petat cupidus semper amator habet.
- XXXIX.A.3 *Le chien, le Ieu, l'Amour, le feu,*
Ne se contentent oncq de peu.
 Qu'on donne au chien du pain, qu'on donne du fromage;
 Il gloute, sans mascher, & veut ja d'avantage.
 Quel grand' faveur que faict la dame a son amant,
 Rien ne luy oncq suffit, il va tousiours avant.
- XXXIX.A.4.a SEN. 19. EPIST.
 Qualem dicimus seriem causarum esse ex quibus nequitur fatum; Talem
 dicimus cupiditatem, altera ex fine alterius nequitur.
- XXXIX.A.4.b CLAUD.
 At sibi cuncta petens nunquam saturanda Cupido,
 Quae, velut immanes reserat dum bellua rictus,
 Expleri pascique nequit: nunc flagrat amore,
 Nunc gaudet, nunc maesta dolet rursusque resurgens
 5 Exoritur, caesaque redit pollentius hydra.

- XXXIX.B.1 *Staeck na wat nieus.*
 Smact eten aen een dogh, hy staet met holle wangen
 Om weder op een nieu geduerigh yet te vangen;
 Het valt hem inden mont, het vaert hem inde keel,
 En des al niet-te-min het is hem even veel.
 5 Wat baet u groot gewin, of veelderhande schatten,
 Indien ghy niet en droomt als op een nieu te vatten?
 U winst en is maer wint, en doet u maer verdriet.
 Want een die maer en sloct, en smaect de spijs niet.
- XXXIX.B.2 *Ad nova semper hians.*
 Ieiuno dominus cerealia frusta molosso
 Obiicit, hic avido devorat ore cibum;
 Et stat hians, aliamque oculos intendit in offam,
 Semper & acceptis uberiora petit.
 5 Nos molimur idem; nam si cui numine dextro
 Eveniant nummi, praedia, census, agri,
 Omnia conduntur, petitur nova praeda: futuri
 Sic desiderio prodiga vita perit.
- XXXIX.B.3 *Plusieurs ont trop, nul n'a assez.*
 Quel bien peut avenir a la chiche avarice?
 Tout, n'est pour assouvir, mais pour nourrir le vice,
 Jette au chien affamé, soit tant friant morceau,
 Il gloute sans mascher, & cherche du nouveau.
- XXXIX.B.4.a MARTIAL. LIB. 12. EPIG.
 Habet Africanus millies; & tamen captat,
 Fortuna multis nimis dat, nulli satis.
- XXXIX.B.4.b SEN. LIB. 1. EPIST. 2.
 Quid refert quantum illi in area, quantum in horreis iaceat? si alieno
 inhiet, si non quaesita, sed quaerenda computet: non enim qui parum
 habet, sed qui plus petit, pauper est.
- XXXIX.B.4.c GREGOR. IN MORAL.
 Ars magna est, satiari.
- XXXIX.B.5 AD NOVA SEMPER HIANS.
 Est sapientiae magnitudinisque animi, ait Cicero, quid amiseris, obli-

visci; quid recuperaveris, cogitare. In utroque contrarium plerumque
faciunt homines; parta enim sine voluptate fere demittunt; amissa
autem veris & spirantibus lachrimis deplorant. Pueri, lusoria plurima
5 iis licet dederis, si unum atque alterum modo auferas, reliquis omni-
bus, per iram ac indignationem abiectis, plorant. Idem plerisque homi-
num solet accidere; vel unum aliquod dispendium magna commoda
iniucunda ac insipida solet reddere. Mobilis ac inquieta est mens homi-
nis, nunquam se tenet, ait Seneca. Optat libertatem servus, civitatem
10 libertus, civis divitias, dives nobilitatem, nobilis regnum, rex in Deo-
rum numerum referri vult, tonare propemodum ac fulminare cupiens:
adeo eius, quod semel transierit modum, nullus est terminus, ait Epi-
ctetus. Optime hebraeus sapiens, iustus sumit cibum, & replet animam
suam; venter autem impiorum insatiabilis.

XXXIX.B.6 T'is wijsheydt en grootmoedicheydt (seydt Cicero) watmen verloren
heeft te vergheten, watmen ghewonnen heeft te ghedencken.

De gierigaert doet in beyde reghel recht het teghendeel; want ver-
liest hy maer een kleyn deel van 't ghene hy alreede ghewonnen heeft,
5 hy schreyt tranen met tuyten; niet onghelijck in sijn doen met de kin-
deren, aen dewelcke schoon men veel poppe-goedt en speel-dinghen
heeft ghegheven, indienmen maer yet wes haer af en neemt, sy stellen't
op een krijten, en werpen't al daer henen. Indien daer-en-teghens de
gierigaert staegh in winste is, noch ist al niet.

10 Want ghelijck een hondt met een open kele ontfanght het broodt
datmen hem toewerpt, en 'tselve terstondt, gheheel en sonder smaeck,
inslickt, en naer het nieuwe loert; insghelijcx al wat hem 'tgheluck
toesendt, sluyt hy knap in sijn koffers, wachtende al weer op het toe-
komende.

15 Ellendighe menschen! de rechtveerdighe (seydt Salom. Prover. 13.
25.) eet dat sijn ziele sadt werdt, maer der godtloosen buyck heeft
nimmermeer ghenoech. 'T is konste versaedt te werden.

XXXIX.C.1 IOHAN. 4. 13. ende 6. 35.

Buyten Godt gheen versadinghe.

Ey let op desen hont: het broot hem toegeworpen
Dat schijnt hy sonder smaeck als in het lijf te slorpen,
En siet! van stonden aen so staet hy even graegh,
Het schijnt, hy draeght een wolf verholen inde maegh.
5 Schier op gelijcken voet so leven alle menschen,
Hoe wel de saken gaen, noch isser yet te wenschen;
En soo daer yemant vraeght, waerom het soo geschiet,
Het goet, dat ons vernoecht, en is op aerden niet.

XXXIX.C.2 *Improbis nulla est satietas.*

Dum data frustra vorat, nondum bene mansa, molossus;
In nova semper hians, & nova frustra ruit.
Cum nunquam praesens homini ferat hora quietem,
Nec satis id, quod adest, pectora nostra iuuet.
5 Cum desiderio semper gemat aegra futuri,
Atque aliud nobis mens, aliudque petat;
Hic patrium non esse solum, sedesque beatas,
Discite: sunt alio gaudia vera loco.

XXXIX.C.3 PROVERB. 27. 20.

Le sepulchre & le gouffre sont jamais rassasiés, aussi ne sont jamais les yeux des hommes.

Puis que le cœur humain au chien est tant semblable,
Que nostre esprit tousiours demeure insatiable;
Faisons conclusion, que ce qu'a l'homme faut,
N'est en ce monde icy, mais est logé plus haut.

XXXIX.C.4.a IOHAN. 4. 14.

Omnis qui bibet ex aqua hac iterum sitiet, qui autem biberit ex aqua quam ego dabo ei, non sitiet in aeternum.

XXXIX.C.4.b PSALM. 16. 11.

Satietas gaudiorum in conspectu Dei.

XXXIX.C.5 IMPROBIS NULLA EST SATIETAS.

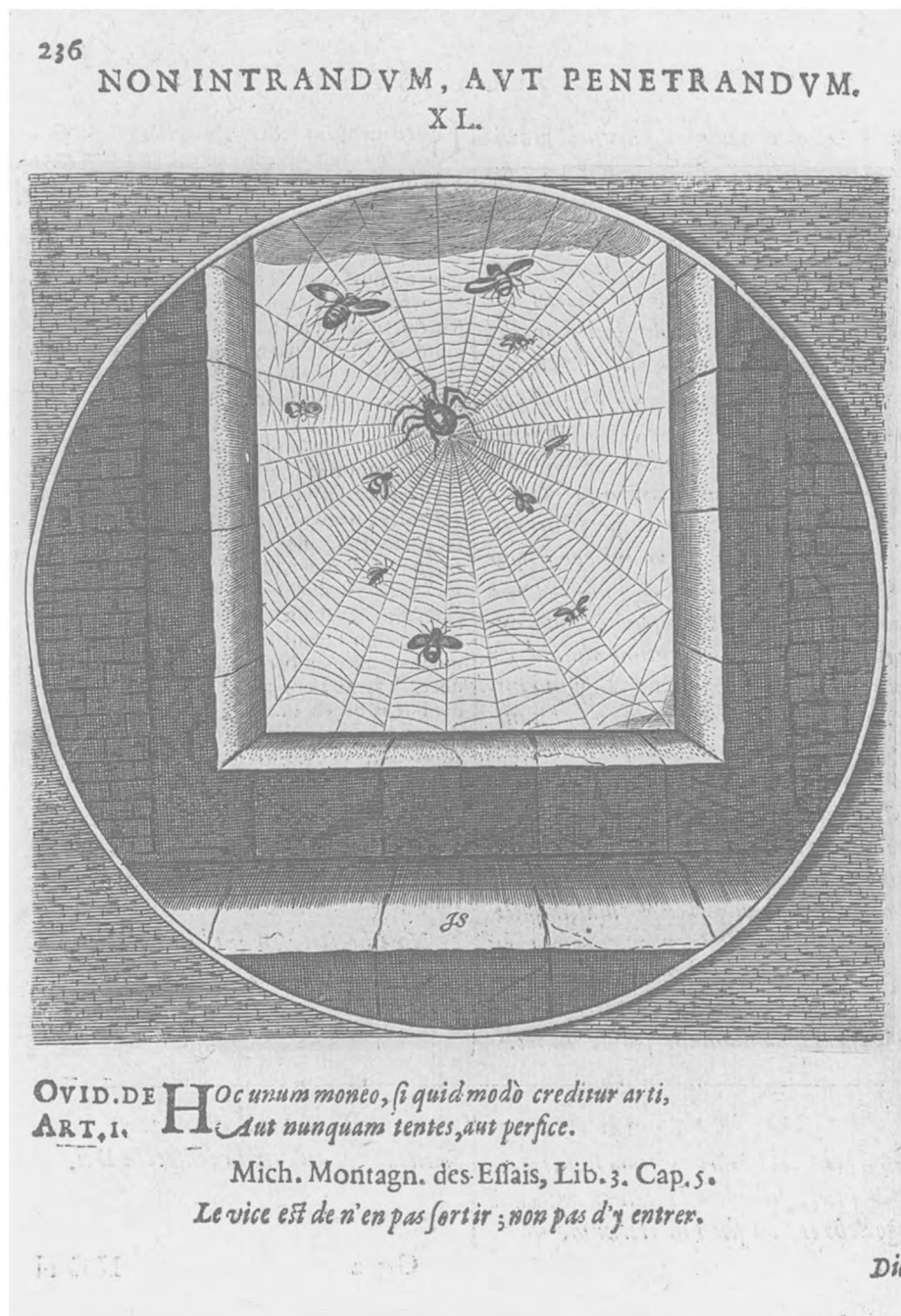
Nemini mortalium, divina providentia, tam exactae foelicitatis gaudia unquam obtigere, ut non aliquid relictum ei esset, quod gerneret. Hic censu cum exuberet, obscuro loco natum se queritur; ille, maiorum stemmate clarus, domesticae rei tenuitatem detestatus, mallet latere;
5 iste nobilitate opibusque conspicuus, coelibem se queritur; alius amans & amatus coniugioque foelix, orbitatem deflet. Est, cui foecundae uxoris gaudia, aut filiorum luxus, aut filiarum petulantia obnubilat. Denique, quocumque te vertas, ubique, quod cum status tui conditione rixeris, affatim invenies. Quid externa loquor? hoc ipsum corpuscu-
10 lum tuum excute, semper in eo querulum aliquid, & quod te offendat, obvium erit. Quid mirum? homines qui in alieno habitant, semper de aliqua domicilii parte conqueruntur; idque ea de causa, quod domum istam conductitiam, pro arbitrio, instaurare non possint. Idem nobiscum est: nam cum de aliquo identidem membro querulus animus

15 nobiscum expostulat, inquilinos esse, & supellectilem, non ei loco, ex quo brevi sit emigrandum, sed domicilio isti perpetuo (quod & frugi pater familias hic solet) aptandam esse, sedulo monet.

xxxix.c.6   Geen mensche ter werelt werter, door Godes beschickinge, tot so volmaeckten gheluck oyt verheven, of hem en werdt altijd yet wat ghelaten, 't welck hem quelt. Dese, rijck zijnde van goederen, beklacht dat hy van slechte ouders gheboren is: ghene, wel van goeden huysse, maer arm zijnde, hadde liever erghens in den doncker van een slecht gheslachte te schuylen: De derde, rijck en edel zijnde, sucht, om dat hy eenich en onghetrout is: De vierde gheluckelijck ghehoud wesende, treurt alleenlijck door gebreck van kinderen: Men vinter welcker blyschap over haer kindersalighe vrouwen wert ingebonden, of door de slampamperie van hare sonen, of door de geylicheyt ende veylicheyt van hare dochters: Int korte, werwaerts datmen sick went, men sal aller weggen stoffe vinden, om sich over syne gheleghentheyte te misnoegen. Ist vreemt? Luyden die in ghehuerde huysen wonen, claghen altijd van dit of gint deel haerder wooninghe, om redenen dat sy in de selve niet en mogen maken en breken, gelijkmen in eygen doet. 't Is met ons al het selve, t'een of t'ander lidt is staech ontstelt, tot een vast teycken dat wy hier maer huerlingen en zijn. 't Welck alsoo wesende, laet ons dan van soodanighen huysraedt ons selven versorghen; niet die nu in dit huerhuys, maer die hier naermaels in ons eyghe en eeuwighe wooninghe ons sal te passe comen, ghelijck sulcx (oock hier in dese tydelijcke dingen) het werck is van een sorghvuldich vader des huysghesins.

5
10
15
20

*Noyt heeftet yemant hier soo klaer,
Of 't hapert noch al hier of daer.*

- XL.A.1 *Die't spel niet kan, die blijfter van.*
 De webben die de spin gewoon is uyt te setten,
 Zijn van gelijcken aert met Venus warre-netten,
 Al wat daer omme gaet dat sietmen inde min
 De bie die vlieghter deur, de mugghe blijfter in.
 5 Leert, jonge lieden, leert door Venus garen breken;
 Daer blijft maer kleyn gespuys in spinne-webben steken:
 En laet u vrijen geest niet binden als een mugh,
 Of breecter deur met kracht, of keert met kunst te rugh.
- XL.A.2 *Non intrandum, aut penetrandum.*
 Hoc, quod rete vides, teneri sit carcer amoris,
 Quae sedet in medio, sit Cytherea tibi:
 Aspicias, ut culices, insectaque vilia, muscae
 Iactentur patulis praeda retenta plagis:
 5 Posteritas crabro acris equi per stamina transit,
 Et laquei vespa concutiente ruunt.
 Rumpit & abrumpit casses cordatus amoris;
 Degeneres Veneris molle retardat opus.
- XL.A.3 *Ou passe ou l'Amour chasse.*
 Rien que le sot amant, sans force, sans courage,
 Demeure garotté en ce debil cordage,
 Que Venus a filé: le brave esprit y vaut,
 Ou jamais y entrer, ou penetrer y faut.
- XL.A.4.a OVID. DE ART. I.
 Hoc unum moneo, si quid modo creditur arti,
 Aut nunquam tentes, aut perfice.
- XL.A.4.b *Mich. Montagn. des Essais. Lib. 3. Cap. 5.*
 Le vice est de n'en pas sortir; non pas d'y entrer.
- XL.B.1 *Te wyden net, is staegh ontset.*
 Wanneer een grage spin ontsluit haer broose netten,
 En gaetse voor een deur of voor een venster setten,
 Hier vliegt een horsel in, en daer een voghel deur,
 En elders raeght de meyt, en opent grooter scheur;

- 5 Siet daer is dan het tuygh aen alle kant ghereten,
Soo dat de vlieghen selfs ontkomen door de spleten.
Ghesellen, so ghy wenscht van druck te zijn bevrijt,
Ghebruyckt een matigh net, en spantet niet te wijt.
- XL.B.2 *In vulnus maiora patent.*
Dum laxos gracili pede tendit aranea casses,
Et nimium late futile pandit opus;
Aut laqueos tecto lapsi rupere lapilli,
Aut cito praeteriens retia findit avis:
5 Et modo crabro plagis, modo turbidus ingruit auster,
Sic aliqua semper parte lacuna patet.
Armamenta suae nimium qui pandere sortis
Aggreditur, semper quo feriatur habet.
- XL.B.3 *Qui trop embrasse, peu estraint.*
L'araigne largement va ses fillets estendre,
Mais voila dechirez ses lacqs, au lieu de prendre.
Qui, haut en ses desseins, ses rets trop a ouvert,
En s'ouvrant au malheur, au lieu de gain il perd.
- XL.B.4.a SENEC. AGAMEM.
Corpora morbis
Maiora patent,
Et dum in pastus
Armenta vagos
5 Vilia currunt,
Placet in vulnus
Maxima cervix.
Modicis rebus
Longius aevum est.
- XL.B.4.b SENECA. DE TRANQ.
Qui multa agit saepe fortunae potestatem sui facit, cogendae in artum
res sunt, ut tela in vanum cadant. Angustanda sunt patrimonia nostra,
ut minus ad iniurias fortunae simus expositi. Magna armamenta pan-
dentibus multa ingruant necesse est.
- XL.B.5 IN VULNUS MAIORA PATENT.
Fortunam, velut tunicam, magis concinnam proba, quam longam, ait
Apul. Magni quippe animi est magna contemnere, ac mediocria malle,

5 quam nimia, ait Seneca; illa enim utilia vitaliaque sunt, haec, eo quo
 superfluunt, nocent. Segetem nimia sternit ubertas. Rami pomorum
 onere franguntur, & ad maturitatem non pervenit nimia foecunditas.
 Idem animis humanis evenit; eos quippe immoderata foelicitas rumpit,
 qua non tantum in aliorum iniuriam, sed etiam in suam vertuntur: fit-
 que iis, quod exiguis status solet, quibus imperiti artifices magnas
 bases subdiderunt, ex quibus magis conspicua redditur earum exigui-
 10 tas. Pusillo sane animo munus amplum, aut opes ingentes additae,
 magis imperitiam, animique fatuitatem produnt. Stultus gubernator
 est, qui totos adeo sinus explicuit, ut, si tempestas ingruat, expedite
 armamenta contrahere non possit.

XL.B.6 Van rijckdommen (seydt Apuleius) moetmen oordeelen als van klee-
 deren, ende voor beter houden die ons recht wel passen, als die, te
 groot zijnde, ons wijt en sloffich om 't lijf hanghen. 't Betaemt een
 groot ghemoet (seydt Seneca) groote dinghen te versmaden, ende lie-
 5 ver te verkiesen dat middelmatich is, als dat te veel is: 'teerste is
 handtsaem en nut, het andere is onschickelijck door sijn groote. Door
 te gulsighen veylheydt werdt het groen kooren legherich, ende en kan
 niet rypen. Door ghewichte van vruchten scheuren de boomen. 't
 10 Gaet even soo mette ghemoederen der menschen: onmatighen voor-
 spoedt is oorsaecke van haer qualijck varen, sulcx dat sy niet alleen-
 lijck aen haer selven, maer oock aen andere hinderlijck werden, niet
 onghelijck zijnde de beelden die den eenen ofte den anderen onver-
 standighen ambachtsman op een al te grooten voet ghestelt heeft, waer
 door haer kleynte des te meer uytmuyt.
 15 'T is seecker dat kleyne verstanden tot groote ampten ghevordert,
 dies te meer haer onverstandt aen den dach brenghen. 'T is een slecht
 schipper die 't zeyl in voorwindt soo seer uyt gheviert heeft, dat hy
 'tselve, als het noodt doet, niet een reeffen en kan inswichten.

XL.C.1 2. TIMOTH. 2. 26.
Dat sy vande banden des duyvels ontgaende, ontwaken tot synen wille.
 De netten vande spin, die inde vensters hanghen,
 En konnen maer alleen de cleyne muggen vanghen,
 De wespe mette bie, en al wat hooger sweeft,
 Maect dat het broose raegh op hen geen vat en heeft.
 5 Wat can een moedigh hert sijn goeden wegh beletten?
 Al wat de werelt spint en sijn maer broose netten.
 En acht, o weerde ziel, en acht geen lossen waen,
 De wint verstroyt het kaf, maer niet het wichtigh graen.

XL.C.2

Pervia virtuti, sed vilibus invia.

Est similis nostro, quem texit araneus, orbis;
Plurimaque humanae conditionis habet:
Hic nocturna culex, obscoenaque musca pependit,
Utraque ridendo compede nexa pedes.
5 Posteritas crabro acris equi, virtutis avitae
Conscius, incursu debile solvit opus:
Carpite iter coeli, quibus est coelestis origo,
Haec plaga, nil praeter vilia monstra tenet.

XL.C.3

PROVERB. 5. 25.

Il sera happé par les cordes de son peché.

Le monde & ses filets nous font icy la guerre,
Il faut monter au ciel sans s'arrester en terre:
Arriere lacqs mondains; jamais divin esprit
Plein d'animosité ta foible rets ne prit.

XL.C.4

AUGUST. HUM. 3.

Diabolus non invalesceret contra nos, nisi vires ex vitiis nostris praeberemus, & locum ei dominandi nobis peccato faceremus, unde nolite locum dare diabolo.

XL.C.5

PERVIA VIRTUTI SED VILIBUS INVIA.

Vitam hominis Christiani transitum esse, ipsumque perpetuum viatorem videri, divini verbi elogia diserte pronuntiant. Non habemus hic locum permanentem, sed alium exspectamus, inquit Apost. Transire igitur virtutis, haerere alibi ignaviae est. Gaudet motu animus christianus, & in hoc, coelum sibi cognatum imitatur. In partibus scythiae homines quosdam nunquam domicilium figere, plaustro se suaque identidem transferre memoriae proditum est. Id vere christianum decet: dolium hoc nostrum, Diogenis more, identidem volutandum est, sistendum raro, figendum nunquam, & nusquam. Finge mihi aliquem e regione longinqua ad patriam properantem, in cauponam aliquam lepidam ac facetam incidisse, quae benigne eum habeat, ac laute excipiat; hunc eo loco si, tanquam ad sirenum scopulos, haerentem cernamus, numquid excordem ac insipidum iure dicemus? ita sane: vir fugiens quippe, ut est in proverbio, non moratur strepitum lyrae.
10 Idem de nobis censeamus. Nec illecebris ac lenociniis suis mundus hospes, aut caro caupona nos impediunt, quo minus in veram illam ac coelestem patriam, velis equisque properemus. Annue, summe Deus.
15

XL.C.6   Dat het leven van een Christen mensche is als een deurganck, de mensche selfs als een reysende man, werdt ons in Godes woordt duydelyck gheleert. Wy en hebben hier gheen blyvende stede, maer wy verwachten een andere, seyd de Apostel. 'tIs dan dapperheydt op dese wegh
5   staegh aen te treden: 't is onachtsaemheydt erghens te blyven leuteren. Het Christelijck gemoet heeft lust in beweginghe, oock selfs in dat eenige over-een-komste met den hemel hebbende. Men hout, dat in scythia menschen zijn, die nerghens een vaste woonplaetse stellende, ghestaech huys en huysraede op een wagh en derrewaerts
10   omme-voeren. Yet sulcx betaemt voor al een Christelijck gemoet, yeder dient sijn vat (op de wijze van Diogenes) ghestadelijck om en t'om te tobelen, seldom te setten, nimmermeer te vesten. Neemt datter yemandt, uyt verre landen, naer sijn vaderlandt reysende t'eenigher
15   tijdt onder weghe quame ter herberghe, daer hy by den weert wel en vriendelijck ghetoeft werde, in ghevalle hy door sodanich onthael verlockt wesende, sijn reyse ginck staken, ende bleef ter selver plaetse lunderende, soude een yeghelijck daer uyt niet oordeelen, dattet den sulcken lieght ter plaetsen (soomen seyt) daer men de ossen bolt? ontwijffelijcken ja. Laet ons vry dencken dat wy zijn in dusdanige ghestaltenisse. De werelt is ons (so het schijnt) een gheneuchelijcken
20   weerdt, ons vleessche een vriendelijcke weerdinne: laet ons sorghe dragen, dat wy, zijnde op de reyse naer ons ware vaderlandt, door de aenlockinghe van d'een en d'andere, in onsen goeden wegh niet vertraegt en werden.

XLI.A.1

U gunst, mijn leven.

Ghy broet een hinnen ey, en krijght een geestig kiecken,
En siet een doode romp beweegt haer vlugge wiecken,
Ghy noemt dit wonder, lief, maer, mochtet mijn geschien,
Ghy sout in mijn gelaet al meerder wonder sien.
5 Ick was eens op een tijt tot aen het graf gedreven,
Maer siet ick kreegh terstont meer als mijn vorigh leven,
So haest u gunstigh oogh maer eens op my en viel:
Ghy zijt mijn ander ick, de ziele mijner ziel.

XLI.A.2

Amica, amanti anima.

Quae foves gremio, tener hinc tibi prodit alumnus,
Quid! teneros, inquis, id potuisse sinus?
Idne stupes, mea lux? res haec tibi mira videtur
Phyllis? videbis idem, me quoque conde sinu.
5 Mens sine mente iacet, gremio latus abde, resurget:
Si foveas, moveor: ni faveas, morior;
Ut foveas foveasque precor: pulloque mihique
Vita fovendo venit, vita favendo manet.

Rationes physicas vide apud Card. lib. 2. de subtil. ubi & Liviam Augustam ova suo calore fovisse & pullos exclusisse memorat.

XLI.A.3

Ta faveur, ma vigueur.

Ne pense pas ce traict tant merveilleux, m'amy,
Que ta faveur a mis un rude amas en vie;
Et que tu vois produit, d'un œuf, un beau poulet,
Car me traictant ainsi, tu verras mesme effect.

XLI.A.4

PHILIP. BEROAL.

Quod in navigio gubernator, quod in civitate magistratus, quod in mundo sol, hoc inter mortales amor est: navigium sine gubernatore labascit, civitas sine magistratu periclitatur, mundus sine sole tenebri-cosus efficitur: & mortalium vita sine amore vitalis non est. Tolle ex
5 hominibus amorem, solem e mundo sustulisse videberis.

XLI.B.1

Uyt de reden, kent de zeden.

U dochter heeft een ey in haren schoot genomen,
En daer is naderhant een kiecken uyt gecomen;
Des seytse menigmael; hier ben ic moeder van:
Ghy vraegt wat dit beduyt, mijn dunct zy wil een man:

5 Siet als een grage cat het spit begint te lecken,
So dientmen het gebraet wel dichte toe te decken:
Ghy daerom letter op, en hout de vrijster uyt;
Of Els sal vrouwe zijn, ooc eerse wort de bruyt.

XLI.B.2 *Ex signis, futura.*

Ova fovet volucrum, tenerisque inserta papillis
Lydia bombycum semina parva gerit:
Hinc veniunt foetus, hinc se vocat illa parentem,
Hei mihi! ludendo nomina vera petit:
5 Re cupit esse parens, quae matris imagine gaudet.
Si sapis, o pater, haec signa reconde sinu:
Quin age, quemque voles habeat tua nata maritum,
Quem noles, generum vel dabit illa tibi.

XLI.B.3 *Par les meurs, cognoit-on les humeurs.*

Margot ayant au sein couvé un œuf, fretille,
En mere se nommant. Jean marie ta fille,
Un gendre, que te plaist, bien tost te faut choisir;
Ou ta Margot prendra mary a son plaisir.

XLI.B.4.a LUCRET.

Ut bibere in somnis sitiens cum quaerit, & humor
Non datur, ardorem in membris qui stinguere possit,
Tum laticum simulacra petit, frustra que laborat.

XLI.B.4.b Apud Senecam virgo vestalis, quia hunc versiculum scripsisset, *Foelices nuptae! moriar, nisi nubere dulce est: incesti postulatur: & in eam sic dicitur Foelices nuptae, cupientis est. Moriar nisi, affirmantis. Dulce est quam expressa vox! quam eximis visceribus emissa! Incesta est, etiam*
5 *sine stupro, quae stuprum cupit.*

XLI.B.5 EX SIGNIS, FUTURA.

Patri, anne nupturiat filia, secum deliberanti, testimoniis longe petitis neutiquam opus est; oculi, supercilia, vultus denique totus, sermo quidam tacitus mentis est, ait Cicero, &, ut poeta,

Ex tacito vultu scire futura licet.

5 Posthumia, virgo vestalis, de incestu causam dixit, ob suspicionem elegantioris cultus, ingeniumque liberius, quam virginem deceret. Ut

Liv. & Plutarch, testantur. Ex vultu, ex cultu, ex incessu, imo & ser-
mone, qui saepe incautis excidit, praeiudicalem de moribus totaque
10 vita quaestionem veteres instituisse, satis patet: Loquere, inquiebat
Socrates ad puerum, ut te videam; speculum enim animi, sermo est.
Concludam, cum Hieronimo: pro signo, inquit, interioris hominis
sunt verba erumpentia; libidosum, qui sua vitia callide celat, inter-
dum turpis sermo demonstrat. Vultu & oculis dissimulari non potest
15 conscientia, dum luxuriosa ac lasciva mens elucet in facie, & secreta
cordis, motu corporis ac gestibus indicat. Plura de indiciis filiae ad
nuptias properantis, vide in quinto ac sexto emblemate libelli nostri de
officio virginis in cast. amor.

XLI.B.6 Een vader willende ondersoecken of sijn dochter het hoofd nae't hou-
wen begint te hanghen, en behoeft de bewijsredenen van sulcx by
stoelen en bancken (soomen seydt) niet te gaen soecken, hy en hoeft
maer acht te nemen op haer manieren van doen. De oogen, woorden,
5 ende het wesen selfs zijn als geduerige boden, en stil-swygende ghe-
tuygen des herten, seyt Cicero.

*Uyt het trecken van de mont
Kent men dickwils 's herten gront.*

Ovidi. Posthumia, een van de nonnen vande Goddinne Vesta, is van
10 oneere verdacht en beticht ghewerden, alleenlijck om haer gheestighe
kleedinge wille, en overmits sy wat vrymoediger van gelaet was, als
sodanige maegt wel betaemde. Eenige van de oude hebben uyt ye-
mandts uysterlijc gelaet, en insonderheyt uyt sijn woorden, over des
selfs gheheele leven wel derven vonnis strijcken. Spreeckt seyde
15 Socrates tot den jonghelingh, op datmen sien mach wat ghy voor een
zijt. Des menschen reden is een spieghel sijns herten.

XLI.C.1 I. CORINT. 7. 9.

Beter ghemant, als ghebrant.

Ghy hebt (gelijck het blijkt) een hinnen ey genomen
En daer is metter tijt een kiecken uyt gecomen;
Nu hebje so veel op met datter is ghebroet,
Dat ghy u van het jonck de moeder noemen doet:
5 Wel smaect u dese naem, en dat maer om te mallen?
So dunct my dat de daet u beter sou bevallen.
Vriendinne kent u selfs; het is u minder schant
Voor alle man getrouwt, als heymelijck gebrant.

- XLI.C.2 *Praestat nubere, quam uri.*
 Et foveat, & calidis pullos educit ab ovis
 Phyllis, &, en! matris iam mihi nomen, ait.
 Phylli quid hoc sibi vult, animum tibi prurit imago?
 Ah! cui ficta placent nomina, vera iuvant.
 5 Ova foves gremio, veros imitantia partus,
 Aestuat in tacito dum tibi flamma sinu.
 Improba nube viro: faciat peiora necesse est,
 Si qua sub invisâ virginitate gemit.
- XLI.C.3 PROVERB. 5. 18.
Ta source soit benite & te resioy de la femme de ta jeunesse.
 Il vaut bien mieux le corps lier par mariage,
 Que se brusler le cœur d'une impudique rage.
 Que souïlles tu te doncq par plaisirs contrefaits?
 Veu que peus sans peché avoir les vrays effects.
- XLI.C.4.a GREG. LIB. 26. MORAL.
 Qui tentationum procellas cum difficultate tolerat, coniugii portum
 petat: melius enim est nubere quam uri.
- XLI.C.4.b PROVERB. 5. 2.
 Pour quoi mon fils serois tu transporté de l'amour de l'estrangere, &
 embrasserois tu le sein de la foraine?
- XLI.C.5 MELIUS EST NUBERE, QUAM URI.
 Non tantum melius esse pronuntiat Apostolus nubere, quam scorti
 societate se polluere; verum etiam melius esse asserit nubere, quam
 uri. Ne ergo blandiatur sibi quae foeminea venere non utitur, quum
 intrinsecus libidine ardeat. Pudicitiam enim esse, coniunctam cum cas-
 titate corporis animi puritatem, recte notatur ex Paul. 1. Cor. 7. 34.
 5 Idque respiciens, virginem carne, sed non mente, praemium nullum
 manere, dixit Isidorus. Hinc cum donum continentiae plerumque non
 nisi ad tempus a Deo homini conferatur, tamdiu a nuptiis abstinere ali-
 quis se poterit, quamdiu ad servandum coelibatum idoneum sese sen-
 10 serit: at simulatque domandae libidini vires deficere sibi comperiet,
 coniugii necessitatem a Deo sibi impositam plane intelligat. Et, ne tan-
 quam castitati adversum, id genus vitae quis damnare audeat, audiat
 D. Chrisostomum. Primus, inquit ille, castitatis gradus, virginitas im-
 maculata; secundus, coniugii fides fideliter servata. Est ergo, vel teste
 15 Chrysostomo (qui alioqui nuptiis favere vix solet) coniugum castus
 amor species quaedam virginitatis.

XLI.C.6 De Apostel en verklaert niet alleenlijck, dattet beter is te trouwen, als in hoererie sich te verloopē: maer selfs dattet beter is sich ten houwelijcke te begheven, als te branden. Niemant dan en ketele hem selven, als of hy wat goets dede, die sich van het gheselschap der vrouwen onthout, indien hy middeler tijt inwendichlijck van vuyle lusten brant.

5 Maechdelijcke reynicheydt is een tsamenvoeginghe vande suyperheyte des gemoets met een onbevleekt lichaem, gelijk klaerlijck af te meten is uyt de plaetse Pauli 1. Cor. 7. 34. Ten welcken insiene seyt Isidorus seer wel, dat een maeght inden vleesche, ende niet inden gemoede,

10 geen belooninge te verwachten en heeft. Maer also kennelijck is dat de gave van onthoudinghe veeltijts alleenlijck voor een tijdt den mensche by Gode wert toegelaten: So isset gheoorloft, sich so lange vanden huwelijcken staet te onhouden, ter tijt toe, datmen ghewaer wert dat ons de krachten ontbreken om het vleesch te connen betoomen, doch

15 tot sulcx ons onmachtich gevoelende, moghen wy vryelijcken wel dencken, dat ons duydelijck van Godes wege wert gelast, dat wy ons soudē ten houwelijcke begheven. Doch op dat niemant dese maniere van leven, als teghens de suyperheyte strydende, en verwerpe, dat hy lese ende hoore den oudtvader Chrysostomum. De hooghste trap (seyt hy) van suyperheydt, is reyne ende onbesmette maeghdom: de tweede,

20 de staet des houwelijcx als de selve tusschen man en vrouwe eerlijck beleeft wert. So is dan het huwelijck (selfs na het segghen van Chrysostomus, die nochtans over al ten besten van het huwelijck niet en ghevoelt) als een tweede soorte van maeghdelijcke reynicheyde.

- XLII.A.1 *Ist wijs, ist mal,
't Lief boven al.*
- Een vrijer gingh te kerc, om God te mogen dancken,
Van dat hy was geraect uyt alle minne-rancken;
Maer siet! hem comt te moet sijn lieve viandin,
Die blies hem, even daer sijn eerste wesen in:
5 Sy gaf hem maer een lonc, daer gingh de Godsdienst henen,
Sy gaf hem maer een lach, sijn yver is verdwenen:
'De sim vergeet de maet, en pleeght haer oudt ghebaer,
Als sy haer eersten wensch, de noten wort gewaer'.
- XLII.A.2 *... Furentem
Quid delubra invant?*
- Iane, Deo grates actum cum nuper abires,
Laxa forent paphio quod tua colla iugo,
Forte Tryphoena tibi medio venit obvia templo,
Dumque venit, dulci risus ab ore fluit.
5 Da veniam pietas, Dominae succumbimus, inquis,
Relligionis amor, victus amore, iacet.
Non aliter gestu saltare parata decoro,
Fertur in obiectas simia stulta nuces.
- XLII.A.3 *Voila de mes devotions.*
- Robin guari d'amour a Dieu va rendre grace,
La veüe de son feu ce bon dessein efface,
Le singe va quiter le bal, pour peu de nois.
l'Amour montant au cœur, devotion n'a poix.
- XLII.A.4.a SEN. HIPPOL.
- ... Amor per coelum volat
Regnumque tantum minimus in superos habet.
- XLII.A.4.b OVID. DE REM. LIB. 2.
- Forte aderam iuveni, dominam lectica tenebat,
Horrebant saevis omnia verba minis;
Iamque vadaturus, lectica prodeat, inquit,
Prodierat; visa coniuge mutus erat;
5 Et manus, & manibus duplices cecidere tabellae
Fertur in amplexus, atque ita, vincis, ait.

- XLII.B.1 *Al setm' een puyt hoogh op een stoel,
Sy springt al weder na de poel.*
- Al gaet de baviaen met opgerechte leden
Iuyst op de rechte maet, en als een mensche treden,
Hy des al niet-te-min tijt haestigh opte loop,
Al wort er maer een noot geslingert inden hoop:
5 T'is al om niet gepooght een seugh te willen eeren,
Sy wil doch wederom tot haren modder keeren;
Al wort een lichtekoy oock tot een echte vrou,
Noch kijckt het oude mal by wijlen uyte mou.
- XLII.B.2 *Semper in antiquum sordida corda ruunt.*
- Simius e silvis mediam perductus in urbem,
Ad cytharam choreas ducere doctus erat:
Iamque salit, comitesque simul, spectante popello,
In medio sparsae cum cecidere nuces:
5 Ille videns quod amat, frustra indignante magistro,
In sua vota ruit, deseruitque chorum.
Nequidquam viles animae tolluntur in altum.
Simia, quidquid agas, simia semper erit.
- XLII.B.3 *Au vilain, honneur en vain.*
- Le singe au lieu d'aller au bal, & la cadence,
Courir apres des noix se vilement avance.
Fay grand, tant que voudras, un gueux ou vil cocquin,
Il panchera tousiours a son vieil chemin.
- XLII.B.4.a HORAT.
- Naturam expellas furca, tamen usque recurret,
Et mala perrumpet furtim vestigia victrix.
- XLII.B.4.b MENAND.
- Natura omnibus doctrinis imperat.
- XLII.B.5 USQUE RECURRET.
- 5 Ii, quibus de administris principi eligendis diligens tractatus est, inter
caetera, bonos bonis prognatos, honestaque familia oriundos praeci-
pue assumendos inculcant. Fortes quippe fortibus creari, melioresque
melioribus propagari, secundum naturam putant; Animi vilis in viro
principe indicium esse, viles sibi adhibere, inclamant.

Magnos liberos certissimum non magni principis argumentum esse, confidenter pronuntiat Plinius.

10 Quid ita? quia fortuna, ut inquit ille, non mutat genus, & difficile omnino insitam homini naturam honoribus superare. Erepent, imo erumpent haud dubie etiam in mediis saepe splendoribus agnatae aut innatae sordes, & identidem aliqua parte sese exeret plebeia humilitas.

Asellum, licet exuviis leonis bestiam hinc inde diligenter obducas, nunquam tam exacte velabis, quin alibi identidem emergent infames auriculae. Bene ergo poeta.

XLII.B.6

5 Die haer werck maken vande princen voor te schrijven, wat voor dienaers de selve ontrent haer behooren te gebruycken, meynen dat men niet dan goede, en vande goede ghecomen, daer toe behoort te vorderen: oordeelende dattet natuerlijck is, datter vrome van vrome herkomen; en dattet een teycken is van een laegh ende onvorstelijck ghemoet, slecht en gheringh volcxken ontrent sich te lyden. Ten moet geen grootmoedich prince wesen, die een hoop vry gelaten slaven groot maect (seyt Plinius.) En waerom dat? groote staten en veranderen niemands gheslachte; een ingheboren aert en wert nimmermeer door eer-ampten wech ghenomen, de vilsicheydt sal altijt hier of daer, selfs dickwils alsser meest eer te kavelen sal zijn, erghens uytpuylen, ende haer laten sien: want schoon ghy een esel met een leeuwen huyl wel ter keure om end' om pooght te bedecken, hoe behendelijck ghy dat oock sult meynen te doen, soo salder noch evenwel hier of daer een esels oore uyt kijcken.

XLII.C.1

2. CORINTH. II. 14.

Dewijle de satan verandert wort in een engel des lichts, so en ist dan geen wonder dat syne dienaers verandert worden, als dienaers der gherechticheydt, der welcker eynde sal wesen na haer wercken.

5 De sim gingh opte maet, zy hadde leeren springen,
Sy trat gelijck een mensch, het schenen moye dingen,
Maer alsse noten sach geslingert inden griel,
Soo wast dat flux het beest ter aerden neder viel.
Dus gaettet met het volck, dat niet op ware gronden,
Maer uyt gewoont alleen is aen de deught gebonden;
Want komter maer een schijn van eenigh kleyn ghewin,
De tucht en haer gevolgh is flux haer uyt den sin.

XLII.C.2

O curvae in terras animae!

Dum salit ad numeros, erectaque corpora tollit
Simius, hunc aliquis iam negat esse feram.
Forte nuces alius medium proiecit in agmen,
Vidit, & in praedam bestia stulta ruit,

- 5 Nil hominis retinens. Quibus, assuetudine tantum,
 Futilis in vano perstrepat ore fides,
 His, modici dum spes affulgeat ulla lucelli,
 Excidit, heu! fluxae religionis amor.
- XLII.C.3   HEBR. 12. 16.
Que nul ne soit paillard ou profane comme Esau, qui pour une viande vendit son droit d'ainesse.
- Le singe va au bal, portant en haut la teste,
 Mais, pour cueillir des noix, se va courber en beste.
 Qui leur devotions ne font que pour le train,
 Le quittent, aussi tost qu'il ont espoir de gain.
- XLII.C.4.a   IOB. 8. 20.
 Gaudium hypocritae ad instar puncti: si ascenderit usque ad coelum quasi sterquilinum in fine perditur, & qui eum viderant, dicent, ubi est?
- XLII.C.4.b   MATH. 6. 33.
 Cherche premierement le regne de Dieu & sa justice, & toutes ces choses vous seront baillées pas dessus.
- XLII.C.5   O CURVAE IN TERRAS ANIMAE.
 Atalantam, magnae pernicitatis virginem, in medio cursus certamine, magno conatu ad metam properantem, aurei mali iactu remoratam fuisse ab Hippomene, tradunt poetae: Eodem fere calliditatis genere miseros non raro mortales supplantat vafer ac versipellis humani generis adversarius, quoties aliquem accinctum iam, ac ad vitae melioris metam properantem alibi conspicit; Protinus enim, obiecto aliquo malo aureo, id est, oblato sive divitiarum splendore, sive honorum gloria, sive alio illecebrarum genere, curvas in terram animas de foelici statu deturbat, & ad vetera ac absoluta retrahit. Tigridis impetum, uno foetuum obiecto, frangit venator, & belluam ad antrum, unde prodierat, remittit: idem nobis non raro usu venit. Saepe rerum fluxarum abdicationem, coelestium amorem, ac desiderium animo concipimus; at vix sacer iste furor in cursu est, cum ilico, nescio quid, quod animo nostro blandiatur, nobis obiicit diabolus, quo veluti nobis ipsis erepti, in antiquum relabimur. Caveamus, & meminerimus, bene incipere egregium, bene disinere regium esse.
- 5
 10
 15

XLII.C.6 De poëten verhalen ons dat Hippomenes de snelle Atalanta, hem nu
bynaest voorby gheloopen zijnde, met het uytwerpen van eenen gul-
den appel, soo heeft weten te verlocken, dat sy haren loop strem-
mende, om dien op te grypen, eyntelijck in de loopbane is verwonnen
5 ghebleven. Dierghelijcken treck wert ons menichmael gespeelt van
onsen erf-vyant den duyvel; want so wanneer hy gewaer wert datter
yemandt sich heeft opgheschort, ofte syne voeten opgheheven, om te
trachten na de mate van een beter leven: soo weet hy terstont ons eeni-
gen gulden appel van eere, rijckdom, of dierghelijcke lock-aes voor
10 te stellen, om ons daer mede uyt den rechten wegh te trecken, en alsoo
in ons goedt voornemen te vertragen. De jagers hebben een gewoonte
(alsse jonghe tyghers uyt haer holen gherooft hebben, ende vande oude
in groote snelheydt werden naergevolcht, ontsiende den rasenden yver
van't vinnige ghedierte) dat sy een vande selve jongen laten vallen: het
15 welcke het beest vindende, neemt het op, laet af van haer na te jagen,
en draecht wedder inden nest: en middeler tijdt ontkomen de jagers
met de reste. Even soo gaettet met ons toe: 't schijnt somwylen dat wy
zijn uytghegaen om met vierigher herten te loopen den wegh onser
saligheydt, maer so ons middeler tijdt yet, den vleesche aenghenaem, by
20 onsen vyandt wert voorgeworpen, wy nement op: ende en jaghen niet
vorder, maer kruypen wederom als in onse oude holen. Hier voor staet
te wachten, ende staech in ghedachtenisse te houden, dattet eerlijck is
wel te beginnen, maer heerlijck wel te eyndighen.

- XLIII.A.1 *Al wat mint, wonder versint.*
 Eens was ick op een tijt by Rosemont gecomen,
 Ic hadde met beleyt twee luyten met genomen;
 Op d'eene lagh een stroo (siet! wat een vreemde streock)
 Dat sprongh in haesten op, met dat de toon geleeck.¹
 5 Ghy roert my, Rosemont, ghy roert my sonder raecken,
 En, schoon ick elders ben, noch condy my ghenaecken:
 Siet; daer twee herten zijn op eenen toon gepast,
 Daer voeltnen menichmael ooc datmen niet en tast.
- ¹ *Waer door dese beweginghe veroorsaect wert, leest by Cardanum int 8. boeck de subtil.*
- XLIII.A.2 *Quid non sentit amor!*
 Dum iacet in muta positum testudine stramen
 Saltat, ut aequalem dat lyra pulsa sonum¹;
 Chorda manu non tacta tremit, non mota movetur:
 Quid mirum? quod amat, sentit adesse sibi.
 5 Te video, mea lux, nec te mea lumina cernunt:
 Audio te, loquitur cum tua lingua nihil:
 Sentio te, nec me tua dextera contigit: i nunc
 Et cordi, quod amat, numen inesse nega.
- ¹ *Huius rei rationem acute declarat Cardan. lib. 8. de subtil.*
- XLIII.A.3 *Ceux qui s'entre ayment, s'entre entendent.*
 Remarque en ton esprit l'estrange simpathie
 Des chordes de ces luths, & puis va t'en m'amie,
 Pour contempler par là des deux amants le cœur
 Simbolisants tousiours en un esgal humeur.
- XLIII.A.4.a *Plat. lib. 6. de leg.*
 Vetus verbum est, similitudinem amoris auctorem esse.
- XLIII.A.4.b *CYPR. TRACT. DE SPONS. CAP. 7.*
 Experientia notum est arcanam quandam & occultam inter homines
 esse naturarum affinitatem aut odium, vel naturae quadam occulta vi,
 vel astrorum influentia, vel, &c. Unde fit ut aliquis ab altero toto pec-
 5 tore abhorreat, in alterum vero propensus sit, nec rogatus causam
 dicere posset cur hunc amet, illum oderit, iuxta illud Catulli, Non amo
 te Volusi, nec possum dicere quare, hoc tantum possum dicere, non
 amo te.

- XLIII.A.4.C BEROALD.
 Quid non cernit amor! quid non vestigat amator!
- XLIII.B.1 *Bly metten blyden.*
 Wanneer de soete luyt heeft wel gestelde snaren,
 En voelt een ander luyt op haer gestalte paren,
 Soo toontse bly gelaet, als ofse vreugde schiep,
 Dat yemant haers gelijc tot eer en vreugde riep,
 5 Leert hier uyt swarte nijt uyt uwen boesem weren,
 Leert voordeel, leert geluck, voor uwen vrient begeeren;
 Het is een wreede vreught, een vinnigh onbescheyt,
 Dat yemant lacchen derf, om dat een ander schreyt.
- XLIII.B.2 *Gaudendum cum gaudentibus.*
 Aptā chelys tremulo testatur gaudia motu,
 Ut sociae similem sentit inesse sonum.
 Barbarus est, si quis mortalia corda flagellat,
 Alterius laeta conditione, dolor.
 5 Disce tuas lachrimas lachrimis miscere sodalis,
 Quisquis es, alterius gaudia disce sequi;
 Nec satis hoc, sed sponte iuva, sed provehe coepta,
 Et facilem placidis vultibus adde manum.
- XLIII.B.3 *Au jour de feste, ne fay la beste.*
 Tu verras resiouir du luth la chanterelle,
 Lors quant un autre luth en son s'accorde a elle.
 Soyez joyeux au cœur, prestez la bonne main
 A la commodité & joye du prochain.
- XLIII.B.4 BERNARD. IN CANT. SERM. 49.
 Gaudendum in bono alieno magno, magis quam in proprio parvo. Id
 cum agendum sit, quam procul a livore debeat recedere aequus ani-
 mus, facile quivis colliget.
- XLIII.B.5 CUM GAUDENTIBUS GAUDENDUM.
 Nihil magis inhumanum est, quam ex malo alterius boni aliquid sibi
 augurari, & nunquam, nisi ex luctu alieno, gaudium sentire.
 Nihil magis aequum, quam hominem gaudere si bene agi cum homine
 videat: nihil magis humanum, quam iniquis hominum casibus homines
 5 ingemiscere.

Utque sinistrarum partium ictus redundant in dexteram, ita nos civium nostrorum commodis & incommodis oportet affici.

10 Congratulandum est, inquit Libavius, amicis, cum praeclare cum ipsis agitur; contra condolendum est, si dolore afficiantur: nam quibus infortunia civium voluptati sunt, non intelligunt fortunae casus omnibus communes esse.

O miseros! quorum dolor est, aliena voluptas:

O miseros! inquam, quibus

Risus abest, nisi quem visi movere dolores.

XLIII.B.6 Daer en is niet min menschelijck, als uyt eens anders quaedt, yet goedts te verhopen, en uyt eens anders droefheyt, blydtschap te scheppen.

5 Daer en is niet heusscher, als verblijdt te zijn in eens anders blydtschap, niet beleefder, als dat een mensche sich verheughe, wanneer het een ander mensche wel gaet: niet menschelijcker, als het suchten van den mensche, als het een ander mensche teghenloopt.

10 Want ghelijck een slach inde slincker zyde ontfanghen, oock de rechter zyde des lichaems ontset, soo behooren wy beweect te zijn, met den voorspoedt of teghenspoedt van ons even mensche. En dat soo verre (ghelijck Bernard. seydt, super Cant.) dat wy ons meer behooren te verblyden, als onsen naesten een groot, dan als ons selfs een kleyn voordeel aenkomt.

15 Het welck naedemael betracht moet werden, hoe verre een redelijck ghemoedt van haet ende nijdt moet af-wijcken, kan yeder een, uyt 't gunt voorschreven is, lichtelijcken af nemen.

*Ach! hoe ellendigh is de man,
Die nimmer vrolijck wesen kan,
Dan als een ander is beducht,
Of in benautheyt leydt en sucht,*

20 *Ach! hoe ellendich is de mensch,
Die als een ander krijgt zijn wensch,
Van spijt zijns herten bloet verteert.
O vrient, die plaghe van u weert.*

XLIII.C.1 PSALM. 16. II.

Ghy doet my condt den wegh ten leven, voor u is vreughde de volheyt, ende lieffelijck wesen tot uwer rechter-hant eeuwichlijck.

De luyt, de soete luyt, by niemant aenghedreven,
Die salmen hel geklanck by wijlen hooren geven;
Daer is geen meesters hant, geen vinger aende snaer,
Maer slechts een stille lucht komt sijgen over haer.

5 Daer is een soete vreugt, een heymelijcke zegen,
Die op de zielen daelt, door onbekende wegen,
Mijn herte luystert toe, het is het hoochste soet
Dat sonder menschen hulp beweegt een stil gemoet.

XLIII.C.2 *Intacta movetur.*

Chorda manu non tacta salit, non mota susurrat.
Ut chelys aequalem sentit adesse sonum.
Quanta piis tacitam pertentant gaudia mentem,
Cum Deus, occulto numine pectus agit!
5 Non videt assessor, non hoc notat assecla motus,
At pia mens intus sentit adesse Deum.
Mortales oculi mortalia gaudia cernunt,
Quae Deus instillat gaudia, nemo videt.

XLIII.C.3 2. CORINT. 4. 18.

Nous avons un poids eternal d'une gloire excellement excellente, quand nous ne regardons pas aux choses visibles ains aux invisibles.

Heureux esprit fidel! qui mesme en ceste vie,
Avec Dieu tout movant a grande sympathie.
On oit un luth sonner qui toutefois est coy,
Le juste sent plaisir, & nul ne scait pourquoy.

XLIII.C.4.a BERNARD. SUPER CANT.

Iesus, mel in ore, melos in aure, iubilus in corde.

XLIII.C.4.b GREGOR. IN MORAL.

Iubilatio dicitur, quando ineffabile gaudium mente concipitur, quod nec abscondi potest, nec sermonibus aperiri, & tamen quibusdam modis proditur. Illud est verum ac summum gaudium quod non de creatura, sed de creatore concipitur, quod cum acceperis nemo tollet a te.

XLIII.C.5 VERA GAUDIA NON CAPIUNT OCULI.

Vera gaudia ut ex rebus corporeis non proveniunt, ita nec oculis corporeis conspici possunt. Animus incorporeus non nisi cognato sibi gaudio, id est, incorporali, afficitur; reliqua, cuiuscunque generis oblectamenta, corticem tantum, id est corpus, contingunt, ad interiores vero animi sensus nunquam penetrant. At pax illa conscientiae, vitae aeternae praenuntia, occulto numine mentibus infusa, ineffabili

atque incredibili dulcedine tacitum pectus perfundit. Nihil Deo clausum, interest animis nostris, ac mediis cogitationibus intervenit. Amen, amen, dico vobis (inquit Servator Iohan. 5. 24.) qui audit verbum meum, & credit ei qui misit me, *habet vitam aeternam*, id est, ut Paulus interpretatur, pacem conscientiae, ac gaudium in spiritu sancto, vera futurae beatitudinis praeludia. Tanta enim alacritas animi (inquit Cass.) quanta fuerit consideratio rei, est enim mensura laetitiae secundum magnitudinem nuntii.

XLIII.C.6

5

10

15

20

Gelijck de ware vreucht niet en spruyt uyt lichamelijcke oorsaecken, soo en kan oock de selve met de lichamelijcke oogen niet werden aenghesien. Het onlichamelijck ghemoedt en werdt door gheen ander blydtschap vervrolijckt, als door de sulcke, die ghelijckmaticheyt heeft met haren aert, dat is, die in gheen lichamelijcke dinghen en bestaet. Alle de vermakelijckheden deses levens en gaen niet dieper als in de schorsse, dat is, en raecten maer het lichaem, ende en dringhen noyt in het binnenste onser zielen: Maer die lieffelijcke vrede des ghemoets, een voorbode der eeuwiger gelucksalicheyt, heymelijcken door Godes gheest in onse herten uytghestort zijnde, vervult ons den gantschen boesem onser zielen met onuytspreeckelijcke soeticheyt. Voor Gode en is niet ghesloten, hy woont in onse herten, en sweeft midden onder onse innerste gedachten. Voorwaer (seyt de Heere Christus Iohan. 5. 24.) die mijn woort hoort, en gelooft den ghenen die my ghesonden heeft, die heeft het eeuwige leven, dat is, (ghelijck de apostel Paulus 'tselve uytleght) vrede des ghemoets, en blijdtschap in den heylighen Geest, ghewisse voorteyckenen vande toekomende gelucksalicheyt. De Godsalighe ghevoelen midts dien oock in dit leven onbegrypelijcke vermakelijckheydt, want de blijdtschap die in de ghedachten is, heeft haer groote, na de ghelijckmaticheydt van de sake diemen bedenckt.

- XLIV.A.1 *Maken en breken, zyn liefdes treken.*
 Comt siet hier, soete jeugt, de krachten deser beken,
 Haer nat plach uytter aert een fackel aen te steken,
 En so daer eenich licht ontrent het water quam,
 Dat gingh in haesten uyt en treurde sonder vlam.
 5 Dus gaet mijn lief te werck, mijn droefheyt doetse spelen,
 Mijn water maectse vier, mijn vreugde doetse quelen;
 Siet dus staen sy en ick geduerigh in geschil,
 Omdat sy niet en doet, als dat ick niet en wil.
- XLIV.A.2 *Amor, tela Penelopes.*
 Flumine cum Dodona tuo fax viva rigatur,
 Stridet, & a gelido victa liquore, perit:
 Fer, puer, huc sine luce facem, mirabitur hospes
 E medio flammis prosiliisse lacu.
 5 Mira cano, sed amica modo me tractat eodem;
 Hanc ego vim graii fontis habere putem:
 Illa movens calidoque gelu, gelidoque calorem,
 Me cupiente fugit, me fugiente cupit.
- XLIV.A.3 *Alterner faict aymer.*
 Quant je suis esschauffé, tu refroidis mon ame,
 Quant je suis refroidi, renaistre fais ma flame,
 Donnant un contre-poix a l'un & l'autre humeur:
 D'une immortelle mort ainsi, hélas! je meurs.
- XLIV.A.4.a DAN. HEYNS. LIB. 4. ELEG. II.
 Basia posebam paucissima, Rossa negavit;
 Nil petii, vultus iunxit amica suos.
 Scilicet haec voto gens est contraria nostro,
 Sit pacata magis, protenus ibit amor.
- XLIV.A.4.b TERENT. EUN.
 Ubi velis nolunt, ubi nolis, volunt ultro.
- XLIV.B.1 *In 's princen hof, wort gout tot stof,
 En stof tot gout, wee! die'r op bout.*
 Dodona 't wonder nat, een prince van de beken,
 Can blussen watter brant, dat niet en brant, ontsteken.
 Vraeght yemant wat dit beelt den leser seggen wilt?
 Weet dat het seltsaem vocht niet van het hof verschilt:

- 5 De groote lieden cleyn, de cleyne groot te maken,
 Zijn veel-tijts in het hof niet als gemeene saken:
 De knecht wort daer een heer, maer strax verloopt de cans,
 Want die het al vermocht is weder sonder glans.
- XLIV.B.2 *Fons Dodonae, aula.*
 Mira tuis (ita fama canit) Dodona scatebris
 Prosiliit graio lympha sacrata Iovi.
 Haec solet accensos extinguere fontibus ignes,
 Nec minus extinctas igne ciere faces.
 5 Regis habet genium, regi sacra lympha deorum,
 Dodonae procerum limina fonte madent.
 Clara tenebrosis, illustribus aula tenebras
 Mutat, & alternas gaudet habere vices.
- XLIV.B.3 *A la court du roy, grand desarroy.*
 Veus tu sçavoir, amy, que c'est l'eau de Dodone?
 C'est ce que font couler les princes de leur throne.
 Le roturier vilain splendide tost devient,
 L'illustre cependant son lustre ne retient.
- XLIV.B.4.a SENEC. AGAMEM.
 Iura pudorque
 Fugiunt aulas,
 Sequitur tristis
 Sanguinolenta
 5 Bellona manu;
 Quaeque semper
 Urit Erynnis,
 Tumidas semper
 Comitata domos,
 10 Quas in plano
 Qualibet hora
 Tulit ex alto.
- XLIV.B.4.b SALUST. IUGURT.
 Regum voluptates ut vehementes, sic mobiles sunt, saepe sibi ipsi
 adversae.

XLIV.B.4.C

Pierr. Math. lib. 2. Nart.

Il faut a la court, comme en païs d'ennemy avoir l'œil par tout, tourner la teste a tout ce qui se remue, jamais on y est sans batement de cœur.

XLIV.B.5

FONS DODONAE AULA.

Polybius aulicos assimiles dixit calculis abacorum, qui & secundum voluntatem calculatoris modo obolum aeneum, modo talentum valent: cum plerumque, ut videmus, superiores calculi, si latius sese extendant, ilico in inferiorem locum redacti, nullo fere sint numero. Gaudent plerique principum summos imos, imos summos reddere, & solo nutu quoslibet aut miseros, aut beatos efficere. Tota sane aulica haec comitia affectus dirigit, & fato quodam, ait Tacitus, ac sorte nascendi, ut caetera, ita principum inclinatio in hos, offensio in illos est, & saepe unius causae diversi, imo contrarii eventus. Alexander pyratam, quod liberius in eum dixisset, a consiliis sibi esse voluit. Ramirus Hispaniarum rex undecim viros nobiles, eadem fere de causa, gladio percusi iussit, addito elogio; *Non sabe la volpeja, con quien trobeja*. Passus ergo hic lubricus, & ad lapsum pronus. quid remedii? nullum aliud nisi veterani istius, *iniurias facere, gratias agere*.

XLIV.B.6

De hovelinghen werden van Polybio vergheleken met rekenpenningen, die naer de wille vanden rekenaer, somtijds ponden, somtijts penninghen, somtijds maer myten en doen, en veeltijts als de hoochste leg-penninghen by hem wat te breet uytgestreckt zijn, so kort hy die weder op, en leydtse in een leegher plaetse neder. Voorwaer gheheel dese hoofsche verheffinge hanght gantsch en al aen den inval vande princen: Want door seker heymelijck gheluck, ofte ongheluck valt der selver gheneghentheydt op dese, en haer onwille op de ghene, en menichmael uyt een en de selve oorsaecke rysen verscheyden, ja strydige werckinghen. Alexander maecte een zeeroover tot zijn raedtsheer, om dat hy vry uyt, en leppich ghenoech op hem gesproken hadde. Ramirus daer-en-teghen dede, om ghelijcke oorsake, elf edelluyden vande beste des landts, de kop af-houwen, een quinck-slach daer by voeghende,

15

't Vosje en weet niet met wie het speelt,

seyde hy. 't Is dan op dese padt gantsch slibberich om te gaen, gantsch sorghelijck om te vallen. Wat raedt hier teghens? Gheen andere, als die vanden ouden hovelinck, dewelcke ghevraecht zijnde, by wat middel hy tot een seltsaem dingh (te weten tot ouderdom) te hove ghekomen was, gaf voor antwoorde: *met onghelijck te lijden, en danck hebt toe te segghen*.

20

- XLIV.C.1 2. CORINTH. 2. 7. EXOD. 7. 8.
Den duyvel quelt de gheloovighe, helpt de goddeloose.
 Men vont wel eer een beec ontrent de griecsche stranden
 Die bluschte fackels uyt hoe krachtig datse branden;
 Die gaf in tegendeel een vier, een helle vlam,
 Die gaf een fackel licht, die sonder luyster quam.
 5 Wat leert dit seltsaem nat? de viant vander hellen
 Die pooght de strenge wet den vromen voor te stellen;
 Dies staet haer swack gheloof om uyt te zijn geblust,
 Terwijl een werelts kint in Christi lijden rust.
- XLIV.C.2 *Sic rerum invertitur ordo.*
 Fax lymphis Dodona tuis immersa necatur
 Quae micat igne; nitet, quae sine luce fuit:
 Fons sacer iste Deo, sic pristina credidit aetas,
 At Deus hic stygii rex Acherontis erat.
 5 Patrat idem cum fonte suo regnator averni,
 Ordinis inversi gaudet & ille dolis:
 Nempe pios rigidae percellit acumine legis,
 Blanditurque malis sanguine, Christe, tuo.
- XLIV.C.3 2. CORINTH. 2. 11.
Que satan ne gaigne le dessus, car nous n'ignorons point ses machinations.
 Dodone, par ton eau, la mesche tost s'enflame,
 Et le flambeau bruslant pert aussi tost son ame.
 Le satan met les bons en doute, par la loi,
 Blandissant les meschans par une vaine foi.
- XLIV.C.4 GREGOR. 14. MORAL.
 Hostis noster quanto magis nos sibi rebellare conspicit, tanto amplius
 expugnare contendit: Eos autem pulsare neglegit, quos quiete inter se
 possidere sentit.
- XLIV.C.5 SIC RERUM INVERTITUR ORDO.
 Inter plurimas diaboli fraudes ac astutias, non infimum locum ea obti-
 nere mihi videtur, qua verum lumen, id est, fiduciam piorum in Deum
 rigori legis, tanquam aquae immersam, extinguere satagit; & contra
 facem emortuam, id est, impiorum conscientiam igne, ex aquis petito,
 5 id est, praepostera ac perversa fide, studet accendere. Sed de his

emblema. In multis aliis adeo magna est vicinitas, ac similitudo veri ac falsi, ut facillime, vel naturali hominum corruptione, vel machinatione diaboli, alterum loco alterius obtrudi nobis possit. Ex multis exemplis unum habe, sed quotidianum. Tametsi malum nihil aliud sit, quam defectus boni, persuadet tamen sibi unusquisque se viri boni nomen implevisse, si malum forte vitaverit, id est, si nec sicarius, nec fur, nec foenerator, dici possit; cum sane multo altius, ut bonus quis dici possit, enitendum sit: amandum quippe est, dandum est, adiuvandum est. Virtutem enim non defectum, sed opus esse; non in otio aut quiete, sed in ipsa actione consistere, nec satis esse malo abstinuisse, at bonum insuper faciendum esse, in Christi schola Indies docemur. Securis, clamat baptista, arbori apposita est, quae fructus bonos, &c.

XLIV.C.6

Onder andere listighe aenslaghen des duyvels, en is gheensins de minste, dat hy het ware licht der gheloovighe (’twelck is haer vast vertrouwen op Gode, in Christo Iesu) in de strengicheyt des wets, als in een doodelijck water, soeckt te versmoren: ghelijck hy daeren teghen den dooden en uytgheblusten fackel, (dat is de afghebrande ghewisse der goddeloosen) met een vyer uyt het water ghenomen, dat is, met een verkeert en averechts gheloove, poocht te ontsteken. Doch hier van werdt int sinne-beeldt ghesproken. In veel andere saken is soodanighen grooten nabuericheydt des goedts ende quaets, des waerheydts ende der leughen, dat lichtelijck, ofte door den bedorven aert der menschen, ofte door de listicheydt des duyvels het eene voor het andere ons inde hant kan ghesteken werden. Van veel exempelen isser dit eene. Hoe wel het quaedt niet anders en is, als ghebreck of dervinghe van goedt, nochtans laet een yeghelijck sich voorstaen, den naem van een goedt man verdient te hebben, soo hy sich maer van het quaet en onthoudt: dat is, soo hy misschien gheen moordenaer, geen dief, gheen woekenaer bevonden en wert, daer nochtans, om een goet man te wesen, al vry vorder ghegaen moet zijn. Men moet niet alleenlijck nalaten de ghebreken voren vermelt, maer in plaetse van de selve lief hebben, geven, en helpen. Want de deucht gheen gebreck, maer een werck te zijn, niet in ledicheyt, maer in arbeyt ende werckinghe te bestaen, werdt ons inde schole Christi daghelijcx gheleert. De byle, roept Iohannes de dooper, is aen den boom gestelt, en die geen goede vruchten en draecht sal uytgheroeyt werden.

266

IAM PLENIS NUBILIS ANNIS.
XLV.

HORAT. I. **F**elices ter, & amplius,
CAR. 13. Quos irrupta tenet copula; nec malis
Dirulsâ querimoniis
Supremâ citius solvit amor die.

- XLV.A.1 *Van twee een, van eene twee.*
 Ey laet doch, oude stam, u spruytjen met my paren,
 Het sal van nu voort-aen ontrent my beter varen
 Als aen u dorren tronck: het buyght na mijnen schoot,
 En 't heeft van uwe schors geen pap of sap van noot:
 5 Ick bidde, scheyter af; en schroomtet niet te waghen,
 Het sal in corter stont bequame vruchten dragen.
 Mijn dunct, ghy staet het toe; wel, hebt dan grooten danck,
 Wy twee zijn nu maer een, en dat ons leven lanck.
- XLV.A.2 *Iam plenis nubilis annis.*
 Hunc precor, o longo, venerabilis arbor ab aevo,
 Corpore da ramum tollere posse tuo:
 Cernis, ut inclinans caput in mea vota feratur,
 Utque meo iaceat sarcina grata sinu.
 5 Me duce, mox poterit teneros producere foetus,
 Me duce, nil succis indiget illa tuis.
 Vicimus, o mea lux, fuimus duo, iam sumus unum;
 Quodque unum nunc est, mox duo rursus erit.
- XLV.A.3 *Mariesz moy bien tost, mariez.*
 Vieil troncq o laisse a moi ta jeune branche suivre,
 Elle aimera plustost doresnavant a vivre
 Sejointe de ton corps; n'en aye plus de soing,
 Il lui faut un mari, d'un pere n'a besoing.
- XLV.A.4 HORAT. I. CAR. 13.
 Felices ter, & amplius,
 Quos irrupta tenet copula; nec malis
 Divulsa querimoniis
 Suprema citius solvit amor die.
- XLV.B.1 *Heefts' een man, soo scheyter van.*
 Ic heb een teere spruyt tot mijnen schoot getogen,
 Ick ben tot haer geneyght, en sy tot mijn gebogen;
 Des zijn wy t'samen een, en niet en schorter meer,
 Als vanden ouden boom te scheyden metter eer:
 5 Ick spreke met verlof, o stam van hooge jaren,
 Laet doch tot mijn gebruyc dit jeughdig tackjen varen,
 Het weet van nu voortaan, het kent een naerder vrient,
 Dus weet dan jonc en oudt niet langh te samen dient.

- XLV.B.2 *Uxor in mariti domicilium transeat.*
 Cingat io myrtus, tegat o! mea tempora laurus,
 En! cubat in nostro dulcis amica sinu:
 Illa meo tandem cum pectore pectora iunxit,
 Eque meo gremio pignus amoris habet.
 5 Aspice! quae caris comes usque parentibus haesit,
 Iam patria mecum vellet abire domo:
 Da veniam genitrix; alii placuere penates,
 Non bene cum senibus laeta iuventa manet.
- XLV.B.3 *Jeunes gens, a leur despens.*
 Voici! ces deux sont un; dont ceste jeune branche,
 Desià du troncq vieil voudroit bien estre franche,
 Gens d'aage sont chagrins, le ieune cœur gaillard,
 Il faut a chacun d'eux laisser leur cas apart.
- XLV.B.4.a MACROB. I. SATUR. CAP. I5.
 Primus dies, inquit nuptiarum, reverentiae datur, postridie autem nuptam in domo viri dominium incipere oportet.
- XLV.B.4.b *Beust de Matr. cap. 66.*
 Maritus potest de iure uxorem suam, quae sit alibi quam in domo sua, vindicare, & ad hoc officium iudicis implorare.
- XLV.B.4.c *Le proverbe françois dit :*
 Nid tissu & achevé,
 Oiseau perdu & avolé.
- XLV.B.5 SIT NUPTA MARITI.
 Tametsi & nuptialis festivitas intervenerit, & factum sit quod novae nuptae fieri solet, aliquid nihilominus deesse sibi novi coniuges putant, quamdiu e laribus paternis in domum sponsi nova nupta deducta non sit, ibique, quod veteres dicebant, dominium inceperit:
 5 Mulierem enim, nisi domo patris exiverit, in mariti potestatem non venire multis creditum est; idque apud plurimas nationes ita observari, testatur Cypraeus tract. de spons. cap. 5. Cum vero plerumque iuvenes blanditias recens coniugatorum aegre ferant morosi senes, non mirum est, si ad plenam matrimonii quasi possessionem maritus novus
 10 aspiret, & uxorem (ipsa minime repugnante) a parentibus vindicet, in-

que domicilium suum transferat. Cui si forte repugnent, ut fieri solet, novae nuptae parentes, lepide pro sese hunc iuris textum inducet: *Arbor erupta, & in alio fundo posita, ubi coaluit, agro cedit: nam credibile est, alio terrae alimento, aliam factam. l. sed si meis tabulis. vers. arbor. ff. de adquir. rer. domin.*

15

XLV.B.6

Of al schoon de bruyloft-feest ghehouden is, en dat de bruyt haer morghen-gave ontfangen heeft, evenwel nochtans soo schijnt het, als of de nieuw-ghehoude yet wes noch ontbrake, soo langhe de bruyt van haer ouders niet ghescheyden, en in des bruydegoms huyshoudinghe niet over ghegaen en is.

5

Want, ghelijck de quellijcke ouderdom der jonghe luyden soeticheden en sotticheden niet wel en kan verdraghen, soo en ist niet vreemt dat de ghelieveren haer hof liever op haer eyghen handt soecken te houden. Veel wyse luyden oordeelden sulcx, uyt goede huyselijke bedenckinghen, oock verre het beste te zijn, op dat de selve in het huwelijck ghetreden zijnde, van den beginne aen, de handt aenden ploegh souden leeren slaen, en poot aen (soomen seyt) souden leeren spelen. Siet van dit Macrobr. 1. Satur. cap. 15.

10

*Soo u dochter dese daghen,
Is gheworden yemants vrou,
Wilt u niet te seer beklaghen,
Soo u swagher komt ghewaghen,
Dat hy wel verhuysen wou.
Laet de nieu-ghehoude teeren,
Op haer eyghen kost, en dis;
Dat is doch al haer begeeren;
En sy sullen rasscher leeren
Wat den aert van't huw'lijck is.*

15

20

XLV.C.1

MATH. 19. 7.

Hierom sal de mensche vader ende moeder verlaten ende den wijve aenhanghen, ende die twee sullen een vleesche wesen.

Teer spruytje, jeugdich hout, ick bidde weest te vreden
Van desen ouden tronck te worden afgesneden;
Siet hier een groene stam daer uwe gulle jeught
Sal hebben meerder vrucht, en even grooter vreught.
Ghy, die nu zijt gevrijt, begint een ander leven,
Ghy sult nu door de lucht met eygen tacken sweven;
Geheel uws vaders huys, dat is u man alleen,
Ghy maect een gantschen staet, oock met u lieve tween.

5

- XLV.C.2 *Natam rapis, o hymenaeae, parenti.*
 Ramulus adiuncta dum ducit ab arbore succos,
 Iam procul a trunco vellet abesse suo.
 Ex animo caros deponere disce parentes,
 Quae socio recubas iuncta puella viro:
 5 Non oculis genitor, non matris oberret imago,
 Solaque legitimi sit tibi cura thori:
 Nomina tot tibi cara dabit cumulata maritus,
 Hic pater, hic genitrix, hic tibi frater erit.
- XLV.C.3 PSEAUM. 45. 11.
Escoute fille & considere : encline ton oreille & oublie ton peuple & la maison de ton pere.
 Va t'en gentil rameau, prens congé de ta mere;
 Pour suivre ton mari; va fai lui bonne chere
 Tant du corps que du cœur. Quant on est marié,
 Laisser la ses parents n'est pas impieté.
- XLV.C.4 EPHES. 5. 28. ET SEQU.
 Viri debent diligere uxores suas, ut corpora sua, propter hoc relinquet homo patrem & matrem suam, & adhaerebit uxori suae, & erunt duo in carne una.
- XLV.C.5 NATAM RAPIS O HYMENAEAE PARENTI.
 Nec insulsa, nec prorsus inutilis est observatio, quam quidam desumunt ex modo excusandi quo (Luc. 14. 16.) utuntur ii, qui ad coenam vocati, ad diem dictum venire detrectant. Primus eorum, rationes absentiae allegans, villam, inquit, emi, in istius ego possessionem mit-
 5 tendus iam nunc abeo, utque apud herum tuum eo nomine me excuses precor. Alter, iuga bovum quinque (inquit) empta sunt mihi, periculum de iis facturus decedo, id ne Dominus tuus aegre ferat, meis verbis rogabis. Tertius confidentius perorans, & non excusatione (ut videtur) sed iusta defensione nisus, uxorem, inquit, duxi, eaque de causa *non*
 10 *possum venire*. Actum matrimonii tantum privilegii habet innuens, ut vel sola facti allegatione satis superque purgatum se existimet. Magna sane matrimonii efficacia est, in quo coniuges, vel Deo auctore, parentibus sese mutuo praeponunt. Graphice apud Homerum Hector.

15 *Haud equidem dubito quin concidet Ilium ingens,
Et Priamus, Priamique ruet gens armipotens;
Sed mihi nec populi, nec carae cura parentis,
Nec Priami regis tantum praecordia rodit,
Quam me cura tui, coniux carissima, vexat.*

Est sane intimum amicitiae genus, castus thorus.

XLV.C.6 'Tis een leersame, en gheen onvermakelijcke bedenckinge, die eenige
nemen uyt de ghelijckenisse van't avondtmael, van Christo vermelt
Luc. 14. 16. al waer, soo wanneer de knechten uytginghen om de
genooede te roepen, de eersten brenghende reden by van niet te kon-
5 nen komen, seydt een acker ghekocht te hebben, ende dien te moeten
gaen besichtigen: de tweeden verklaert kooper bedegen te zijn van
vijf jock ossen, en de selve te moeten gaen beproeven: voegende
beyde een bede by hare redenen, seggende, ick bidde u doet mijn
onschult. De derden, sprekende met een grove stemme, en vry wat
10 stouter, seydt ront uyt. Ick hebbe een wijf getrout, en daerom en kan
ick niet komen. Als vast houdende dat een wijf te trouwen een sake
is van soodanighen voorrecht, datmen om der selve wille, sonder
tegensseggen, seer wel vermach alle andere saken aen d'een zyde te stel-
len. Voorwaer als wy sien dat God beveelt een teere maeghet beyde
15 vader en moeder te verlaten, ende eenen vremden man aen te han-
ghen, moetmen niet bekennen dat hy 't selve voor alderley vriendt-
schappen stelt? Ic sal, met verlof vande leser, hier by voegen 't gene
Hector, hier van by Homerum spreect.

20 *Ick weet dat Troyen haest en ras
Niet zyn en sal als gruys en as;
Ick weet oock dat mijn vader sal
Haest comen tot een droeven val;
En dat mijn broeders lief en weert
Verlinden sal des vyants sweert.
25 *Maer noch mijn vader, noch sijn schat
Noch ghy, o Troyen! schoone stadt,
Perst my so hart aen mijn ghemoet,
Als ghy, mijn weerde huysvrouw doet.**

272

NESCIT HABERE MODUM.
XLVI.

OVID, 10. *Nec modus aut requies, nisi mors, reperitur amoris.*
METAM.

SEN. OCT. *Amor perennis conjugis casta manet.*

ACT. I.

AYSON. *V*Xor vivamus, quod viximus, & teneamus
Nomina quae primo sumpsimus in thalamo;
Nave sit ulla dies ut commutemur in aëro.
Quin tibi sim juvenis, tuque puella mihi, &c.

V40

- XLVI.A.1 *Van groot tot grooter.*
 De groenen crocodil ontrent den nijl geschapen
 Dien noem ic met bescheyt het rechte minne-wapen;
 Dit beest wast alle tijt, en wort geduerigh groot
 Tot aenden ouden dach, ja midden inden doot.
 5 Ick dacht al over langh, hoe kan ick hooger minnen?
 En noch so gingh het vier mijn dieper inde sinnen;
 En hoe het langher duert, hoe dattet heeter gloeyt;
 Siet dat is rechte min die sonder eynde groeyt.
Van het ghestadich wassen des crocodils ende des selfs groote. Siet Plin. lib. 8. cap. 25.
- XLVI.A.2 *Nescit habere modum.*
 Crescit in immensum phariis crocodilus in arvis,
 Inque dies nili maior ab amne redit:
 Augendi metas non huic dedit aegra senectus,
 Morsque vel ipsa paret vulnera, crescit adhuc.
 5 Tu genuina mei, crocodile, furoris imago,
 Augetur nostro pectore semper amor.
 Frigida mors calidos olim mirabitur ignes,
 Cum gelida tanget fervida corda manu.
*Crocodilum crescere quamdiu vivat, & excrescere ad longitudinem duodevigi-
 ginti cubitorum, & alia vide apud Plin. lib. 8. cap. 25.*
- XLVI.A.3 *Bien que grand, tousiours croissant.*
 Le crocodil si long temps que sa vie dure,
 Sent de l'accroissement tousiours en sa stature,
 Il n'est touché au vif des traicts du vrai amour
 A qui l'affection ne croist de jour en jour.
- XLVI.A.4.a OVID. IO. METAM.
 Nec modus aut requies, nisi mors, reperitur amoris.
- XLVI.A.4.b SEN. OCT. ACT. I.
 Amor perennis coniugis castae manet.
- XLVI.A.4.c AUSON.
 Uxor vivamus, quod viximus, & teneamus
 Nomina quae primo sumpsimus in thalamo;
 Naeve sit ulla dies ut commutemur in aevo.
 Quin tibi sim iuvenis, tuque puella mihi, &c.

- XLVI.B.1 *Noyt groot ghenoech.*
 Al is de crocodil maer uyt een ey gekomen,
 Hy wort een grousaem beest waer van de menschen schromen
 Hy sloct gelijk een vraet en wast noch alle tijt,
 Tot dat de bleecke doot hem opte leden rijt.
 5 Wie sucht van hooger staet, of gelt-begeerte quellen,
 Die willen even staegh tot meerder hooghte swellen:
 Al wat een menschelijckt dat heeft een kantigh hert,
 En siet! daer is een hoeck die nimmer vol en wert.
- XLVI.B.2 *Non modus augendi.*
 Cum, crocodile, tibi praecordia vasta replevit
 Praeda petita solo, praeda petita salo,
 Crescis, & exiguo quamvis progressus ab ovo,
 Exsuperat cubitos bis tua forma novem:
 5 Incrementa tibi non sistit anhela senectus,
 Finis & augendi vix tibi funus erit.
 Ambitiose tibi, tibi convenit istud avare;
 Scilicet augendi nescit uterque modum.
- XLVI.B.3 *Chiche jamais riche.*
 Le corps du crocodil, bien que la mort le presse,
 De devenir plus grand, de jour en jour, ne cesse.
 Qui ont l'ambition ou l'avarice au cœur,
 Ne trouveront jamais un accompli bonheur.
- XLVI.B.4.a BOËT. DE CONS. LIB. 2.
 Quis tam compositae foelicitatis ut non aliqua ex parte cum status sui
 qualitate rixetur? Anxia enim res est humanorum conditio bonorum,
 ut quae vel nunquam perpetua subsistat.
- XLVI.B.4.b SENEC. TRAG. 4.
 Quod non potest vult esse, qui nimium potest.
- XLVI.B.4.c HORAT. OD. 24. LIB. 3.
 ... Scilicet improbae
 Crescunt divitiae, tamen
 Curtae, nescio quid, semper abest rei.

XLVI.B.5

AUGENDI MODUS OMNIS ABEST.

Qui naturae arcana scrutati sunt, asinas per omnem vitam gignere tradiderunt, nec unquam provectae adeo aetatis fieri quin partui partum identidem accumulent. de homine ambitioso simile quid dici posse, nemini, cui id vitii innotuit, obscurum est. Adepti aliquid inexperti boni (ait Thucyd.) semper, propter praesentem ex inopinato prosperitatem, 5 plura sperantes, maiora concupiscunt. Notantur hanc ob causam plerique principum, quod nimis effuse, & celerius quam par est, honores, in eos quibus favent, conferant, quos non nisi carptim ac paulatim depromere, magis consultum est: idque duplici ratione: 10 primo, ne merces totius diei summo mane, vel circa meridiem exsoluta, reliquum lucis non iusto labore, sed ignavia, consumendi occasionem praebeat. Secundo, ne quis exquisitis honoribus tempestivius decoratus, identidem ad altiora enitens (prout mores sunt ambitionis) tandem maiora, quam par est, audeat, & res novas moliat. Corruptur enim homines magnitudine honorum, nec cuiuslibet est, in rebus tam prolixis, magnam fortunam concoquere, inquit Dio.

XLVI.B.6

De ghene die de gheheymenissen der natueren ondersocht hebben, schryven dat d'eselinnen (hoe oudt sy oock zijn moghen) altijd noch jonghen voort-brenghen.

Van eergierighe menschen yet sulcx gheseydt te kunnen werden, weten alle de ghene, die den aert van dit ghebreck bekent is. Elck (seydt Thucyd.) die eenich onverwacht gheluck aenkomt, is gheneghen altijd nae meer te trachten.

Hierom verlopen haer veel princen, midts de selve ghemeenlijck te grooten weerdicheden al te schielijck, en veel te vroeck, aen haer troetel-kinderen toevoeghen: dewelcke veel beter allenxkens en met tusschen-val van tyde dienden uytghegheven.

Om verscheyden redenen; eerstelijck, op dat de loon des gheheelen daechs des morghens vroeck betaelt zijnde, het overighe vanden dach in luyernie niet deurghebracht en soude worden.

Ten tweeden, op dat niemandt te vroeck al te hooghe gheset zijnde, en altijd (naer de wyse vande eergierighe) verder willende gaen, eyndelijck niet hoogher dan het betamelijck is, en soude opstyghen, en nieuwicheden ter hant trecken.

De menschen (seydt Dion) werden veeltijds door te grooten eere diemen hun aendoet, buyten de palen van hun schuldighen plicht wech gheruckt, want voorwaer t'en is alle mans werck niet, grooten voorspoedt en uytmuntende eer-ampten te kunnen verdouwen.

XLVI.C.1

GALAT. 6. 9.

Laet ons wel-doende niet vertraghen.

De groote crocodil die noyt en laet te wassen,
Die is met alle vlijt ons ziele toe te passen;
Ghy, die oyt zijt een stap ghenaedert totte deught,
Weet dat ghy naderhant noyt stille wesen meught.
5 Laet daer Hiskias son, die wert te rugh ghetogen,
Laet Josua de sijn' die niet en wert bewoghen,
Maer let op Davids son die staegh en veerdigh rijt,
Want wie hier stille staet die is sijn voordeel quijt.

XLVI.C.2

Nullum virtuti solstitium.

Crescis, & extremis vel iam, crocodile, sub annis,
Maius adhuc nili tollis ab amne caput.
Incrementa decent Christum, tam longa, professos,
Nescius augmenti vir bonus esse nequit.
5 Nuniades sistat, retrotrahat Hiskia phoebum,
Dux solymi vatis sol tibi solus eat:
Ille, velut sponsus thalamo redit, altaque lustrat
Sidera. virtutem non decet ulla quies.

XLVI.C.3

PHILIP. I. 13.

En oubliant les choses qui sont en derriere, & m'avancant aux choses qui sont en devant, ie tire vers le but.

Non Iosue ton soleil, non ton soleil Hiskie,
Mais David ton soleil, soit guide de ma vie.
Le corps du crocodil, & du Chrestien l'esprit,
S'augmente, si long temps, que l'un & l'autre vit.

XLVI.C.4

HIERONIM. AD DEMETR.

Sanctae vitae ratio processu gaudet, & crescit: cessatione torpescit & deficit: Quotidianis & recentibus incrementis instauranda mens est, & vivendi hoc iter non de transacto, sed de reliquo metiendum.

XLVI.C.5

VIRTUTI NULLUM SOLSTITIUM.

Nec oscitatio, nec torpor, sed cura diligens, atque actio continua hominem christianum decent. Coeli proprium est, animique ad coelestia properantis, moveri semper, ac progredi. Inque id nisi summa nitatur opum vi mens pia, facile impetuoso decursu humanae corruptionis abripietur:
5

*Ac veluti si quis adverso flumine lembum
Qui subigit remis, si brachia forte remisit,
Ecce! illum in praeceps prono rapit alveus amne.*

10 Nec utique vere bonus est, qui indies, ut melior fiat, operam non dat.
Saepe nos nobis examinandi sumus, saepe conscientia velut interro-
ganda est, ecquid profecerimus, ecquid iracundiae, avaritiae, ac reli-
quis vitiis decesserit, ecquid virtutibus accesserit, nisi enim in illis
decrementum; in hisce accrementum percipimus, vero divini Spiritus
15 oestro percitos nos esse certi esse non possumus. Sane apud viros pios
magnum fluxae fidei indicium esse solet, non proficere. Quid de exter-
nis hisce, deque status nostri conditione futurum sit, haud quidem sci-
mus; nec id quidem multum curandum est: animae sane ut indies adii-
ciam aliquid, in animo nobis, & in votis est. Lumen ad hoc nobis
infunde, o Numen.

XLVI.C.6 Geen ledicheyt, maer een ghestadige besigheydt, is het ghene dat ey-
ghentlijck een christen mensche betaemt. 't Is den hemel, en alle die ten
hemel-waerts hun spoeden, gantsch eyghen, haer gheduerichlijck te
beweghen: want indien sulcx niet met alle ernst en werdt betracht
5 (nadien wy inde verdorventheydt der werelt woenen) soo sullen wy
lichtelijck, door de kracht der selve, als door het aendringen van een
nederlopende riviere, werden wech gheruckt.

*Die tegens stroom zijn schuytjen roeyt,
Dient nimmermeer te zijn vermoeyt;
Want, rust hy maer een cleyne tijdt,
10 Hy is terstont zijn voordeel quijt:
Midts, t'wijl zijn riemen liggen stil,
Hy swiert, al waer het water wil;
En wert soo, door den snellen val,
15 Gbedreven teghens leegher wal.*

Hy en is niet recht goet, die van dage tot dage niet en tracht om beter
te werden. Wy dienen onse eygen ziele menichmael te vragen, wat sy,
sedert eenigen tijt herwaerts, ghevoelt heeft in Godtsalicheydt ghe-
voordert te hebben, watse op de giericheydt, korselheydt, en andere
20 onse gebreken verneemt gewonnen te hebben. Want ten zy sake wy
int quade eenige afbreucke, int goede eenigen aenwas, van tijde tot
tijde, ghewaer werden, laet ons vryelijck dencken, dat wy de ware
kracht des geestes noch niet recht en hebben. Wat ons in het uytwen-
dighe sal ghewerden, is ons onbekent: Maer wat het inwendige be-
25 langt, wy hebben, door Gods genade, vaste hope om tot het selve van
tyde tot tijde wat goets te sullen toebrengen. De Heere, die den wille
geeft, geve oock het volbrengen.

278

EX MORTE LEVAMEN,
XLVII.

Cypræ. de **N**uptias impares (ita nuncupantur iurista matrimonium senis decre-
tur. Connu-
bior. cap. 9. **N**upti & florida virginis L. si major C de Legit Hared.) præter alia
multa incommoda inducere votum captanda mortis, tragicus exitus
non raro docuit, hinc nuptia Saphoclis & Alcippes hujusmodi dicitur
exagitata leguntur;

Noctua ut in tumulis, super utque cadauera bubo,
Talís apud Sophoclem nostra puella sedet,

En

- XLVII.A.1 *Een out man in't jonck meyskens schoot,
Ey waer hy doot!*
- Een groen en weligh dier stont lestmael om te paren
Met yemant rijc genoech, maer in sijn leste jaren;
Het dacht mijn wonder vrent, dies vraegd ic hoe het quam,
Dat sy een dorren bloc tot haer geselschap nam:
5 Sy sprac van stonden aen: veel heeftter waer genomen
Dat van eens esels been de beste fleuyten comen
So rasch hy maer en sterft. 'tFy (dacht ick) loosen schijn!
Ghy trout, en wenscht terstont om ongetrout te zijn.
- XLVII.A.2 *Ex morte levamen.*
- Nuper, ubi pelago muris Flissinga resistit,
Decrepito fuerat nupta puella seni:
Cur vetulo sociaris hero, lepidissima? dixi;
Haec, ut erat prompta garrulitate loquax,
5 Hoc mihi responsum dedit: ossibus, inquit, aselli
Cum iacet exsanguis corpore pressus humo,
Tibia iucundo componitur optima cantu.
Desierat; nec me quaerere plura iuvat.
- XLVII.A.3 *Joye & support, apres la mort.*
- Un jour ie demandois a une allegre dame,
Pourquoi un gros vieillard avoit gagné son ame,
Ne scais tu, me dit-on, que quant un asne est mort
De ses os decharnez fort bonne fluste sort?
- XLVII.A.4 *Cyprae. de Iur. Connubior. cap. 9.*
- Nuptias impares (ita nuncupant iuristae matrimonium senis decrepiti
& floridae virginis L. si maior C de Legit Haered) praeter alia multa
incommoda inducere votum captandae mortis, tragicus exitus non
raro docuit, hinc nuptiae Sophoclis & Alcippes huiusmodi dicteriiis
5 exagitatae leguntur;
Noctua ut in tumulis, super utque cadavera bubo,
Talis apud Sophoclem nostra puella sedet.
- XLVII.B.1 *Spaert, manneken, spaert,
Datter een ander wel af vaert.*
- Soo langh een esel leeft, soo draeght hy sware packen,
En eet noch evenwel alleen maer distel-tacken:
Maer steect hy eens de moort, daer fleuytmen op het been,
Daer raest de malle jeught, en hippelt onder een.

- 5 Spaert, vrecke vader, spaert; u soontje komt ten lesten
 Dat schinct, en drinct, en klinct, dat geeftet al ten besten,
 Dat singht, en springht, en vinct, dat vogelt, jaegt, en vist;
 Ontydelick gespaert, onnuttelick ghequist.
- XLVII.B.2 *Avarum excipit prodigus.*
 Dum tibi vita manet, miserandae sortis aselle,
 Non intermisso membra labore gemunt:
 Interea tribulis & amara vesceris herba,
 Vixque datur gelido fonte levare sitim:
 5 Sed morere, infoelix, mox tibia festa sonabit,
 Et tua pastor ovans ducet ad ossa choros.
 Quaerat avarus opes, iam prodigus imminet haeres,
 Qui male congestas dilapidabit opes.
- XLVII.B.3 *De pere gardien, fils garde-rien.*
 Tes jambes, par travail, te craquent, pauvre beste,
 Et peu apres ta mort serviront a la feste,
 Des flustes & haut bois. D'un pere espargneur,
 Sort ordinairement un fils trop gaspilleur.
- XLVII.B.4.a *Horat. Lib. 2. Od. 14.*
 Absumet haeres caecuba dignior,
 Servata centum clavibus & mero
 Tinget pavimentum superbo,
 Pontificum potiore coenis
- XLVII.B.4.b *Idem.*
 Sed quia perpetuus nulli datur usus & haeres
 Haeredem alterius, velut unda supervenit undam,
 Quid vici prosunt, quidve horrea, quidve calabris
 Saltibus adiecti lucani?
- XLVII.B.5 AVARUM EXCIPIT PRODIGUS.
 Alutarium piscem coenum fodere memorant, sargum autem piscem,
 qui eum sequitur, excitatum pabulum devorare. vix aliter in vita
 humana sese res habere notatum est: homines nimirum attentos ad
 rem, qui coenum fodiendo, id est, vilissimis quibusque ac laboriosissi-
 5 mis ministeriis indies operam dare solent, sargos sequi, id est, liberos
 vel haeredes plerumque habere ignavos ac prodigos, qui opes, multo

cum sudore vix unciatim collectas, celerrime diglutiant, nec raro in
unius scorti marsupium effundant, atque ita (ut Sen. verbis utar) quid-
quid longa series multis laboribus, multa Dei indulgentia struxit, id
10 unus dies spargit, ac dissipat,

Longique perit labor irritus anni.

Bene igitur sapiens Eccl. 2. 18. Detestatus sum, inquit, omnem indus-
triam meam, qua sub sole studiosissime laboravi, habiturus haeredem
post me, quem ignoro utrum sapiens an stultus futurus sit. Estne
15 quidquam tam vanum? & tandem concludens, Nonne melius est, ait
comedere & bibere, & ostendere animae suae bona de laboribus suis?
hoc etenim de manu Dei est.

XLVII.B.6 Den seem-visch is ghewoon het slick om te wroeten, maer de visch
sargus (die hem veeltijts volgt) isser knap by, en slockt het aes, dat een
ander opghejaeght en bearbeyt heeft, gierichlijck int lijf. Het gevalt
veeltyts so onder den menschen, dat nae een slick-wroetende seem-
5 visch, dat is, nae een deunen en wreckigen spaerder, die uyt vuylhey-
zyn goet te samen heeft geraept, volcht een verterende sargus, dat is,
een quistighe opsnapper, die het verspaerde goedt, onnuttelijck door
de billen slaet, en dickwils t'eender reyse inden schoot van een hoere
of haer dochter uytstort, al wat met moeyte en commer in veel jaren
10 by den anderen is versamelt. Den wijseman heeft dan wel gheseyt,
Eccl. 2. 18. *My verdroot alle mijns arbeyts, die ick onder de sonne hadde, dat
ick dien eenen mensche laten moeste, die na my zijn soude, en wie weet of hy wijs
of dul zijn sal? Eyndelijck beslyt hy, seggende: isset den een mensch niet
beter dat hy ete en drincke, en dat hy zijn Ziele wel doe van synen arbeydt? Ia
15 sulcx sach ick dat van Godes handt comt.*

XLVII.C.1 PROVERB. 15. 16.

Eenen goeden moet is een dagbelijcx wel-leven.

Al is een esel plomp, al weet hy niet te springen,
Noch leertmen na de doot sijn dorre schenckels singen;
Een herder neemt het been, en maecter fleuyten van,
Waer door hy gantsch het wout tot vreugde trecken kan.
5 Wat is van kost is konst? van veel of luyt te stellen?
Stelt maer en stilt u hert, geen druck en sal u quellen.
Waer recht vernoeghen woont daer is ghestage lust,
'k En weet geen beter vreught, dan als de ziele rust.

- XLVII.C.2 *Aequus animus, commendat omnia.*
 Ossibus ex asini fit tibia; silva remugit;
 Exultat saturas dux gregis inter oves.
 Ecquid opus lituis? sibi mens est aequa levamen,
 Gaudia de placido pectore sponte fluunt:
 5 Sit casa parva domus, sit fictilis olla supellex,
 Hic etiam sapiens, quo sibi plaudat, habet.
 Aula gemit, cythara licet aureus instet Iophas,
 Caula fremit plausu, dum, Melibaeae, canis.
- XLVII.C.3 I. TIM. 6. 6.
La piété, avec contentement d'esprit est un grand gain.
 Ta flute, gai berger, n'est que des os des bestes,
 Si resioit pourtant vos gens aux jours de festes,
 O grand don du Seigneur tranquillité d'esprit!
 Le cœur estant en paix un peu nous resioit.
- XLVII.C.4.a PROVERB. 15.
 Secura mens quasi iuge convivium.
- XLVII.C.4.b PLATO. TIM. CAP. 13.
 Laetitia pura in solis animae bonis invenitur, ideo sapiens in se gaudet
 non in iis, quae circa se sunt.
- XLVII.C.4.c HEBR. 13. 5.
 Que vos mœurs soient sans avarice, estans contens de ce que vous
 avez presentement.
- XLVII.C.5 AEQUUS ANIMUS COMMENDAT OMNIA.
 Tria fere hominum genera nundinas frequentare compertum est, emp-
 tores, venditores, spectatores: Duo priores emendis vendendisque
 mercibus toto nundinarum tempore occupatissimi, anxie discrutian-
 tur. Tertium demum genus bene ac iucunde agit, & non nisi oculis,
 5 cuncta delibans, voluptatem ex omnibus, ex nullo molestias domum
 refert. Nundinarum, id est, mundi, sive rerum externarum tantum
 spectatores philosophos esse, vult Pithagoras; Christianos, viri boni.
 Habere opes ac possidere, at non ab eisdem haberi aut possideri, vere
 sapientis est: id vero unicuique nostrum continuo eveniet, si non ad
 10 ambitionem, sed ad necessitatem omnia habeamus. Arridet, etiam hic,

Democriti dictum, ille foelicem dicebat eum, qui cum exiguis pecuniis hilaris esset, infoelicem, eum qui inter magnas opes tristaretur. Quid si totum orbem terrarum possideamus, ecquid commoditatis ex tanta rerum congerie habituri sumus, praeterquam ex iis, quae utendo nostra facimus? de reliquis nihil habituri praeter solum aspectum. Atqui voluptatem, quae ex visu est, aequae de alienis, atque de tuis capere nihil vetat. Qui ad naturam vivit nunquam pauper; qui ad vota, nunquam dives est.

XLVII.C.6 Daer zijn veeltijds drie soorten van menschen die de jaer-marckten besoecken, te weten, koopers, verkoopers, en gapers.

De twee eerste zijn den gantschen tijdt des jaer-marts door, elcx int syne sorchvuldelycken besich:

5 De derde soorte isser best aen, want, niet als metter ooghe alles overloopende, draecht van gheen eenighe quellinghe ofte storenisse naer huys.

Pithagoras treckt dit tot de wijs-gierighe van synen tijdt, en noemt die, begapers vande jaermarckten, dat is, bloote beschouwers van de wereltsche dinghen. Andere Godtsalighe mannen eyghenen sulcx, met
10 beter recht, nu de rechte gheloovighen toe.

Goederen te besitten, ende vande selve niet beseten te werden, is een werck van Godsalighe wijsheyt.

15 En tot sulcx ware wel te komen, indien wy, niet op giericheydt ende eergiericheydt, maer op noodtdruft alleene het ooghe sloeghen. Cost en kleederen hebbende, vernoecht u daer mede, seydt de apostel.

20 Neemt dat gantsch de wereldt ons eyghen ware, wat ghemack of ghenut sal ons uyt sulcken onghemeten hoop goederen ghewerden, anders als 'tghene dat wy door het ghebruyck eyghentlijck het onse maken? van al de rest en hebben wy niet meer als alleenlijck het ghesichte, ende 'tselve is gheoorloft, so wel van eens anders goedt te nemen, als van u eyghen. Wat valter te segghen? die na de nature leeft is noyt arm, die na de begheerlijckheydt, nimmermeer rijcke.

- XLVIII.A.1 *Verscheyden aert, dient niet ghepaert.*
 De sim, het koddig dier, is yeder eens vermaken,
 De schilt-pad, niemants vreugt, als doot ter aerden leyt;
 Hierom ist dat den aep de padde schroomt te raken;
 'T is teghenheyt van aert dat dese dieren scheyt,
 5 Lief (wat ick bidden mach) en laet u nimmer paren
 Met Fop, dien tammen gast, die men u geven wilt:
 Mach ick u lief niet zijn, soo wilt u immers sparen
 Voor yemant, die van u min als ick doe verschilt.
- XLVIII.A.2 *Dissidet, quod impar est.*
 Cum tarda nequeat testudine simia iungi,
 Simia iucunda mobilitate potens;
 Simia delitiae silvarum, hominumque voluptas,
 Cernit ut invisum reptile, tota tremit.
 5 Tu peponem, mea vita, tui faciasne potentem
 Nulla cui toto pectore mica salis?
 Corpora, quis furor est, coniungere mortua vivis?
 Anne tyrannorum vis scelerata redit?
- XLVIII.A.3 *Le sombre & tard, ne duit au gaillard.*
 La singe dans les bois, incessamment gaillarde,
 Ne se joindra jamais a la tortue tarde,
 Par tout ou la nature a desnié son lien,
 Fai tout ce que pourras, aussi n'y feras rien.
- XLVIII.A.4 Extat apud SAX. GRAMMAT. Lib. I. Insignis ULVILDAE Danorum
 regis filiae de impari matrimonio querela, quam merito hic adscribo.
 O miseram me! cuius nobilitatem dispar nexus obtenebrat! O infoeli-
 cem, cuius stemmati rustica iugatur humilitas! O infaustam matris
 5 sobolem, cuius munditiem immunditia ruralis atrectat, dignitatem
 indignitas vulgaris inclinat, ingenuitatem conditio maritalis extenuat,
 &c. QUAM quidem querelam exitus tragicus subsecutus est, prout
 latius idem auctor prosequitur.
- XLVIII.B.1 *Licht en swaer, en dient gheen paer.*
 De sim die niet en dient als om den geck te scheren,
 Soect uyt een tegen-aert de schilt-pad af te weren,
 Sy haet het sedich dier, dat staegh bewaert sijn huys,
 Om dattet niet en loopt als ander wilt ghespuys.

5 Een maeght van stillen aert sal nimmer wel bevallen
Aen yemant, die van oudts genegen is te mallen:
Maer hoort eens vrijers hoort, en vry de les onthout;
Die soetst om vrijen zijn, en dienen niet getrouwt.

XLVIII.B.2 *Apud leves, gravitas vitium est.*

Simia saltatrix, & quae solet usque vagari,
Non secus ac pestem te, domiporta fugit.
Lascivi iuvenes mores odere modestos,
Castaque vesanus respuit ora puer:
5 Si qua puella loquax minus est, ea torva vocatur;
Et pudor, heu! nomen rusticitatis habet.
Stulte puer; petulans, audax, vaga, garrula virgo,
Sit licet apta foro, non erit apta thoro.

XLVIII.B.3 *Grave & leger ne loge ensemble,
Chacun requiert, que luy ressemble.*

Tu as en grand' horreur les mœurs de la tortue,
Le singe est a ton gré, qui joue par la rue;
Mais dames, mon amy, trop douces en amour,
En cas de marier ne trouvent pas leur tour.

XLVIII.B.4 HORAT.

Oderunt hilarem tristes, tristemque iocosi;
Sedatum celeres, agilem gnarumque remissi.

XLVIII.B.5 APUD LEVES, GRAVITAS VITIUM EST.

Adolescentes, ut hodie sunt mores, animum ad nuptias applicare occi-
pientes, nihil fere minus in puellis, quas eius rei causa adeunt, requi-
rere solent, quam ea quae in convictu usui futura sunt. Plerumque
enim prae caeteris placere solet, si qua aut scite canere, aut festive gar-
rire, aut denique belle se comere noverit. Nec mirum; cum enim fer-
vore aetatis lasciviant & ipsi iuvenes, in habentibus symbolum, ut ait
5 ille, facilius sit transitus: Et tamen iuvenilia ista omnia, post annum
unum atque alterum, cum liberi alendi, aliaque onera matrimonii susti-
nenda sunt, statim evanescere, ac prorsus diversa, imo & contraria,
10 non sine molestia ac dispendio rei familiaris, addiscenda esse, docet
usus. Quanto melius, mi adolescens, oculos animumque dirigeres in
virginem modestam, ac rei domesticae, melius quam saltandi peritam?
quae licet hoc tempore fortassis iuvenilibus affectibus non tam arri-
deat, atque una aliqua alterius istius generis, sane tu brevi aliter cen-

15 seas. Eos, qui in alias terras iter instituunt, vestem non pro more regionis, in qua sunt, sed in quam abeunt, conficere nunquid vides? fac idem, & vale.

XLVIII.B.6 De domme jonckheydt, haer ten houwelijck stellende (na dat nu de loop des wereldts is) en vereyscht schier niet min in de dochters, die sylieden ten dien eynde bewandelen, als het ghene dat hun inde huys-
houdinghe meest van noode is; alsoo dat veeltijts die best singhen en
5 springhen, spelen en quelen, toyen en ployen kan, meest van allen wert aengehaelt, sonder op het vorder eenichsins te letten. Ulen vliengen met uylen, seyt ons spreekwoordt: sy selfs door hitte vande jeucht ydel en licht zijnde, vergapen haer lichtelijck aen de ghene die hun hier in aldernaest by komen. En even wel nochtans so haest de
10 opvoedinge der kinderen, ende andere lasten des houwelijcx hun op den hals vallen, raectt ghemeenlijck de clavecimbel, en al dat beslach aen d'een zyde: en al watmen meest gheacht heeft komt minst te passe.

15 Waret niet beter, o soete jeucht, dese dinghen in wat naerder bedencken te nemen? en hier in te doen, ghelijck een voorsichtich man die een reyse naer vreemde landen aenvanght, die syne kledinghe niet en maeckt na de maniere van't landt daer hy nu is, maer van 'tghene daer hy haest meynt te komen? Letter op.

20 *Die een meysjen, om haer singhen,
Om haer springhen, heeft getrouwt;
't Zijn voor eerst wel moye dinghen,
Maer als noot begint te dringhen,
Is de liefde strax verkout.*

XLVIII.C.I PROVERB. 28.

Den goddeloosen vliet, en niemant en jaeght hem.

De schilt-pad jaegt den aep; besiet wat vreemde dingen!
Hy weet niet wat te doen, of waer te sullen springhen;
De schilt-pad evenwel en kruypt maer in het sant,
En, dat noch vreemder is, s'en heeft niet eenen tant.
5 Wie boose rancken broet die leyt een droevig leven;
Hy sucht, hy ducht, hy vlucht, al wort hy niet gedreven,
Al drilter maer een riet hy is terstont bevreest,
Daer is geen felder beul als binnen inden geest.

- XLVIII.C.2 *Qui vanos pavet metus, vera fatetur.*
 Pressa suae sub mole domus testudo laborat,
 Pulvereamque gravi corpore verrit humum:
 Ut videt hanc, fugit, osque tremens post terga reflectit
 Simia, nec tutam se putat esse fuga.
 5 Ad sonitum culicis, motaeque ad arundinis umbram,
 Impius, & nullo terga premente, fugit:
 Conscia mens sceleris formidine tota liquescit,
 Tunc quoque, cum pavidi causa timoris abest.
- XLVIII.C.3 *Le pecheur, a tousiours peur.*
 Combien que ta maison tortue fort te presse,
 Le singe neantmoins te fuit, en grand vistesse,
 Craignant d'estre attrappé. tousiours le blistre fuit,
 Et nul lui veut du mal, & nul ne le poursuit.
- XLVIII.C.4.a IOB. 15. 21.
 Sonitus terroris semper in auribus impii; & cum pax sit, ille semper
 insidias suspicatur, circumspectans undique gladium.
- XLVIII.C.4.b IOB. 18. 11.
 Circumquaque perturbant impium terrores, & disiciunt eum ad pedes
 eius.
- XLVIII.C.4.c PROVERB. 28. 17.
 L'homme faisant tort au sang d'une personne fuira jusques en la fosse
 sans que aucun le retienne.
- XLVIII.C.5 QUI VANOS PAVET METUS, VERA FATETUR.
 Vere malam conscientiam matrem formidinis esse, dixit Chrysost.
 Horrorem enim individuum impietatis comitem esse, testantur ii, qui
 indies conscientiae latebras quaerunt, nec inveniunt. Poenam semper
 ante oculos sibi versari putant, qui peccaverunt, inquit ille: Hinc fit,
 5 ut omnia horreat improbus, etiam minime timenda, imo & amplec-
 tenda; Deum, quod inimicum sibi; diabolum, quod lictorem; semetip-
 sum, quod accusatorem sciat, ac sentiat. Viro bono contra nihil terri-
 bile est; non Deus, nemo qui magis iuvare velit; non diabolum, nemo
 qui minus nocere possit; non conscientia, omnia ibi tranquilla; Horri-
 10 ficum tonitrum parentis sui vocem benevolam, metuendum fulmen
 divinae maiestatis radios, mortem, in vitam meliorem transitum, Dei
 iudicium, finem pugnae ac aerumnarum appellat: Denique

*Si fractus illabatur orbis,
Impavidum ferient ruinae.*

15 Quicumque vere animosus esse desiderat, mentem ut habeat flagitiis purgatam etiam atque etiam curet.

XLVIII.C.6 Een quade conscientie (seyter een oudtvader) is een moeder van vrees. 'tIs gewisselijck alsoo; want waer een sondich ghemoet is, daer is t'elcken, in alle voorvallende saken, een bevende hert, ende een ver-
smachte ziel. De goddeloose schrickt voor alle dinghen, selfs oock
5 voor de gene die niet te vreesen en zijn.

Hy ontset hem van Godt, want hy is hem vyandt: van den duyvel, want 'tis sijn pynigher: van sijn eyghen herte, want 'tis sijn beschuldigher.

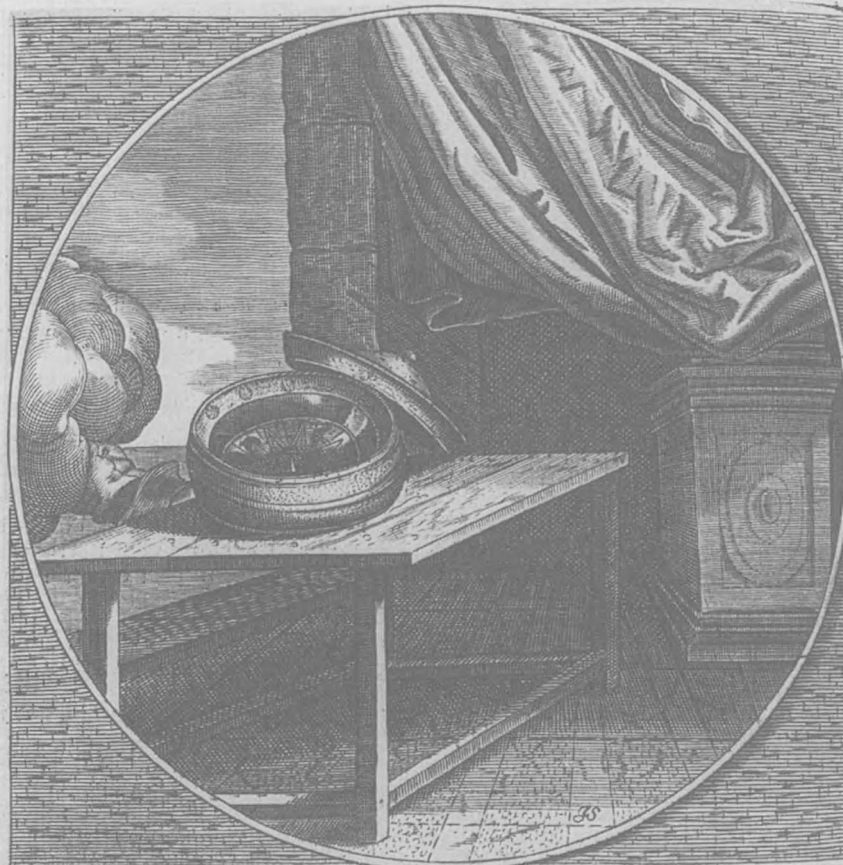
De rechtveerdighe daerenteghen (ghelijck de wijse-man seydt) is vrymoedich als een jonck leeu, sittert ofte beeft voor niemant: niet
10 voor Godt, wanter niemant en is die hem meer wil helpen: niet voor den duyvel, wanter niemant en is die hem min kan beschadighen: niet voor syn eyghen ghewisse, want daer is ruste.

Den vervaerlijcken donder, noemt hy de stemme sijnes hemelschen vaders: den schrickelijcken blixem, de stralen van des selfs grootachtsaemheydt: de doodt een doorganck tot een beter leven: Godts oordeel, een eynde van strijdt en ellendicheydt: en, om kort te segghen,
15

*Al viel de werelt gantsch en gaer,
De vrome schrickt voor geen gevaer.*

20 Wilder dan yemant onvertsaeht, ende goets moets wesen, die reynighe sijn herte van doodelijcke wercken.

ANIMOS NIL DIRIMIT.
XLIX.

LVCRET. *N*am si absit, quod ames, praesto simulacra tamen sunt
LIB 4. *Illius, & nomen dulce obversatur ad aures.*

VIRG. 4. *ÆNEID, DE DIDONE ET ÆNEA LOQVENS.*
• • • • *illum absens absentem auditque videtque,*

ERAS. APOPH. LIB. 5.

*C*ato amantis animum dicebat in alieno corpore vivere, id quod hodie quoque ce-
lebratur: *Animam illic potiore esse ubi amat, quam ubi animat.*

Liefde

- XLIX.A.1 *Liefde schiet pylon, over hondert mylen.*
 Al scheyt ons menichmael zee, rotsen, ende dalen,
 Dat al noch evenwel en snijt ons niet van een;
 Mijn geest komt even staegh ontrent de liefste dwalen,
 De seylsteen en de min die hebben dat gemeen:
 5 Want schoon de noortsche key is van het stael verscheyden,
 En of een tusschen-schot verdeylt het lieve paer,
 De steen en laet niet af, het yser om te leyden:
 Hoe ver mijn lief verreyst, mijn hert is even daer.
- XLIX.A.2 *Animos nil dirimit.*
 Tactus ut est magnete chalybs (licet assis utrumque
 Separet) ad lapidis vertitur ora sui.
 Ut semel affricuit mihi blanda venena Cupido,
 Totus ab occulto glutine, Phylli, trahor:
 5 Non mare, non montes, non intervalla locorum,
 Corpore se iungunt pectora nostra tuo:
 Semper amans peregre est. Mea corda per omnia tecum,
 Teque abeunte, abeunt: teque manente, manent.
- XLIX.A.3 *Amye, ame a l'amant.*
 Quant de l'aymant l'acier a pris la vive force,
 Il est tousiours tiré par ceste douce amorce.
 Depuis que s'est frotté mon cœur a ton amour,
 Par tout que vais, Margot, me guides alentour.
- XLIX.A.4.a LUCRET. LIB. 4.
 Nam si absit, quod ames, praesto simulacra tamen sunt
 Illius, & nomen dulce obversatur ad aures.
- XLIX.A.4.b VIRG. 4. AENEID. DE DIDONE ET AENEA LOQUENS.
 ... Illum absens absentem auditque videtque.
- XLIX.A.4.c ERAS. APOPH. LIB. 5.
 Cato amantis animum dicebat in alieno corpore vivere, id quod hodie
 quoque celebratur: Animam illic potioem esse ubi amat, quam ubi
 animat.

- XLIX.B.1 *Hoe datmen't decket, het wert verweekt.*
 Wanneer des seylsteens cracht is in het stael ghetogen,
 Soo wortet metten steen aen alle kant bewogen,
 En schoon al tusschen bey een schutsel is geset,
 Noch baert de steen haer kracht, en trect het yser met:
 5 Wat batet ydel mensch, een quaet gemoet te decken?
 God can u schuldig hert oock uyt het duyster trecken,
 Wie voelt niet metter daet dat hem de ziele drilt,
 Oock daer hy is alleen, en daer hy niet en wilt?
- XLIX.B.2 *Amota movetur.*
 Ut tactus magnete fuit (licet assis utrumque
 Separet) in gyrum flectitur usque chalybs.
 Nec Deus est, fateor, nec habet mens conscia numen,
 Huic tamen aetherae portio mentis inest.
 5 Hanc aliquis caecas pro tempore condat in umbras,
 Qui penitus possit tollere, nullus erit.
 Pectora nostra chalybs, divina potentia magnes;
 Stare loco nescit mens, agitante Deo.
- XLIX.B.3 *Cacher ne sert.*
 L'aimant est Dieu, l'acier de nous la conscience
 Laquelle n'est pas Dieu, mais du ciel la semence:
 Empesche qui voudra son cours pour quelque temps,
 Dieu la tire au travers de tous empeschemens.
- XLIX.B.4.a TERTULLIANUS.
 Conscientia potest adumbrari, quia non est Deus, extingui non potest,
 quia a Deo est.
- XLIX.B.4.b SENEC. EPIST. 96.
 Quid prodest recondere se, & oculos hominum auresque vitare? bona
 conscientia turbam advocat, mala autem & in solitudine anxia est.
- XLIX.B.5 AMOTA MOVETUR.
 Quid hoc monstri est? scit nocens facinus in solitudine, semotis arbi-
 tris, in solum aliquem a se commissum: scit cadaver hominis a se
 occisi alta terra obrutum: scit animum multis simulationum involucris
 5 ab oculis humanis remotum; & ecce! tremit tamen, angitur, pallescit;
 & conscientia mentem anxiam vastat. Unde hoc? a Deo, inquam, a

Deo est, cui peculiare, obstacula remove, mentem movere. Egregie imperator in l. ult. C. ad. l. Iul. Maiest. ex quo sceleratissimum quis consilium coepit, exinde quodammodo sua mente punitus est.

10 *Continuo templum, ac violati numinis aras,
Et quod praecipuis mentem sudoribus urget,
Te videt in somnis ...*

15 Mala conscientia tuta est aliquando, segura nunquam, ait Seneca. Interest, imo inest, non actionibus modo hominum, sed & animis Deus; &, ut numisma impressam habet principis imaginem; ita homo Dei: eaque, si uspiam, certe in conscientiis hominum quam maxime elucet.

En animum ac mentem! cum qua Dii nocte loquuntur.

XLIX.B.6

5 Ist niet gantsch vreemt ende seltsaem dat een misdadighe, wetende dat sijn rabauwerie erghens in een bosch ofte op een heye, ende mitsdien buyten de ooghen van alle menschen, by hem is begaen gheweest; wetende dat het lichaem by hem vermoort, wel diepe onder de aerde is gheset; wetende dat hy sijn ghedachten in een besloten boesem draecht. Dat hy (seg' ick) evenwel t'elcken op alle voorvallen sittert en beeft, en byna op het ruysschen van elck bladt het innerste van sijn ghemoet voelt ommeroeren, en grondelijck beweghen? Van waer comt dit? ontwyfelijck van niemant, als vande hant Godes selfs, aen de welcke eygen is door allerley beletselen henen te dringen, ende het binnenste des menschelijcken ghemoedts rontsomme te keeren, en krachtelijck te beroeren. Soo haest (seyt de keyser Iustinianus) yemant voorgenomen heeft een schelmstuck aen te rechten, so haest heeft hy alreede, in sijn eyghen ghemoet, sijn straffe beginnen te dragen.

15 *Wie daer heeft een quaet ghemoet,
Slaept hy, waeckt hy, wat hy doet;
't Quade feyt, by hem begaen,
Comt gbestadich voor hem staen.*

20 Een quaetdoender (seyt Seneca) kan somwylen wel vry zijn, maer nimmermeer vrymoedich. God is by ende aen den handel ende herten der menschen, en gelijk der princen ghedaente ghedruckt is op het ghelt, soo Godes beelt in 's menschen ghemoet.

25 *Wanneer een mensch alleen vertreckt,
Of op zyn bedd' leyt uytghestreckt,
Dan wort hy dickwils seer bevreest,
Want God die spreeckt met synen geest.*

- XLIX.C.1 I. IOHAN. 3. 9.
Die uyt Godt gheboren is en doet gheen sonde, want zyn zaet blijft in hem.
 De seylsteen en het stael zijn op bedeckte gronden
 Zijn onder een verplicht en over hant gebonden,
 Al scheyt hen eenig dingh, de gheest die trecter in,
 Gheen scheyt sel tusschen bey, en scheyt haer soete min.
 5 Wat kan de werelt doen? daer zijn bedeckte weggen
 Waar door den hemel selfs komt over ons gheseghen:
 Weest vrolijck, vroom gemoet, noyt scheyter eenich slot
 Den gheest van sijn begin, de ziel van haren Godt.
- XLIX.C.2 *Omnia spiritui pervia.*
 Ut semel impertit chalybi sua munera magnes,
 Cum magnete suo, se movet usque chalybs:
 Haud obiecta moram faciunt huic ligna metallo,
 Ne sese lapidis vertat ad ora sui.
 5 Cum semel est imbuta Deo gens coelitus acta,
 Inque sua Christi symbola mente gerit,
 Se licet opponat vasto cacodaemon hiatu,
 Se sacrata, Deo corda movente, movent.
- XLIX.C.3 ROM. 8. 34.
Qui nous separera de la dilection de Christ?
 Le fer touché d'aymant se tourne avec sa pierre
 Bien que soit loing de là, bien que prison l'enserre.
 Qui est marqué de Dieu, & porte au cœur la foi,
 Ne quite la vertu, par peine ni esmoi.
- XLIX.C.4 TERTULIAN. AD MARTYR.
 Etsi corpus includitur, etsi caro detinetur in carcere, omnia spiritui
 patent. Vagare spiritu, spaciare spiritu, non stadia opaca, non porticus
 longas proponas tibi, sed illam viam quae ad Deum ducit. Quoties
 5 eam deambulaveris toties in carcere non eris. Nihil crus sentit in nervo,
 quum animus in coelo est. Totum hominem animus circumfert, &
 quo vult, transfert.
- XLIX.C.5 OMNIA SPIRITUI PERVIA.
 Anima (licet corporis ergastulis inclusa, licet vario tempestatum aestu,
 in hoc mundi euripo, indies circumacta) nunquam tanto mortalitatis
 corpore obruitur, quin in eam irreat nonnunquam, imo irrumpat

5 aeternae foelicitatis aliquis radius. Anima sane Dei imagine insignita,
similitudo quaedam est, & imago aeternitatis, sempiterna quippe illa,
& nunquam desitura coeli gaudia, etiam in fragili hoc corpusculo
praelibare nos posse, imo & debere, clara divini verbi elogia evincunt.
Quicumque enim aeternae foelicitatis praemia desiderat, huic primus
10 eius gradus etiam hic calcandus est; eque peccati sordibus ad animi
puritatem, vitae renovationem, reconciliationem cum Deo, ac con-
scientiae pacem etiam in hac vita transeundum est. Quicumque enim
habet partem (ut Iohan. Apoc. 20. 4.) in resurrectione prima, in hoc
secunda mors non habet potestatem. Hoc ipso die inquit Christus ad
15 Sachaeum, salus huic domui contigit. Foelicem te Sachae! cui Salva-
tor praesens praesenti veridico ore salutem asseruit. Foelices omnes!
quorum spiritibus Spiritus Christi idem dictat.

XLIX.C.6 De ziele, al-hoe-wel inden kercker deses lichaems besloten, alhoewel
door menichvuldige bekommeringe, inden draystroom deses werelts,
daghelijcx herwaerts en derwaerts ghedreven, wert evenwel niet belet,
5 nu en dan, in sich te gevoelen als een staelken vande eeuwighe ghe-
lucksalicheydt. Een ghemoedt verheerlijckt met den beelde Godes, is
als een af-beeldt ende ghelijckenisse van der eeuwigheydt.

De begintselen vande eeuwighe welstant, oock in desen broosen
lichame, ghevoelt te moghen, ja te moeten werden, werdt ons in den
10 woorde Godes ghenoechsaem aenghewesen: een yeghelijck die de
selve hier namaels wenscht te moghen smaecken, moet daer van den
eersten trap betreden, selfs hier in desen leven, rysende uyt de verdor-
ventheydt der sonde, tot de vernieuwinghe des levens in ware hey-
licheydt ende gherechticheydt, versoeninghe met God, door Iesum
Christum, en vrede met syne ghewisse.

15 Die deel heeft (seydt Iohannes Apoc. 20. 6.) in de eerste opstan-
dinghe, in desen heeft de tweede doot gheen macht.

Heden (seydt Christus tot Sachaeum) is saligheydt gheworden desen
huyse. Gheluckighe Sachae! aen wien de mondt der waerheydt, selfs
met den monde, salicheydt heeft verkondight: gheluckich zijnse, die
20 nu door Christi Gheest dese ghetuyghenisse aen haren gheest zijn ghe-
voelende.

IN RECESSU NIHIL.

L.

LVCRET. **N**am divinitus interdum, venerisque sagittis,
Deteriore fit ut formâ muliercula ametur;
Nam facit ipsa suis interdum fœmina factis,
Morigerisque modis, & mundo corpore culta,
Ut facillè insuescat vir secum ducere vitam.

DAN. **P**lus aliquid formâ est, plus est oculisque genisque;
HEYNS. Plus aliquid toto corpore, quidquid amo.

OVID. **S**it procul omne nefas, ut ameris amabilis esto;
Quod tibi non facies, solaque forma dabit.

Nict

L.A.1 *Niet dan voor 't oogh.*
 Ghy segt; mijn lief is schoon, maer t'is te veel gepresen;
 Haer lijf is wel gemaect, maer 'tfeylt haer aenden geest:
 De schoonheyt vordert meer, als maer het enckel wesen,
 't Wel-leven dienter by, en daer op sie ick meest.
 5 U lief, mijn goede Floor, gelijct de piramiden,
 Van buyten moy genoegh, doch al maer enckel schijn:
 Int kiesen van een lief soo stell' ick dit besijden;
 Die maer is schoon van huyt en kan mijn lief niet zijn.

L.A.2 *In ostio formosa, in recessu nihil.*
 Insulsa est, quia tota patet, rodopeia moles;
 Atrique interior nulla recessus habet,
 Hanc ego formosae nego nomina vera mereri,
 Purpureis tantum si qua sit apta genis;
 5 Plura peto: deposco salem geniique lepores,
 Hac mihi praecipue dote puella placet.
 Unica quicquid habet frons perspicit hora, recentes
 Ingeniosa dabit semper amica iocos.

L.A.3 *Belle cage, sans oiseau.*
 Le corps de Jaquelin n'est qu'une pyramide,
 A l'œil galant assez, mais de scavoir tout vuide:
 Statue bien que d'or, jamais mon cœur ne prit,
 Rien ie n'estime beau, ou n'est un bel esprit.

L.A.4.a LUCRET.
 Nam divinitus interdum, venerisque sagittis,
 Deteriore fit ut forma muliercula ametur;
 Nam facit ipsa suis interdum foemina factis,
 Morigerisque modis, & mundo corpore culta,
 5 Ut facile insuescat vir secum ducere vitam.

L.A.4.b DAN. HEYNS.
 Plus aliquid forma est, plus est oculisque genisque;
 Plus aliquid toto corpore, quidquid amo.

L.A.4.c OVID.
 Sit procul omne nefas, ut ameris amabilis esto;
 Quod tibi non facies, solaque forma dabit.

L.B.1 *Soo't quam, soo't voer.*

Een grieksche lichte-koy, Aesopi met-slavinne,
Vercreegh een grooten schat, en al uyt geile minne;
Wat raet met al het goet? sy timmert wonder hooch,
Sy maect een spits gebou, doch niet als voor het ooch.
5 Siet! van het ydel ooghs was al het goet gecomen,
En siet! het ydel ooghs dat heeftet al genomen:
Al watmen qualijck won of tegen reden nam,
En is maer ebb' en vloet, het gaet gelijk het quam.

L.B.2 *Male partum, male dilabitur.*

Corpore cum Rodope, graiis invisâ puellis,
Turpiter immensas accumulasset opes;
Quid tandem? e quaestu fit pyramis, ardua moles,
Alta cui vastus sidera lambit apex.
5 Sola viatori sed quae modo lumina pascit,
Nec recreat positis corpora lassa thoris.
Per scelus immensas quid opes cumulasse iuvabit?
Turpiter e manibus res male parta fluit.

L.B.3 *De meschant gain, thresor est vain.*

L'insensé bastiment d'un haute piramide
A Rodope en fin rendoit la bourse vuide,
Laquelle avoit rempli un dishoneste gain;
Le bien en vanité conquis, se pert en vain.

L.B.4.a PLAUT. POENUL.

Quod male partum, male disperit.

L.B.4.b *Le proverbe françois dict :*

Bien acquis par mauvais mestier,
Ne va point au tiers heritier.

L.B.5 MALE PARTUM, MALE DILABITUR.

Ut aer, qui summo mane praecociter absorbet nebulam, fere ingentem plu-
viam a prandio solet emittere; ita is qui celeriter rem fecit, ac levi brachio
lucrum, praesertim iniustum, corrassit,

5 *Nunquam divitias nigrantibus inferet antris,
Nec tenebris damnabit opes ...*

At contra :

*Praecepta illa manus fluvios superabit iberos
Aurea dona vomens ...*

10 Certissima enim videtur illa iuris regula, unumquodque ut colligatum est,
ita dissolvi. Idque vel in publicis, & rebus principum locum sibi vindicare,
tradunt pragmatici.

15 Nulla quaesita scelere potentia diuturna est, inquit Curtius. Nec quisquam imperium flagitio quaesitum bonis artibus exercuit, addit Tacitus.
nec abludit Machiavelli illud, *Le cose, che si acquistano con l'oro, non si sanno
diffendere col ferro.*

L.B.6 Gelijk de lucht wanneerse smorgens vroeck de mist in haest intreckt,
veeltijds op den dach grooten reghen placht uyt te gheven: alsoo mede
yemandt, die eenich onrechtveerdich ghewin als in haest heeft ingheslockt,
5 plach het selve veeltijds onnuttelijck door de vingheren te druypen, en tot
geen deech te ghedyen.

'T is een sekeren reghel inde rechten, dat alle dingen ontbonden werden
op de wyse ghelijckse t'samen gheraep't zijn. En dese opmerkinghe soo in
's landts als in 's huys saken veeltijds plaetse te hebben, leert d'ervarent-
heydt.

10 Gheen macht door schelmerije verkregghen kan langhe duyren, seyt Cur-
tius.

Een rijck by yemandt door oneerlijcke rancken bekomen, en wert noyt
by den selven eerlijck bedient, seyd't Tacitus.

15 Het slaet hier op dat Machiavel seyd't; Het ghene yemandt met gout ver-
krijght, en is met yser niet wel te beschermen.

L.C.I IOHAN. 7. 24.

Oordeelt niet naer bet aensien.

Als yemant comt gereyst en siet de piramiden
Geresen inde lucht, als met den hemel strijden,
Hy denct in sijn gemoet, siet daer een conincx hof!
En als hy naerder comt, dan isset enckel stof¹.

5 En vest u sinnen niet ontrent de buyte-leden,
Maer weeght in u gemoet de gronden vande reden,
Wie sich op waen verlaet en oordeelt na den schijn,
Die timmert inde lucht en wil bedroghen zijn.

¹ *Stof, vermits de piramiden van onderen graven waren ende mits dien vaten van stof
ende asschen.*

- L.C.2 *Fronti nulla fides.*
 Pyramis, excelso dum vertice sidera pulsat,
 Spectanti saxo versicolore placet;
 Quam, procul attonito dum conspicit ore viator,
 Exteriora videns, interiora probat;
 5 Ut tamen accessit, quaeritque ubi nocte quiescat,
 Nil praeter cineres hic habitare videt.
 Ah quoties homines extrinseca fallit imago!
 Dignus eras regno, rex nisi Galba fores.
- L.C.3 *Tel semble sage en apparence, qui fol est en quinte essence.*
 Qui voit la pyramid' en l'air bien haut s'estendre.
 Pour un chasteau tout plein des chambres la va prendre,
 Mais crie tost apres, o bastiment trompeur!
 Nul ne se fie au front, pour bien juger du cœur.
- L.C.4.a I. SAM. 16. 8.
 Homo spectat quod est ab oculos, Iehova spectat quod est in animo.
- L.C.4.b AUGUST. DE PAST.
 Temerariis iudiciis plena sunt omnia, de quo desperamus subito convertitur, & fit optimus; de quo multum praesumpseramus, deficit & fit pessimus, nec timor noster certus est, nec amor.
- L.C.4.c PROVERB. 51. 39.
 La grace trompe, & la beauté s'esvanouit, mais la femme qui craint l'eternel sera celle qui sera louée.
- L.C.5 FRONTI NULLA FIDES.
 Lege Moisaica prohibitum fuisse legimus vestem, promiscue ex lana linoque contextam, induere: per lanam simplicitatem; per linum malitiam ii, qui allegorice ista huiusmodi interpretantur, intelligi volunt: vestis quippe quae ex lana linoque contextitur, linum interius celat, lanam exterius demonstrat. Vestem ergo ex lino & lana gestare, dicitur is, qui intrinsecus cautelas malitiae operit, foris simplicitatem, veluti ovinam, ostendit. Apage mihi cum istac hominum faece. Quisquis, inquit Augustinus, videri appetit, quod non est, hypocrita est: Simulat enim iustum, nec exhibet; ostenditque in imagine, quod non habet in veritate. Quid agis miser? odit te
 5 mundus, quod pium credat; odit te Deus quod impium sciat. atque ita utri-
 10

que odiosus, in neutro tibi praesidium est. Una nihilominus animi ac oris discrepantia Deo grata est, si vultus nimirum sit humilis; si animus in coelum ac meditationes divinas sit elatus.

L.C.6 Wy lesen, na de wet Moyses, verboden gheweest te zijn een kleet te draghen, t'samen vermenghelt met lijnen en wolle. De ghene die dusdanighe saken tot ghelijckenissen ende leerstukken ghewoon zijn te trecken, meynen dat door de wolle, eenvoudicheydt, door het lijnen, arghesticheydt
5 moet verstaen werden. Want (segghense) een laken, geweven van lijnen en wolle, heeft het lijnen van binnen, ende verthoont de wolle van buyten: In voeghen dat de sulcke mach gheseydt werden een kleet te draghen van lynen en wolle, die uytwendich schijnt onnoosel als een schaep, zijnde
10 middeler tijt inwendich vol bedrieghelijcke rancken. Wech met dien aert van menschen. Elck die wil schynen dat hy niet en is, (seydt Augustinus) is een beveysde. want hy ghelaet hem rechtvaerdich, als hy verre van daer is, verthoonende een ghedaente, niet gemeens hebbende met de daedt. Wat maeckt sulcken mensche? De werelt die haet hem, om datse meynt dat hy
15 Godtsalich is. Godt haet hem, om dat hy weet, dat hy't niet en is: zijnde dan hatich voor beyde, en vindt hy hulpe noch troost, by d'een noch d'ander: daer is evenwel noch eene soorte van verscheydentheyt tusschen ghelaet en gemoet Gode aengenaem, te weten, als het ghelaet nederich is, het ghemoet verheven en opgetogen in Goddelijcke beschouwinghe.

302

NEMO DOLENS PATET LIBIDINI.
LL.

OVID. *Non habet unde suum paupertas pascat amorem.*

SEN. *Vis magna mentis, blandus atque animi calor*

OCT. *Amor est, juvenâ gignitur, luxu, otio,*

Nutritur inter lata fortuna bova,

Quem si fovere atque alere desistas, cadit;

Brevique vires perdit extinctus suas,

J. Beswaers

- LI.A.1 *'t Beswaert ghemoot gheen min en voet.*
 Wanneer het huys vervalt dan ruymen al de muysen,
 Wanneer het lichaem sterft dan vluchten al de luysen,
 Wanneer de swacke muer daer heen begint te slaen,
 De spinne scheyter af en kiest de ruyme baen.
 5 Siet waerder yemant treurt, en dat sijn krachten vallen,
 Strax heeft de banghe ziel geen lusten om te mallen,
 Het minnen heeft gedaen. Het dertel Venus kint
 En vlieght maer daer het vet voor sijnen fackel vint.
- LI.A.2 *Cedit amor miseris.*
 Non petit exanimi de carne pediculus escam,
 Morsibus haud vexat corpus inane pulex.
 Et fugiunt mures, & aranea contrahit orbem,
 Si qua ruinoso culmine tecta labant.
 5 Flebilibus lasciva casis Cytherea recedit,
 Effugit e maesto lubrica flamma thoro.
 Stulte Cupido iaces, ubi cor dolor anxius urit:
 Ni valeant homines, stulte Cupido iaces.
- LI.A.3 *Ou n'est liesse, amour n'y presse.*
 L'aragne va fuiant de maison ruineuse,
 Les pous de l'homme mort. Lors quant l'ame est piteuse,
 Venus n'a nul pouvoir: au corps desfaict & las
 Le feu & jeu d'amour ne s'y addressent pas.
- LI.A.4.a OVID.
 Non habet unde suum paupertas pascat amorem.
- LI.A.4.b SEN. OCT.
 Vis magna mentis, blandus atque animi calor
 Amor est, iuventa gignitur, luxu, otio,
 Nutritur inter laeta fortunae bona,
 Quem si fovere atque alere desistas, cadit;
 5 Brevisque vires perdit extinctus suas.
- LI.B.1 *Meughje niet gheven, wech zijn de neven.*
 Als ons van enckel vet de bolle leden swellen,
 Dan voelen wy de vloot met hare met-gesellen:
 Maer alser yemant sterft, of in benautheyt sucht,
 Soo tijdt van stonden aen het onkruid opte vlucht.

5   Geluck en groot gevolg die hangen aen malcander,
Doch waer geen cooren is, daer vintmen geen calander:
          Hy, wien in sijn bedrijf de kanse niet en dient,
          Is dickmael sonder gelt, en dickmael sonder vrient.

LI.B.2   *Viri infortunati procul amici.*

Dum distenta cutis pinguedine, sanguine vena,
Sunt comites homini vermis, & atra pulex:
At simulac lentum mors congelat aegra cruorem,
Neuter adest; nec enim, quo foveatur, habet.
5   Blandus adulator nitido comes haeret amico.
          Lenis honoratam dum vehit aura ratem:
Hunc videas, piceis cum sors tonat atra procellis,
          In medio socium deseruisse mari.

LI.B.3   *Aux pauvres gens, amys ny parents.*

Les pous s'en vont de nous, prevoyants la ruine
De nostre corps; hélas! noz gens font pauvre mine,
Quant le malheur nous prend, & laissent nostre huys:
Les malheureux par tout ont guere des amys.

LI.B.4.a   LUCAN.

Nulla fides unquam miseros elegit amicos.

LI.B.4.b   PLUTARCH.

Muscae in popinis non manent si desit nidor: Et vulgares divitum amici
non perseverant si non sit utilitas.

LI.B.5   VIRI INFORTUNATI, PROCUL AMICI.

Mures ruinam domus naturali quodam instinctu praenosceret, moxque
solum vertere re ipsa Melampum comperisse, &, ipsorum beneficio, sal-
vum abiisse, memoriae proditum est. Cuius rei fides sit penes auctores.

5   Nobis satis est, similitudine a muribus desumpta, vulgarium amicitias
lectorum hic depictas exhibuisse, quas haud dubie, cum spe quaestus ac emo-
lumentum factae sint, utilitas commutata dissolvit, ut ait Arist.

10   Facile, ait idem, amicitia ob utilitatem comparata dirimitur, nam utile
non idem permanet, sed aliud alias efficitur: At ea ne nomine amicitiae
quidem digna est, detrahit enim amicitiae maiestatem suam, qui illam parat
ad bonos casus, ait Seneca: nam sinceræ fidei amici praecipue in adversis
rebus dignoscuntur, in quibus quidquid praestatur, totum a constanti
benevolentia proficiscitur, ait Val. Max.

Divitiae, inquit Salomon proverb. cap. 19. 4. addunt amicos plurimos,
a paupere autem & hi, quos habet, separantur.

LI.B.6   Dat de muysen, door seker heymelijck ingheven vande nature, den val
vande huysen, daer sy in zijn, kunnen gewaer werden, verhalen de schry-
vers eenen Melampum metter daet bevonden te hebben: want sieck te
bedde liggende, en siende de muysen met groote hoopen verhuysen, wiert
5   daer door beweegt mede pack en sack te maken, ende van daer te vertrec-
ken, ontgaende also den val, die hem andersins, so 'tscheen, soude ghetrof-
fen hebben. Watter van zy, des gedragen wy ons totte waerheyt, genoegh
zijnde dat wy by de gelijkennisse vande muysen, die wanckelbare en ver-
vallige huysen myden, afbeelden de vrientschappen van den gemeenen
10   hoop des werelts, dewelcke op hope van voordeel begonnen wesende, ter-
stondt alst anders gaet, ghewoon zijn op te houwen.

Goedt maeckt veel vrienden, seydt Salomon, Proverb. 19. vers. 4. Maer
den armen wordt van sijne vrienden verlaten. Doch de sulcke en zijn den
naem van vrienden niet weerdich: want (ghelijck Seneca seght) hy doet de
15   weerdicheyt van de vrientschap te kort, die de selve maer in voorspoet en
ghebruyckt.

LI.C.1   I. TIMOTH. 6. 7.

*Wy en hebben niet inde werelt ghebracht, 'tis openbaer dat wy daer niet en kunnen
uyt draghen.*

De spin tijdt opten loop wanneer de mueren vallen,
Geen muys en houter huys ontrent de swacke wallen;
Soo haest als yemant sterft, of naerdert totte baer,
De luys soect ander vleesch, en laet den siecken daer.
5   Wanneer ons huerhuys valt, of dat de gronden beven,
Al wat ons liefde boot dat gaet ons dan begeven;
Ach! 'tvleesch is sonder troost en laet den geest bedroeft,
Wanneer de banghe ziel den meesten troost behoeft.

LI.C.2   *Mortalibus morientes destituimur.*

Fila ruinosus abrumpit aranea tignis,
Omnis ab exanimi corpore vermīs abit.
Nos miseros! homini quidquid, dum vivit, adhaeret,
Hoc hominem, simulac mors venit atra, fugit.
5   Cessat honos, abeunt, qui te coluere, sodales;
Cumque tuo finem funere munus habet:
Omnia morte ruunt: cum res opis indiga nostra est,
Hei mihi! tum vastus nil opis orbis habet.

LI.C.3 ECCLESI. 5. 15.

Comme il est sorty du ventre de sa mere il s'en retournera nud, s'en allant comme il est venu, & n'emportera rien de son travail, auquel il a employé ses mains.

Tous les souris s'en vont, quand l'edifice tombe,
Les pous nous vont quitter, quand on nous met en tombe,
He! monde ton soulas s'envole, & n'est que vent;
Quant nous, plus que jamais, faut du soulagement.

LI.C.4 *August. de natur. & grat.*

Ubi sunt qui ambiebant currum potestatis? Ubi insuperabiles imperatores?
Ubi sunt qui conventus disponebant & festa? Ubi equorum splendidi
nutritores? Ubi nunc vestes & ornamenta peregrina? Ubi iocus & laeti-
5 tiae? Ubi exercituum duces? Ubi satrapae & tyranni? Nonne omnes pulvis
& favilla? Nonne in paucis versibus eorum vitae patet memoria? Memento
itaque naturae ne extollaris.

LI.C.5 MORTALIBUS MORIENTES DESTITUIMUR.

Distinguit amicos extremitas. Saeculi gaudia, ac terrena foelicitas, eodem
quo medici modo, aegrum quum extrema patitur, ac media morte iam natat,
deserunt; quum tamen maiori, quam unquam, solatii subsidio, in isto tem-
poris articulo, misero sit opus.

5 Ecquid igitur futilibus istis adhaeremus, aut inhaeremus? ad Christum
nobis perfugium sit, ille & cum dolor uret in lectulo, & cum mors saeviet
in agone, & cum putredo ingruet in sepulchro, & cum iustitia Dei exer-
citur in iudicio, suis haud dubie affuturus est.

10 Exclamemus igitur confidenter cum regio Vate, Psalm. 73. 25. Te cum
habeam nil equidem moror coelum, & terram; tametsi enim corpus ac ani-
mus deficiat mihi, ac liquescat; tu nihilominus semper solatium ac portio
mea, mi Deus.

LI.C.6 Des menschens uysterste, onderscheydt des selfs vrienden. Tydelijcke
vreuchden ende 'tgheluck deses wereldts handelen met ons, ghelijck de
medecijnen met de siecken doen, die de selve, alsse beginnen te ziel-brae-
cken, daer laten, ende gaen haers weechs: daer nochtans de arme mensche,
5 in die ghestaltenisse, de meeste hulpe ende troost van noode heeft.

Het welcke alsoo zijnde, wat gaet ons dan aen, om in dese nietighe din-
ghen soo gantsch besichlijcken te woelen? Laet ons tot den Heere Christum
ons toevlucht nemen, en aen hem onsen tijdt besteden: hy, en als de pyne
ons treffen sal op ons bedde, en als de doodt over ons woeden sal in onse

10   verscheydinghe, en als de verrottinghe ons overvallen sal in het graf, en
als Godes gramschap opbranden sal in het oordeel, hy (seggh' ick) sal de
syne over al, en t'aller stont, by wesen, ende de ghewisse handt bieden.
      Laet ons dan vrymoedelijck uytroepen, met David inden Psalm. 73. 25.
15   Wanneer ick slechts u hebbe, so en vraghe ick niet naer hemel en aerde:
wanneer my oock lijf en ziele versmachede, so zijt ghy doch, God, alle
tijdt mijns herten troost, ende mijn deel.

308

AMOR ELEGANTIAE PATER.

LII.

PHOEDRVS APVD PLATON.

Nec ullus adeo ignavus est quem amor non inflammet ad virtutem divinamque recedat; ut per viro for-
 nis semo evadat; nam quod Homerus vim furoremque à Deo quibusdam herbis inspiratum, ait, hoc
 amor amantibus efficit.

PHILIP. BEROAL.

Venustè Plautinus senex amorem Deum mundiciantem appellat; eumque nitidis coloribus ait antecellere.
 Da mihi hominem incultum, ab amore cultissimus efficitur; da rusticum, ab amore fiet ingeniosus;
 denique segnius omnis somnus lethargicus, marcor, squalor, incuria, ex amoris contubernio eliminatur.

Memini me legere lepidam descriptionem amantis Domitæ suæ propinquantis, quam
 ex Gallico quodam auctore hic adscribere visum.

Celuy, dit il qui voit de loing venir celle qu'il aime, il redresse le collet de sa chemise, agence le bonnet sur
 la teste, recroûche ses moustaches, redresse son manteau sur les épaules, se leve sur la pointe de ses pieds,
 montre un visage joyeux, & semble qu'il se renouvelle de tous, pour se rendre agreable aux yeux de sa dame.
 Livron

LII.A.1

Lieven doet leven.

Ic lach als in het graf, ick was als doot geschreven,
Eer my u soon en son, o Venus, had genaect;
Sijn vleugels gaf u soon, u son gaf my het leven,
Dies ben ick van een romp een levend dier gemaect:
5 Ick, die verholen was, ben dapper opgesteken,
Ick, die int duyster lagh, vliegh om het helder licht;
Ick, die geen dier geleeck, ben geestig opgestreken;
Siet! wat al wonders doet een lodderlijck gesicht.

LII.A.2

Amor elegantiae, pater.

Truncus iners aeruca iacet, vivumque cadaver:
Ut tamen hanc phoebi calfacit igne iubar,
Apparet niveae mox papilionis imago,
Et coeli, volucris iam nova, carpit iter.
5 Barbarus excolitur, facies nitet altera rerum,
Ut gelidum flammis cor tepefecit amor.
Ergo dioneae pectus rude trade magistrae,
Et fieri si vis ingeniosus, ama.

LII.A.3

Cœur sans flame, corps sans ame.

I'estois un troncq n'ayant ni mouvement, ni vie,
Me voila! tout gaillart, par les yeus de m'amie.
Petit fils de Venus, ton feu m'a faict joli,
Jamais au vrai amant le cœur est endormi.

LII.A.4.a

PHOEDRUS APUD PLATON.

Nec ullus adeo ignavus est quem amor non inflammet ad virtutem
divinumque reddat; ut par viro fortissimo evadat; nam quod Home-
rus vim furoremque a Deo quibusdam heroibus inspiratum, ait, hoc
amor amantibus efficit.

LII.A.4.b

PHILIP. BEROAL.

Venuste Plautinus senex amorem Deum mundiciantem appellat; eum-
que nitidis coloribus ait antecellere: Da mihi hominem incultum, ab
amore cultissimus efficietur; da rusticanum, ab amore fiet ingeniosus:
denique segnities omnis somnus lethargicus, marcor, squallor, incuria,
5 ex amoris contubernio eliminatur.

- LII.A.4.C *Memini me legere lepidam descriptionem amantis Dominae suae propinquantis, quam ex Gallico quodam auctore hic adscribere visum.*
- 5 Celuy, dit il qui voit de loing venir celle qu'il ayme, il redresse le collet de sa chemise, agence le bonnet sur la teste, retrouche ses moustaches, redresse son manteau sur les espauls, se leve sur la pointe de ses pieds, monstre un visage ioyeux, & semble qu'il se renouvelle de tout, pour se rendre agreable aux yeus de sa dame.
- LII.B.1 *Komt niet tot yet, 't is elcx verdriet.*
- 5 So haest de vuyle rups verlaet haer oude vellen,
Soo vliegtse door het huys, en gaet de menschen quellen,
Sy wint haer in het bont, of in een sijden cleet,
En doet tot aller tijt aen alle menschen leet.
Als yemant uyt den dreck ter eeren wert verheven,
Die weyt dan al te breed; een yeder dient te beven,
Hy pocht, hy graut, hy straft, hy spreect met groot gebiet,
Van klein tot groot gemaect, is alle mans verdriet.
- LII.B.2 *Stultitiam patiuntur opes.*
- 5 Quae nigris aeruca diu fuit obsita pannis,
Ecce! novae formam papilionis habet:
Qui prandebat olus vili modo vermis in horto,
Atria nunc regum per laqueata volat;
Infestaque dapes, funaliaque ipsa lacessit,
Inque togis procerum sordida blatta cubat.
Ex humili fortuna iocans quem tollit in altum,
Omnibus elata fronte molestus abit.
- LII.B.3 *Il n'est orgueil, que de pauvre enrichy.*
- Ce papillon estant n'a guere un ver de terre
Aux vestemens royaux se maintenant enserre.
Jamais ne trouverez un si facheux humeur,
Que d'un petit galant monté en grand honneur.
- LII.B.4.a CLAUD.
- Asperius nihil est humili, cum surgit in altum.
- LII.B.4.b SENECA.
- Fortuna nimis quem fovet, stultum facit:

LII.B.5

STULTITIAM PATIUNTUR OPES.

De Bucephalo Alexandri magni equo memoriae proditum est, eum, cum nudus esset, equisonem, nihil reluctando, admittere solitum; regiis vero phaleris ornatum, neminem, nisi regem ipsum, ferre voluisse: in reliquos saeviisse. eodem modo plurimos hominum affici, prudentiores notant. Plerumque videas foelicitatis ac moderationis dividuum contubernium esse, ait Valer. Difficilius est reperire virum, qui bona pulchre ferat, quam qui mala: illa enim luxuriam & impotentiam multis, haec vero moderationem adferunt, ait Xenophon. pauci, qui multum vini ferant: pauciores qui, dulci fortuna ebrii, non labantur. Magnae foelicitatis est, inquit Curtius, a foelicitate non vinci. Da mihi circumspectum virum, tamen inter multa obsequia fortunae, non satis cauta mortalitas. Novi ego duos, quorum alter mendicum in famulum, alter ancillam in uxorem sibi assumpserat, ut memoria scilicet beneficii magis obsequentes experiretur: falsus est. Ille, quod proprium mendicorum est, ventre curato, nihil curabat: illa, protinus fit foeta truculentior ursa, at miser ille dum

Ancillam voluit ducere, duxit heram.

LII.B.6

Een landt (seydt Salomon Prover. 30. 21.) wert door drierley saken onrustich; ende het vierde en kan't niet verdragen: een knecht wanneer hy coninck werdt, een sot wanneer hy broodts te sat werdt, &c. Een boose vrouwe wanneer die ten echte ghenomen werdt, een dienstmaecht wanneer die haer vrouwen erfghenaem werdt.

5

Men schrijft van Bucephalo, het peert van Alexander de groote, dat het, alst slecht en ongheciert uyt den stal quam, de stal-knechten toeliet op hem te klimmen: maer als het selve met het conincklijck cieraedt kostelijck omhanghen was, en mochter niemandt ontrent komen, als de coninck selfs.

10

Dusdanighe is den aert by-naest van alle menschen: arm zijnde, zijn sy kleyn in haer ooghen, maer soo haest sy wat beter vermoghen, werden sy als onverdraechelijck, ende en willen haer slechte vrienden niet kennen.

15

Ick hebbe wel eer twee luyden ghekent, den eenen nam eenen bedelaer van de strate, ende stelde hem over sijn saken: den anderen troude sijn meysen, beyde om ghewillighen ende nederighen dienst van hun te trecken.

20

Wat wasset? de bedelaer synen buyck besorcht hebbende, liet voorts fiolen sorghen, ende soo haest hem de kruymen begosten te steecken, speelde dapperlijck de beest. Het meysen des nachts de vrouwe zijnde, en wilde voor al des daeghs het jonghwijf niet wesen: en steldet soo aen dat de goeden man sijn hoofd kloude.

- 25 *Soo yemant brengt een sloir ter eer,
Sy speelt de juffvrou al te seer.*
- Soo qualijck kunnen gheluck en maticheydt te samen wonen.
- LII.C.1.a OPENB. 21. 5.
Siet! ick maket al nieu.
- Een romp, geen dier gelijk, een maecsel sonder wesen
Is tot het schoon verwelf des hemels opgeresen;
En dat maer in het stof, maer in het duyster lach,
Heeft nu geen ander vreugt als inden hellen dagh.
5 Op, mijn gedachten, op: die na den hemel stijgen,
Die moeten over-al een ander wesen krijgen:
Wel aen dan, weerde ziel, verlaet den ouden mensch,
Dat is mijn eenigh wit, dat is mijn hertsen wensch.
- LII.C.2.a *Ecce! nova omnia.*
- Truncus iners Aeruca fuit, nunc alba volucris
Ambrosium coeli carpere gaudet iter:
Antea vermis erat, mutatio quanta, videtis;
Corporis antiqui portio nulla manet.
5 Vestis, opes, habitus, convivium, foedera, mores,
Lingua, sodalium, gaudia, luctus, amor,
Omnia sunt mutanda viris, quibus entheus ardor,
Terrenae decet hos facis habere nihil.
- LII.C.3.a 2. CORINT. 5.
Soyez nouvelle creature.
- Ce papillon n'avoit jadis façon de beste,
Mais monstre maintenant des aisles, pieds, & teste,
Comme animal formé, dressant son vol en haut.
Changer toi, o Chrestien, de tout en tout il faut.
- LII.C.4-1.a 2. CORINTH. 5. 17.
Si quis fit in Christo, nova sit creatura, vetera transierunt, ecce! nova
facta sunt omnia.
- LII.C.4-1.b EPHES. 4. 21.
Despouillez le vieil homme, quant a la conversation precedente, &
soyez renouvelés en l'esprit, revestus du nouvel homme.

LII.C.5

ECCE! NOVA OMNIA.

5 Viri pii, dum hominis Christiani excellentiam describunt, non hominem tantum a bestia differre asserunt, quantum homo spiritualis a carnali. Id si verum est, quid mirum si scriptura, & eiusdem administri
indies tantopere nos admoneant, ut hominem istum veterem, totum & integrum, cum omnibus attributis, ac qualitatibus exuamus? Proiicite
a vobis omnes praevaricationes vestras (inquit Ezech. cap. 18. 33.) & facite vobis cor novum & spiritum novum. Serpentes, cum senectutem
exuunt, cutem integram deglubere, memoriae proditum est; adeo ut exuvias viator conspiciens, integrum sese serpentem videre existimet;
idem sane in nostri renovatione exigit Deus. Difficile ac durum id esse, quis non fateatur? At sane regnum coelorum vim patitur (ait
10 Salvator) & violenti rapiunt istud. Tria tantummodo vestimentorum genera sunt piis, aut in veste nigra iis lugendum, aut in rubra persecutio toleranda, aut in nivea triumphus agendus. Nihil referre putemus,
15 cuius coloris sint vestes, quas hic gerimus, dummodo tandem veste nivea conspici, in aeternum cum Christo gaudeamus. *Annue summe Deus.*

LII.C.6

5 Eenighe Godsalghe mannen, beschryvende de sonderlinghe uytmentheydt van een recht Christen, verklaren datter niet soo grooten onderscheydt en is tusschen een beest, ende een mensche; alsser is tusschen onsen verdorven aert, en een recht christelijck ende vernieut ghemoedt. Het welcke alsoo zijnde, soo en isset niet te verwonderen
dat wy dagelijcx soo ernstelijck werden aenghemaent, door de ghene die ons Godes woordt uytdeelen, om dien ouden mensche, met synen gheheelen aert en eyghenschappen, gantsch en al te verlegghen. Doet
10 van u alle overtredinghe (seydt de propheet Ezechiël, cap. 18. 33.) daer ghy mede overtreden hebt, maeckt u een nieu herte, ende eenen nieuwen gheest. Men houdt dat de slanghen, nu veroudt zijnde, haer huyl geheel ende al uyt trecken, in voeghen dat een reysende man het
verworpen vel in sijnen wegh siende ligghen, niet beter en weet, of hy en siet een gheeele slanghe. In ghelijcker voeghen diende onse oude
15 huyl gantsch ende al afghestroopt, ende de vernieuwinghe in al ons doen en laten inghevoert te zijn. Dat het selve gantsch beswaerlijck is, weten wy alle: maer het rijcke der hemelen wert ingenomen by de gheweldighe. 'tIs met de ware Christgeloovige alsoo ghestelt, datse ofte
rouwe moeten dragen, in een swart kleet: ofte vervolginghe lijden in een root kleet: ofte verheerlijckt staen in een wit kleet. Wat leytter aen
20 hoedanich ons kleet hier zy, als ons maer hier naermaels mach ghewerden die witte kleedinghe, duerende inder eeuwicheyt? Daer toe ons helpe de eeuwighe ende eenighe Godt, door synen lieven sone Iesum Christum in eeuwicheyt ghepresen. Amen.

OP 'T SELVE BEELT, EEN ANDEREN SIN.

LII.C.1.b

DANIEL. 12. 2.

Die onder der aerden liggben en slapen, sullen opwaken.

Als ons beschijnen sal die grooten dach des Heeren,
Den boosen tot verdriet, de vromen t'sijner eeren,
Dan sal het vanden slaep al worden opgewect,
Dat in het duyster graf te voren lagh gestrect;
5 Dat maer een worrem scheen in dit ellendich leven.
Sal stijgen inde lucht, en inder hoochte sweven;
God Vader, God de Soon, en God de reyne Geest,
Maect tegen desen dagh ons herten onbevreest.

LII.C.2.b

Aeternitas!

Cum suprema dies rutilo grassabitur igni,
Perque solum sparget fulmina, perque salum;
Protinus erumpet gelido pia turba sepulchro,
Et tolletur humo, quod modo vermis erat:
5 Hic, cui squallor iners, cui pallor in ore sedebat,
Veste micans nivea conspiciendus erit.
Alma dies optanda bonis, metuenda profanis,
O ades, & parvum suscipe Christe gregem.

LII.C.3.b

IOB. 19. 25.

Dans ma chair je verray mon Dieu.

Bien que je sois enclos en ceste sepulture,
Un jour m'esveillera; car ceste mort ne dure:
Un jour m'eslevera en haut de ces bas lieux,
Des aisles me donnant pour m'en voler aux cieux.

LII.C.4-2.a

AETERNUS NON ERIT SOPOR.

IOHAN. 5. 28.

Nolite mirari hoc quia venit hora, in qua omnes qui in monumentis
sunt audient vocem filii Dei, & procedent, qui bona fecerunt, in resur-
rectionem vitae: qui autem mala, in resurrectionem iudicii.

LII.C.4-2.b

AUGUST. IN SACH.

Resurgent sanctorum corpora sine ullo vitio, sine ulla deformitate,
sine ulla corruptione, in quibus quanta facilitas, quanta foelicitas erit!

LII.C.4-2.C SCHONAEUS EX D. HYERONIMO.

Seu vigilo intentus studiis, seu dormio; semper
Iudicis aeterni nostras tuba personat aures.

FINIS.

Inhoud

DE TITELPRENT 2

DE PRELIMINARIA

Aen den verstandighen leser op de titel-prent	3
Inhoud vande privilegie	4
Aende eerentfeste [...] heeren [...] tot Rotterdam. Jan Swelinck	5
Aenspraecke tot den leser	6
Voor-reden [...]. I. Cats	7
Ad lectorem, de fine huius opusculi. Praefatio	15
Aende Zeeusche ionck-vrouwen	19

DE DREMPELDICHTERS

Daniel Heinsius	23
Adrianus Hofferus	24
Joannes Arcerius	26
Justus Lyraeus	27
Josuah Sylvester	28
Anna Roemers	29
Jacob Luyt	30
Samuel de Swaef	31
Leonard Peutemans	32
Jacob Hobius	33

Tot den leser. I.F.	34
---------------------	----

DE EMBLEMEN 36-349

